

**ต้นฉบับงานวิจัย เอกสารมีชุดเดียว
ใช้แล้วโปรดส่งคืน ฝ่าย 1**

รายงานการวิจัย

เรื่อง

**การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง: ศึกษาจากศักยภาพ
และความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งขององค์การเอกชน**

โดย

**นางสาวนฤมล ทับจุมพล
นายจตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร
นางสาวลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์**

เสนอต่อ

คณะกรรมการการเลือกตั้ง

และ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

**งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)**

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทที่ 1: บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	5
1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6

บทที่ 2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายขององค์การเอกชน	7
2.2 ลักษณะขององค์การเอกชน	9
2.3 ลักษณะกิจกรรมขององค์การเอกชน	10
2.4 ฐานะและบทบาททางการเมืองขององค์การเอกชน	13

บทที่ 3 องค์การเอกชนในประเทศไทย

3.1 กำเนิดและพัฒนาการขององค์การเอกชนในประเทศไทย	16
3.2 บทบาทขององค์การเอกชนไทยในการส่งเสริมประชาธิปไตย	20
3.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้ง	22
3.4 การจำแนกองค์การเอกชน	25
3.5 องค์การเอกชนกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง	29

บทที่ 4 กรอบคิดในการศึกษา และระเบียบวิธีวิจัย

4.1 กรอบคิดในการศึกษา	46
4.2 ระเบียบวิธีวิจัย	49
4.3 การนำเสนอรายงานผลการวิจัย	54

บทที่ 5 ผลการศึกษา

5.1 ผลการศึกษาองค์การเอกชนระดับชาติ 15 องค์การ	55
5.2 ผลการศึกษาองค์การเอกชนระดับจังหวัด 13 จังหวัด	76
5.3 กรณีศึกษา 3 จังหวัด: อุบลราชธานี อุดรธานี ชลบุรี	95

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม	171
------------	-----

ตัวอย่างแบบสอบถาม

-ชุดที่ 1 แบบสอบถามองค์การเอกชนระดับจังหวัด	174
-ชุดที่ 2 แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด	175
-ชุดที่ 3 แบบสอบถามองค์การเอกชนระดับชาติ	176

ภาคผนวก

แยกเล่ม

ก. ข้อมูลองค์การเอกชนระดับชาติ จำนวน 15 องค์การ

ข. ข้อมูลองค์การเอกชนระดับจังหวัด จำนวน 13 จังหวัด

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	ประเภทขององค์การเอกชน	76
ตารางที่ 2	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบ ความแตกต่างของความสนใจในการรณรงค์	77
ตารางที่ 3	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบ ความแตกต่างของความสนใจในการบริหารเลือกตั้ง	77
ตารางที่ 4	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบ ความแตกต่างของความสนใจในการตรวจสอบเลือกตั้ง	78
ตารางที่ 5	ศักยภาพขององค์การเอกชนระดับจังหวัด	79
ตารางที่ 6	ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัด ด้านการรณรงค์เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย	80
ตารางที่ 7	ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัด ด้านการบริหารการเลือกตั้ง	81
ตารางที่ 8	ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัด ด้านการตรวจสอบการเลือกตั้ง	82
ตารางที่ 9	ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อภาพรวมของจังหวัด	84
ตารางที่ 10	องค์การเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	85
ตารางที่ 11	องค์การเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	86
ตารางที่ 12	องค์การเอกชนในจังหวัดพิษณุโลกที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	86
ตารางที่ 13	องค์การเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	87
ตารางที่ 14	องค์การเอกชนในจังหวัดลพบุรีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	87
ตารางที่ 15	องค์การเอกชนในจังหวัดอุทัยธานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	88
ตารางที่ 16	องค์การเอกชนในจังหวัดชลบุรีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	88
ตารางที่ 17	องค์การเอกชนในจังหวัดขอนแก่นที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	88
ตารางที่ 18	องค์การเอกชนในจังหวัดสุรินทร์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	89
ตารางที่ 19	องค์การเอกชนในจังหวัดอุบลราชธานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	89
ตารางที่ 20	องค์การเอกชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	90
ตารางที่ 21	องค์การเอกชนในจังหวัดตรังที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	90
ตารางที่ 22	องค์การเอกชนในจังหวัดปัตตานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก	91

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง : ศึกษาจากศักยภาพและความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของเอกชน สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของบุคคลจำนวนมากนับตั้งแต่ผู้ช่วยวิจัยที่ช่วยเก็บข้อมูลภาพรวมขององค์การเอกชนคือคุณปริษฐ์ เอี่ยมพงศ์ไพบุลย์ ผู้ที่ช่วยเก็บข้อมูลองค์การเอกชนเครือข่ายคือคุณระพีภัทร วงษ์ภักดี ผู้ที่ช่วยเก็บข้อมูลองค์การเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิใน 13 จังหวัด ได้แก่ คุณประพจน์ ศรีเทศ คุณชลลดา บุญเกษม คุณเอียด ดีพูน คุณวิภา สุพรรณวรรค์ คุณชนิศา คุณสมชัย คุณพิศิษฐ์ ชาญเสนาะ คุณเทวินทร์ อัครศิลากุล พ.อ.อภิศักดิ์ ศักดิ์ศิลปชัย คุณอนุชิต ภาระเวช คุณนพดล กรมหมื่น และคุณคันสนีย์ สุขแจ่ม รวมทั้งอาจารย์ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคุณขวัญรัก สุขสมฤทัย ในการช่วยประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูลองค์การเอกชน 13 จังหวัดด้วยคอมพิวเตอร์ คณะผู้วิจัย ใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ในโอกาสนี้

คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณ คุณพิภพ ธงไชย ดร. จันทนา บรรพศิริโชติ อ.พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต ศ.ดร.อมร รักษาสัตย์ ดร.มุสดี ตามไท คุณเรืองระวี เกตุผล รศ.ม.ร.ว. พงุทศิลาณ ชุมพล นายแพทย์นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ คุณชลลดา บุญเกษม ผศ.มนตรี แยมกสิกร คุณสมชาย หอมลออ และนายแพทย์สงวน นิตยรัมภ์พงศ์ ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรายงานการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับองค์การเอกชนคณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือในการสัมภาษณ์อย่างดีจาก อาจารย์สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ คุณศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ คุณสมพร เทพสิทธา คุณเตือนใจ ดีเทศน์ และคุณพิภพ ธงไชย

นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณผู้นำองค์การเอกชนที่ได้กรุณาสละเวลามาร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) ได้แก่ คุณทองดำ บานชื่น คุณจิระ ชัยศิริ คุณอรุณี ศรีโต คุณรงค์ วงษ์ขันต์ พ.อ.อภิศักดิ์ ศักดิ์ศิลปชัย คุณอุดม สุภกิจ คุณประพจน์ ศรีเทศ คุณชลลดา บุญเกษม พ.ญ.วีณา สุวรรณศิริกุล รศ.สมชัย ศรีสุทธิยากร และดร.มุสดี ตามไท ซึ่งได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมที่องค์การเอกชนสนใจ การระดมองค์การเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วม และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการร่างระเบียบรับรององค์การเอกชน ระบบการประสานงานกับองค์การเอกชนและการสนับสนุนที่จำเป็นที่จะทำให้องค์การเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจการการมีส่วนร่วม คณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้แก่ คุณจันทรา สุภาพิง คุณจารุวรรณ บุญประสาน คุณปิ่นทอง อินทศรี คุณสันติ เจาเบ ที่ได้ช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน และขอขอบคุณ คุณระพีภัทร วงศ์ภักดี คุณพรทิพย์

วงศ์वास และคุณปิ่นทอง อินทศรี ที่ได้ช่วยประสานงานในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและการจัดประชุมใหญ่

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการวิจัย ขอขอบคุณมูลนิธิอาเซียน ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและจัดประชุมใหญ่เพื่อเสนอผลการวิจัย ขอขอบคุณมูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย และอาศรมจรรโลงความคิดประชาธิปไตย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้การสนับสนุนร่วมจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการและการจัดประชุมใหญ่

สุดท้ายคณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ ดร.โคทม อารียา หัวหน้าโครงการวิจัย ที่ได้เปิดโอกาสให้คณะผู้วิจัยได้ทำการวิจัยอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งเสนอแนะข้อคิดเห็นต่างๆ เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและสามารถนำไปใช้ประโยชน์แก่การทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มากยิ่งขึ้น

คณะผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์กับการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเมืองอย่างแท้จริง

นฤมล ทับจุมพล

จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร

ลัดดาวัลย์ ดันติวิทยาพิทักษ์

สิงหาคม 2541

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง: ศึกษาจากศักยภาพและความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งขององค์การเอกชนนั้น เป็นการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้งโดยคำนึงถึงศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง เช่น รูปแบบการมีส่วนร่วมในด้าน งานรณรงค์เผยแพร่ งานตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้ง เพื่อให้การเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่เป็นไปโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรม และมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนมากที่สุด

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีการวิจัย ทั้งในเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) มีทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) กล่าวคือ ในการศึกษาขององค์การเอกชนระดับชาติ คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรเอกชนระดับชาติจำนวน 20 คน โดยแยกเป็นผู้บริหารองค์กรเอกชนระดับชาติที่มีสาขาในจังหวัดต่างๆ 15 องค์กรและสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรเอกชนด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม, พัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม, ส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนจำนวน 5 คน ในการศึกษาขององค์กรเอกชนระดับจังหวัด ได้ใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและปฏิบัติงานองค์กรเอกชนในระดับจังหวัด รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด 13 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 458 คน โดยใช้แบบสอบถาม และได้จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) โดยเชิญผู้นำจากองค์กรเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิใน 13 จังหวัดเป้าหมายประเมินว่าเป็นองค์กรเอกชนที่มีศักยภาพสูงที่สุดในจังหวัดเข้าร่วมการสนทนา และในกรณีศึกษา 3 จังหวัด ได้สัมภาษณ์เจาะลึกบุคลากรขององค์กรเอกชนในท้องถิ่นและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น นักการเมือง ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและปฏิบัติงานองค์กรเอกชน ตลอดจนสังเกตการณ์ ร่วมประชุม และร่วมกิจกรรมกับองค์กรเอกชนใน 3 จังหวัดเหล่านั้น

จากการศึกษาพบว่าองค์กรเอกชนระดับชาติที่มีเครือข่ายหรือสมาชิกหรือ “สาขา” ในจังหวัดต่าง ๆ นั้นหลายองค์กรมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยการจดทะเบียนในรูปแบบมูลนิธิหรือสมาคม แต่บางองค์กรมีฐานะเป็นนิติบุคคลจากกฎหมายเฉพาะ ซึ่งองค์กรเอกชนนิติบุคคลที่ก่อตั้งก่อนปี 2535 จะประสบปัญหาเรื่องวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ระบุว่า ไม่เกี่ยวกับการเมือง ทำให้ไม่สามารถมาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งกับคณะกรรมการเลือกตั้งได้อย่างเต็มที่ ส่วนองค์กรเอกชนที่ไม่ได้เป็นนิติบุคคลจะมีความเป็นอิสระในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าองค์กรเอกชนนิติบุคคล องค์กรเหล่านี้จะเน้นด้านงานรณรงค์ด้านกว้างในประเด็นการเมือง และประเด็นเชิงนโยบาย และจะมีความสัมพันธ์กับองค์กรเอกชนระดับจังหวัดในรูปแบบเครือข่ายต่างๆ

องค์การเอกชนระดับชาติเหล่านี้สนใจรูปแบบการมีส่วนร่วมในด้านการรณรงค์ เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง มากกว่าการตรวจสอบการเลือกตั้ง ยกเว้นองค์การเอกชนที่เคยร่วมกิจกรรมเลือกตั้ง ประกอบกับหลายองค์การยังไม่มีเชื่อมั่นว่า กระบวนการตรวจสอบการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่จะนำไปสู่คุณภาพใหม่ ของนักการเมือง หรือสามารถเปลี่ยนระบบการเมืองที่เป็นอยู่เดิมได้ ทำให้ขาดความสนใจต่อการ ตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งเท่าที่ควร

องค์การเอกชนระดับจังหวัด 13 จังหวัดที่ศึกษา ส่วนใหญ่สนใจและเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม ประชาธิปไตย รวมทั้งมีผู้บริหารที่สนใจการเมือง รูปแบบการมีส่วนร่วมที่องค์การเอกชนแสดงความสนใจ คือ การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย การจัดการรณรงค์เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง รองลงมาคือการสังเกตการณ์เลือกตั้ง โดย การจัดส่งอาสาสมัครไปสังเกตการณ์เลือกตั้งและการนับคะแนน สำหรับการรับแจ้งเหตุเบาะแส การทุจริตการเลือกตั้งมีเพียงบางจังหวัดเท่านั้นที่แสดงความสนใจในเรื่องดังกล่าว

กรณีศึกษา 3 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี พระนครศรีอยุธยา และชลบุรี โดยศึกษาถึง ปัจจัยที่เกื้อหนุนการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนในท้องถิ่น รูปแบบการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนในท้องถิ่น ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งจากศึกษาพบว่า อุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่องค์การเอกชนเข้มแข็ง เนื่องจาก มีการรวมกลุ่มประชาชนในระดับที่กว้างขวาง ทั้งในระดับชุมชนที่เป็นการรวมตัวของประชาชน ระดับรากหญ้าและในระดับจังหวัด โดยองค์การเอกชนในจังหวัดอุบลฯที่สนใจจะเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นองค์การที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเลือกตั้ง การรณรงค์เรื่องรัฐธรรมนูญมาแล้ว ขณะที่องค์การเอกชนที่ทำงานเฉพาะด้านเริ่มมีความสนใจแต่ก็ยังไม่ชัดเจนถึงความเชื่อมโยงระหว่างงานที่ตนทำอยู่กับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งต้องอาศัยการให้ข้อมูล ประสานงาน และเชิญชวนจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

อยุธยาเป็นจังหวัดที่องค์การเอกชนไม่ค่อยเข้มแข็ง เนื่องจากแม้จะมีจำนวนองค์การเอกชนท้องถิ่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนอยู่พอสมควร แต่องค์การเอกชนท้องถิ่นเหล่านี้จะแยก การมีส่วนร่วมทางการเมืองในเรื่องส่งเสริมประชาธิปไตย ออกจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ประกอบกับปัญหาระบบอุปถัมภ์ในจังหวัด ทำให้องค์การเอกชนเหล่านี้สนใจเรื่อง การรณรงค์เผยแพร่ มากกว่าการตรวจสอบการเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้ง เนื่องจากหวาดเกรง อิทธิพลท้องถิ่นทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐและจากนักการเมือง

ส่วนชลบุรีเป็นจังหวัดที่ถือว่าประชาชนมีการรวมกลุ่มน้อย เป็นจังหวัดที่ผู้มีอิทธิพลใน จังหวัดมีอำนาจที่จะกำหนดผลการเลือกตั้งได้ทุกระดับภายในจังหวัด ซึ่งเกิดจากการซื้อสิทธิ์ขาย เสี่ยง ยกทั้งพื้นที่หรือยกทั้งหน่วยเลือกตั้ง ขณะเดียวกันองค์การเอกชนในจังหวัดจำนวนมากมี

ปัญหาเรื่อง ข้อบังคับหรือตราสารขององค์การได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทำให้เงื่อนไขการมีส่วนร่วมทางการเมืองขององค์การเอกชนเหล่านี้เป็นไปได้น้อย ยกเว้น สมาชิกชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตยที่สนใจเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะในรูปแบบการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

ผลจากการศึกษาคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้งว่า การมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งขององค์การเอกชน สามารถมีได้หลายระดับขึ้นกับความสนใจ และศักยภาพขององค์การเอกชนเหล่านั้น เช่น องค์การเอกชนที่สนใจกระบวนการรับรององค์การเอกชนของคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การเอกชนที่ต้องอาศัยกระบวนการติดต่อหรือประสานงานให้เข้ามามีส่วนร่วม องค์การเอกชนที่ต้องการสนับสนุนจากรัฐบาลที่เป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความมั่นใจก่อนเข้าร่วมกิจกรรม องค์การเอกชนที่มีปัญหาเรื่องข้อบังคับหรือตราสารที่ระบุไว้ว่า “ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง” เป็นต้น

กระบวนการรับรององค์การเอกชน และระเบียบการรับรององค์การเอกชน จึงไม่ควรมีขั้นตอน หรือเงื่อนไขที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ควรเน้นการลดข้อจำกัด และเปิดโอกาสให้องค์การเอกชนทุกระดับสามารถเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ ไม่ว่าองค์การเอกชนเหล่านั้นจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ จะเป็นนิติบุคคลโดยพระราชบัญญัติฉบับใด

องค์การเอกชนที่เคยมีบทบาทในการรณรงค์รัฐธรรมนูญ และก่อรูปเป็นองค์กรหลังรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันประกาศใช้ เช่น สมาชิกจังหวัด ประชาคมจังหวัด เครือข่ายองค์การเอกชน และชมรมจังหวัดต่าง ๆ จะมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมผลักดัน ให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ องค์การเอกชนเหล่านี้ น่าเป็นกลุ่มเป้าหมายของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง

การปรึกษาหารือ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคณะกรรมการการเลือกตั้ง กับองค์การเอกชนในเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วม กระบวนการรับรอง และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดึงให้องค์การเอกชนสนใจที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมากขึ้น ซึ่งจะเป็นคำตอบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองที่แท้จริงในอนาคต

ลักษณะและรูปแบบความร่วมมือขององค์การเอกชนในการเลือกตั้งอาจมีได้หลายอย่างดังนี้ ลักษณะความร่วมมือขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง สามารถจำแนกได้ดังนี้

- องค์การเอกชนที่ทำงานเลือกตั้งโดยไม่ขอคำรับรองจากกกต. แต่ทำงานประสานงานกับ กกต. ในงานด้านรณรงค์ สามารถขอความสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ได้ เช่น ข้อมูล คู่มือ อบรม สื่อเผยแพร่ต่างๆ และวิทยากร เป็นต้น ตัวอย่างรูปแบบของ

การประสานงาน เช่น การทำทำเนียบองค์การเอกชนที่มีกิจกรรมในเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การทำจดหมายข่าว การมีตัวแทนในคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง ด้านรณรงค์เผยแพร่ เป็นต้น

- องค์การเอกชนที่ขอการรับรองจากกกต. ในการทำงานเลือกตั้ง สามารถ
 - เสนอชื่อผู้เข้ารับการสรรหาเป็น กกต.ประจำเขตเลือกตั้ง กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง กรรมการนับคะแนน ฯลฯ
 - ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ
 - ทำงานด้านการตรวจสอบ

รูปแบบการประสานงานขององค์การเอกชนที่มีเครือข่าย สามารถจำแนกได้ดังนี้

- องค์การเอกชนที่มีเครือข่าย ทำงานเลือกตั้งเป็นเอกเทศโดยไม่คำนึงถึงการประสานงานหรือทำงานร่วมกับ คณะกรรมการการเลือกตั้ง แบ่งเป็น

1) เครือข่ายตามวัตถุประสงค์

องค์การเอกชนที่มีเครือข่าย ประสานการทำงานร่วมกัน ในรูปคณะกรรมการประสานงานระดับชาติ อาจทำงานเลือกตั้งตามศักยภาพ เช่น งานรณรงค์เผยแพร่ และหรือ งานตรวจสอบการเลือกตั้ง เป็นต้น

2) เครือข่ายตามพื้นที่

เป็นการรวมตัวขององค์การเอกชนทุกประเภทที่หลากหลาย ที่รวมตัวกันในระดับอำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ ทำงานเลือกตั้งแตกต่างกันไปตามศักยภาพในแต่ละพื้นที่ โดยรูปแบบการประสานงานจะเป็นดังนี้

- องค์การเอกชนที่มีเครือข่ายแต่ทำงานโดยคำนึงถึงการประสานงานกับ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และได้รับการรับรองจาก กกต. แบ่งเป็น

1. เครือข่ายที่ทำงานตามประเภทกิจกรรม

องค์การที่มีเครือข่าย เลือกทำงานเฉพาะกิจกรรมบางประเภท เช่น งานรณรงค์เผยแพร่ หรืองานสังเกตการณ์ หรืองานรับแจ้งเหตุ หรืองานตรวจสอบค่าใช้จ่าย เป็นต้น โดยมีงานทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับเขตเลือกตั้ง องค์การที่มีเครือข่ายแต่ละเครือข่ายประสานงานตรงกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง

2) เครือข่ายองค์การเอกชนที่ทำกิจกรรมเลือกตั้งทุกประเภท คือ ทำทั้งงานรณรงค์เผยแพร่ งานรับแจ้งเหตุ งานสังเกตการณ์ และงานตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้ง ในทุกระดับ และประสานงานตรงกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยอาจมีหลายองค์การ เช่น สภานายความ ร่วมกับ มูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย ร่วมกับสภาสังคมสงเคราะห์ ทำกิจกรรมเลือกตั้งร่วมกัน เป็นต้น

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หากเราจะอธิบายความหมายของ “การเมืองภาคประชาชน” หรือ “การเมืองพลเมือง” ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเมือง เพื่อเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตย ว่าหมายถึง การที่ประชาชนทุกกลุ่ม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองในระดับต่างๆ เช่น มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติการ และร่วมกิจกรรมทางการเมืองในเวทีสาธารณะต่างๆ ได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนย่อมหมายถึง การที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ตั้งแต่ การคัดเลือก การควบคุม การตรวจสอบ และการถอดถอนตัวแทนของเขา ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่ว่า บรรดาตัวแทนประชาชน (Representatives) เหล่านี้ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับฉันทานุมัติจากประชาชน ปฏิบัติหน้าที่และดำเนินการบริหารประเทศตามอาณัติ (Mandate) ที่ประชาชนมอบให้ สามารถตรวจสอบได้จากฝ่ายประชาชน และอาจถูกถอดถอนได้ หากกระทำการฉ้อฉลหรือใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม (Narumon Thabchumpon, 1997: 6)

เมื่อเป็นเช่นนี้ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของประชาชนจึงไม่ได้หมายความว่าแค่ การที่ประชาชนไปหย่อนบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกๆ 4 ปีเท่านั้น แต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเริ่มตั้งแต่ การทำให้กระบวนการคัดเลือกผู้แทนราษฎรสามารถสะท้อนถึงการเป็นตัวแทน (Representation) ของประชาชนจริงๆ โดยไม่ถูกเบี่ยงเบนด้วยอำนาจ อิทธิพล หรือปัจจัยอื่นๆ ซึ่งก็คือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะทำให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม อย่างแท้จริง

ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา บทบาทขององค์การเอกชนในทางการเมือง นับเป็นพลังผลักดันที่สำคัญยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย (A Driving Force for Democratisation) ในทางทฤษฎี บทบาทขององค์การเอกชนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม เป็นพลังอิสระปลอดจากการครอบงำโดยรัฐและธุรกิจ และเป็นพลังที่สามที่คู่ขนานไปกับภาครัฐและธุรกิจเอกชน ในกรณีของประเทศไทย องค์การเอกชนมีนัยสำคัญทางการเมืองอยู่ที่การเป็นพลังผลักดันกระบวนการประชาธิปไตยในภาคประชาสังคมไทย จากเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองหลายครั้งที่ผ่านมา เราจะเห็นบทบาทขององค์การเอกชนจำนวนมากร่วมต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของเครือข่ายองค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ที่อาจเรียก

ได้ว่า เป็น "กองหน้า" ของการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยจากผู้นำทางทหารในสมัยนั้น และได้มีบทบาทในการรณรงค์เคลื่อนไหว จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาลในขณะนั้น

เมื่อมองย้อนไปยังประวัติศาสตร์การเมืองไทยจะพบว่า องค์การเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตั้งแต่ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เช่น บทบาทของสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (ปัจจุบันนี้ คือ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน) ซึ่งตั้งขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคมเพียงหนึ่งเดือน ได้มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความรับรู้ด้านสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน บทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยในการเผยแพร่ประชาธิปไตยในชนบทและการตรวจสอบการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2517 และ 2518 บทบาทของกลุ่มอาสาประชาชาติในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งเมื่อปี 2522 บทบาทของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ในการผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตยตั้งแต่ปี 2522 และบทบาทในการต่อต้านเผด็จการ เรียกร้องประชาธิปไตยในปี 2534-2535 รวมทั้งการเกิดขึ้นของสมาพันธ์ประชาธิปไตยในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 รวมไปถึงบทบาทขององค์กรกลางการเลือกตั้ง ที่ตั้งขึ้นเพื่อสอดส่องดูแลการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 และมีบทบาทต่อเนื่องมาในการเลือกตั้งเมื่อ 13 กันยายน 2535, 2 กรกฎาคม 2538 และ 17 พฤศจิกายน 2539 และบทบาทขององค์การเอกชนจำนวนมากในการร่วมมือกับประชาชนกลุ่มต่างๆในปี 2539-2540 รณรงค์เรื่องปฏิรูปการเมือง และการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้เป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย และสร้างโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด ทำให้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้รับการกล่าวขวัญว่า เป็นรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุด และได้รับการขนานนามว่า "รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน" (คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540: 169)

ด้วยเหตุที่องค์การเอกชนได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตย และการเลือกตั้ง ดังที่ได้กล่าวมา รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงได้กำหนดให้องค์การเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 145 วรรค 3 ระบุว่า "ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย" และมาตรา 327 (7) ว่า "ให้มีการรับรองและการแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง" (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540:53, 147)

นอกจากนั้นในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ยังได้บัญญัติมาตราที่เกี่ยวข้องกับองค์การเอกชน เอาไว้ในมาตรา 10 (9), มาตรา 11 และมาตรา 20 ดังนี้

"..มาตรา 10 (9) (ให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง) ดำเนินการ หรือประสานงานกับหน่วยราชการ ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือสนับสนุนองค์การเอกชน ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

มาตรา 11 ให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัด บุคคล คณะบุคคลหรือผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมายได้

หลักเกณฑ์ วิธีการแต่งตั้ง วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และค่าตอบแทนรวมทั้งวิธีปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด ผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำจังหวัด บุคคล คณะบุคคลหรือผู้แทนองค์การเอกชนตามวรรคหนึ่ง และคณะกรรมการตามมาตรา 14 ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

มาตรา 20 องค์การเอกชนใด ที่มีความประสงค์จะช่วยเหลือการปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการตรวจสอบการเลือกตั้ง ให้ยื่นคำขอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง และเมื่อคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ตรวจสอบแล้วเห็นว่าองค์การเอกชนที่ยื่นคำขอมีความเป็นกลางในทางการเมือง คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจรับรองให้องค์การเอกชนนั้นช่วยเหลือในการตรวจสอบการเลือกตั้งได้

ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งผู้แทนของขององค์การเอกชนที่ได้รับรองตามวรรคหนึ่ง เพื่อช่วยดูแลตรวจสอบการเลือกตั้ง และรายงานให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทราบในกรณีที่พบเห็นว่า การเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่สุจริต หรือเที่ยงธรรม หรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

หลักเกณฑ์และวิธีการการขอให้รับรอง การรับรอง การเพิกถอนการรับรอง และการปฏิบัติงานขององค์การเอกชน ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา..." (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2541: 9, 16)

จากมาตราต่างๆที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เราจะเห็นได้ว่า องค์การเอกชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ

ประชาชน ในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่ และเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

เมื่อพิจารณาถึงบทเรียนขององค์การเอกชน ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในอดีต องค์การกลางการเลือกตั้ง นับเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครเอกชน ที่สนใจในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง มาเป็นระยะเวลานานพอสมควร ลักษณะพิเศษขององค์การนี้คือ ความเป็นทางภาค เนื่องจากตั้งขึ้นโดยคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการ แต่เน้นความเป็นงานอาสาสมัคร ที่มุ่งแสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มประชาชน สถาบันการศึกษา องค์การพัฒนาเอกชน กลุ่มผู้ประกอบการอิสระและบุคคลทั่วไป รูปแบบการประสานงานระหว่างงานราชการและงานอาสาสมัครนี้ เป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการจัดตั้งเครือข่ายเอกชนเพื่อการเลือกตั้งในอนาคต อย่างไรก็ตาม รูปแบบการทำงานแบบอาสาสมัครขององค์การกลางก็ยังประสบปัญหาเรื่องความต่อเนื่อง เพราะอาสาสมัครจะทำงานเมื่อมีการเลือกตั้ง ความชัดเจนของอาสาสมัครในการทำงาน และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งในแง่การเข้าร่วมกิจกรรมและการตรวจสอบองค์การ ดังนั้นเพื่อให้การเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่ เป็นไปอย่างสุจริต ยุติธรรม และประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงศักยภาพ ความเป็นไปได้ และลักษณะการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของประชาชน โดยจะศึกษาผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมทางการเมืองขององค์การเอกชน เพราะเป็นรูปแบบการทำงาน ที่สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนในการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยจะมุ่งศึกษาถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ที่สอดคล้องกับศักยภาพขององค์การเอกชน เป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่ เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริต ยุติธรรม และมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะบทบาทการเป็นกลไกประมวลข่าวสารข้อมูลทางการเมืองในด้านต่างๆ สถานการณ์ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น การช่วยสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง ตลอดจนสนับสนุนหรือท้วงติงการทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งในระดับต่างๆ
3. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้ง ที่สอดคล้องกับศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ มุ่งเน้นศึกษาศักยภาพ และรูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของ องค์การเอกชน โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาองค์การเอกชนที่มีกิจกรรมในระดับ ในจังหวัดเป้าหมาย โดยจำแนกจังหวัดออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ จังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนมากหรือมีบทบาททางการเมืองมาก จังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนปานกลางหรือมีบทบาททางการเมืองปานกลาง และจังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนน้อยหรือมีบทบาททางการเมืองน้อย โดยจะสำรวจเบื้องต้นประมาณ 15 จังหวัด และศึกษาเจาะลึก 3 จังหวัด (ระดับละ 1 จังหวัด)

2. ศึกษาองค์การเอกชนที่มีลักษณะเป็นองค์กรระดับชาติ และมีเครือข่ายกระจายไปตาม จังหวัดต่างๆ เช่น สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย สภานายความ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ สภาหอการค้าไทย มูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน สภานายความ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น โดยจะศึกษาถึงศักยภาพและความสนใจของ องค์การที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง และศึกษาศักยภาพและความเป็นไปได้ที่ “สาขา” ขององค์การเอกชนดังกล่าวที่จะให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีบทบาทใน กระบวนการเลือกตั้งในรูปแบบต่างๆ เช่น การรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตย การประชาสัมพันธ์ การเลือกตั้ง การติดตามการหาเสียงของผู้สมัคร การตรวจสอบบัญชีรายชื่อของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การตรวจสอบค่าใช้จ่ายหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง การให้ข้อมูลอุปกรณ์สำหรับใช้ในการจัดการเลือกตั้ง การเข้าไปเป็นกรรมการเลือกตั้งในระดับต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการแจ้งเบาะแส ตรวจสอบปัญหาการทุจริตเลือกตั้ง ตลอดจนเป็นพยานในคดีทุจริตเลือกตั้ง โดยการวิจัยครั้งนี้จะ พิจารณาการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านศักยภาพ ความสนใจ และกิจกรรมขององค์การเอกชน

องค์การเอกชน หมายถึง องค์กรที่มีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม กลุ่ม โครงการ คณะกรรมการ สหภาพ สหกรณ์ ศูนย์ ฯลฯ ที่มีลักษณะเป็นเอกชนไม่แสวงหากำไร มีวัตถุประสงค์กิจกรรมเพื่อสังคม หรือเพื่อสาธารณประโยชน์

ศักยภาพในการมีส่วนร่วม หมายถึง ความสนใจและความเป็นไปได้ขององค์การเอกชน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง โดยการวิจัยครั้งนี้จะพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของ

องค์การเอกชน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยที่องค์การเอกชนนั้นๆดำเนินการ และความสนใจทางการเมืองของผู้บริหารองค์การเอกชน

ผู้บริหารองค์การเอกชน หมายถึงผู้ที่มีตำแหน่งระดับสูงในองค์การเอกชน เช่น ประธาน เลขาธิการ เลขานุการ ผู้อำนวยการ กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ ผู้ประสานงาน หรือตำแหน่งอื่นๆที่มีอำนาจในการตัดสินใจเชิงนโยบายขององค์การ เช่น การกำหนดนโยบาย การกำหนดแผนงาน และงบประมาณ ตลอดจนกำหนดและอนุมัติโครงการที่นำไปปฏิบัติ

ผู้ปฏิบัติงานองค์การเอกชน หมายถึง ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา หรือครึ่งเวลา หรืออาสาสมัครขององค์การเอกชนที่ทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารองค์การ หรือปฏิบัติตามแผนงาน หรือโครงการขององค์การเอกชน โดยที่ไม่มีอำนาจการตัดสินใจเชิงนโยบาย

ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง บุคคลที่มีชื่อเสียง หรือเป็นผู้นำ หรือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในจังหวัดที่ตนอาศัยอยู่ เป็นบุคคลที่คนในจังหวัดไปปรึกษาหารือ หากต้องการรับทราบความคิดเห็น สามารถเป็นตัวแทนทัศนคติของคนทั่วไปในจังหวัดนั้นๆได้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง
2. ทำเนียบขององค์การเอกชนระดับต่างๆ ทั้งองค์การเอกชนระดับชาติที่มี “สาขา” ในจังหวัดต่างๆ และองค์การเอกชนระดับจังหวัดที่มีศักยภาพและความเป็นไปได้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง
3. หลักเกณฑ์ความร่วมมือระหว่างองค์การเอกชนระดับต่างๆ กับ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่สอดคล้องกับศักยภาพ และลักษณะขององค์การเอกชน

บทที่ 2 แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา การเกิดขึ้นและขยายตัวขององค์การเอกชนถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก นักทฤษฎีหลายคนมองว่าการรวมกลุ่มของประชาชนที่เกิดขึ้นทั่วโลกเป็นนัยสำคัญทางการเมืองในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ขณะที่การเกิดขึ้นของรัฐชาติ (Nation-state) เป็นภาพสะท้อนของสัญลักษณ์แห่งศตวรรษที่ 19 (Salamon, 1992: 109) นักทฤษฎีส่วนใหญ่เชื่อว่า บทบาททางการเมืองขององค์การเอกชน จะเป็นตัวแทนของพลังประชาธิปไตยในสังคมประเทศต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้าม ก็ยังมีหลายคนที่ตั้งข้อสงสัยว่า องค์การเอกชนไม่มีศักยภาพเพียงพอ ที่จะแสดงบทบาทในฐานะคู่กรณีที่จะมาคานอำนาจของภาครัฐ (Fowler, 1995: 6)

ลักษณะขององค์การเอกชนในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นกับบริบททางสังคมของแต่ละประเทศ เช่น ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ องค์การเอกชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นองค์การแบบสมาชิก ขณะที่องค์การเอกชนในลาตินอเมริกา จะเน้นเรื่องจำนวนสมาชิกขององค์การ ในประเทศโลกที่สาม องค์การเอกชนหมายรวมถึงองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน กลุ่มนักคิด นักวิชาการ องค์การพัฒนาด้านศาสนา องค์การสาธารณประโยชน์ และองค์การเอกชนอื่นๆ ที่เน้นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และสวัสดิการสังคม บางคนมองบทบาทขององค์การเอกชนว่าเป็น พลังที่สามที่คู่ขนานไปกับพลังของภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน ส่วนในกรณีของประเทศไทย องค์การเอกชนถูกมองว่ามีนัยสำคัญอยู่ "ความเป็นอิสระจากการควบคุมและครอบงำโดยรัฐและรัฐบาล" (Tandon, 1994: 128) และ (Ruland and Ladavalya, 1993: 60)

ความหมายขององค์การเอกชน

นักทฤษฎีได้นิยามความหมายขององค์การเอกชนต่างกัน เช่น

Clarke (1995: 7) ได้นิยามขององค์การเอกชนว่าหมายถึง องค์การที่มีลักษณะเป็นเอกชน ไม่แสวงหากำไร มีวัตถุประสงค์กิจกรรมเพื่อสังคม หรือเพื่อสาธารณประโยชน์

Sethi (1983: 19-20) ให้ความหมายขององค์การเอกชนว่าหมายถึง องค์การอาสาสมัครที่ไม่หวังผลกำไร เป็นองค์การที่ทำงานในระดับรากหญ้า (Grassroots) โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายไปที่ประชากรที่ตกขอบการพัฒนา (Marginalised Sector)

Tandon (1994: 113) ให้ความหมายขององค์การเอกชนว่า เป็นสถาบันสาธารณะ (Public Institution) ของภาคประชาสังคม (Civil Society) ที่เข้าร่วมในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคม โดยเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์กับรัฐและกลุ่มชนชั้นนำ

Ruland and ลดาวัลย์ (1993: 60) ได้นิยามองค์การเอกชนว่า เป็นองค์การหนึ่งที่อยู่ใต้อาณัติ (Societal Sphere) ที่พยายามขยายมิติการมีส่วนร่วมของสาธารณชน โดยมองว่า องค์การต่างๆที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม ได้แก่ องค์การพัฒนาเอกชน องค์การสังคมสงเคราะห์และสาธารณกุศล ชมรมของพลเมือง (Citizen Club) องค์การนักศึกษา และกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)

ภูมิธรรม เวชยชัย (2527: 23) ให้ความหมายขององค์การเอกชนว่า หมายถึงองค์กร มูลนิธิ หรือสมาคม หรือหน่วยงานที่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น ซึ่งมีลักษณะเป็นสถาบันนอกระบบราชการ รวมตัวกันขึ้นตามกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มศึกษา กลุ่มสนใจ หรือกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อดำเนินบทบาทในการช่วยเหลือ หรือช่วยคลี่คลายปัญหาในสังคม การบริการสังคม รวมทั้งการพัฒนาสังคม โดยมีได้แสวงหากำไร หรือผลประโยชน์ใดๆ

สุริชัย หวันแก้ว (2527: 8) กล่าวว่า องค์การเอกชนเป็นองค์กรอาสาสมัครที่ไม่ค้ากำไร เป็นองค์กรที่ดำรงอยู่เป็นอิสระจากหน่วยราชการ และมีบทบาทในการร่วมกันแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของประชาชน กลุ่มที่เผชิญปัญหา หรือด้อยโอกาสในสังคมตามแต่จะทำได้

อมรา พงศาพิชญ์ (2534: 1) ให้ความหมายขององค์การเอกชนว่า คือองค์การที่ไม่หวังกำไร และมีจุดมุ่งหมายในการให้บริการแก่สาธารณชน ไม่ว่าจะในรูปแบบขององค์การเอกชนเพื่อการพัฒนา (non-governmental development organisation) หรือในรูปแบบขององค์กรการกุศล (philanthropic organisation)

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนชนบท: กป.อพช (2536: 1) ให้ความหมายกว้างขององค์การเอกชนด้านการพัฒนาว่า หมายถึง องค์การที่ไม่มุ่งหวังกำไร และมีจุดมุ่งหมายในการให้บริการแก่สาธารณชนเพื่อการพัฒนา หรือในรูปแบบของการกุศล ศัพท์ที่ใช้เรียกองค์การที่ทำหน้าที่ต่างๆ มีมากมาย เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม กลุ่ม โครงการ ศูนย์ คณะกรรมการ เป็นต้น

จตุรงค์ บุญยรัตนสุคนธ์ (2537: 3) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า องค์การเอกชน ครอบคลุมถึง กลุ่ม คณะกรรมการ ชมรม โครงการ ซึ่งอาจจะไม่ได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิ หรือ สมาคมอย่างเป็นทางการ แต่ได้มีบทบาทในการดำเนินการด้านต่างๆดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

จากคำนิยามของนักทฤษฎีต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าความหมายขององค์การเอกชนมีลักษณะร่วมกันที่ ความเป็นอิสระจากหน่วยราชการ การเป็นองค์การที่ไม่แสวงหากำไร และมีเป้าหมายในการให้บริการสังคม ช่วยเหลือและคลี่คลายปัญหาสังคม โดยเฉพาะแนวคิดของ Rulandและพันสุรย์ ลดาวัลย์ ที่เสนอว่า องค์การเอกชนเป็นองค์การหนึ่งที่อยู่ใต้อาณัติ ที่พยายามขยายมิติของการมีส่วนร่วมของประชาสังคมให้มีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะในมิติทางการ

เมืองและกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงนิยามองค์การเอกชนว่า องค์การเอกชน หมายถึง องค์การที่มีองค์การที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม กลุ่ม โครงการ คณะกรรมการ สหภาพ สหกรณ์ ศูนย์ ฯลฯ ที่มีลักษณะเป็นเอกชนไม่แสวงหากำไร มีวัตถุประสงค์กิจกรรมเพื่อสังคม หรือเพื่อสาธารณประโยชน์ ในกรณีประเทศไทย องค์การเอกชนหมายถึง รวมถึงองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน กลุ่มนักคิด นักวิชาการ องค์การนักศึกษา องค์การพัฒนาด้านศาสนา องค์การสาธารณประโยชน์ และองค์การเอกชนอื่นๆ ที่เน้นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และสวัสดิการสังคม เป็นต้น

ลักษณะขององค์การเอกชน

องค์การเอกชนในแต่ละประเทศมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันตามบริบทของสังคมการเมืองในประเทศนั้นๆ แต่มีลักษณะร่วมที่สำคัญคือ เป็นองค์การที่อิสระจากโครงสร้างของรัฐ ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตลาด โดยลักษณะเฉพาะที่สำคัญขององค์การเอกชน คือ

1. แตกต่างจากองค์การของรัฐ และสถาบันทางทางการเมือง โดยเฉพาะพรรคการเมือง
2. ไม่แสวงหากำไร มีลักษณะแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด จากบริษัทหรือวิสาหกิจต่างๆ
3. มีลักษณะเป็นงานอาสาสมัคร แต่อาจมีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำ ที่ได้รับเงินเดือนจากพื้นฐานประสบการณ์ หรือการฝึกอบรม
4. มีฐานะทางกฎหมาย แตกต่างจากกลุ่มผลประโยชน์หรือองค์การอาชญากรรม (อย่างไรก็ตาม อาจมีสถานการณ์หลายอย่างที่ให้องค์การเอกชน ทั้งในระดับรากหญ้าและระดับชาติ อาจไม่สามารถมาขึ้นทะเบียน เช่น ภายใต้อะบบเบ็ดเสร็จการทหาร)
5. มีจุดมุ่งหมายเพื่อสังคมส่วนรวม หรือประโยชน์สาธารณะ มากกว่าประโยชน์เฉพาะสมาชิก หรือ ฐานคะแนนเสียง
6. มีการบริหารงานในรูปคณะกรรมการ และถูกควบคุมตรวจสอบโดยผู้สนับสนุน และสาธารณชน (Clarke, 1995: 8)

ความแตกต่างระหว่างองค์การเอกชนกับองค์การชุมชน

ลักษณะเฉพาะระหว่างองค์การเอกชน (NGOs) กับองค์การชุมชน (POs) นอกเหนือจากความแตกต่างในแง่พื้นที่และขอบข่ายของการปฏิบัติงานแล้ว ในทางทฤษฎีได้มีการอธิบาย ดังนี้

Clarke (1995: 8) และ (Argonza, 1990: 98) ได้นิยามลักษณะเฉพาะขององค์การชุมชนที่แตกต่างจากองค์การเอกชนว่า องค์การชุมชนเป็นการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่น ที่มีฐานสมาชิกในชุมชน ทำหน้าที่จัดตั้งและระดมพลังในการสนับสนุนความต้องการของสมาชิก และประโยชน์ร่วมของชุมชนนั้นๆ องค์การเหล่านี้เป็นการรวมตัวที่มีลักษณะหลวมๆ ไม่เป็นทางการ

โดยมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญขององค์กรชุมชน คือ "มีลักษณะเป็นทางการน้อยกว่าองค์การเอกชน บางองค์การอาจไม่มีการจดทะเบียนรับรองจากรัฐ เช่น กลุ่มเคลื่อนไหวรณรงค์เฉพาะประเด็นที่ต้องการเป็นอิสระจากการควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐ ขณะที่บางองค์การอาจได้รับการขึ้นทะเบียนโดยหน่วยงานของรัฐ มากกว่าหนึ่งหน่วยงาน นอกจากนั้นองค์กรชุมชนยังให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ของสมาชิกเป็นหลัก ขณะที่ยังมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งประโยชน์สาธารณะ

ลักษณะที่สำคัญขององค์การเอกชนคือ จะเป็นองค์การที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวของประชาชน ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม หรือมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวม (public interest groups) ไม่แสวงหากำไร มีลักษณะเป็นมิถิอาชีพ เป็นองค์การที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ส่วนใหญ่องค์กรเหล่านี้จะมีสถานะทางกฎหมาย แต่บางองค์การอาจไม่มี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะขององค์การ และบริบททางสังคมการเมืองที่แวดล้อม เช่น องค์การเอกชนในประเทศที่ยังอยู่ในระยะผ่านของระบอบประชาธิปไตย (democratic transition) มักไม่ได้มีการจดทะเบียนรับรองตามกฎหมาย (Clarke, 1995: 8)

จุดมุ่งหมายขององค์การเอกชนและองค์การชุมชน อยู่ที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ประชาชน (people's empowerment) เป้าหมายกิจกรรมขององค์กรเหล่านี้อยู่ที่การทำให้ประชาชน โดยเฉพาะคนยากจนในชนบท สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเขา โดยผ่านการปฏิบัติการร่วมกัน (Ruland and Ladavalya, 1993: 61)

แนวคิดและลักษณะกิจกรรมขององค์การเอกชน

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม (2540: 12) ได้แบ่งแยกกิจกรรมขององค์การอาสาสมัครเอกชนเอาไว้ 4 ประเภท คือ

1. องค์การให้บริการ (Service Providers) หรือองค์การสาธารณกุศลทั่วไป องค์การประเภทนี้จะทำหน้าที่ให้บริการ หรือทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ บริการส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การให้บริการด้านสาธารณสุข จัดหาสถานอนามัย โรงพยาบาล และการให้บริการด้านสุขอนามัย บริการด้านการศึกษา จัดหาน้ำดื่มและส้วม ตลอดจนบริการทางด้านการเกษตรและชลประทาน

2. องค์การที่ทำหน้าที่เสริมสร้างอำนาจความเข้มแข็งให้กับประชาชน (Empowerment NGO) หรือส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม องค์การเหล่านี้มุ่งไปที่การพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจ การรู้หนังสือ การศึกษานอกระบบ การศึกษาผู้ใหญ่ เป็นต้น จะพบเห็นองค์การเหล่านี้ในประเทศที่ยากจนมากที่สุด

3. องค์การสนับสนุน (Support NGO) องค์การเหล่านี้เป็นองค์การที่ทำงานให้การสนับสนุนในรูปแบบต่างๆ ให้กับองค์การชุมชน หรือองค์การเอกชนที่ทำงานระดับรากหญ้า เช่น การทำงานสนับสนุน ป้อนข้อมูลต่างๆ ให้กับองค์การที่ทำงานระดับรากหญ้า เสริมสร้างสมรรถภาพในการทำงาน ประกอบด้วยงานฝึกอบรม การประเมินผล และการวางแผนโครงการ

4. องค์การร่วม หรือองค์การเครือข่าย (Umbrella or Network NGO) เป็นองค์การที่เติบโตขึ้นมาในช่วง ค.ศ. 1980 เพื่อเชื่อมโยงองค์การอาสาสมัครเข้าด้วยกัน โดยมีความต้องการที่จะนำประสบการณ์ในระดับจุลภาคที่แตกต่างกัน มารวมกันเข้า และเสนอประเด็นปัญหาในการถกเถียง พูดคุย เพื่อเสนอเป็นนโยบายระดับชาติ และระดับสากล องค์การเหล่านี้มักทำหน้าที่เป็นองค์การผลักดันเชิงนโยบาย (Advocacy NGOs)

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2536: 4) ได้จำแนกองค์การเอกชน ตามลักษณะความสนใจ ลักษณะของการช่วยเหลือ และลักษณะการปฏิบัติงานเอาไว้ ดังนี้

1. ลักษณะความสนใจ แบ่งได้ 2 ประเภท คือ
 - 1.1 องค์การเอกชนที่เน้นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มสมาชิก (mutual interest NGO)
 - 1.2 องค์การเอกชนที่เน้นประโยชน์ของสาธารณะ (public interest NGO)
2. ลักษณะของการช่วยเหลือ แบ่งได้ 2 ประเภทคือ
 - 2.1 องค์การเอกชนที่เน้นการสังคมสังเคราะห์ และสาธารณกุศล (welfare NGO)
 - 2.2 องค์การเอกชนที่เน้นการช่วยเหลือด้านการพัฒนา (development NGO)
3. ลักษณะงานที่องค์การเอกชนปฏิบัติ แบ่งได้ 3 ประเภทคือ
 - 3.1 องค์การเอกชนที่เน้นการปฏิบัติงานกับประชาชนในสนาม
 - 3.2 องค์การเอกชนที่เน้นงานเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เป็นตัวแทน เป็นปากเสียงให้ประชาชน
 - 3.3 องค์การเอกชนที่เน้นงานช่วยเหลือ พัฒนา องค์การเอกชนด้วยตนเอง เช่น การอบรม การหาทุน เป็นต้น

นอกจากนั้น ไพบูลย์ได้แยกแยะบทบาททั่วไปขององค์การเอกชนว่าสามารถจำแนกได้ 9 ประการ ได้แก่ ให้บริการ (Provide), ให้ความร่วมมือ (Collaborate), วิริ่สร้างสรรค์ (Innovate), ผลักดัน (Advocate), วิจารณ์ (Criticise), กระตุ้น (Catalyse), ให้พลัง (Energise), ประสานพลัง (Synergise), ทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratise)

ไพบูลย์ ยังได้เสนอบทบาทขององค์การเอกชนในอนาคต เพื่อให้สามารถทำประโยชน์ให้สังคมได้มากที่สุด 5 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นมืออาชีพและสร้างระบบงานที่มีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างขีดความสามารถและบทบาทขององค์การเอกชน การเสริมสร้างความร่วมมือและการประสานพลังระหว่างหลายฝ่ายในสังคม และการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย ในการบริหารประเทศและสังคมโดยทั่วไป

ในงานวิจัยชิ้นนี้ เห็นด้วยกับแนวคิดของ Eldridge (1995: 36-37) ที่ได้แยกแยะลักษณะกิจกรรมขององค์การเอกชนในประเทศกำลังพัฒนาเอาไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. องค์การเอกชนที่ใช้แนวคิดเรื่อง "การเมืองของความร่วมมือ" (a politics of co-operation) องค์การเอกชนลักษณะนี้จะพยายามมีส่วนร่วมกับภาครัฐ โดยเฉพาะในกระบวนการกำหนดนโยบายการพัฒนา แต่จะไม่เข้าไปแทรกแซงในกระบวนการทางการเมือง แนวคิดเรื่อง "การเมืองเกี่ยวกับการเมือง" แต่ร่วมมือกับภาครัฐนั้น เป็นวิธีการสำคัญที่ปกป้องเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมขององค์การให้ปลอดจากการแทรกแซงโดยรัฐ และสร้างความเชื่อมั่นต่อประชาชนที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลไกรัฐ หรือไม่ได้สนับสนุนพรรคการเมืองใดๆ

2. องค์การเอกชนที่ใช้แนวคิดเรื่อง "การเมืองของการระดมพลังของรากหญ้า" (a politics of grassroots mobilisation) องค์การเอกชนเหล่านี้จะเน้นการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐ โดยปกติองค์การลักษณะนี้จะหลีกเลี่ยงการเข้าร่วมกับกลไกรัฐ แต่ในบางกรณีอาจมีความร่วมมือกันบ้าง เช่น ความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขและสวัสดิการสังคม องค์การเอกชนที่มีลักษณะเช่นนี้ จะเน้นการรวมกลุ่มจัดตั้งประชาชนในระดับชุมชน เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวระดับชาติ

3. องค์การเอกชนที่ใช้แนวคิดเรื่อง "การเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนชั้นล่าง" (empowerment from below) องค์การเอกชนลักษณะนี้จะเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเมืองจะขึ้นอยู่กับการพึ่งตนเองของประชาชน มากกว่าการปฏิรูปเชิงโครงสร้างการเมืองจากรัฐ กิจกรรมขององค์การเหล่านี้จะเน้นเรื่องการสร้างจิตสำนึกในการพิทักษ์สิทธิของตน การสร้างความเชื่อมั่นและทักษะให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน เพื่อที่จะทำให้ประชาชนสามารถแก้ไขปัญหาของตนได้ด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนส่วนใหญ่ แม้จะมีลักษณะแตกต่างกันตามประเภทที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่องค์การเอกชนเหล่านี้ต่างมีวัตถุประสงค์ร่วม

กัน เช่น การสร้างองค์การชุมชนให้เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคสังคม เพื่อพล้งต่อ
รองกับภาครัฐ การเสนอยุทธศาสตร์ใหม่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เพื่อแก้ปัญหา
ความไม่เท่าเทียม และดุลอำนาจระหว่างกลุ่มต่างๆในสังคม ที่สำคัญองค์การเอกชนทั้งหลายล้วน
มีความเชื่อร่วมกันว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอยู่ที่ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมใน
การกำหนด อธิบาย และดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเขา

บทบาททางการเมืองขององค์การเอกชนในการส่งเสริมประชาธิปไตย

นักทฤษฎีส่วนใหญ่มองบทบาทในทางการเมืองขององค์การเอกชน ในฐานะเป็นพลวัตที่
สำคัญของประชาสังคม อยู่ 2 แบบ กล่าวคือ

1. องค์การเอกชนมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย (agent for
democratisation) ในสังคม โดยเฉพาะเป็นพลวัตที่สำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพด้าน
ประชาธิปไตยของประชาสังคม หรือ อีกนัยหนึ่ง ก็คือ องค์การเอกชนเป็นพลังผลักดันประชาสังคม
ให้เป็นประชาธิปไตย (a driving force behind civil society for democracy) เช่น

Lador-Lederer (1963: 217) ได้ให้ความสำคัญต่อองค์การเอกชนว่า เป็นอำนาจที่สำคัญ
ของภาคสังคมที่สามารถต่อรองกับอำนาจรัฐ แต่ขบวนการทางสังคมชนิดนี้ จะมีลักษณะร่วมกับ
ขบวนการเคลื่อนไหวที่คัดค้านระบบการปกครอง หรือสถาบันบางประเภท มากกว่าคัดค้านรัฐบาล

Edwards and Hulme (1995: 4) มองบทบาทขององค์การเอกชนที่ถูกคาดหวังจากส
ถารณชนว่า จะมีบทบาทในการต่อรองกับอำนาจรัฐในเรื่อง การปกป้องสิทธิมนุษยชน การเปิดช่อง
ทางของการสื่อสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมจากประชาชน ให้ข้อมูลพื้นฐานและฝึกอบรม
แก่นักเคลื่อนไหว และสนับสนุนแนวคิดเรื่องสังคมแบบพหุนิยมที่เป็นประชาธิปไตย (pluralistic
democratic society)

Fowler and James (1995: 6) มองบทบาทขององค์การเอกชนว่า เป็นกลไกที่สำคัญใน
การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงให้เป็นประชาธิปไตย โดยการทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างรัฐกับพล
เมือง แต่อาจยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ ที่จะกดดันรัฐบาลให้พัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างมีนัยสำคัญ
เช่น องค์การเอกชนในอาฟริกาใต้และตะวันออก ยังไม่สามารถพัฒนาจากลักษณะขององค์การเอกชน
ระดับชุมชน ไปเป็นเครือข่ายทางการเมืองที่มีองค์การหลากหลายเข้าร่วม และเปิดกว้าง ในทาง
ตรงกันข้าม รัฐได้เข้ามาครอบงำองค์การเอกชนที่มีฐานสมาชิกกว้างขวาง ขณะที่องค์การเอกชน
ระดับชุมชนมีลักษณะแตกแยก และไม่สามารถก่อรูปเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระจาก
พรรครัฐบาลได้

Clarke (1996: 17) มองบทบาทขององค์การเอกชนในเอเชียและในลาตินอเมริกา ว่า
แสดงบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการประชาธิปไตยของประเทศเหล่านั้น เช่น องค์การเอก

ชนในฟิลิปปินส์ ชิลี และประเทศไทย เคยเป็นองค์กรที่เป็นหัวหอกในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 โดยมองว่า “องค์กรเอกชนในโลกที่สามมีบทบาทที่สำคัญ คือ คัดค้านการระดมพลล้มล้างชนของรัฐ (counter-state-mobilisation) ที่กลไกรัฐจัดตั้ง เพื่อตอบสนองนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองระยะสั้นของรัฐบาล บทบาทขององค์กรเอกชนที่เน้นการระดมพลสนับสนุนจากประชาชนกลุ่มต่างๆที่หลากหลายและกว้างขวาง จึงถือได้ว่ามีนัยที่สำคัญยิ่งต่อกิจกรรมขององค์กรเอกชน”

2. องค์กรเอกชนถูกมองว่าเป็นกลไกของกลุ่มต่างๆในระดับรากหญ้า (a mechanism of grassroots organisations) ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมและสร้างประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า เช่น

Ferrington (1993: 6) มองบทบาทขององค์กรเอกชน โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชนในชนบทว่า มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท องค์กรเหล่านี้มีบทบาทในการสนับสนุนองค์กรชุมชนในระดับรากหญ้า เพื่อที่ชาวบ้านเหล่านี้จะสามารถแสดงออกถึงความต้องการของพวกเขา

Bratton (1989: 569) พิจารณารูปแบบเชิงสังคม และเศรษฐกิจขององค์กรเอกชนในฐานะที่เป็นบทบาททางการเมือง โดยเสนอว่า บทบาทเชิงสร้างสรรค์ขององค์กรเอกชน ควรมองในมิติทางการเมืองมากกว่ามิติทางเศรษฐกิจ เพราะในทัศนะของเขา ความยากจนถือเป็นปัญหาทางการเมือง เช่นเดียวกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ โดยมองว่า “ความยากจน (Poverty) เกิดขึ้นเพราะประชาชนไม่สามารถเข้าถึงอำนาจ ซึ่งในที่นี้หมายถึง ศักยภาพในการที่จะกระทำในสิ่งที่ต้องการและได้รับการยอมรับ และสนับสนุนจากกลุ่มอื่นๆ คนจนเหล่านี้ไม่ได้ควบคุมเงื่อนไขทั้งในทางวัตถุและสถาบันที่พวกเขาดำรงอยู่ พวกเขาประสบความยากลำบากในการเป็นฝ่ายกำหนดการตัดสินใจ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของเขา พูดสั้นๆ ก็คือ คนจนขาดอิทธิพลทางการเมือง ที่จะกดดันให้เกิดสิ่งที่พวกเขาปรารถนา” ดังนั้นบทบาทที่สำคัญขององค์กรเอกชน ก็คือการทำให้ปัญหาดังกล่าวเป็นมิติทางการเมืองขึ้นมา

พิภพ ธงไชย (3 ส.ค. 2541) มองบทบาทขององค์กรเอกชนไทยว่า “ถ้าประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงแค่การเลือกตั้ง แต่หมายถึงการให้ประชาชนเข้มแข็งและช่วยตัวเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจรัฐมากนัก ก็ถือได้ว่า องค์กรเอกชนได้ทำงานด้านนี้มากกว่า 30 ปี นับแต่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา องค์กรเหล่านี้ เช่น องค์กรพัฒนา องค์กรที่ทำงานด้านชนบท ด้านเด็ก และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยเน้นการสนับสนุนให้ประชาชนช่วยตัวเองได้ ให้ประชาชนเป็นตัวของตัวเอง และสามารถปกครองตัวเองได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยในสังคมไทย”

ในกรณีของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าบทบาททางการเมืองขององค์การเอกชนนั้น นับเป็นพลังที่สำคัญยิ่งต่อการสร้างประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมือง การสนับสนุนกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่างๆ ตั้งแต่การเลือกตั้งผู้บริหารประเทศ การกำหนดนโยบายของรัฐ ไปจนถึงการปฏิบัติตามนโยบายต่างๆ นับเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งขององค์การเอกชนไทยในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยที่ประชาธิปไตยในทัศนะขององค์การเอกชนนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะแค่การเลือกตั้งที่ประชาชนไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงทุก 4-5 ปีเพื่อเลือกตัวแทนที่จะไปทำหน้าที่ตัดสินใจแทนประชาชนเท่านั้น แต่ประชาธิปไตยหมายถึง ความยุติธรรม ความเสมอภาค และสังคมที่ยั่งยืน ดังนั้นองค์การเหล่านี้ จึงสนับสนุนกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ที่ประชาชนระดับล่างสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนของเขา การกำหนดนโยบายที่มีผลต่อวิถีชีวิตของเขา (คำประกาศราชดำเนิน, มหกรรมประชาชนเพื่อศตวรรษที่ 21: PP21, 1992: 35)

บทบาทขององค์การเอกชนในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง

บทบาทขององค์การเอกชนเพื่อสอดส่องดูแลการเลือกตั้งนั้นมีในหลายประเทศ แต่บทบาทขององค์การเอกชนที่ได้รับการกล่าวขานและนำมาเป็นแม่แบบในการเลือกตั้งในหลายประเทศคือ บทบาทของเครือข่ายองค์การเอกชนเพื่อการเลือกตั้งในประเทศฟิลิปปินส์ ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการเลือกตั้งระดับต่างๆ ซึ่งแม้ในรัฐธรรมนูญไทย พ. ศ. 2540 ก็ได้รับอิทธิพลและมีการตราบทบัญญัติ ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนเพื่อตรวจสอบการเลือกตั้ง

เครือข่ายองค์การเอกชนเพื่อการเลือกตั้งในฟิลิปปินส์นั้น กำหนดตามอำนาจหน้าที่ที่ระบุไว้ในกฎหมายเลือกตั้งของฟิลิปปินส์ ว่า คณะกรรมการการเลือกตั้ง (Commission on Elections: COMELEC) สามารถขอความร่วมมือจากกลุ่มองค์การเอกชน องค์การประชาชน องค์การวิชาชีพ นักวิชาการ นักธุรกิจ และกลุ่มสาขาวิชาชีพต่างๆ ที่มีความเป็นกลาง ไม่ฝักใฝ่พรรคการเมืองใดในการดำเนินการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง เพื่อให้เป็นไปโดยสุจริต อิสระ และเป็นระเบียบเรียบร้อย (ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์, 2538: 31)

จากบทบัญญัติดังกล่าว จึงได้เกิดองค์การเอกชนอาสาสมัครเลือกตั้ง ควบคู่ไปกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การแรกได้แก่ National Citizens Movement for Free Election: NAMFREL) ซึ่งตั้งขึ้นตั้งแต่การเลือกตั้งปี ค.ศ. 1951 หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของฟิลิปปินส์ ได้มีการก่อตั้งองค์การอาสาสมัครตรวจสอบการเลือกตั้งขึ้นมาอีก 2 องค์การ ได้แก่

Media Citizen's Quick Count: MCQC และ Parish Pastoral Council for Responsible Voting: PPCRV เพื่อตรวจสอบการเลือกตั้งฟิลิปปินส์ ในปี ค.ศ. 1992 (ลีดา สอนศรี, 2536:) ซึ่งแต่ละเครือข่ายมีลักษณะการรวมกลุ่ม กิจกรรม และการทำงานแตกต่างกันไปดังนี้

1. National Citizens Movement for Free Election : NAMFREL

NAMFREL (นัมเฟรล) เป็นองค์กรเครือข่ายอาสาสมัครเอกชนเพื่อสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1951 (พ.ศ. 2496) รายได้ขององค์กรมาจากเงินบริจาคของสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักธุรกิจและกลุ่มวิชาชีพต่างๆ เครือข่ายสมาชิกของนัมเฟรลมาจากบุคคลหลากหลายสาขาอาชีพที่ไม่ฝักใฝ่พรรคการเมืองใดและเครือข่ายศาสนจักร ทำให้นัมเฟรลสามารถระดมสมาชิกจากทั่วประเทศจำนวนหลายแสนคน และมีเครือข่ายครอบคลุมจากระดับหมู่บ้าน (บารังไก) จนถึงระดับชาติ บทบาทของนัมเฟรลในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง เป็นบทบาทที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะบทบาทในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1986 (พ.ศ. 2529) จนนำมาสู่การเดินขบวนขับไล่รัฐบาลเผด็จการมาร์กอส และเรียกร้องประชาธิปไตยในที่สุด

แผนปฏิบัติการของนัมเฟรลในการสังเกตการณ์การเลือกตั้งแต่ละครั้ง ได้แก่

1. ประกาศนโยบาย และอุดมการณ์ของนัมเฟรล ในการสังเกตการณ์เลือกตั้งที่ต้องการให้การเลือกตั้งยุติธรรม ส่งไปยังกลุ่มต่างๆ
2. ระดมทุนเป็นค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติการ ส่วนใหญ่ได้มาจากสมาชิก องค์กรเอกชน และหน่วยงานต่างประเทศ
3. ให้ศาสนจักรออกหนังสือและกระจายเสียงออกสู่วิทยุของศาสนจักร ไปสู่ประชาชนทุกระดับ เพื่อชักชวนให้ไปเลือกตั้งและชี้ให้เห็นถึงผลเสียของการซื้อเสียงและการโกงการเลือกตั้ง จากการชักชวนของฝ่ายศาสนาทำให้นัมเฟรลได้อาสาสมัครมากมาย เนื่องจากชาวฟิลิปปินส์ส่วนใหญ่ศรัทธาในศาสนา
4. ปลุกสำนึกประชาธิปไตยตั้งแต่ระดับบารังไก (หมู่บ้าน) จนถึงระดับเมืองใหญ่ก่อนเลือกตั้ง 6 เดือน
5. จัดหาอาสาสมัครตามกลุ่มต่างๆ ที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อสังเกตการณ์การเลือกตั้ง พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายใหญ่ที่เป็นแม่ข่ายและเครือข่ายย่อยๆ โดยตัวแทนของนัมเฟรลจะมีอยู่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน เทศบาล เมือง อำเภอ จังหวัด และภูมิภาค ซึ่งเป็นเครือข่ายถึงกันหมดประมาณ 5 - 6 เดือนก่อนการเลือกตั้ง
6. จัดทำเอกสารแนะนำการสังเกตการณ์
7. จัดฝึกอบรมผู้สังเกตการณ์ ถึงวิธีการสังเกตการณ์ทุกระยะจนถึงสิ้นสุดการประเมินผล และหาทางเลือก เมื่อเกิดปัญหา

ส่วนการปฏิบัติงานในวันเลือกตั้ง จะมีดังนี้

1. สังเกตการณ์ที่หน่วยเลือกตั้งก่อนการเลือกตั้ง 2 - 3 วัน
2. รวมกลุ่มผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงไปที่หน่วยเลือกตั้ง โดยเฉพาะในหมู่บ้าน
3. สังเกตการณ์ลงคะแนนเสียง ตรวจสอบรายชื่อผู้มีสิทธิร่วมกับหน่วยงานของรัฐ
4. นับคะแนนของผู้สมัครร่วมกับหน่วยงานของรัฐ
5. ส่งคะแนนไปที่หน่วยนับแฟลตแต่ละหน่วย เพื่อประมวลผลทางคอมพิวเตอร์
6. ร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐนำหีบคะแนนจากหน่วยเลือกตั้งไปที่เทศบาล อำเภอและ จังหวัดเพื่อป้องกันการขโมยหีบคะแนน
7. รายงานผลคะแนน

2. Media Citizens' Quick Count : MCQC

MCQC เป็นองค์การเอกชนระดับชาติที่สร้างขึ้นในการเลือกตั้งปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) โดยเป็นองค์กรที่เป็นอิสระจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง (COMELEC) มีสมาชิก 50,000 คน ทำหน้าที่สังเกตการณ์เลือกตั้งและนับคะแนนการเลือกตั้ง องค์การนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง และมีกฎหมายเลือกตั้งรับรองให้เป็นศูนย์กลางของสื่อมวลชนทั้งประเทศในการนับคะแนนรายงานผลในวันเลือกตั้ง เพื่อให้การเลือกตั้งบริสุทธิ์ ยุติธรรมขึ้น

ผู้บริหารของ MCQC ได้รับการคัดเลือกมาจากนักวิชาการ นักข่าวหนังสือพิมพ์ ผู้ปฏิบัติงานด้านโทรทัศน์วิทยุ และสื่อมวลชนอื่นๆ เช่น สมาคมนักข่าว สมาคมหนังสือพิมพ์ สมาคมภาษาและหนังสือ เป็นต้น โดยมีผู้อำนวยการของเครือข่ายโทรทัศน์ ABS-CNB และเครือข่ายหนังสือพิมพ์ Manila Chronicle เป็นประธาน รองประธานคือ เจ้าของหนังสือพิมพ์ Business World และมีเลขาธิการใหญ่ของ NAMFREL เป็นผู้อำนวยการบริหาร โดยมีศูนย์นับคะแนนอยู่ที่มหาวิทยาลัย Da LaSalle และมีคณะกรรมการเป็นผู้ช่วยในการปฏิบัติงาน งานหลักของ MCQC คือการทำหน้าที่นับคะแนนและรายงานผลการเลือกตั้ง โดยเชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์การอาสาสมัครสังเกตการเลือกตั้งอื่นๆ เช่น PPCRV, VOTECARE และ NAMFREL ซึ่งมีอาสาสมัครอยู่ในพื้นที่จำนวนหลายแสนคน อาสาสมัครเหล่านี้จะรายงานผลการนับคะแนนมาที่ MCQC เพื่อให้รวบรวมคะแนนตรวจสอบ และนำออกสู่สื่อมวลชน (ลัดดาวัลย์ ดันติวิทยาพิทักษ์, 2538: 32)

3. Parish Pastoral Council for Responsible Voting : PPCRV

PPCRV เป็นเครือข่ายองค์การเอกชนด้านศาสนา ที่มีบทบาทในการสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ซึ่งสร้างขึ้นในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2535 โดยสืบเนื่องมาจากบทบาททางการเมืองของเครือข่ายคา

สนจกรที่เข้าร่วมกับนัมเฟรลในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2529 ทำให้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง และได้รับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง (COMELEC) ให้สังเกตการณ์การเลือกตั้งได้ โดยมีสมาชิกทั้งสิ้น 2.3 ล้านคนทั่วประเทศ

PPCRV มีจุดประสงค์เพื่อแนะนำ ให้การศึกษา และปลูกสำนึกประชาชนให้มีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง (Voting Education) รวมทั้งสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับองค์กรเอกชนอื่นๆทั่วประเทศเพื่อให้เกิดการเลือกตั้งบริสุทธิ์ ยุติธรรม องค์การนี้ได้เทคโนโลยีเกี่ยวกับวิธีการทำให้การเลือกตั้งบริสุทธิ์ ยุติธรรม รณรงค์ไม่ให้ประชาชนไปเลือกผู้ไม่มีคุณธรรม และคอร์รัปชัน

ในวันเลือกตั้ง อาสาสมัครของ PPCRV จะเข้าไปร่วมสังเกตการณ์การเลือกตั้ง เข้าไปช่วยเจ้าหน้าที่ของ COMELEC ในการตรวจรายชื่อ และดำเนินการตามกระบวนการเลือกตั้ง ในการนับคะแนน ซึ่งจะนับที่หน่วยเลือกตั้ง 1 ครั้งและที่เทศบาลอีก 1 ครั้ง ทางอาสาสมัครของ PPCRV จะร่วมกับอาสาสมัครของ MCQC ของ NAMFREL และของพรรคการเมือง สังเกตการณ์การนับคะแนน จุดคะแนนในแผ่นกรอกคะแนนของ COMELEC ส่งไปให้หน่วยนับคะแนนของ MCQC ที่มหาวิทยาลัย De La Salle เพื่อรวบรวมและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทาง TV ให้ประชาชนทราบ

ในกรณีของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าบทบาทขององค์กรกลางการเลือกตั้งที่จัดตั้งขึ้นครั้งแรก ในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 เพื่อทำหน้าที่ในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง และรณรงค์ให้ประชาชนมาใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างสุจริต โดยองค์กรกลางการเลือกตั้ง ได้ทำงานดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 4 ครั้ง คือในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม และ 13 กันยายน พ.ศ. 2535, วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 และ วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 บทบาทขององค์กรกลางการเลือกตั้งเป็นบทบาทของเครือข่ายองค์กรเอกชนเพื่อการเลือกตั้งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการสร้างอาสาสมัครจำนวน 60,000 คนเป็นการสร้างเครือข่ายในวงกว้างทั่วประเทศ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทถัดไปทีว่ด้วย องค์การเอกชนในประเทศไทย

บทที่ 3 องค์การเอกชนในประเทศไทย

กำเนิด พัฒนาการขององค์การเอกชนในประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มมีหลักฐานว่า มีการจัดตั้งองค์กรเอกชนครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ได้ทรงสถาปนาหน่วยงานสงเคราะห์เอกชนขึ้น เรียกว่า "สภาอุณาโลมแดง" เพื่อดำเนินการการกุศลช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บจากสงคราม โดยมีภรรยา ข้าราชการ และกุลสตรีสมัยนั้น สมัครเป็นอาสาสมัครออกปฏิบัติงาน ซึ่งต่อมากลายเป็นสภาภาคาชาดไทย ในสมัยเดียวกันพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ได้ทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างสถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าอนาถา เมื่อ พ.ศ. 2433 เพื่อสวัสดิการของเด็กโดยเฉพาะ (ภูมิธรรม เวชยชัย, 2527: 25)

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2502 สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยก็ได้ก่อตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรประสานงานระหว่างหน่วยงานพัฒนาและสงเคราะห์ของเอกชนต่างๆที่เกิดขึ้นตามแผนพัฒนาประเทศ และ ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 นักวิชาการกลุ่มหนึ่งนำโดยดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และคณะจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และมหิดลได้ริเริ่มโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลองเพื่อเชื่อมโยงมหาวิทยาลัยให้ใกล้ชิดกับสภาพสังคมไทย และต่อมาได้ก่อตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อดำเนินงานในเรื่องการพัฒนาชนบท โดยยึดแนวทางการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เน้นความสำคัญและความเชื่อมั่นในศักยภาพของชาวบ้าน และชุมชน (สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม, 2540: 7)

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีการตื่นตัวของประชาชนอย่างกว้างขวาง ประชาชนกลุ่มต่างๆได้รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่ม ชมรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น ผู้ใช้แรงงาน และชาวนา ซึ่งได้ก่อตั้งศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติ และสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ตามลำดับ ในส่วนของนักวิชาการและคนชั้นกลางที่สนใจปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนและประชาธิปไตย ก็ได้ก่อตั้งสหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) เพื่อส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชนและคัดค้านการละเมิดสิทธิมนุษยชน องค์การเอกชนที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เหล่านี้ ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการจดทะเบียนรับรองตามกฎหมาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพได้ไปจดทะเบียนจัดตั้งเป็น สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อให้มีฐานะทางกฎหมายและเพื่อให้องค์การสามารถดำเนินกิจกรรมได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น (จุติรงค์ บุญยรัตนสุนทร, 2537: 9)

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2518 ถึง 2519 เกิดความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มๆต่างในสังคม มีการชนฆ่าผู้นำประชาชนอย่างกว้างขวาง มีความรุนแรงแตกร้างในสังคมปรากฏให้เห็นทั่วไป จนในที่สุด กลุ่มผู้นำทางศาสนา อันประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนาพุทธ คาทอลิก และโปรเตสแตนต์ ได้รวมตัวกันและจัดตั้งกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม (กศส.) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำแนวทางศาสนาและสันติวิธีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง การลดความรุนแรง และสมานรอยร้าวให้กับสังคม บทบาทของกศส.มีมากขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 โดยได้เข้ามามีบทบาทในการรณรงค์ เผยแพร่ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนของรัฐ ในขณะที่องค์การพัฒนาเอกชนหลายแห่งต้องยุติบทบาทลง นักศึกษา ผู้นำกรรมกร ผู้นำชาวนาชาวไร่ และนักพัฒนาบางส่วนต้องหลบหนีการจับกุมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การดำเนินงานที่ล้มเหลวของ กศส. ในช่วงนั้น ได้แก่ การรณรงค์เรียกร้องให้มีการปล่อยนักโทษทางการเมือง การรณรงค์ให้มีการยกเลิกและแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม การเรียกร้องให้มีการสอบสวนการใช้อำนาจไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐในการทรมานและสังหารประชาชน (ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์, 28 มิถุนายน 2541)

หลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ.2522 สถานการณ์การเมืองไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง มีภาวะความเป็นประชาธิปไตยสูงขึ้น ทำให้องค์การเอกชนเริ่มกลับมามีบทบาทอีกครั้ง โดยเฉพาะองค์การเอกชนที่ทำงานด้านการพัฒนาได้ก่อตั้งขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เช่น โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม (ต่อมาได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม) มูลนิธิดวงประทีป และเมื่อรัฐบาลประกาศใช้นโยบาย 66/2523 และ 66/2525 ที่เน้นนโยบายการเมืองนำการทหาร ประกาศนิรโทษกรรมให้แก่ผู้ที่เคยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้นักคิด นักศึกษา นักพัฒนา ที่เคยเข้าป่าหลายคนสามารถกลับมามีบทบาท และเข้ามาเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์การพัฒนาเอกชน แต่กิจกรรมขององค์การเอกชนในช่วงนี้ยังเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ค่อยมีการประสานและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามนับได้ว่า ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่มืองค์การเอกชนเกิดขึ้นมากมาย นับแต่องค์การที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน องค์การที่ทำงานด้านเด็ก ผู้หญิง ผู้บริโภค เอดส์ สาธารณสุข การพัฒนาชนบท เพื่อการพึ่งตนเอง เกษตรผสมผสาน เทคโนโลยีที่เหมาะสม พัฒนาชุมชนแออัด สิ่งแวดล้อม ตลอดจนองค์การที่เคลื่อนไหวรณรงค์เรื่องประชาธิปไตย เป็นต้น (Dej Poomkacha, 1994: 89)

จนกระทั่ง พ.ศ. 2523 องค์การเอกชนที่ทำงานด้านพัฒนาเริ่มมีการรวมตัวประสานงานกันมากขึ้น องค์การที่ลักษณะงานคล้ายคลึงหรือมีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่าย เช่นคณะทำงานด้านเด็ก คณะกรรมการประสานงานองค์การสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

(กปส.) คณะกรรมการประสานงานองค์การสาธารณสุขมูลฐาน (คป.อ.ส.) กลุ่มศึกษาปัญหาของกลุ่มศึกษาปัญหาสังคม เป็นต้น ใน พ.ศ. 2529 มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานองค์การเอกชนเพื่อการพัฒนาชนบท (กป.อพช.) เพื่อทำหน้าที่ในการเชื่อมเครือข่ายต่างๆ เช่น เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก และการเชื่อมโยงเครือข่ายในระหว่างภูมิภาค โดยในแต่ละจังหวัดมี อพช. จังหวัด ทำงานเชื่อมโยงประสานกันเป็นระดับภาคโดย กป.อพช. แต่ละภูมิภาคเป็นกลไกประสานงานระดับภาค และในการเชื่อมโยงกันในระดับภาค มี กป.อพช. ระดับชาติเป็นกลไกประสานงาน มีองค์การเอกชนประมาณ 200 องค์การเข้าร่วมกับ กป.อพช. ส่วนใหญ่เป็นองค์การที่ทำงานพัฒนาชนบท โดยที่ได้วางยุทธศาสตร์ในการหาทางเลือกในการพัฒนา การเสริมความเข้มแข็งให้กับประชาชน และการพึ่งตนเอง โดยมี สโลแกนตอนนั้น คือ “คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” (เอนก นาคะบุตร, 2540: 13)

ต่อมา มีการสร้างเครือข่ายองค์การเอกชนในระดับชุมชน เช่น เครือข่ายหัตถกรรม เครือข่ายกลุ่มเลี้ยงสัตว์ เครือข่ายกองทุน เครือข่ายป่าชุมชน เป็นต้น ตลอดจนการผลักดันในระดับนโยบาย เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการพัฒนาประเทศ ในปี พ.ศ. 2534 กป.อพช. ได้ยื่นข้อเสนอและกรอบนโยบายการพัฒนาต่อรัฐบาล โดยให้รัฐเน้นนโยบายการกระจายรายได้ การสร้างคุณธรรมในสังคม การพัฒนาที่ให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เน้นการพัฒนาด้านเกษตรกรรม การอนุรักษ์ป่าไม้ แม่น้ำ พื้นดินและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญสนับสนุนการพัฒนาแบบทางเลือก และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาระดับชาติ เช่น ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (เอนก นาคะบุตร, 2540: 14)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา องค์การเอกชนได้เริ่มให้ความสำคัญกับการเชื่อมเครือข่ายต่างๆ มากขึ้น จากเดิมที่ทำงานประสานเฉพาะเครือข่ายที่มีลักษณะการทำงานเหมือนกัน หรือมีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ไปสู่การประสานระหว่างเครือข่าย หรือกับกลุ่มองค์การเอกชนที่ทำงานด้วยวัตถุประสงค์ต่างกัน แต่มีจุดเป้าหมายเดียวกันในอันที่จะพัฒนาสังคม และความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เริ่มมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนในระดับชาติ โดยเชิญกลุ่มองค์การเอกชนจากประเทศต่างๆ เข้าร่วม เช่น พ.ศ. 2534 มีการจัดเวทีประชาชน คู่ขนานไปกับการประชุมของธนาคารโลก ในกรุงเทพฯ เพื่อสะท้อนความคิดเห็นขององค์การเอกชนประเทศต่างๆ ที่ไม่ยอมรับแนวทางการพัฒนาของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลกที่มีต่อประเทศในโลกลำสาม ต่อมา มีการจัดมหกรรมประชาชนเพื่อศตวรรษที่ 21 (People Plan for the 21st Century) ในปี 2535 ที่เป็นครั้งแรกที่มีการจัดเวทีนำเสนอประเด็นปัญหาที่หลากหลายของประชา

ชนจากประเทศต่างๆในเอเชียมาดกเถียงแลกเปลี่ยน เช่น ปัญหาผู้หญิง สิทธิมนุษยชน ชนกลุ่มน้อย สิ่งแวดล้อม ปัญหาจากโครงการพัฒนาของรัฐที่สร้างปัญหาให้กับคนยากจน และปัญหาประชาธิปไตย เป็นต้น (National Organising Committee for the PP 21st, 1992: 99)

ในส่วนของเครือข่ายองค์กรชุมชน มีการรวมตัวของ "สมัชชาคนจน" เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2538 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกขององค์กรประชาชนที่เคลื่อนไหว ในลักษณะที่รวมประเด็นปัญหาหลากหลายไว้ด้วยกัน นับแต่ปัญหาเชื่อน ที่ทำกิน ป่าไม้ ราคาพืชผล ที่อยู่อาศัย ฯลฯ ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนหนึ่งที่นำองค์กรเอกชน และองค์กรประชาชนที่เคยมุ่งทำงานในลักษณะเดียวคือมุ่งแต่จะทำงานเฉพาะปัญหา เฉพาะกลุ่ม มาเริ่มมองปัญหาในลักษณะมหภาค ที่เห็นว่าปัญหาต่าง ๆ นั้นเชื่อมต่อกัน และต้องอาศัยพลังต่าง ๆ ที่มีอยู่ในการช่วยกันผลักดันให้มีการแก้ไขร่วมกัน (สมุดปกดำสมัชชาคนจน, 2541: 22)

ในขณะเดียวกัน สถานภาพขององค์กรเอกชนเริ่มได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะบทบาทในการแก้ไขปัญหาดังคม ที่นับวันจะสะสมเพิ่มขึ้นอันเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วตามพลวัตรของสังคมโลก โดยมองเห็นว่าองค์กรเอกชนมีความคล่องตัวสูง และมีประสิทธิภาพ ความจริงใจในการแก้ไขปัญหามากกว่า ขณะที่ระบบราชการถูกมองว่าเชื่องช้า ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันกับสถานการณ์ ประกอบปัญหาการคอร์รัปชันในวงราชการ ทำให้องค์กรเอกชนถูกมองว่าเป็นองค์กรนอกกระบวนการราชการ ที่สามารถมาช่วยเยียวยาแก้ปัญหาได้ดีกว่า และเริ่มได้รับการยอมรับมากขึ้น เช่น ได้เข้ามีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาของประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 มีบทบาทอย่างสำคัญในการเสนอทริเียนและเข้าร่วมในการร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) และ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ต่อมาได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวในการรณรงค์ทางการเมือง เรียกร้องประชาธิปไตย ร่วมเสนอความคิดเห็นในการร่างรัฐธรรมนูญในเวลาต่อมา (ประชาทัศน์, 2539: 39)

ดังนั้น การเคลื่อนไหวขององค์กรเอกชนในอนาคต ด้านหนึ่งจะเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องปรับตัวเข้าหาชนชั้นกลางมากขึ้น เนื่องจากชนชั้นกลางในเมือง ทั้งในกรุงเทพ และต่างจังหวัด จะสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ความร่วมมือระหว่างองค์กรเอกชนกับชนชั้นกลางในเมืองจะเป็นไปเพื่อทำงานร่วมกันในด้านที่ตนถนัด เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่งจะเป็นตัวประสาน ทำให้องค์กรระดับตำบล กับระดับประชาคมมาเชื่อมโยงกัน เนื่องจากประชาชนระดับล่างเริ่มมีการรวมตัวกันเพื่อพิทักษ์ ปกป้อง และเรียกร้องสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

บุญมากขึ้น องค์การเอกชนจึงจำเป็นต้องมีบทบาทสนับสนุน เป็นสื่อกลาง สร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนระดับล่างกับประชาชนในเมืองให้เกิดขึ้น เมื่อประชาชนระดับล่างสามารถรวมตัวกับระชาคมระดับจังหวัดได้แล้ว องค์การเอกชนก็อาจจะลดบทบาทลง เหลือเป็นเพียงหนึ่งในภาคีความร่วมมือนั้น (เอนก นาคะบุตร, 2533: 4)

บทบาทขององค์การเอกชนในการส่งเสริมประชาธิปไตย

ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา บทบาทขององค์การเอกชนและกลุ่มประชาชน เป็นพลังผลักดันที่สำคัญยิ่งต่อการปฏิรูปการเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เช่น บทบาทในการรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยในเมืองและชนบท บทบาทในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 บทบาทของกลุ่มอาสาประชาชาติในการสังเกตการณ์การเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2522 และบทบาทในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เช่น บทบาทของ “คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย” ที่รื้อฟื้นขึ้นมาหลังการยึดอำนาจของคณะทหารที่ขนานเรียกตัวเองว่า “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รชช.)” เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยองค์การเอกชนกลุ่มหนึ่ง นำโดยองค์การที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนและสันติภาพ ร่วมกับสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้รวมกันรื้อฟื้น “คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย” (ครป.) ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2522 เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย ก่อนยุติบทบาทไปเมื่อปี 2526 โดยการจัดตั้ง “ครป.ยุคต่อต้านเผด็จการ รชช.” ขึ้นเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2534 เพื่อรณรงค์ผลักดันให้มีการร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย คืนอำนาจให้กับประชาชน และให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว (รายงานการสมัชชาครป., 2535: 2)

การรณรงค์เคลื่อนไหวของ ครป.ได้กระทำอย่างต่อเนื่อง หนักแน่น และขยายแนวร่วมในวงกว้าง ในระดับนักวิชาการ นักการเมือง ผู้สื่อข่าว ประชาชน ทั้งในเมือง และหัวเมืองต่าง ๆ จัดให้มีสมัชชาร่างรัฐธรรมนูญโดยประชาชน ในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ คู่ขนานไปกับสภาร่างรัฐธรรมนูญของ รชช. เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนจากประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนเผชิญอยู่ นับเป็นการก่อร่างสร้างฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน ในระดับกว้างต่อรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย ผ่านองค์การเอกชนและองค์การประชาชน และเมื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับ รชช. เข้าสู่วาระที่สาม ครป. ได้จัดให้มีการชุมนุมครั้งใหญ่ร่วมกับพรรคการเมือง เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2534 ที่ท้องสนามหลวง เพื่อคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาเป็นเผด็จการ มุ่งสืบทอดอำนาจทางการเมืองของ รชช. การชุมนุมครั้งนั้นมีผู้เข้าร่วมชุมนุมหลายหมื่นคน จนในที่สุดพลเอกสุจินดา คราประยูร และพลอากาศเอกเกษร โจนนิต ได้ออกมาประกาศว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (จดหมายข่าวครป., 2541: 2)

ต่อมารัฐบาลได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งขึ้น โดยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ได้เสนอจัดตั้งให้มืองค์กรกลางการเลือกตั้งขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง และรณรงค์ให้ประชาชนมาใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างสุจริต องค์การเอกชนได้รับการเรียกร้องให้เข้ารับบทบาทหน้าที่ในองค์กรกลาง โดยแกนหลักบางคนใน ครป.ได้ยอมรับภารกิจดังกล่าว (นายโคทม อารียา รองประธาน ครป. รับตำแหน่งเป็นเลขานุการองค์กรกลางการเลือกตั้ง) โดยมีองค์การเอกชนหลายแห่ง เช่น กป.อพช. สสส. สภานายความ ฯลฯ ได้เข้ามีส่วนร่วมในการทำงานขององค์กรกลาง การประเมินผลการทำงานขององค์กรกลางนั้น อาจกล่าวได้ว่า ไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียง การเลือกตั้งแต่ละครั้งยังมีการทุ่มเงินเสียงมากมายทั่วไป แต่ผลที่ได้จากการทำงานขององค์กรกลาง คือการสร้างอาสาสมัครจำนวน 60,000 คน เป็นการสร้างเครือข่ายในวงกว้างทั่วประเทศ เครือข่ายประชาชนที่รักในประชาธิปไตยที่เกิดขึ้น จากนักวิชาการ องค์การเอกชน ทนายความ แรงงาน ช่างราชการ ครู แรงงาน นักศึกษา ประชาชน เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่เท่าที่องค์การเอกชนได้ทำงานกันมา เครือข่ายนี้เป็นฐานสำคัญในการรณรงค์ประชาธิปไตยในเวลาต่อๆ มา โดยเฉพาะในช่วงการรณรงค์เคลื่อนไหวเรียกร้องให้พลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 หลังจากการทำงานรณรงค์เกี่ยวกับการเลือกตั้งและประชาธิปไตยต่อเนื่องมา 6 ปี ดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 4 ครั้ง คือในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม และ 13 กันยายน พ.ศ. 2535, วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 และ วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 เครือข่ายองค์กรกลางได้พัฒนาเติบโตแกร่งกล้าขึ้น จนนำไปสู่การรวมตัวกันเป็นสมัชชาประชาชนจังหวัดต่างๆ เรียกร้องรัฐธรรมนูญและการปฏิรูปการเมืองในช่วงที่ผ่านมา (องค์กรกลางการเลือกตั้ง, 2538: 2)

ในช่วงการรณรงค์ร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เครือข่ายองค์กรกลาง ได้เข้ามีบทบาทสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ เริ่มแต่จัดกิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมในการสมัครเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) ร่วมในกรรมาธิการรับฟังความคิดเห็นของ สสร. ในหลายจังหวัด จัดเวที ที่ประชุมประชาชนเพื่อรัฐธรรมนูญ (ทปร.) เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในประเด็นเรื่องรัฐธรรมนูญร่วมกับองค์การเอกชนอื่นๆ นับเป็นพลังสำคัญขององค์กรหนึ่ง ที่ร่วมกันผลักดันรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่ประกาศใช้อยู่ทุกวันนี้ การเคลื่อนไหวขององค์การเอกชน องค์การประชาชน กลุ่มองค์กร กลุ่มบุคคล ต่างๆ จากวิวัฒนาการดังกล่าวข้างต้น จึงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทิศทางการเมืองอย่างช้า ๆ แต่มั่นคง และต่อเนื่อง เป็นพลังสำคัญที่มีอาจมองข้ามไปได้ในกระบวนการประชาธิปไตยในสังคมไทย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในทางทฤษฎีแล้ว ควรมีความสามารถก่อผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย การเมือง การปกครอง ซึ่งนั่นย่อมหมายความว่า ในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น ประชาชนมีการตื่นตัวออกไปใช้สิทธิ์ใช้เสียง ไม่มีการนอนหลับทับสิทธิ์ และเป็นการลงคะแนนเสียงด้วยตัวของตัวเอง มิใช่เกิดจากแรงจูงใจทางใดทางหนึ่ง เพราะเหตุแห่งเงินตรา ข้าวของ หรือเพราะอิทธิพลท้องถิ่น ที่บังคับ ควบคุม ให้ไปลงคะแนนให้ผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง การไปลงคะแนนเสียง ผู้ใช้สิทธิ์ควรมีวิจารณญาณ สามารถพิจารณา ใคร่ครวญ คุณสมบัติ พฤติกรรม ความสามารถของผู้สมัคร ความเหมาะสม และโดยเฉพาะนโยบาย และผลงานที่ผ่านมาของพรรคการเมืองที่ผู้สมัครนั้นสังกัด

แม้ว่าการเลือกตั้งจะถือว่าเป็นการใช้อำนาจโดยตรงของประชาชน แต่นับจากการเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 มาจนถึงการเลือกตั้งครั้งล่าสุด เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 ซึ่งเป็นครั้งที่ 19 โดยที่การเลือกตั้งครั้งต่อไปซึ่งเป็นครั้งที่ 20 จะเป็นการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นั้น จะพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอ ยังไม่มีการตื่นตัวทางการเมืองเท่าที่ควร ประกอบกับผู้ปกครอง โดยเฉพาะผู้นำฝ่ายทหารไม่ประสงค์จะให้มีความเสรีภาพทางการเมืองแก่ประชาชน การก่อกำเนิดทางการเมืองในส่วนของประชาชนจึงเป็นไปอย่างเชื่องช้า อันเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างผู้นำทางทหารกับผู้นำฝ่ายพลเรือน นับแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรก และมีการเลือกตั้งครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน มีการปฏิวัติรัฐประหารที่นำโดยผู้นำทางทหารและประสบความสำเร็จถึง 10 ครั้ง คือในปี พ.ศ. 2475, 2476, 2490, 2494, 2500, 2501, 2514, 2519, 2520, 2534 รวมทั้งที่ไม่สำเร็จอีกหลายครั้ง โดยที่ทุกครั้งก็จะมีอาการประชาชน เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการทำรัฐประหาร (เสน่ห์ จามริก, 2529: 211, 282)

ปัญหาการทุจริตเลือกตั้ง หรือ การใช้อำนาจหน้าที่เอื้อประโยชน์ให้ผู้สมัครที่รัฐบาลสนับสนุนได้รับเลือกตั้ง ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2500 ภายใต้การนำของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งมีการจัดตั้งพรรคเสรีนิยมคึกคัก โดยอาศัยทรัพยากรของรัฐ ธุรกิจนอกกฎหมาย และการระดมจากนักธุรกิจที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ การเลือกตั้งครั้งนั้น ถือได้ว่าเป็นการเลือกตั้งที่ "สกปรก" ที่สุดครั้งหนึ่ง ที่ผู้มีอำนาจอาศัยกลไกของรัฐใช้อิทธิพลทุกรูปแบบ สั่งการจากเบื้องบนถึงกลไกรัฐระดับล่างชี้นำชาวบ้านในการเลือกตั้ง ตั้งแต่ปลัดกระทรวง อธิบดีกรมการปกครอง ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผล

จากการเลือกตั้งครั้งนั้น เปิดโอกาสให้กลุ่มทุนเริ่มคืบคลานเข้าสู่วงจรรออำนาจอย่างช้า ๆ ร่วมกับกลุ่มข้าราชการผู้นำทางทหารพลเรือนที่มีอยู่

หลังจากนั้น ประเทศไทยได้ตกภายใต้ระบอบเผด็จการทหารเป็นเวลาถึง 11 ปี จึงได้มีการเลือกตั้ง เมื่อ พ.ศ. 2512 ซึ่งรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร-จอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ก่อตั้งพรรคสหประชาไทยขึ้นมาโดยอาศัยทุนทรัพย์สนับสนุนจากนายธนาคารพ่อค้าพาณิชย์ ซึ่งเป็นกลุ่มทุนที่เติบโตขึ้นมาภายใต้ร่มเงาของข้าราชการนักการเมือง ในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2512 ได้มีการใช้อิทธิพล และการใช้เงินซื้อเสียงที่มากมายและชัดเจน โดยการใช้เงินซื้อเสียงโดยตรงผ่านหัวหน้าคะแนนอาชีพ หรือโดยอ้อมผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน วัด หรือองค์กรประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ จากการเลือกตั้งครั้งนั้น มีฉายาต่างๆของผู้แทนราษฎรที่ได้มาจากการซื้อเสียง เช่น "ผู้แทนปลาทุ" เพราะมีการแจกปลาทุเป็นรางวัล หรือ "ผู้แทนหมาหลง" เพราะหลงพลัดมาจากถิ่นอื่น และ "ผู้แทนเจ้าบุญทุ่ม" เพราะทุ่มเงินซื้อทุกอย่าง เป็นต้น

ต่อมาในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ซึ่งน่าจะเป็นการเลือกตั้งที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก แต่เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจและปัญหาความยากจนของประเทศในช่วงเวลานั้น ทำให้กลุ่มทุนได้มีโอกาสเข้ามาเล่นการเมืองเองอย่างเต็มที่ แทนที่จะต้องอาศัยระบบการแบ่งปันผลประโยชน์กับผู้นำทางทหาร จึงเกิดการทุ่มเงินซื้อเสียง สิทธิการเลือกตั้งได้กลายเป็นสินค้าทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบรรยากาศทางการเมืองที่ค่อนข้างมีการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองสูง มีพรรคการเมืองใหม่ๆเกิดขึ้นมากมาย รวมทั้งพรรคการเมืองที่มีแนวคิดค่อนข้างก้าวหน้าและมีฐานคะแนนเสียงในพื้นที่ ทำให้การใช้เงินกว้านซื้อเสียงอย่างเดียว ไม่สามารถเป็นหลักประกันได้เพียงพอ แต่ต้องอาศัยเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อสร้างคะแนนเสียงให้กับผู้สมัคร

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา จึงเห็นได้ว่ากลุ่มทุนได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง จะเห็นได้จากจำนวนนักธุรกิจที่เข้ามาเป็น ส.ส. เพิ่มขึ้น เช่น ในการเลือกตั้งปี 2512 มี ส.ส. ที่เป็นนักธุรกิจจำนวน 81 คน เพิ่มขึ้นเป็น 92 คน ในปี 2518 ขณะที่ปี 2519 มีจำนวนลดลงเหลือ 82 คน และ ในปี พ.ศ. 2531 เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 100 คน กลุ่มทุนเหล่านี้ได้ใช้ทุกวิถีทางในการรักษาตำแหน่งและคะแนนเสียงของตนไว้เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจของตน จากการแจก "ปลาทุ น้ำปลา" นำไปสู่การทุ่มเงินร้อยล้าน พันล้าน เพื่อให้บรรลุนิติฐานะในการแข่งขันการเลือกตั้งและเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง จนกระทั่งมีข้อครหาว่า "นักการเมืองเหล่านี้เข้ามาถนอมทุน และกอบโกยผลประโยชน์ทางธุรกิจ มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงในทุกระดับ จนเป็นเงื่อนไขไปสู่การรัฐ

ประหารยึดอำนาจทางการเมือง เกิดเป็นวงจรอุบาทว์ (Vicious Circle) ทางการเมือง (ชัยอนันต์, 2532: 1) และนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลายครั้ง เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลา 2516, 6 ตุลา 2519 และเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 จนกระทั่งหลังเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 ได้เกิดกระแสการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปทางการเมือง นำไปสู่การผลักดันให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 211 จนมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. 2540 ที่เพิ่งได้มีการประกาศใช้ทุกวันนี้(สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2540 : 159)

ในส่วนการก่อตัวของประชาชนเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการเมืองนั้น เริ่มปรากฏเห็นเป็นรูปการณ์ขึ้นบ้าง เมื่อมีการต่อสู้เรียกร้องจากนักการเมือง สื่อมวลชน และกลุ่มปัญญาชนทั้งหลายที่ต้องการเห็นประชาธิปไตย จนผู้นำทหารจำต้องยอมให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ในปี พ.ศ. 2511 ให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพทางการเมือง และให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในช่วงของการเลือกตั้งและเสรีภาพการเมืองระดับหนึ่งนี้เอง ที่เป็นส่วนช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาสนใจทางการเมืองมากขึ้น โดยนักศึกษาได้จัดหาอาสาสมัครไปสังเกตการณ์เลือกตั้งที่มีขึ้น เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งยังไม่เป็นไปอย่างเต็มที่ เพราะผลของการเลือกตั้งไม่ได้มีส่วนในการกำหนดผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่อย่างใด เนื่องจากรัฐธรรมนูญยังกำหนดให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ขยายตัวขึ้น เมื่อมีการลุกฮือขึ้นล้มอำนาจการปกครองแบบเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียรในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โดยเฉพาะบทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับความสนใจและได้รับการยอมรับมากขึ้น จากแต่เดิมการเมืองไทยมีลักษณะครอบงำโดยระบบราชการ และระบบการใช้อำนาจทางทหาร หรือที่หลายๆคนเรียกว่า ระบบอมตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) หลังเหตุการณ์ 14 ตุลา ขบวนการนิสิตนักศึกษาในช่วงนั้น ถือได้ว่าเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญ ในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับชนชั้นผู้ยากไร้ ชาวนา ชาวไร่ ผู้ใช้แรงงาน ที่เข้มขันและจริงจัง สร้างการตื่นตัวแก่ประชาชนในเรื่องทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงเวลาในระหว่าง พ.ศ. 2516 - 2519 บทบาทในการเผยแพร่ประชาธิปไตยของขบวนการนักศึกษาในสมัยนั้น นับได้ว่าเป็นการเข้าไปปูพื้นฐาน ให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนระดับรากหญ้า ในระดับกว้างขวางอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน และถือเป็นหน่อเชื้อสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม การสร้างสำนักทางการเมืองให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนนั้นต้องอาศัยเวลา ความต่อเนื่อง และความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย ทั้งในส่วนของนักการเมือง พรรคการเมือง ประชาชน และโดยเฉพาะความร่วมมือจากองค์กรเอกชน ที่จะเข้ามามีบทบาทในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

การจำแนกองค์กรเอกชน

1. การจำแนกโดยกฎหมาย

ในทางหลักการแล้ว องค์กรเอกชนควรจะมีฐานะทางกฎหมาย เพื่อให้สามารถกระทำการนิติกรรม หรือสามารถดำเนินกิจกรรมของตนเองได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงปัญหาข้อจำกัดทางกฎหมาย และรัฐสามารถกำกับดูแลได้โดยสะดวก กระบวนการรับรององค์กรเอกชนตามกฎหมายไทยนั้น อนุญาตให้องค์กรเอกชน 2 ประเภท คือ มูลนิธิ (Foundation) และ สมาคม (Association) เป็น องค์กรเอกชนนิติบุคคลตามกฎหมาย ขณะที่ลักษณะขององค์กรเอกชนประเภทอื่นๆ เช่น สภา (Council) หรือ สันนิบาต (League) มีการกล่าวถึงอยู่บ้าง เช่น สภานายความ, หอการค้าไทย, สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, สภาสังคมสงเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ และ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ฯลฯ องค์กรเหล่านี้บางองค์กรมีกฎหมายเฉพาะรองรับ เช่น พรบ.หอการค้าไทย, พรบ. สภานายความ, พรบ.สหกรณ์ เป็นต้น บางองค์กรต้องจดทะเบียนในนามมูลนิธิ หรือสมาคมด้วย เพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลและได้รับการยอมรับตามกฎหมาย (Amara and Nitaya, 1997: 67)

ส่วนองค์กรเอกชนที่ไม่ได้จดทะเบียนที่มีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น กลุ่ม โครงการ ศูนย์ ชมรม คณะกรรมการ ชุมชน สโมสร สมาพันธ์ ฯลฯ องค์กรเหล่านี้ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เนื่องจากเงื่อนไขของทางราชการในการจดทะเบียนเป็นสมาคม หรือ มูลนิธิที่มีข้อกำหนดมาก ทำให้้องค์กรเอกชนที่มีขนาดเล็ก หรือ องค์กรเอกชนที่ต้องการความเป็นอิสระจากการควบคุมของภาครัฐไม่ยื่นขอจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล แต่การได้รับความยอมรับจากสังคมขององค์กรเอกชนนั้น มักขึ้นกับองค์ประกอบ และกิจกรรมขององค์กรเอกชนนั้นๆ มากกว่าการเป็นนิติบุคคล หรือไม่ได้เป็นนิติบุคคล

เงื่อนไขของการจดทะเบียนเป็นสมาคมนั้น องค์กรเอกชนที่ประสงค์จะจดทะเบียนเป็นสมาคมจะต้องให้ข้อมูลประกอบการขอจดทะเบียน ได้แก่ ชื่อองค์กร, วัตถุประสงค์, สถานที่ตั้ง, คุณสมบัติและจำนวนสมาชิก, ค่าธรรมเนียม, รายละเอียดของการเลือกผู้บริหารองค์กร (เช่น

วาระ, จำนวน, การประชุม), การจัดการ, ระบบการเงิน, พุนจดทะเบียน และทรัพย์สิน ตลอดจน รายงานการประชุมประจำปี โดยสมาคมส่วนใหญ่จะต้องจดทะเบียน ที่สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ ยกเว้นสมาคมที่เกิดจากการรวมตัวของภาคธุรกิจ เช่น หอการค้าไทย สมาคม พ่อค้า เป็นต้น จะต้องไปจดทะเบียนที่ กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ส่วนสมาคมที่ดำเนิน กิจกรรมด้านการฌาปนกิจสงเคราะห์ผู้เสียชีวิต เช่น สมาคมฌาปนกิจต่างๆ จะต้องไปจดทะเบียน ที่กรมสวัสดิการสังคม กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมซึ่งในอดีตขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย (พรบ.วัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485, พรบ.หอการค้าไทย พ.ศ.2509 และ พรบ. ฌาปนกิจ สงเคราะห์ พ.ศ. 2517)

ส่วนเงื่อนไขของกระบวนการจดทะเบียนเป็นมูลนิธินั้น จะเหมือนกับการจดทะเบียนเป็น สมาคม แต่องค์การเอกชนที่ต้องการจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ จะต้องยื่นใบสมัครต่อสำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ หรือที่สภาวัฒนธรรมจังหวัดเท่านั้น และผู้ขอจดทะเบียนนั้นจะต้อง ยื่นเอกสาร และต้องได้รับการรับรองจากสำนักงานผู้ว่าราชการจังหวัดในต่างจังหวัด หรือกรม ตำรวจในกรุงเทพ องค์การเอกชนที่ประสงค์จะเป็นมูลนิธิเหล่านี้ จะต้องมีเงินฝากประจำไม่น้อย กว่า 100,000 บาท และมีทรัพย์สินอื่นๆอีก ไม่น้อยกว่า 100,000 บาท โดยที่มูลนิธิเหล่านี้จะต้อง ยื่นบันทึกการประชุมของผู้บริหารองค์การ และประวัติส่วนตัวของผู้อำนวยการ คุณสมบัติของผู้ อำนวยการและผู้จัดการ, กำหนดการประชุม และรายงานประจำปี ต่อเจ้าหน้าที่เป็นประจำทุกปี หากมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร หรือวัตถุประสงค์ขององค์การ มูลนิธิดังกล่าวจะต้องแจ้งต่อเจ้า หน้าที่ เพื่อขออนุมัติการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ขององค์การ ในอดีตองค์การเอกชนที่ประสงค์ จะจดทะเบียนเหล่านี้ จะต้องระบุวัตถุประสงค์ขององค์การว่า "จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง" ลงไปใน ใบสมัครขอจดทะเบียน มิฉะนั้นเจ้าหน้าที่จะไม่รับจดทะเบียนให้ (Amara and Nitaya, 1997: 70) ต่อมาในปี 2535 เจ้าหน้าที่ได้มีการตัดประเด็นเรื่อง การไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองออกไป โดยเปลี่ยน แปลงวลีเหล่านี้เป็น "ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข" แทน

หากดูภาพรวมจำนวนองค์การเอกชนที่เป็นนิติบุคคล โดยการจดทะเบียนในนามมูลนิธิ หรือสมาคม กับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติแล้ว จะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนที่จด ทะเบียนในนามสมาคมนั้นมีจำนวน 6,568 สมาคม (จากกรุงเทพ 2,775 สมาคม และต่างจังหวัด 3,793 สมาคม) และจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ 5,211 องค์การ (กรุงเทพ 2,327 มูลนิธิ และต่างจังหวัด 2,884 มูลนิธิ) แต่มูลนิธิและสมาคมเหล่านี้ จำนวนหนึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกของบุคคลที่มีชื่อ

เสียงและมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ประสบภัย หรือจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบันเทิง รื่นเริง หรือวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมวิชาชีพ เป็นต้น

ลักษณะงานขององค์การ	มูลนิธิ	สมาคม	รวม
1. วัฒนธรรมและการบันเทิง	283	3,017	3,300
2. การศึกษา/วิจัย	1,973	693	2,666
3. สาธารณสุข	221	61	282
4. บริการสังคม	461	187	648
5. สิ่งแวดล้อม	311	153	184
6. พัฒนา/ที่อยู่อาศัย	97	476	573
7. สิทธิพลเมือง/ผลักดันนโยบาย	126	313	439
8. สังคมสงเคราะห์	767	300	1,067
9. กิจกรรมระหว่างประเทศ	23	45	68
10. ธุรกิจ/วิชาชีพ	31	1,086	1,117
11. อื่น ๆ	1,159	237	1,396
รวม	5,211	6,568	11,779

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2536

2. การจำแนกตามวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การ

เมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การแล้ว จะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนที่จดทะเบียนเป็นสมาคม ส่วนใหญ่เป็นองค์การที่ดำเนินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและนันทนาการ ซึ่งมีจำนวนถึง 3,017 สมาคม (กรุงเทพ 1,479 สมาคม และต่างจังหวัด 1,538 สมาคม) รองลงมา เป็นองค์การที่เกิดจากการรวมตัวของภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มวิชาชีพ ถึง 1,086 สมาคม (อยู่ในกรุงเทพ 253 สมาคม และอยู่ในต่างจังหวัด 833 สมาคม) ส่วนองค์การเอกชนที่สนใจด้านสิทธิพลเมือง (Civil Rights) และการผลักดันนโยบาย (Advocacy) มีเพียง 313 องค์การเท่านั้น (กรุงเทพ 146 สมาคม และ ต่างจังหวัด 167 สมาคม) ส่วนองค์การเอกชนที่เป็นนิติบุคคลอีกประเภทหนึ่ง คือ มูลนิธินั้น จะเห็นได้ว่า มูลนิธิส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์ด้านการศึกษาและวิจัย โดยมีจำนวนถึง 1,973 มูลนิธิ (กรุงเทพ 849 และ ต่างจังหวัด 1,124 มูลนิธิ) รองลงมาคือมูลนิธิด้านศาสนาและจริยธรรม ซึ่งมีจำนวนถึง 1,159 องค์การ (กรุงเทพ 377 มูลนิธิ และต่างจังหวัด 782 มูลนิธิ) ส่วนมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับสิทธิพลเมืองและการเสนอแนะเชิงนโยบาย (civil rights and advocacy) มีเพียง 126 องค์การ (กรุงเทพมี 85 มูลนิธิ และต่างจังหวัดมี 41 มูลนิธิ)

ส่วนองค์การเอกชนที่ไม่ได้จดทะเบียนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นองค์การเอกชนที่สนใจด้านงานพัฒนา แก้ไขปัญหาผู้ด้อยโอกาส บริการสังคม สิทธิพลเมืองและการผลักดันนโยบาย และมีวัตถุประสงค์ส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเฉพาะองค์การด้านสิทธิมนุษยชน, ด้านผู้หญิง, ด้านชุมชนแออัด, ด้านแรงงาน และด้านสื่อ ตลอดจนด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์การเหล่านี้จะสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจากข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในทำเนียบนามองค์กรพัฒนาเอกชน (คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2540: 7) พบองค์การพัฒนาเอกชนต่างๆที่มีรายชื่ออยู่ในทำเนียบ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่เป็นนิติบุคคล มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 451 องค์การ แยกตามภูมิภาค ได้ดังนี้

ภาค	จำนวนองค์การเอกชน
กรุงเทพและปริมณฑล	177 องค์การ
ภาคเหนือตอนบน	111 องค์การ
ภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง	21 องค์การ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	106 องค์การ
ภาคใต้	46 องค์การ
รวม	451 องค์การ

องค์การเอกชนเหล่านี้สามารถแยกเป็นเครือข่ายได้ 13 เครือข่ายได้แก่ เครือข่ายเกษตร, เครือข่ายเด็ก, เครือข่ายแรงงาน, เครือข่ายชาวเขาและชนกลุ่มน้อย, เครือข่ายประสานและสนับสนุนงานพัฒนา, เครือข่ายผู้หญิง, เครือข่ายศาสนากับการพัฒนา, เครือข่ายชุมชนแออัด, เครือข่ายสาธารณสุข, เครือข่ายพัฒนาชุมชน, เครือข่ายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม, เครือข่ายสิทธิมนุษยชน และเครือข่ายด้านสื่อ (คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2540: 6)

บทบาทขององค์การเอกชนเหล่านี้ เห็นได้จากการรวมตัวเป็น “เครือข่ายองค์กรประชาธิปไตย” ในช่วงการรณรงค์เคลื่อนไหวรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 โดยมีองค์การเอกชนทั้งในระดับชาติและระดับชุมชนเข้าร่วม องค์การเอกชนระดับชาติ เช่น คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย สมัชชาคนจน คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ประชุมประชาชนเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ (ทปร.) ส่วนองค์การเอกชนระดับชุมชน เช่น ชมรมเพื่อเชียงใหม่ กลุ่มฮักเมื่องน่าน สมัชชาประชาธิปไตยจังหวัดชลบุรี กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำมูล และชุมชนบ้านครัว เป็นต้น โดยได้นำเสนอประเด็นต่างๆให้มีการบรรจุลงไปในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เช่น เครือข่ายสิทธิมนุษยชนเสนอ

ประเด็นเรื่อง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและหมวดที่ว่าด้วยการปกครองท้องถิ่น เครือข่ายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม นำเสนอเรื่องสิทธิของประชาชนและบทบาทองค์การเอกชน ในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

องค์การเอกชนกับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

ในการพิจารณาถึงศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชน ที่อาจเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมประชาธิปไตยและตรวจสอบการเลือกตั้งให้สุจริต ยุติธรรมนั้น จากการศึกษาวัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์การเอกชน ที่ระบุไว้ในทำเนียบองค์การเอกชนของหน่วยงานต่างๆ คือ ทำเนียบองค์การเอกชนของคณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.), ทำเนียบองค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ทำเนียบองค์การเอกชนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และทำเนียบองค์การเอกชนที่จดทะเบียนกับสภาวัฒนธรรมจังหวัด กระทรวงมหาดไทย สามารถสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางองค์การเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมประชาธิปไตย
และสนใจการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ชื่อองค์กร	ลักษณะของ องค์กร		พื้นที่ปฏิบัติ การ	กิจกรรมของ องค์กร	ความสนใจทาง การเมือง
1.กรุงเทพและ ปริมณฑล	เครือข่าย	ท้องถิ่น			
1. กลุ่มเพื่อนประชาชน	✓		ทั่วประเทศ	ฝึกอบรมสัมมนา รณรงค์เผยแพร่ สนับสนุนการ รวมกลุ่มของชาว บ้าน	รณรงค์ เผยแพร่ สนับสนุนองค์กร ชาวบ้าน และ ร่วมมือกับองค์ การเอกชนอื่น
2.กลุ่มเพื่อนร่วมงาน	✓		ชุมชนแออัด กรุงเทพฯ	จัดระบบชุมชน ฝึกอบรมผู้ปฏิบัติ	การรวมกลุ่มของ ชุมชนแออัด

			เชียงใหม่ กาฬสินธุ์ หนอง บัวลำภู ยโสธร	งานประสานงาน เครือข่าย	
3.กลุ่มเยาวชนคน งาน	✓		เขตอุตสาหกรรม ยานยนต์ นวนคร สมุทรปราการ สระบุรี	จัดสัมมนาฝึกอบรม ผู้นำแรงงาน พัฒนาศักยภาพ แรงงาน	การรวมกลุ่มของ ผู้ใช้แรงงาน
4.กลุ่มศิลปินวัฒนธรรม จกเงา	✓		ทั่วประเทศ	ฝึกอบรมการใช้ สื่อในการพัฒนา ค่ายผู้นำเยาวชน ในพื้นที่	รณรงค์ปัญหา พัฒนาเด็กและ เยาวชน
5.คณะกรรมการ ประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชน (กป.อพช.)	✓		ทุกภาค	ประสานงาน ส่ง เสริมความร่วมมือ ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระดับ ชาติ	ปัญหา นโยบาย การพัฒนาของ ประเทศและการ มีส่วนร่วมของ ประชาชน
6.คณะกรรมการ ประสานองค์กรสิทธิ มนุษยชน	✓		ทั่วประเทศ	ผลักดันเรื่อง เกี่ยวกับสิทธิเสรี ภาพและการคุ้มครอง สิทธิมนุษยชน	ประเด็นเรื่อง สิทธิเสรีภาพ และการคุ้มครอง สิทธิพลเมือง
7.คณะกรรมการเผยแพร่ และส่งเสริมงาน พัฒนา (ผ.ส.พ.)	✓		ทั่วประเทศ	เผยแพร่งาน พัฒนา และ ประสานความร่วมมือ กับองค์กร เอกชน	การแก้ไขปัญหา สังคมและการ พัฒนาประเทศไทย
8.คณะกรรมการยุติ ธรรมและสันติแห่ง ประเทศไทย	✓		ทั่วประเทศ	ทำการศึกษาวิจัย ปัญหาเรื่องสิทธิ มนุษยชนและ	การแก้ไขปัญหา สิทธิมนุษยชน และการสร้าง

				ความยุติธรรมในสังคม	ความยุติธรรมในสังคม
9.คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย	✓		ทั่วประเทศ	การรณรงค์ การสัมมนา จัดเวทีเคลื่อนไหวการเมือง	การพัฒนาประชาธิปไตย การปฏิรูปการเมือง
10.โครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา	✓		เยาวชนทั่วประเทศ	จัดอบรมรณรงค์ เผยแพร่ ฝึกอบรมเยาวชน	การวิเคราะห์ปัญหาสังคม และการแก้ไขปัญหา
11.ชมรมศิษย์เก่า บุรณะชนบทและเพื่อน	✓		ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคใต้	สนับสนุนประสานงานระหว่างองค์กรเอกชน รัฐและองค์กรชาวบ้าน	การพัฒนาและการแก้ไขปัญหา ด้านงานพัฒนาชนบท
12.ภาคีความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการพัฒนา	✓		ทั่วประเทศ	การประสานงานกับองค์กรอื่นๆในเชิงนโยบาย	แก้ไขกฎหมายและนโยบายการพัฒนา
13.มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา	✓		ทั้ง 4 ภาค	สนับสนุนการวิจัยและข้อมูลระดับนโยบาย	ทางเลือกในการพัฒนาระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
14.มูลนิธิเพื่อนหญิง	✓		ทั่วประเทศ	ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่สตรี	สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสตรี ทางด้านการเมือง
15.มูลนิธิฟรีดริคเฮแบรท			เป็นองค์การระหว่างประเทศที่ให้ทุนสถาบันการศึกษา และองค์กร	สนับสนุนกิจกรรม ด้านการวิจัยด้านแรงงาน, สหกรณ์ และการพัฒนา	ส่งเสริมการเมืองตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย

			การเอกชน	ประชาธิปไตย	
16.มูลนิธิพิทักษ์สิทธิเด็ก	✓		ทั่วประเทศ	ช่วยเหลือเด็กผู้ถูกละเมิดทุกกรณีทั้งทางกฎหมายและการสงเคราะห์ฟื้นฟู	สิทธิเด็กตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายคุ้มครองเด็ก
17.มูลนิธิอารมณพงศ์พจน์		✓		จัดสัมมนา, ทำจดหมายข่าว ทำวิจัยแรงงาน	ส่งเสริมผู้ใช้งานให้มีบทบาททางการเมือง
18.มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม	✓		ทั่วประเทศ	งานอาสาสมัคร รณรงค์เผยแพร่ระดมทุน	ประสิทธิภาพของการพัฒนาชุมชน
19.มูลนิธิเอเชีย			เป็นองค์การระหว่างประเทศที่ให้ทุนองค์กรเอกชน	สนับสนุนการวิจัย การรณรงค์ การสัมมนา ฝึกอบรม	การพัฒนาสังคมและการเมือง การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
20.ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคนจนเมือง	✓		กรุงเทพและปริมณฑล	ฝึกอบรมผู้นำชุมชน อบรม กฎหมาย จัดตั้งกลุ่มส่งเสริมสิทธิในสลัม	กฎหมายชุมชนแออัด สิทธิในที่อยู่อาศัย
21.ศูนย์รวมพัฒนาชุมชน	✓		กทม. เชียงใหม่ ขอนแก่น โคราซ และสงขลา	ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	กฎหมายเกี่ยวกับการโล่เรือ
22.ศูนย์สังคมพัฒนาอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ	✓		กทม.และจังหวัดใกล้เคียง	ส่งเสริมผู้นำ ฝึกอบรม พัฒนา อาสาสมัคร	แผนงานพัฒนาสังคม
23.สถาบัน	✓		อยุธยา	ฝึกอบรมนิสิต	การพัฒนาองค์กร

เทคโนโลยีเพื่อการ พัฒนาชนบท			สุพรรณบุรี และจังหวัดภาค กลาง	นักศึกษา นัก พัฒนา บุคลากร ในท้องถิ่นในการ พัฒนาชนบท	กรท้องถิ่น เช่น สภาตำบล
24.สถาบันนโยบาย ศึกษา	✓		ทั่วประเทศ	การอบรมการ เมืองสำหรับเยาวชน ผลิตงานวิจัย	สนับสนุนการ พัฒนา ประชาธิปไตย และรัฐสภา
25.สถาบันพัฒนา ชนบท	✓		ชนบททุกภาค	ส่งเสริมการ เกษตรเชิง ลุ่มและสวัสดิ การชุมชน	การพัฒนา ชนบทและ สนับสนุนการ ศึกษาของผู้ นำ ชาวบ้าน
26.สถาบันวิจัย บาทหญิงชายและ การพัฒนา	✓		ทั่วประเทศ	การสัมมนา การ วิจัยในประเด็น การพัฒนา บาทสตรี	การมีส่วนร่วม ของสตรีในทาง การเมือง และ นโยบาย
27.สมาคมคนพิการ แห่งประเทศไทย	✓		ทั่วประเทศ	รณรงค์เรียกร้อง สิทธิประโยชน์ และความเท่า เทียมกันในสังคม	สิทธิของคน พิการในสังคม
28.สมาคมผู้บำเพ็ญ ประโยชน์แห่ง ประเทศไทยในพระ บรมราชูปถัมภ์	✓		63 จังหวัด	อบรมจัดกิจ กรรมด้านจริย ธรรมความเป็น ผู้นำของสตรี	การศึกษาของ สตรีและการ พัฒนาสังคม
29.สมาคมร่วมกัน สร้าง		✓	ชุมชนแออัดใน เขตกทม.	เผยแพร่ความรู้ ด้านกฎหมาย จัดตั้งโครงการ เคหะชุมชนและ การพัฒนาชุมชน	การมีส่วนร่วม ของคนจนเมือง ในทางการเมือง
30.สมาคมสิทธิเสรี	✓		ทั่วประเทศ	รณรงค์ปัญหา	เผยแพร่ความรู้

ภาพของประชาชน				สิทธิมนุษยชน	ด้านสิทธิมนุษยชนในระบอบประชาธิปไตย
31.สันติวิธีสากล	✓		ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ	จัดการสัมมนาในท้องถิ่นเรื่องการดำเนินการไม่ใช้ความรุนแรง	สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช้ความรุนแรง
32.สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.)	✓		กรุงเทพและปริมณฑล และในภูมิภาค	สนับสนุนให้ข้อมูลชุมชนแออัด	พัฒนาคนจนในเมืองในชุมชนแออัดให้มีความมั่นคง
33.สำนักวิจัยและปฏิบัติการชุมชนเมือง		✓	กรุงเทพ	จัดพิมพ์หนังสือและงานพัฒนาชุมชนเมือง	การพัฒนาเมืองชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่น
34.มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทยฯ	✓		ทั่วประเทศ	รณรงค์ วิจัย จัดสัมมนา จัดโครงการอนุรักษ์ทรัพยากร	สนับสนุนและประสานงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร
ภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง					
1.นครสวรรค์					
1.คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง	✓		ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง	ประสานงานระหว่างรัฐและองค์กรเอกชนและองค์กรชาวบ้าน	พัฒนาองค์การชาวบ้านและความเป็นอยู่ของประชาชน
2. อุทัยธานี					
1.ชมรมผู้สูงอายุอุทัยธานี		✓	อุทัยธานี	ศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความคิด	บทบาทของผู้สูงอายุทางการ

				เห็น	เมือง
2.มูลนิธิหนองขาหย่าง เพื่อการพัฒนาชนบทอุทัยธานี		✓	อุทัยธานี	สนับสนุนหน่วยงานรัฐเอกชน พัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้น	คุณภาพชีวิตของประชาชน
3. ฉะเชิงเทรา					
1.โครงการพัฒนาชนบทฉะเชิงเทราและแควระบมสี่ยัด		✓	ฉะเชิงเทรา	ให้ความรู้	ส่งเสริมการพัฒนาชนบทแบบยั่งยืน
2.ชมรมศึกษาและอนุรักษ์ป่าตะวันออก		✓	เขตป่ารอยต่อ 5 จังหวัดภาคตะวันออก	สร้างความเข้าใจ จัดตั้งกองทุนอนุรักษ์	ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์
4. ชัยนาท					
1.มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์	✓		ชัยนาท	สนับสนุนการทำธุรกิจชุมชน	การรวมตัวของคนในชนบทเพื่อพัฒนาศักยภาพ
ภาคเหนือตอนบน					
1.เชียงราย					
1.โครงการเครือข่ายสตรีและเยาวชนเผ่า			เชียงราย พะเยา	เสริมกระบวนการกลุ่มสตรี สนับสนุนด้านอาชีพและการศึกษา	การพัฒนาสตรีชนเผ่าให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและองค์กร
2.โครงการนิเวศน์ชุมชน		✓	อ. แม่จัน อ. เวียงไทย อ. ดอกคำใต้	สร้างองค์กรประชาชน รณรงค์ปัญหาสิ่งแวดล้อม	ส่งเสริมการเครือข่ายชุมชน

3.มูลนิธิพัฒนาสตรี ภาคเหนือ	✓		9 จังหวัดภาค เหนือ	ช่วยเหลือด้าน กฎหมายอบรม เผยแพร่ด้านการ ศึกษา	กฎหมายเกี่ยว กับสิทธิหน้าที่ ของสตรี
4.มูลนิธิศึกษา พัฒนาประชาชน ที่สูง (พปส.)	✓		ชุมชนท้องถิ่น ทั่วประเทศ	จัดประชุมกลุ่ม สตรีเพื่อความ เข้มแข็ง	พัฒนาชนบท ท้องถิ่นและ ประเทศ
5.ศูนย์พัฒนาชนบท ผสมผสานเวียงป่า เป้า		✓	เชียงราย	โครงการพัฒนา ด้านต่างๆ	การส่งเสริมการ มีส่วนร่วมในการ พัฒนาด้านต่างๆ
2.เชียงใหม่					
1.โครงการชุมชน อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ		✓	เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน	ส่งเสริมความรู้ พัฒนาองค์กร ชาวบ้าน	ส่งเสริมการรวม กลุ่มของชาว บ้านเพื่อการ อนุรักษ์
2.คณะกรรมการ ประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชนภาค เหนือ	✓		เชียงใหม่ แพร่ พะเยาเชียงราย น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน	ประสานความ ร่วมมือระหว่าง รัฐบาลและ องค์ การเอกชน	สนับสนุนการ ดำเนินการ พัฒนาขององค์ กรพัฒนาเอกชน
3.โครงการประสาน และสนับสนุนเครือข่ายงานพัฒนาชาว เขา	✓		ภาคเหนือ	การพัฒนาองค์กรและเครือข่าย การรณรงค์เผยแพร่	เสริมสร้างพัฒนา ศักยภาพ ความเข้มแข็งให้ มีความร่วมมือ ในการพัฒนา
4.โครงการเพื่อสตรี และเยาวชน เชียงใหม่		✓	เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน	ฝึกอบรมรณรงค์ ยกระดับความ คิด จิตสำนึกของ สตรีในชนบท	ส่งเสริมการมี ส่วนร่วมทางการ เมืองของสตรี และเยาวชน
5.มูลนิธิพัฒนาสตรี ภาคเหนือ	✓		5 จังหวัดภาค เหนือตอนบน	เผยแพร่ความรู้ เรื่องเอดส์ ช่วย	ให้ความช่วย เหลือสตรีด้าน

				เหลือด้าน กฎหมาย	กฎหมาย
6.มูลนิธิโลกทัศน์ ไทย		✓	เชียงใหม่พะเยา เชียงราย แม่ฮ่องสอน	โครงการสื่อ พัฒนาชุมชน และสังคม	การพัฒนาชุม ชน
7.มูลนิธิศึกษา พัฒนาชนบท		✓	เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน	การพัฒนาชุมชน รณรงค์เผยแพร่	การพัฒนาหมู่บ้าน
8.ศูนย์ประสานงาน องค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนาชาวไทยภูเขา	✓		ภาคเหนือ	ประสานงาน ระหว่าง NGO กับชาวเขาและ ภาครัฐ	ประสานงาน ระหว่างภาครัฐ กับองค์กรเอกชน
9.โครงการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ ป่าชุมชน ภาคเหนือ	✓		ภาคเหนือตอน บน	ศึกษาวิจัยการ ปฏิบัติการเพื่อ สร้างความเข้ม แข็งในชุมชน	การรวมกลุ่มของ ชาวบ้านในชุม ชน
10.ชมรมเพื่อ เชียงใหม่		✓	เชียงใหม่	ศึกษาระดม ความคิดในเชิง วิจารณ์ สร้าง สรรค์ตอนโยบาย โครงการต่างๆ	การมีส่วนร่วม ทางการเมือง ของคนเชียงใหม่ การกระจาย อำนาจ
11.มูลนิธิ YMCA เพื่อการพัฒนาภาค เหนือ	✓		8 จังหวัดภาค เหนือ	รณรงค์ให้โอกาส ประชาชนในการ พัฒนาความรู้ และตระหนักถึง บทบาทของตน เอง	การส่งเสริม ประชาธิปไตย และสิทธิเสรี ภาพของประชา ชน
12.สถาบันวิจัยและ พัฒนา ม.พายัพ		✓	เชียงราย เชียงใหม่	ส่งเสริมเผยแพร่ ข้อมูลการพัฒนา สังคม	การส่งเสริม ประชาธิปไตย
13.สมาคมสิทธิเสรี ภาพของประชาชน	✓		เชียงใหม่ เชียงราย และ	จัดสัมมนา ฝึก อบรมเกี่ยวกับ	การส่งเสริม ประชาธิปไตย

ภาคเหนือ			ภาคเหนือตอนบน	สิทธิทางกฎหมาย	และสิทธิมนุษยชน
6.พะเยา					
1.โครงการพะเยาเพื่อการพัฒนา		✓	พะเยา	ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โดยร่วมมือกับรัฐและเอกชน	เสริมสร้างองค์กรชาวบ้าน
2.โครงการส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือก		✓	พะเยา เชียงราย	รณรงค์เผยแพร่ข้อมูลเรื่องเกษตรทางเลือกส่งเสริมกิจกรรมป่าชุมชน	สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3.มูลนิธิ YMCA สาขาพะเยา		✓	พะเยา	รณรงค์กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา	ส่งเสริมความรู้พัฒนาชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
7.น่าน					
1.กลุ่มฮักเมืองน่าน		✓	น่าน	เผยแพร่รณรงค์ข่าวสารด้านต่างๆ	การมีส่วนร่วมในประชาคมน่าน
2.โครงการเกษตรกรรมทางเลือกน่าน		✓	น่าน	ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน	การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
8.แม่ฮ่องสอน					
1.โครงการฟื้นฟูชีวิตและวัฒนธรรมบนพื้นที่สูง		✓	แม่ฮ่องสอน	จัดตั้งกองทุนชุมชน รวมกลุ่มพัฒนาชุมชน	การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน
2.มูลนิธิเพื่อการ		✓	แม่ฮ่องสอน	ศึกษาพัฒนา	การรวมกลุ่มของ

พัฒนาแม่ฮ่องสอน				เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม	ประชาชน
9.ลำปาง					
1.โครงการเกษตร พื้นบ้านเมืองเถิน		✓	ลำปาง	สร้างและพัฒนา เครือข่ายการ รักษาป่าโดยองค์ กรชาวบ้าน	ส่งเสริมให้ชุมชน ตระหนักถึงการ คุ้มครองรักษา สิ่งแวดล้อม
2.โครงการป่าชุมชน จังหวัดลำปาง		✓	ลำปาง	ส่งเสริม สนับสนุนองค์กร เอกชนให้มีความ เข้มแข็ง	การรวมกลุ่มของ ชุมชนในการ อนุรักษ์ป่าชุมชน
3.โครงการพัฒนา คุณภาพชีวิตและสิ่ง แวดล้อม	✓		ลำปาง แพร่ สุโขทัย	ฝึกอบรมจัดตั้ง องค์กรชาวบ้าน เพื่อการพัฒนา	เครือข่ายองค์กร ชาวบ้านเพื่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
10.ลำพูน					
1.โครงการศึกษา การจัดการ ทรัพยากรชุมชน จังหวัดลำพูน		✓	ลำพูน	เก็บข้อมูล จัดทำ สื่อ	รวบรวมปัญหา ท้องถิ่นทั้งใน ด้านปัญหา ทรัพยากรและ ผลกระทบ
2.YMCA ลำพูน		✓	ลำพูน	รณรงค์กิจกรรม สิ่งแวดล้อม พัฒนาความรู้ ประชาชน	การส่งเสริม ประชาธิปไตย
ภาคอีสาน					
1.ขอนแก่น					
1.โครงการพัฒนา ชุมชนแออัดเพื่อ รักษาสภาพแวดล้อมเมืองขอนแก่น		✓	ขอนแก่น	การพัฒนาองค์กร ชุมชนเพื่อ รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน	การรวมกลุ่มของ ประชาชนผู้ด้อย โอกาส

2.คณะกรรมการ ประสานงานองค์กร พัฒนาเอกชนภาค อีสาน	✓		ภาคอีสาน 17 จังหวัด	ประสานความ ร่วมมือและแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร	สนับสนุนองค์กร พัฒนาชนบท ภาคอีสาน
3.โครงการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ยั่งยืน		✓	พื้นที่ต้นน้ำ แม่ น้ำชี, มูล	จัดตั้งโครงการ ทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืนภาค อีสาน	ให้ชุมชนท้องถิ่น ได้รับการยอมรับ จากส่วนราชการ
4.โครงการพัฒนา และฟื้นฟูป่าดงลาน		✓	ป่าดงลาน จ.ขอนแก่น	การจัดทรัพยากร ส่งเสริมอาชีพ	พัฒนาองค์กร ชาวบ้าน
5.สถาบันวิจัยและ พัฒนา	✓		ภาคอีสาน	จัดทำเอกสาร เผยแพร่ข้อมูล งานพัฒนาสังคม	การพัฒนาใน ด้านต่างๆ รวม ทั้งการเมือง และ การจัดการ ทรัพยากร
2.นครราช สีมา					
1.ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น เพื่อการพัฒนา	✓		ภาคอีสาน	สนับสนุนการมี ส่วนร่วมของ ประชาชนในการ พัฒนาการเมือง การกระจาย อำนาจ	ด้านการกระจาย อำนาจทางการเมือง
2.ศูนย์สังคมพัฒนา สังคมนทล นครราชสีมา		✓	ภาคอีสาน	ฝึกอบรม จัดตั้ง องค์กรประชาชน	การพัฒนาสังคม
3.บุรีรัมย์					
1.โครงการส่งเสริม สิทธิเสรีภาพของ ประชาชนภาคอีสาน เขต 2	✓		สาขา ของสสส. ในอีสานเขต 1	อบรมสัมมนาให้ การศึกษาเรื่อง กฎหมาย	การส่งเสริม ประชาธิปไตย
4.อุไรธร					

1.โครงการส่งเสริม องค์กรชุมชน		✓	ยโสธร	ศึกษาผลกระทบ และบทบาทใน การพัฒนาชุมชน	การรวมกลุ่มของ ประชาชน
5.สุรินทร์					
1.กองทุนอีสานสร้าง บ้านแปลงเมือง	✓		ภาคอีสาน	ระดมทุนจัดสวัสดิ การเพื่อบุคคล ที่ทำงานพัฒนา สังคม	สนับสนุนขบวน การพัฒนาท้องถิ่น อีสาน
2.โครงการป่าชุมชน		✓	สุรินทร์	สนับสนุนองค์กร ชุมชนในการดูแล รักษาป่าชุมชน	การมีส่วนร่วม ของชุมชนในการ จัดการทรัพยากร
3.มูลนิธิชุมชนอีสาน		✓	ภาคอีสาน	จัดการฝึกอบรม	จัดการทรัพยากร สนับสนุนการ พัฒนา
6.อุบลราชธานี					
1.โครงการส่งเสริม สิทธิเสรีภาพของ ประชาชนภาคอีสาน เขต 1	✓		สาขา สสส. ใน อีสานเขต 2	รณรงค์เผยแพร่ ความรู้เกี่ยวกับ สิทธิ กฎหมาย	เรื่องสิทธิมนุษย ชน การส่งเสริม ประชาธิปไตย
2.กลุ่มพิทักษ์ธรรม ชาติเพื่อชีวิต		✓	อุบล	รณรงค์เผยแพร่	ปลูกจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ธรรม ชาติแก่ชุมชน
7. มหาสารคาม					
1.ศูนย์พัฒนาชนบท ผสมผสาน มหาสารคาม		✓	มหาสารคาม ร้อยเอ็ด	พัฒนาคุณภาพ ชีวิตของชาว บ้าน	การรวมกลุ่มของ ชาวบ้าน
8. ร้อยเอ็ด					
1.โครงการส่งเสริม เทคนิคการเกษตร แบบผสมผสาน		✓	ร้อยเอ็ด	รณรงค์ส่งเสริม การเกษตรแบบ ผสมผสาน	ส่งเสริมการรวม กลุ่มของชาว บ้านเพื่อการ อนุรักษ์

2.มูลนิธิประสาน ความร่วมมือพัฒนา ทุ่งกุลาร้องไห้		✓	ร้อยเอ็ด	ประสานงาน ระหว่างหน่วย งานของรัฐและ องค์กรเอกชน	ส่งเสริมองค์กร ชาวบ้านแก้ ปัญหาเกษตรกร
ภาคใต้					
1.ตรัง					
1.สมาคมหยาดฝน		✓	ตรัง	ส่งเสริมการ พัฒนาชุมชนเพื่อ ยกระดับคุณ ภาพชีวิต	การพัฒนาชุม ชน
2.โครงการเสริมศักยภาพองค์กรชุมชนป่า ต้นน้ำ		✓	ตรังและจังหวัด ใกล้เคียง	สนับสนุนการ พัฒนาชุมชนใน การรักษาป่าต้น น้ำ	เป็นแหล่งข้อมูล เพื่อการอนุรักษ์
3.ชมรมตรังอนุรักษ์		✓	ตรังและจังหวัด จังหวัดใกล้เคียง	โครงการอนุรักษ์ ส่งเสริมการ รณรงค์ด้าน ทรัพยากร	ส่งเสริมและคุ้ม ครอง ทรัพยากรธรรมชาติ
2.นครศรีธรรมราช					
1.โครงการพัฒนา ชุมชนแออัดภาคใต้ นครศรีธรรมราช		✓	นครศรีธรรมราช	ประสานงาน สนับสนุนองค์กร ให้เข้มแข็งเพื่อ การพัฒนาทาง การเมือง	การพัฒนาการ เมือง
2.โครงการส่งเสริม สิทธิเสรีภาพของ ประชาชน	✓		สาขาของ สสส.ในภาคใต้	รณรงค์เผยแพร่	สิทธิเสรีภาพของ ประชาชน
3.พังงา					
1.โครงการความร่วม มือฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ		✓	กระบี่ พังงา ระนอง ภูเก็ต	สนับสนุนองค์กร และเครือข่าย ชาวประมงพื้น	ส่งเสริมศักยภาพ ความเข้ม แข็งของชาว

อันดามัน				บ้าน	ประมงพื้นบ้าน
2.กลุ่มพืงกันพัฒนา		✓	พังงา	ส่งเสริมความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อการพัฒนาจังหวัด	จัดโครงการพัฒนา
4.สงขลา					
1.โครงการพัฒนาชุมชนแออัดภาคใต้		✓	สงขลา	สนับสนุนการรวมตัวขององค์กรชาวบ้านในชุมชนแออัด	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวชุมชนแออัด
2.โครงการพัฒนาผู้ใช้แรงงานสตรีภาคอุตสาหกรรม		✓	สงขลา	อบรมสัมมนาเรื่องปัญหาสิทธิของผู้ใช้แรงงาน	บทบาททางการเมืองของแรงงานหญิง
3.กองทุนรักบ้านเกิด		✓	ทะเลสาบสงขลา	สนับสนุนกิจกรรมยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น	การมีส่วนในการพัฒนาสังคม
4.คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้	✓		ภาคใต้	สนับสนุน อพช. และ NGO ต่างๆ	ประสานความร่วมมือยกระดับการพัฒนา
5.โครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน		✓	ภาคใต้	จัดตั้งโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและพื้นที่ลุ่มน้ำภาคใต้	การรวมกลุ่มของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์
6.โครงการแลได้เพื่อฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา		✓	สงขลา	จัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	การรวมกลุ่มของประชาชนทะเลสาบสงขลา
7.สมาคมฟื้นฟูหมู่บ้านชนบทสงขลา		✓	สงขลา	ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการ	สนับสนุนการร่วมกลุ่มของ

				พัฒนาชนบทให้ สอดคล้องกับ สภาพท้องถิ่น	องค์กรชาวบ้าน
8.สำนักงานส่งเสริม การระดมทุนเพื่อ งานพัฒนาภาคใต้	✓		ภาคใต้	ประสานงาน ระหว่างองค์กร ต่างๆ เพื่อ สนับสนุนการ พัฒนา	ประสานงานกับ หน่วยงานต่างๆ เพื่อสนับสนุน งานพัฒนา
5.สุราษฎร์ธานี					
1.โครงการเสริมศักยภาพ ภาพองค์กรชาวบ้าน		✓	สุราษฎร์ธานี	ให้การสนับสนุน และช่วยเหลือ การดำเนินกิจ กรรมของชาว บ้าน	การสนับสนุน ช่วยเหลือองค์กร ชาวบ้าน
2.โครงการป่าเพื่อ ชีวิต ทะเลเพื่อชีวิต		✓	สุราษฎร์ธานี	ทำการรณรงค์ และเผยแพร่	ส่งเสริมและ รักษา ทรัพยากรธรรมชาติ
6.พัทลุง					
1.โครงการแลได้เพื่อ ฟื้นฟูทะเลสาบ สงขลา		✓	พัทลุง	การจัดตั้งเขต อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ น้ำ	ส่งเสริมและ พัฒนาองค์กร ชาวบ้าน
7.ภูเก็ต					
1.ชมรมอนุรักษ์สิ่ง แวดล้อม		✓	ภูเก็ต	ส่งเสริมโครงการ อนุรักษ์ต่างๆ	ส่งเสริมรณรงค์ และอนุรักษ์สิ่ง แวดล้อม
8.สตูล					
1.ชมรมอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม		✓		ทำโครงการ อนุรักษ์ต่างๆ	ส่งเสริมการ อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

					ล้อม
--	--	--	--	--	------

จากตารางสรุปวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การเอกชน ที่ได้จากข้อมูลทำเนียบองค์การเอกชนทั่วประเทศข้างต้น สามารถสรุปถึงภาพรวมของลักษณะกิจกรรมและการรวมกลุ่มขององค์การเอกชน ตลอดจนศักยภาพและความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งขององค์การเอกชน ทั้งในระดับชาติ และระดับจังหวัด ดังนี้

1) องค์การเอกชนระดับชาติ

องค์การเอกชนเหล่านี้ มักเป็นองค์การที่มีเครือข่าย มีสมาชิก หรือสาขา หรือองค์การพันธมิตรที่ร่วมเคลื่อนไหวในประเด็นเดียวกัน หลายองค์การเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลตามกฎหมาย ยกเว้นองค์การเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านงานรณรงค์ทางการเมือง และงานผลักดันนโยบาย องค์การเอกชนเหล่านี้ มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ หรือ มากกว่า 3 จังหวัด โดยเน้นกิจกรรมด้านการรณรงค์ การจัดสัมมนา การฝึกอบรม และการใช้สื่อ องค์การเหล่านี้ มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการรณรงค์ เผยแพร่ ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

2) องค์การเอกชนระดับจังหวัด

ส่วนใหญ่เป็นองค์การเอกชนด้านสาธารณประโยชน์และสังคมสงเคราะห์ ขณะที่องค์การเอกชนด้านงานพัฒนาหรือองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นองค์การที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา กิจกรรมขององค์การเอกชนประเภทสาธารณประโยชน์ มักเป็นกิจกรรมด้านการสังคมสงเคราะห์ เช่น การให้ทุนการศึกษา การเลี้ยงอาหารกลางวันเด็ก ขณะที่กิจกรรมขององค์การเอกชนด้านงานพัฒนา และสิ่งแวดล้อม จะเป็นกิจกรรมเชิงรณรงค์ การรวมกลุ่ม และการสร้างจิตสำนึกในเรื่องการพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น องค์การเอกชนเหล่านี้เริ่มมีการประสานกัน และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าไปเป็นภาคีความร่วมมือ และตรวจสอบในภาคประชาสังคมในระดับพื้นที่ เช่น ผ่านเครือข่ายชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และประชาคมจังหวัด ซึ่งจะเห็นได้ว่า องค์การเหล่านี้มีศักยภาพและความเป็นไปได้ที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในอนาคต

บทที่ 4

กรอบคิดในการศึกษาและระเบียบวิธีวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษา

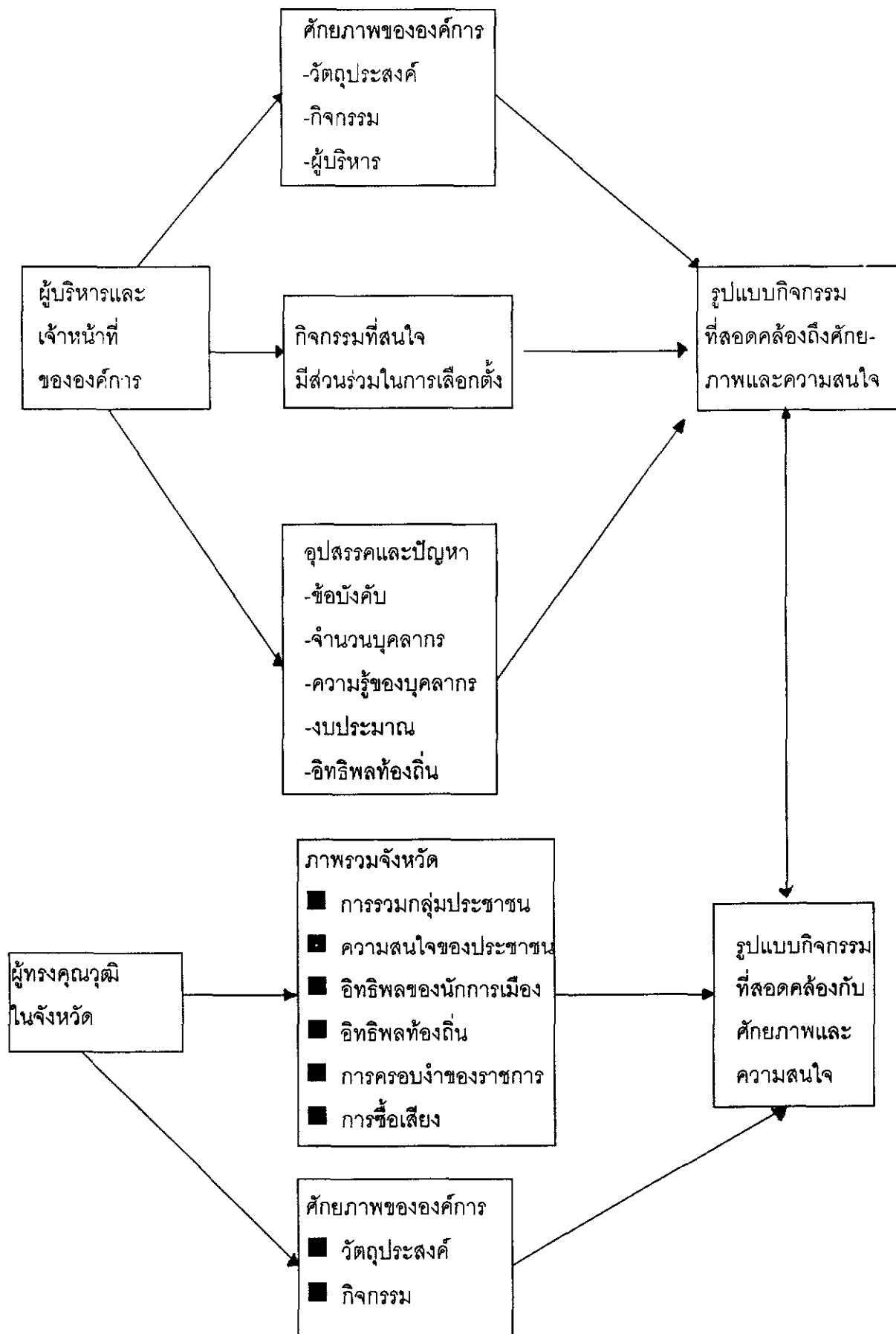
จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับองค์การเอกชนและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนบทบัญญัติเกี่ยวกับองค์การเอกชนในเรื่องการเลือกตั้ง ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 145 วรรค 3, มาตรา 327 (7) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง มาตรา 10 (9) มาตรา 11 และมาตรา 20 ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบคิด ในการศึกษาศักยภาพ และรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้ง โดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ขององค์การเอกชน และผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละจังหวัด โดยจำแนกประเด็นในการสอบถามดังนี้

1. ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การเอกชน สอบถามเกี่ยวกับความเข้มข้นของวัตถุประสงค์ขององค์การ กิจกรรมที่องค์การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย ความสนใจทางการเมืองของผู้บริหารองค์การ ระดับความสนใจขององค์การที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง จำแนกเป็น 13 กิจกรรม ได้แก่ การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย การจัดรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การจัดรณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนไปเลือกตั้ง การพิมพ์และเผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์ การช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การช่วยตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของผู้สมัคร หรือพรรคการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้ง การรายงานความเคลื่อนไหวการรณรงค์หาเสียงของนักการเมือง การให้ข้อมูลอุปกรณ์สำหรับใช้ในการจัดการเลือกตั้ง การเสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ การจัดส่งบุคลากรขององค์การมาเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้ง รับแจ้งเหตุและเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง การเป็นพยานเมื่อนำคดีขึ้นสู่ศาล ตลอดจนประเด็นที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ ข้อบังคับหรือตราสาร จำนวนบุคลากร ความรู้ความสามารถของบุคลากร งบประมาณขององค์การ และอิทธิพลในท้องถิ่น

2. ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด สอบถามเกี่ยวกับ ภาพรวมของจังหวัดในเรื่องการรวมกลุ่มของประชาชน ความสนใจของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง อิทธิพลของพรรคการเมืองและนักการเมืองอำนาจของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น การถูกครอบงำของข้าราชการ การซื้อเสียงในจังหวัด และสอบถามเกี่ยวกับความเข้มข้นของศักยภาพขององค์การเอกชนในความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์การที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย การได้รับการยอมรับของผู้บริหาร ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ กิจกรรมขององค์การที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การยอมรับของสาธารณชนต่อบทบาทขององค์การ ความร่วมมือขององค์การกับราชการ และภาคธุรกิจ การมีส่วนร่วมของ

ประชาชนต่อกิจกรรมขององค์การ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการทำงานขององค์การ ศักยภาพในการรณรงค์ เผยแพร่ข้อมูล การสนับสนุนการรวมกลุ่ม การช่วยสอดส่องความเคลื่อนไหวของบุคคลที่อาจก่อให้เกิดความไม่สงบ การตรวจสอบและรับแจ้งเหตุทุจริต การรายงานความเคลื่อนไหวและการตรวจสอบค่าใช้จ่าย การส่งผู้แทนเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ และการจัดส่งเจ้าหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้ง

เมื่อได้ความคิดเห็นจากข้อ 1) และ ข้อ 2) แล้ว นำมาเปรียบเทียบและประมวลเป็นรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชนดังกล่าว

ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้สนองตอบต่อวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. วิธีการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. การเก็บข้อมูล
4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การเสนอรายงานวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยทำการวิจัยทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร ใช้สำหรับการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากหนังสือ วารสาร บทความทางวิชาการ ทำเนียบองค์การเอกชนที่จัดทำโดยหน่วยงานต่างๆ
2. การวิจัยภาคสนาม ใช้สำหรับการรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือก และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้บริหารองค์การเอกชน กลุ่มผู้ปฏิบัติงานขององค์การเอกชน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละจังหวัด ซึ่งผู้วิจัยได้ให้หมายของแต่ละกลุ่มไว้แล้วในนิยามศัพท์ปฏิบัติการ

สำหรับการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ดังนี้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ 2536: 175-177)

1. การแบ่งพื้นที่ประเทศออกเป็น 5 ภาค ได้แก่
 - 1.1 ภาคเหนือ
 - 1.2 ภาคกลาง
 - 1.3 ภาคตะวันออก
 - 1.4 ภาคอีสาน
 - 1.5 ภาคใต้

2. กำหนดจำนวนจังหวัดในแต่ละภาคให้มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ เฉลี่ยภาคละ 3 จังหวัด ยกเว้นภาคตะวันออกเลือกเพียง 1 จังหวัด เนื่องจากมีจำนวนจังหวัดน้อยกว่าภาคอื่น
3. เลือกจังหวัดในแต่ละภาคที่องค์การเอกชนมีปริมาณและความเข้มแข็งมาก ปานกลาง และน้อย โดยใช้ข้อมูลจากจำนวนองค์การเอกชนที่ปรากฏในทำเนียบองค์การเอกชนของกรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา และข้อมูลจากนักพัฒนาขององค์การพัฒนาเอกชน และมูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย ทำให้ได้รายชื่อจังหวัดของแต่ละภาคดังนี้

ภาคเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา

ภาคกลาง ได้แก่ นครสวรรค์ ลพบุรี และอยุธยา

ภาคตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี

ภาคอีสาน ได้แก่ ขอนแก่น สุรินทร์ และอุบลราชธานี

ภาคใต้ ได้แก่ สุราษฎร์ธานี ตรัง และปัตตานี

4. สุ่มตัวอย่างองค์การเอกชนในแต่ละจังหวัดๆละประมาณ 15 องค์การ โดยสอบถามความคิดเห็นจากผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานแต่ละองค์การ
5. สุ่มตัวอย่างความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละจังหวัดๆละประมาณ 15 คน

ส่วนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยศักยภาพและบทบาทขององค์การเอกชนแบบเจาะลึกเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกจังหวัดที่องค์การเอกชนเข้มแข็งมาก ปานกลาง และน้อย อย่างละ 1 จังหวัด โดยพิจารณาจากจำนวนองค์การและบทบาทขององค์การเอกชนในการเคลื่อนไหว รับผิดชอบทางการเมือง หรือการรวมกลุ่มทางการเมือง ทำให้ได้จังหวัดที่จะทำการศึกษา 3 จังหวัด คือ อุบลราชธานี อยุธยา และชลบุรี

การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ผู้ช่วยวิจัย ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดต่างๆ จำนวน 13 คนเป็นผู้เก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จักพื้นที่และข้อมูลทั้งด้านกว้างและด้านลึกดีกว่าบุคคลภายนอก โดยใช้เวลาดังแต่กลางเดือนเมษายน-เดือนมิถุนายน 2541 เมื่อรวบรวมข้อมูลได้แล้ว ผู้ช่วยวิจัยทำการสรุปข้อมูลเบื้องต้น พร้อมแบบสอบถามส่งให้ผู้วิจัย

ส่วนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การรวบรวมข้อมูล องค์การเอกชนระดับชาติที่มีเครือข่าย หรือมีองค์การสมาชิก จำนวน 15 องค์การซึ่งได้จากการคัดเลือกโดยทีมวิจัยได้แก่

1. มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย
2. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย

3. หอการค้าไทย
4. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน
5. ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน
6. สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย
7. เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ
8. สภาทนายความ
9. สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
10. สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์
11. สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย
12. สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย
13. ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย
14. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ
15. สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย

การเก็บข้อมูลส่วนนี้ ใช้ผู้ช่วยวิจัย 1 คน ทำการสัมภาษณ์ ผู้บริหารขององค์กรเอกชน และทำการเรียบเรียงข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นส่งกลับไปยังผู้ให้สัมภาษณ์ทำการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งใช้เวลาตั้งแต่ เดือน มีนาคม - มิถุนายน 2541

สำหรับการเก็บข้อมูลเจาะลึกองค์กรเอกชนใน 3 จังหวัด คืออุบลราชธานี อุดรธานี และชลบุรี คณะผู้วิจัยทำการศึกษด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

เมื่อได้ข้อมูลจากภาคสนามทั้งหมดแล้ว ทำการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรเอกชนเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่ชัดเจนอีก 5 ท่าน และจัดให้มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) โดยการคัดเลือกผู้แทนองค์กรเอกชนที่มีค่าเฉลี่ยความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในระดับสูงที่สุดจำนวน 14 คนเข้าร่วมการสนทนาเพื่อหารูปแบบ วิธีการ ระบบ และโครงสร้างการประสานงานขององค์กรเอกชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ใช้แบบสอบถาม 2 ชุด โดยแบบสอบถามชุดที่ 1 ใช้สำหรับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานขององค์กรเอกชน ชุดที่ 2 ใช้สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้ ยังใช้แบบสัมภาษณ์

อีก 1 ชุดสำหรับการเก็บข้อมูลองค์การเอกชนระดับชาติที่มีเครือข่าย หรือมีองค์การสมาชิก รายละเอียดของเครื่องมือแต่ละชุดมีดังนี้

1. แบบสอบถามชุดที่ 1 แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปขององค์การเอกชน มี 9 ข้อ ประกอบด้วย ชื่อองค์การ ปีที่ก่อตั้ง ชื่อผู้บริหารสูงสุดในองค์การ ชื่อผู้ติดต่อประสานงาน วัตถุประสงค์ขององค์การ กิจกรรมขององค์การย้อนหลัง 3 ปี พื้นที่ปฏิบัติการ จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา เจ้าหน้าที่ครึ่งเวลา อาสาสมัครและกลุ่มเป้าหมายขององค์การ

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับศักยภาพขององค์การมี 3 ข้อคือ วัตถุประสงค์ขององค์การ กิจกรรมที่ดำเนินการ และความสนใจทางการเมืองของผู้บริหาร

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่องค์การสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง มี 15 ข้อ ประกอบด้วย การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากร การสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล การจัดรณประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ การพิมพ์เผยแพร่แผ่นพับ การช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การช่วยตรวจสอบค่าใช้จ่ายของผู้สมัคร การรายงานความเคลื่อนไหวของนักการเมือง การให้ยืมอุปกรณ์สำหรับใช้ในการจัดการการเลือกตั้ง การเสนอชื่อผู้แทนองค์การเอกชนเป็นกรรมการสรรหากกต. จว. การเสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ การจัดหาบุคลากรเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้งและการนับคะแนน การจัดหาบุคลากรทำหน้าที่รับแจ้งเหตุ รับแจ้งเบาะแสการทุจริต และรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น และการเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับอุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง มี 5 ข้อ ประกอบด้วย ข้อบังคับหรือตราสารหรือธรรมเนียมขององค์การ จำนวนบุคลากร ความรู้ความสามารถของบุคลากร งบประมาณขององค์การ และอิทธิพลในท้องถิ่น

การให้คะแนนในการประเมินศักยภาพ กิจกรรมที่องค์การสนใจ ปัญหาและอุปสรรค ใช้เกณฑ์ดังนี้

ศักยภาพมาก	ให้ 3 คะแนน
ศักยภาพปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
ศักยภาพน้อย	ให้ 1 คะแนน
กิจกรรมที่สนใจมาก	ให้ 3 คะแนน
กิจกรรมที่สนใจปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
กิจกรรมที่สนใจน้อย	ให้ 1 คะแนน
ประเด็นที่เป็นอุปสรรค	ให้ 1 คะแนน
ประเด็นที่ไม่เป็นอุปสรรค	ให้ 0 คะแนน

2. แบบสอบถาม ชุดที่ 2 แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลบุคคลของผู้ทรงคุณวุฒิ มี 10 ข้อ ประกอบด้วย ชื่อ นามสกุล อายุ การศึกษา เพศ ที่อยู่ องค์การหรือหน่วยงานที่สังกัด วัตถุประสงค์ของหน่วยงาน กลุ่มเป้าหมายของกิจกรรม ตำแหน่งทางสังคมที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ประสบการณ์การทำงานในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมด้านการเมือง ผลงานที่สำคัญด้านวิชาการหรือด้านสังคม และความเป็นไปได้ หรือความสนใจที่จะเป็นกรรมการสรรหา กรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด หรือกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลภาพรวมของจังหวัดมี 6 ข้อ คือ การรวมกลุ่มของประชาชนในจังหวัด ความสนใจของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง อิทธิพลของนักการเมือง/พรรคการเมือง อิทธิพลท้องถิ่นในการได้มาซึ่งผู้แทนราษฎร การถูกครอบงำของข้าราชการ และการซื้อขายเสียงในจังหวัด

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับศักยภาพและการยอมรับองค์การเอกชนในจังหวัด มีคำถาม 4 ข้อคือ รายชื่อองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าได้รับการยอมรับ และมีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อศักยภาพแต่ละองค์การซึ่งมีประเด็นที่ต้องประเมินทั้งสิ้น 17 ประเด็น (รายละเอียด กรุณาดูจากแบบสอบถามชุดที่ 2 ในภาคผนวก) ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทขององค์การเอกชน และข้อมูลบุคคลที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า เหมาะสมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง พร้อมทั้งเหตุผลประกอบ

การให้คะแนนในการประเมินภาพรวมของจังหวัด ศักยภาพ และการยอมรับองค์การเอกชนในจังหวัด ใช้เกณฑ์ดังนี้

คำถามที่แสดงถึงข้อมูลภาพรวมของจังหวัด เชิงบวกมาก	ให้ 3 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงข้อมูลภาพรวมของจังหวัด เชิงบวกปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงข้อมูลภาพรวมของจังหวัด เชิงบวกน้อย	ให้ 1 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงศักยภาพขององค์การเอกชน มาก	ให้ 3 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงศักยภาพขององค์การเอกชน ปานกลาง	ให้ 2 คะแนน
คำถามที่แสดงถึงศักยภาพขององค์การเอกชน น้อย	ให้ 1 คะแนน

สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่มีคุณสมบัติ และความสนใจในการเป็นกรรมการสรรหา หรือกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ จะไม่นำมาแสดงในรายงานการวิจัย แต่จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่จะใช้ในการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลเหล่านี้ เข้ามาช่วยงานคณะกรรมการการเลือกตั้งต่อไป

3. แบบสัมภาษณ์ ใช้สำหรับการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การเอกชนระดับชาติ ประกอบด้วยคำถาม 8 ข้อคือ ความเป็นมาขององค์การ วัตถุประสงค์ กิจกรรม แนวทางการดำเนินงาน สาขา หรือ

สมาชิกขององค์การ ศักยภาพและความสนใจขององค์การในการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง และปัญหาอุปสรรคที่จะทำให้องค์การไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่

การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรม SPSS/PC+ และ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลขององค์การเอกชนใช้ค่าความถี่ (frequency) และ ค่าร้อยละ (percentage)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ความสนใจต่อกิจกรรม และการประเมินศักยภาพขององค์การต่างๆ โดยผู้ทรงคุณวุฒิใช้ค่าเฉลี่ย (mean) โดยกำหนดช่วงของค่าเฉลี่ยในการแจกแจงศักยภาพและความสนใจเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1.0 - 1.39	มีศักยภาพ หรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมน้อย
1.40-1.79	มีศักยภาพหรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมค่อนข้างน้อย
1.80 - 2.19	มีศักยภาพ หรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมปานกลาง
2.20 - 2.59	มีศักยภาพ หรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมค่อนข้างมาก
2.60 - 3.00	มีศักยภาพ หรือมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมมาก

3. การวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความสนใจต่อกิจกรรมขององค์การเอกชน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of Variance)

การนำเสนอรายงานผลการวิจัย

รายงานผลการวิจัย นำเสนอในรูปแบบตารางแจกแจงความถี่ พร้อมการวิเคราะห์และพรรณนา การการจัดประชุมระดมความเห็น (Pre-Seminar) พิจารณาร่างรายงานวิจัย เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2541 ที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีผู้นำองค์การเอกชนและนักวิชาการเข้าร่วม 30 คน และการจัดประชุมใหญ่ นำเสนอรายงานผลการวิจัย ในวันที่ 26 สิงหาคม 2541 ที่ อาคารประชาธิปไตย - ราไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิเอเชีย มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บทที่ 5 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถแยกแยะได้ดังนี้

1. ข้อมูลองค์การเอกชนระดับชาติ ที่มี “สาขา” ในจังหวัดต่างๆ หรือมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่ได้จากการใช้สัมภาษณ์ เจาะลึก ผู้บริหารองค์การเอกชนดังกล่าว โดยจะนำเสนอเป็นรายการนี้ 15 เครือข่าย
2. ข้อมูลศักยภาพและความสนใจในการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งขององค์การเอกชนระดับจังหวัด จำนวน 13 จังหวัด ที่ได้จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามและการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้บริหารองค์การเอกชนระดับจังหวัด ตลอดจนข้อมูลความยอมรับต่อองค์การเอกชนของบุคคลต่างๆ ในจังหวัดที่ได้จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัด
3. ข้อมูลกรณีศึกษา 3 จังหวัดที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้บริหารองค์การเอกชนระดับสูง การประชุมร่วมกับองค์การเอกชน และบุคคลสำคัญในจังหวัด

5.1 ข้อมูลองค์การเอกชนระดับชาติ

ผลการศึกษาได้จากการสัมภาษณ์องค์การเอกชนระดับชาติที่มี “สาขา” ในจังหวัดต่างๆ มีพื้นที่ปฏิบัติงานมากกว่า 1 จังหวัด หรือมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายจากหลายๆ องค์การเอกชนและมีกิจกรรมในระดับประเทศ โดยคัดเลือกจากองค์การเอกชนระดับชาติที่มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมประชาธิปไตยและมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยในช่วงที่ผ่านมา โดยเน้นถึงความหลากหลายของลักษณะองค์กร เช่น องค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน, ด้านการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม, ด้านการส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม รวมทั้งความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ผู้ใช้แรงงาน, สตรี, นักธุรกิจ, สื่อสารมวลชน, หน่วยงาน, นักการศึกษา, นักพัฒนาเอกชน และนักศึกษาเป็นต้น

องค์การเอกชนระดับชาติที่ได้ทำการศึกษา มีจำนวน 15 องค์การ ได้แก่ มูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย, คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย, หอการค้าไทย, คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน, ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน, สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ, สภาทนายความ, สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย, สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย, สำนักงานสภาสถาบัน

ราชภัฏ และสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย โดยจะเสนอผลการศึกษาเป็นรายกรณี ดังนี้

1. มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย

มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตยถือเป็นองค์กรเอกชนประเภทนิติบุคคลที่จดทะเบียนเป็นมูลนิธิตาม พรบ. วัฒนธรรมแห่งชาติ 2485 เพื่อรักษาเครือข่ายขององค์กรกลางการเลือกตั้งเดิม ที่มีอยู่ในจังหวัดต่างๆ และเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม เมื่อมีการประกาศให้มีการเลือกตั้งขึ้น

จากวัตถุประสงค์ของมูลนิธิฯ เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบอบประชาธิปไตยและการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งให้สุจริต ยุติธรรม การศึกษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งและระบบประชาธิปไตย ทำให้มูลนิธิองค์กรกลางฯ เป็นองค์กรเอกชนระดับชาติที่มีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกระบวนการเลือกตั้ง จากการที่มูลนิธิฯ ได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้งหลายครั้ง ทำให้มีประสบการณ์และคาดว่าจะมีความพร้อมในการระดมอาสาสมัครมาช่วยงานตรวจสอบการเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งที่จะมีตามรัฐธรรมนูญใหม่ได้

มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ โดยมี “สาขา” หรือเครือข่ายของมูลนิธิฯ อยู่ในทุกจังหวัด ในรูปขององค์กรกลางจังหวัดที่ได้รับการแต่งตั้งในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ส.ส. นับแต่ พ.ศ. 2535 และยังคงมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง สาขาที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ เชียงราย พิชณุโลก นครสวรรค์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ มุกดาหาร ลพบุรี อัญญา ชลบุรี สุราษฎร์ธานี ปัตตานี

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่มูลนิธิสนใจ ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ และการตรวจสอบการเลือกตั้ง เช่น การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากร บรรยาย หรือจัดอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด การเผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การรายงานความเคลื่อนไหวการรณรงค์หาเสียงของนักการเมือง/พรรคการเมือง การจับหาคู่สมัครขององค์กรเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน การรับแจ้งเหตุและรับแจ้งเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง การรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น และเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล ขณะที่ไม่ได้ให้ความสนใจต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารการเลือกตั้ง เช่น การเสนอชื่อผู้แทนองค์กรเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับต่างๆ และการเป็นกรรมการนับคะแนน

2. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.)

คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่ได้เป็นนิติบุคคล ที่เกิดจากการรวมตัวขององค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน ด้านพัฒนา กลุ่มนักวิชาการและนักศึกษาที่เริ่มก่อตั้งขึ้นในปี 2522 เพื่อรณรงค์ให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2521 ก่อนยุติบทบาทไปในปี 2526

ครป.ได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหลังการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534 เพื่อใช้เป็นองค์กรกลางในการเคลื่อนไหวในการคัดค้านเผด็จการ เรียกร้องประชาธิปไตย ปัจจุบัน ครป. ยังคงดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องโดยยึดหลักการคือ เป็นองค์กรอิสระไม่ฝักใฝ่ทางการเมืองกับพรรคใดพรรคนึง

ครป. เป็นองค์กรเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น สนับสนุนการปฏิรูปการเมือง สนับสนุนการปฏิรูประบบราชการ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์ขององค์กรประชาชนในระดับรากหญ้า ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีความพร้อมที่จะส่งเสริมประชาธิปไตย และมีศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ครป. มีพื้นที่ปฏิบัติการอยู่ทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด มีเจ้าหน้าที่ประจำ 3 คน และเจ้าหน้าที่ที่ครั้งเวลา 10-15 คน อาสาสมัคร 10-20 คน กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับทุกกลุ่ม เช่น เด็ก สตรี ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ประชาชนทั่วไป และนักวิชาการ ครป.มีสาขาอยู่ในจังหวัดต่างๆ สาขาที่เข้มแข็ง ได้แก่ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เชียงใหม่ นครสวรรค์ พิจิตร ขอนแก่น บุรีรัมย์ ชัยภูมิ นครราชสีมา สระบุรี อุตรดิตถ์ ระยอง เพชรบุรี ปัตตานี ภูเก็ต

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่ ครป. ส่วนกลาง สนใจ ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การรวมกลุ่มประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ขณะที่ ครป. จังหวัดหลายแห่งสนใจรูปแบบการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้ง เช่น การรายงานความเคลื่อนไหวการรณรงค์หาเสียงของนักการเมือง การจัดหาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน การสมัครเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับต่างๆ

อุปสรรคและปัญหาที่ ครป. ต้องเผชิญถ้าต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งคือปัญหาเรื่องงบประมาณ จำนวนและความสามารถของบุคลากร ในบางจังหวัด สาขาของครป.จะประสบปัญหาเรื่องกลุ่มผู้มีสิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการยากลำบากในการทำงานด้านตรวจสอบการเลือกตั้งในชุมชนที่มีกลุ่มอิทธิพลอยู่

3. หอการค้าไทย

“หอการค้าไทย” เป็นองค์กรเอกชนนิติบุคคลที่จดทะเบียนตาม พรบ. หอการค้าไทย 2509 เริ่มการรวมตัวของกลุ่มพ่อค้าที่มีประสบการณ์จากต่างประเทศ จัดตั้งเป็นองค์กรเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล ในนาม “หอการค้ากรุงเทพ”ในปีพ.ศ. 2476 ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคม (ตาม พรบ. วัฒนธรรมแห่งชาติ) ต่อมาในปี พ.ศ. 2509 รัฐบาลได้ตรา “พระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ. 2509” ขึ้นรองรับการดำเนินงานของหอการค้ากรุงเทพ และให้หอการค้ากรุงเทพเป็นหอการค้าไทย และขึ้นทะเบียนกับกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

วัตถุประสงค์ของหอการค้าไทย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสนับสนุนการดำเนินธุรกิจของเอกชน และการประสานงานกับทางราชการ และกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์และสาธารณะสงเคราะห์ แต่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง (ซึ่งระบุไว้ในพระราชบัญญัติ) จากวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ว่า "ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง" ทำให้การเข้าร่วมกับกระบวนการเลือกตั้งโดยตรงเป็นไปได้น้อย แต่การมีส่วนร่วมในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการเลือกตั้งอยู่ในวิสัยที่จะทำได้

หอการค้าไทยมีพื้นที่ปฏิบัติการในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด มีการประชุมทุก 3 เดือน มีเจ้าหน้าที่ประจำ 92 คน กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ประชาชนทั่วไป และนักธุรกิจ มีสาขาอยู่ทั้ง 75 จังหวัด โดยมีสาขาที่มีความเข้มแข็ง เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ พิษณุโลก ตาก ลำปาง พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ นครราชสีมา ขอนแก่น อุบลราชธานี อุตรธานี บุรีรัมย์ ปทุมธานี ระยอง จันทบุรี ตราด กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ตรัง สงขลา กระบี่ นครศรีธรรมราช ระนอง ชุมพร สุราษฎร์ธานี เป็นต้น

แม้ว่าวัตถุประสงค์ขององค์การจะระบุไว้ว่า ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่หอการค้าไทยก็มีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งได้ เนื่องจากผู้บริหารขององค์การสนใจการเมืองเป็นอย่างมาก รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่หอการค้าไทยสนใจ ส่วนใหญ่เป็นงานด้านการรณรงค์เผยแพร่มากกว่าการตรวจสอบการเลือกตั้ง เช่น การออกจดหมายเวียนส่งไปยังหอการค้าจังหวัดในการช่วยรณรงค์ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย การจัดหาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์ในวันเลือกตั้ง และสนใจเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารการเลือกตั้ง เช่น การเสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ และการเสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการการนับคะแนน เป็นต้น

4. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.)

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) เป็นองค์การเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลที่ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2528 จากมติของผู้แทนองค์การเอกชนด้านงานพัฒนาทั่วประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กป.อพช. ทำหน้าที่เป็นองค์กรประสานงานระหว่างอพช. ที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมทั้งภาคเมืองและชนบท เป็นสื่อกลางระหว่างองค์การเอกชนกับหน่วยงานของรัฐในงานพัฒนา ทั้งในระดับภาค จังหวัด และประเทศ รวมทั้งเป็นกลไกในการพัฒนายุทธศาสตร์ร่วมของ อพช. ในการพัฒนาสังคม

กป.อพช. มีสมาชิกมากกว่า 200 องค์กรทั่วประเทศ แยกเป็น 9 เครือข่าย ได้แก่ สตรี แรงงาน ชุมชนเมือง เด็ก สิทธิมนุษยชน สาธารณสุขและการคุ้มครองผู้บริโภค เกษตรกรรมทางเลือก ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม และสุดท้ายเครือข่ายการสนับสนุนการพัฒนา โดยมีโครงสร้างการบริหารเป็น 2 ระดับ คือ ระดับชาติและระดับภูมิภาค ซึ่งมี 5 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคเหนือตอนล่าง ภาค

กลาง ภาคใต้และกทม. แต่ละภาคมีการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการและเป็นอิสระต่อกัน กป.อพช. ระดับชาติจะประกอบด้วยผู้แทนภาค ภาคละ 1 คน ร่วมเป็นกรรมการและเลือกตั้งประธาน

วัตถุประสงค์ของกป.อพช. ในการยกระดับความตื่นตัวของสาธารณชนต่อปัญหาสังคม และเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การเอกชนและประชาชนให้พึ่งตนเองได้ในระยะยาว จะเห็นได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย รวมทั้งผู้บริหารองค์การก็มีความสนใจในด้านการเมือง ดังนั้นจึงสามารถส่งเสริมให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้งได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา เครือข่ายของ กป.อพช. ได้มีส่วนร่วมอย่างมากในงานพัฒนาประชาธิปไตย ในระดับนโยบายและระดับชุมชน เช่น การร่วมจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 การรณรงค์รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน แต่เนื่องจาก กป.อพช. มีบุคลากรประจำน้อยและทำงานหลายอย่าง จึงทำให้มีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ไม่เต็มที่นัก ซึ่งเป็นข้อจำกัดสำคัญในการให้ความร่วมมือต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่ กป.อพช. สนใจมาก ได้แก่ การรณรงค์และเผยแพร่ เช่น การจัดรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล หรือข่าวสาร ที่เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ขณะที่การตรวจสอบการเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้งนั้น เป็นงานที่ กป.อพช. ไม่เคยทำมาก่อน จึงมีอุปสรรคเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถของบุคลากร ประกอบกับ กป.อพช. เป็นองค์การเอกชนที่ต้องพึ่งเงินบริจาคซึ่งมีจำนวนจำกัด จึงทำให้การจัดกิจกรรมสนับสนุนการเลือกตั้งที่อยู่นอกแผนงานประจำปี หรือใช้งบประมาณจำนวนมากไม่สามารถกระทำได้

5. ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน

ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน เป็นองค์การเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล ที่เกิดขึ้นหลังจากรัฐสภาได้มีมติเห็นชอบกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ และให้สมาชิกชมรมซึ่งเป็นอดีตสมาชิกสสร. ได้ร่วมกิจกรรมในการเผยแพร่รัฐธรรมนูญ เช่น การชี้แจงปัญหา จัดเสวนา อภิปราย อธิบายบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ยากแก่การเข้าใจ เตรียมยกร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายทั่วไปที่ต้องแก้ไขตามรัฐธรรมนูญ แม้ว่าชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชนจะเป็นองค์การที่ดั่งขึ้นใหม่ แต่ก็มีสมาชิกกระจายอยู่ทั่วประเทศ และมีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ขณะนี้ชมรมฯ กำลังเตรียมการขอจัดตั้งเป็นสมาคม และมูลนิธิ เพื่อให้มีฐานะทางกฎหมาย และทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีมาตรฐาน

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่ชมรมฯ สนใจ ได้แก่ การตรวจสอบการเลือกตั้ง การรณรงค์เผยแพร่ และการบริหารการเลือกตั้งตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายประกอบรัฐ

ธรรมนูญ เช่น การเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับต่างๆ การศึกษา วิจัย และวินิจฉัยประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

ปัญหาและอุปสรรคบางประการคือ จำนวนบุคลากรและงบประมาณที่มีจำกัด ถ้าจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง และการให้การศึกษาแก่ประชาชน(ตามพรบ. คณะกรรมการการเลือกตั้ง) ชุมชนก็จะต้องขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก กกต. ด้วย

ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ครั้งเวลา 3-4 คนที่ส่วนกลาง สำหรับสาขาของชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน ทุกจังหวัดกำลังริเริ่มจะมาช่วยเผยแพร่ประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนและดูแลเรื่องการเลือกตั้ง สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นกลางทางการเมือง และมุ่งมั่นจะดูแลการเมืองให้สะอาดบริสุทธิ์ยุติธรรม

6. สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.)

สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเป็นองค์การเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล ที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางขององค์กรนักศึกษาหรือสโมสรมนิสิตนักศึกษาทั่วประเทศ โดยพัฒนาแนวคิดมาจากศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2512 ต่อมาถูกยุบเลิกไปหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จนกระทั่งในปี 2527 องค์กรนักศึกษา 18 สถาบันได้มีมติให้จัดตั้ง "สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย" ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ และองค์กรอื่น ๆ รวมทั้งหนุนช่วยให้สภาพภายในขบวนการนักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้แสดงบทบาทต่อสังคมได้มากยิ่งขึ้น

เป้าหมายของ สนนท. คือการเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ติดตามการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาลและผลกระทบของ IMF ต่อสังคมไทย โดยการทำงานประสานกับองค์กรเอกชนต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของการผลักดันนโยบาย และรูปธรรมในทางปฏิบัติ ปัจจุบันสนนท.ให้ความสนใจต่่อนโยบายและแนวคิดของนักการเมืองแต่ละพรรค เพราะมองว่าปัญหาที่ผ่านมาหรือความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของไทยมาจากแนวคิดของนักการเมืองที่ล้าหลัง ดังนั้น สนนท. จึงสนใจที่จะร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการตรวจสอบแนวคิดของนักการเมือง และพฤติกรรมการหาเสียงของนักการเมือง

พื้นที่ปฏิบัติการของ สนนท. อยู่ที่กรุงเทพ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 12 คน และมีอาสาสมัครซึ่งแล้วแต่กิจกรรมที่นักศึกษาสนใจ กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร และประชาชนทั่วไป สนนท. มีสาขาต่าง ๆ ดังนี้

ภาคเหนือ	ม.เชียงใหม่ ม.แม่โจ้
ภาคอีสาน	ม.ขอนแก่น สถาบันราชภัฏมหาสารคาม สุรินทร์ บุรีรัมย์ สกลนคร
ภาคกลาง	ม.ธรรมศาสตร์ ม.รามคำแหง ม.มหิดล ม.พระนครเหนือ ม.เกษตร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคใต้ มอ.หาดใหญ่ มอ.ปัตตานี สถาบันราชภัฏภูเก็ต สถาบันราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี

โดยที่สาขาที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ ม.เชียงใหม่ ม.ขอนแก่น สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
สถาบันราชภัฏสุรินทร์ ม.รามคำแหง ม.มหิดล ม.ธรรมศาสตร์ พระนครเหนือ มอ.หาดใหญ่ และ
สถาบันราชภัฏภูเก็ต

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สนนท.สนใจ คือ การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือ
ข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง รองลงมาคือ การตรวจสอบการเลือกตั้ง เช่น การ
ตรวจสอบการใช้จ่ายของผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในการหาเสียง การจัดหาบุคลากร เพื่อทำหน้าที่เป็น
อาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน จัดหาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่รับแจ้งเหตุและรับ
แจ้งเบาะแสการทุจริตการเลือกตั้ง และรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น และเป็นพยานเมื่อมีการนำคดี
ขึ้นสู่ศาล โดยไม่สนใจเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารการเลือกตั้ง

ประเด็นที่เป็นอุปสรรคของสนนท.ในการร่วมงานกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง คือ
ปัญหาเรื่องจำนวนบุคลากร และงบประมาณขององค์การ

7. เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ

เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ เป็นองค์การเอกชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือ
กันขององค์กรและคณะบุคคลซึ่งทำงานเกี่ยวข้องกับประเด็นหญิง-ชาย และสนใจที่จะส่งเสริมให้สตรีมี
ส่วนร่วมทางการเมืองและการตัดสินใจในทุกระดับ ระยะเริ่มต้นมีองค์กรเครือข่ายจำนวน 16 องค์กร ซึ่ง
ได้เข้าร่วมการประชุมเสวนา “ผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ” เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2539 จัดโดยโครงการผู้
นำสตรีท้องถิ่น สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ขยายเป็น 35
องค์กรในปัจจุบัน

เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ มีความตื่นตัวในด้านสิทธิของผู้หญิง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม
ของผู้หญิงในการปฏิรูปการเมือง เช่น เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญโดย
เฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับหญิง-ชาย ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อสาธารณ
ชน รณรงค์ให้สตรีสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และผู้บริหารองค์กรมีความสนใจ
ในด้านการเมืองและประชาธิปไตยมาก อีกทั้งยังมีเครือข่ายความร่วมมือประสานสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิง
ในทุกระดับ ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่จะส่งเสริมให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องประชาธิปไตยและการเลือก
ตั้งได้เป็นอย่างดี

เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ ผ่านองค์กรเครือข่าย 35 องค์กร มี
จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 3 คน และอาสาสมัคร (ทีมวิทยากร) จำนวน 10 คน กิจกรรมขององค์กร

การจะเกี่ยวข้องกับสตรี ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ผู้นำสตรี และประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมให้สตรีตื่นตัว และเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองและการเลือกตั้งมากขึ้น

รูปแบบการมีส่วนร่วมที่เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญให้ความสนใจมาก ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดการอบรม เกี่ยวกับประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด การจัดทำข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและรัฐธรรมนูญ การรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง

ประเด็นที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ จำนวนบุคลากร และงบประมาณขององค์กร ส่วนประเด็นที่ไม่เป็นอุปสรรค ได้แก่ ข้อบังคับหรือตราสาร หรือธรรมนูญขององค์กร และความรู้ความสามารถของบุคลากร

8. สภานายความ

สภานายความ เป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่เกิดขึ้นตามพรบ.ทนายความ 2528 มาตรา 6 ทำหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาและการประกอบวิชาชีพทนายความ ควบคุมมรรยาทของทนายความ ตลอดจนส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภานายความ รวมทั้งเผยแพร่ ให้คำแนะนำและให้การศึกษาประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมาย

สภานายความได้ทำงานร่วมกับองค์กรกลางการเลือกตั้งมาทุกครั้ง โดยได้มีการรณรงค์เผยแพร่ และได้ติดตามในเรื่องของการเลือกตั้งมาโดยตลอด ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าทนายความมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยและการเมืองมากขึ้น อาจเพราะเหตุว่ามีทนายความเป็นสมาชิกร่วมร่างรัฐธรรมนูญอยู่มาก

สภานายความมีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ มีเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 87 คน อาสาสมัคร 500 คน กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไป สาขาที่มีความเข้มแข็งคือ เชียงใหม่ พิษณุโลก นครสวรรค์ บุรีรัมย์ ขอนแก่น กรุงเทพฯ นนทบุรี สระบุรี ระยอง ชลบุรี สงขลา นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี ส่วนสาขาที่ไม่ค่อยเข้มแข็งคือ แม่ฮ่องสอน ตาก เลย หนองคาย นครนายก ตราด ระนอง และพังงา

รูปแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สภานายความสนใจ มีทั้งการรณรงค์เผยแพร่ การตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้ง เช่น จัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การเสนอชื่อผู้แทนองค์กรเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับต่างๆ การจัดหาบุคลากรขององค์กรเพื่อทำหน้าที่รับแจ้งเหตุ และรับแจ้งเบาะแสการทุจริตการเลือกตั้ง และรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น และเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล ยกเว้นการตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การตรวจสอบการใช้จ่ายของผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในการหาเสียงที่สภานายความให้ความสนใจน้อย

9. สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

สภาสังคมสงเคราะห์เป็นองค์การเอกชนที่เป็นนิติบุคคล ก่อตั้งขึ้นในปี 2503 เพื่อส่งเสริมและประสานงานด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งของทางราชการและเอกชน องค์การกลางของการสังคมสงเคราะห์ประกอบด้วยกรมประชาสงเคราะห์ มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการสมาคมสตรีอุดมศึกษา มูลนิธิช่วยและให้การศึกษาค้นตาบอด มูลนิธิพระยานุเคราะห์ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ยุวสมาคมแห่งประเทศไทย สมาคมวอย.ดับบลิว.ซี.เอ. และสมาคมวอย.เอ็ม.ซี.เอ. สภาสังคมสงเคราะห์ได้เข้าในพระบรมราชูปถัมภ์เมื่อปี 2504

วัตถุประสงค์ของสภาสังคมสงเคราะห์เน้นการดำเนินงาน 3 ด้าน คือ การสงเคราะห์ผู้ประสบปัญหาทุกข์ยากเดือดร้อน การแก้ไขปัญหาลังคม และการพัฒนาสังคม โดยการเน้นให้ประชาชนรู้จักใช้สิทธิ และปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย แม้ที่ผ่านมาสภาสังคมสงเคราะห์ แม้จะไม่ได้มีส่วนร่วมในการเรียกร้องประชาธิปไตย หรือการเลือกตั้งมากนัก แต่สภาสังคมสงเคราะห์ก็สนใจอย่างมากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 200 คน อาสาสมัคร 500 คน กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับกลุ่มเด็ก สตรี ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ติดยาเสพติด ผู้นำชุมชนทั้งชุมชนในเมืองและชนบท และประชาชนทั่วไป องค์การมีสมาชิกในทุกจังหวัดของประเทศไทย

สาขาที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย นครสวรรค์ ลำปาง อุบลราชธานี นครราชสีมา ขอนแก่น อำนาจเจริญ นครพนม กรุงเทพฯ ลพบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี สมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ระยอง ชลบุรี สุราษฎร์ธานี ชุมพร ตรัง สงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุง

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สภาสนใจ คือ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น ส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเลือกตั้งในระดับจังหวัด สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย และการบริหารการเลือกตั้ง เช่น การจัดหาบุคลากรขององค์การมาเป็นกรรมการเลือกตั้งในทุกระดับ สภาสังคมสงเคราะห์มีองค์กรสมาชิกทุกจังหวัดกว่า 600 องค์กร จึงสนใจที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยให้ได้ ส.ส.ที่เป็นคนดี มีคุณธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

10. สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

สภาสตรีแห่งชาติเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่สร้างขึ้นในปี 2498 เพื่อเป็นสถาบันตัวแทนและเป็นที่รวมความคิดเห็นของสตรี ดำเนินงานเพื่อสวัสดิภาพของสตรี และดำเนินการติดต่อกับนานาชาติในนามของสตรีไทย สภาสตรีประกอบด้วยสมาคมและองค์กรสตรีจำนวน 78 องค์กร สภาสตรีได้เข้าในพระบรมราชินูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2504

เป้าหมายของสภาสตรีคือ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรีและเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของสตรีให้ดีขึ้น ถึงแม้ว่าเป้าหมายของสภาสตรีจะไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งก็ไม่ได้ขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ เพราะผู้บริหารต้องการให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม ไม่ให้มีการซื้อสิทธิหรือขายเสียง จึงยินดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วมับกระบวนการเลือกตั้ง หากคณะกรรมการการเลือกตั้งขอความร่วมมือมา นอกจากนั้นสภาสตรีก็ยังมีบทบาทในส่วนของการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยร่วมกับเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ รณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตย และฝ่ายกฎหมายสิทธิสตรีในด้านต่าง ๆ และจัดสัมมนาสตรีแรงงานอยู่เสมอ สภาสตรีจึงมีความสนใจการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการเลือกตั้งได้

สภาสตรีแห่งชาติ มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 17 คน เจ้าหน้าที่ครึ่งเวลา 1 คน และอาสาสมัคร 250 คน กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร และประชาชนทั่วไปทุกสาขาอาชีพ มีสาขาเกือบทุกจังหวัด โดยสาขาที่มีความเข้มแข็งคือ เชียงใหม่ เชียงราย อุบลราชธานี อุตรดิตถ์ นครศรีธรรมราช สงขลา และภาคกลางทุกจังหวัด

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่องค์การสนใจ คือ งานด้านการรณรงค์เผยแพร่ให้ความรู้กับสตรีในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ เช่น การส่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นวิทยากรบรรยายหรือจัดอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด และจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย และการเลือกตั้ง

อุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ ปัญหาเรื่องธรรมนูญขององค์กรที่ห้ามยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ปัญหาจำนวนและความรู้ความสามารถของบุคลากร ปัญหางบประมาณ และปัญหาอิทธิพลในท้องถิ่น

11. สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย

สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย เป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่มีสมาชิกเป็นสหภาพแรงงาน ซึ่งเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่จดทะเบียนกับกรมแรงงาน โดยได้รับจดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2525

นอกเหนือจากบทบาทในการพิทักษ์สิทธิของสมาชิก สหพันธ์แรงงานฯได้เข้าร่วมในการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย และเข้าร่วมกับองค์กรกลางเพื่อสอดส่องดูแลการเลือกตั้งตั้งแต่เริ่มต้น ในปี 2540 สหพันธ์ฯได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมผลักดันเกี่ยวกับการเลือกตั้ง สสร. และร่วมร่างรัฐธรรมนูญโดยเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งของมหกรรม “สี่เขียวทั่วสยาม” ในเดือนกันยายน ก่อนที่รัฐธรรมนูญจะเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภา

วัตถุประสงค์ขององค์การ นอกเหนือจากคุ้มครองสหภาพสมาชิก เกี่ยวกับสภาพการจ้างและสิทธิตามกฎหมายและแรงงาน และยังเพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งจะเห็นได้ว่าสหพันธ์มีความสนใจในการรณรงค์เผยแพร่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง โดยในส่วนของธนาคารเองจะได้รับความเชื่อถือจากประชาชน และสามารถระดมสาขามาจากหลายๆ ที่หลายจังหวัด ซึ่งประชาชนสนใจฟังและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

สหพันธ์แรงงานธนาคารมีสหภาพแรงงานธนาคารที่เป็นสมาชิกอยู่ 12 แห่ง คือ สร. ธนาคารกรุงเทพ สร.ธนาคารกสิกรไทย สร.ธนาคารนครหลวงไทย สร.ธนาคารศรีนคร สร.ธนาคารเอเชีย สร.ธนาคารไทยพาณิชย์ และสร.ธนาคารอเมริกา เป็นต้น จำนวนสมาชิกของสหพันธ์อยู่ที่ธนาคารกรุงเทพ และธนาคารต่างประเทศเป็นหลัก ปัจจุบันมีสมาชิกรวมประมาณ 25,000 คน สหพันธ์มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับผู้ใช้แรงงาน มีสาขาทั่วประเทศในทุกจังหวัดและต่างประเทศ โดยสาขาที่มีความเข้มแข็งคือ เชียงใหม่ หนองคาย กรุงเทพ ระยอง สงขลา และสุราษฎร์ธานี

กิจกรรมที่สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมากได้แก่ การตรวจสอบการเลือกตั้ง โดยเฉพาะการจัดหาบุคลากรเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ในวันเลือกตั้งและสังเกตการณ์การนับคะแนน โดยที่ประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานขององค์การบ้าง ได้แก่ ปัญหางบประมาณและอิทธิพลในท้องถิ่น

12. สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย

สมาคมนักข่าวฯเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลที่จดทะเบียนตามพรบ.วัฒนธรรมแห่งชาติ ในปี 2498 โดยมีนักข่าวหนังสือพิมพ์จำนวนหนึ่งคิดที่จะก่อตั้งสมาคม เพื่อให้เป็นสมาคมของนักข่าวโดยเฉพาะเจาะจง โดยนำเอาบัญญัติสิบประการฯ เป็นรูปแบบประยুক্তิใช้ในร่างข้อบังคับและจดทะเบียนเป็นสมาคมฯ แล้วออกแบบเครื่องหมายตราของสมาคมโดยให้รูปนกพิราบเป็นสัญลักษณ์

วัตถุประสงค์ของสมาคมคือการส่งเสริมวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สร้างหลักประกันเพื่อสวัสดิการและยกระดับสมาชิกของสมาคมให้สูงขึ้น ทั้งทางด้านจริยธรรม วิชาการ และปฏิบัติการ และส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับนักหนังสือพิมพ์ และองค์กรวิชาชีพหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ โดยไม่เกี่ยวกับการเมือง แม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าจะไม่เกี่ยวกับการเมือง แต่ในฐานะที่เป็นองค์กรสื่อมวลชน ทำหน้าที่ต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิการรับรู้ข่าวสารของประชาชน จึงทำให้สนใจการเลือกตั้งอย่างเกาะติด เพื่อถ่ายทอดให้ประชาชนได้รู้ในการเลือกตั้ง และเผยแพร่ทำข่าวทุกแง่มุมตามหน้าที่

สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย มีจำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 4 คน ซึ่งกิจกรรมขององค์การจะเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน องค์กรนี้ไม่มีสาขา

รูปแบบการมีส่วนร่วมที่สมาคมนักข่าวให้ความสนใจมากได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ และการตรวจสอบการเลือกตั้ง โดยเฉพาะรายงานความเคลื่อนไหวรณรงค์หาเสียงของนักการเมืองในจังหวัด ทั้งนี้ เนื่องจากสมาคมฯมีสมาชิกเป็นนักข่าวจึงสนใจประเด็นเรื่องการตรวจสอบการเลือกตั้ง ยกเว้นการเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล

13. ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย (TEDNET)

ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย เป็นองค์การเอกชนที่ไม่ได้เป็นนิติบุคคล ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวขององค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 เพื่อเป็นเวทีรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและร่วมกันติดตามปัญหาและแสวงหาทางออกต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ตลอดจนเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย พร้อมแนวทางการปฏิบัติการของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และการเสนอให้มีบทบัญญัติเรื่องการให้สิทธิชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ให้มีประชาธิปไตยก่อนตัดสินใจดำเนินโครงการ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งองค์การอิสระเพื่อให้ความเห็นต่อรัฐก่อนที่จะดำเนินโครงการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ข่ายความร่วมมือฯมีวัตถุประสงค์ในการประสานความร่วมมือ ขององค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน เสริมสร้างคุณค่าของเครือข่ายองค์กรสิ่งแวดล้อมต่อประชาชน และผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายจะขยายเครือข่าย เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ขณะที่แนวคิดเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ยังไม่ได้รับความสนใจจากองค์กรมากนัก

บทบาทของข่ายความร่วมมือฯคือการเป็นกลไกกลางประสานงานให้เกิดการร่วมมือกับรัฐบาล และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการชี้ชวนให้องค์กรภาคธุรกิจ สถาบันวิชาการ ทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายขององค์กรชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน และเข้าร่วมโครงการนำร่องต่างๆ เช่น ประชาคมจังหวัด เครือข่ายสิ่งแวดล้อมเมือง ธุรกิจชุมชนและอุตสาหกรรมชุมชน การจัดการและฟื้นฟูป่าผืนใหญ่ทั่วประเทศในรูปความร่วมมือเบญจภาคี และการผนึกกำลังความร่วมมือเบญจภาคีในโครงการพระราชดำริพัฒนาสูบน้ำปากพนัง เป็นต้น

ข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทยมีอาสาสมัครช่วยประสานงาน 3 คน กิจกรรมขององค์การสามารถเชื่อมโยงกับองค์การเอกชนและชุมชนในเครือข่ายได้ ซึ่งอาจจะมีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกระจายข่าวสาร ในกระบวนการเลือกตั้งได้ โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกที่ประชาชนสนใจ คือการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในระดับต่างๆ หรือที่เรียกกันว่า "การเมืองภาคประชาชน" และสามารถช่วยกระจายข่าวสารไปยังเครือข่ายต่าง ๆ ทั่วประเทศ

14. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ

สถาบันราชภัฏมีฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีสถานภาพเป็นส่วนราชการในสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยตั้งขึ้น พรบ. สถาบันราชภัฏ 2538 และ พรบ.โอนอำนาจหน้าที่ และกิจการบริหารของกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ไปเป็นสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ 2538

ในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏมีบทบาทในการสร้างความตื่นตัวในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ตลอดจนนำแนวทางในรัฐธรรมนูญไปปฏิบัติอย่างเป็นวิถีปกติ โดยทางสถาบันได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ เช่น ความเชี่ยวชาญของบุคลากร ประสบการณ์ในการให้บริการวิชาการแก่สังคม การประชาสัมพันธ์และการทำประชาพิจารณ์ เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง เช่น เป็นศูนย์ปฏิบัติการ เพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญแก่ครูอาจารย์ นักศึกษา และประชาชน ไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้ง อีกทั้งเข้าร่วมกับองค์กรกลางในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งในช่วงที่ผ่านมา

บุคลากรของสถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่ง มีคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ประจำทำงานเต็มเวลา รวมกันประมาณ 10,000 คน และมีนักศึกษารวมกัน ประมาณ 300,000 คน ทั่วประเทศ โดยสาขาที่มีความเข้มแข็ง ได้แก่ เชียงใหม่ พิษณุโลก มหาสารคาม สุรินทร์ เพชรบุรี อยุธยา จันทบุรี สงขลา และสุราษฎร์ธานี

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สถาบันราชภัฏสนใจ ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายหรือจัดการอบรมในระดับจังหวัด การจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสาร และการตรวจสอบการเลือกตั้ง โดยการจัดหาบุคลากรเพื่อเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งและนับคะแนน เป็นต้น

15. สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย

สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย เป็นองค์การเอกชนนิติบุคคล ที่ก่อตั้งขึ้นโดยการริเริ่มของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 6 แห่ง เพื่อร่วมกันสร้างบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่มีประสิทธิภาพ โดยได้จดทะเบียนเป็นสมาคมวิทยาลัยเอกชนแห่งประเทศไทยในปี 2520 ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย" เมื่อ 23 กรกฎาคม 2522 สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 30 สถาบัน จำแนกเป็นมหาวิทยาลัย 14 แห่ง วิทยาลัย 16 แห่ง โดยมีลักษณะผู้รับใบอนุญาตเป็นบุคคลธรรมดา 12 แห่ง มูลนิธิและองค์การทางศาสนา 8 แห่ง นิติบุคคล 10 แห่ง สถาบันเหล่านี้มีที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ จำนวน 18 แห่ง และภูมิภาค 12 แห่ง

วัตถุประสงค์ของสมาคมฯ แม้ว่าจะมีการระบุในวัตถุประสงค์ในข้อ 10 ว่า ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองก็ตาม แต่จากงานของสมาคมฯ จะเห็นได้ว่า สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอนให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และส่งเสริมให้คนรู้จักคิด ตามแนวทางประชาธิปไตย หน้าที่ของมหาวิทยาลัยต้องสร้างต้องสอน ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างนโยบายของมหาวิทยาลัย ก็ให้นักศึกษาที่มีสิทธิเลือกตั้งไปเลือกตั้ง ดังนั้นจึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมกับการบวนการเลือกตั้ง นอกจากนั้นสมาคมฯ ยังได้มีกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยร่วมกับทบวงมหาวิทยาลัย และมีการให้บริการทางวิชาการอื่น ๆ แก่สังคม สำหรับความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งนั้น สมาคมฯ ยินดีให้ความร่วมมือ หากคณะกรรมการเลือกตั้งประสานงานไป

สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย มีพื้นที่ปฏิบัติการทั้งในเขตจังหวัดและนอกเขตจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่เป็นสมาชิก มีเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา 3 คน และอาสาสมัคร 25 คน กิจกรรมขององค์กรจะเกี่ยวข้องกับกลุ่มนักศึกษา ประชาชน และผู้ประกอบการสำหรับสาขาของสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยที่อยู่ในภาคต่างๆ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง นครราชสีมา ขอนแก่น อุบลราชธานี กรุงเทพฯ ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการ ชลบุรี นครศรีธรรมราช โดยสาขาที่มีความเข้มแข็งคือ เชียงใหม่ ลำปาง นครราชสีมา ขอนแก่น กรุงเทพฯ ปทุมธานี และสมุทรปราการ

รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่สมาคมฯ สนใจ ได้แก่ การรณรงค์เผยแพร่ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเลือกตั้งในระดับจังหวัด ขณะที่การตรวจสอบการเลือกตั้งและการบริหารการเลือกตั้ง ได้รับความสนใจจากสมาคมฯ น้อย

สรุปผลการศึกษารองการเอกชนระดับชาติ 15 เครือข่าย

จากการพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์กรเอกชนระดับชาติเหล่านี้ สามารถจำแนกประเภทขององค์กรเอกชนโดยได้ 5 ประเภท คือ องค์กรเอกชนด้านสาธารณกุศลทั่วไป ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ด้านส่งเสริมศักยภาพและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน และด้านธุรกิจเอกชน โดยองค์กรเหล่านี้สนใจรูปแบบการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับศักยภาพของตน ดังนี้

1. องค์กรเอกชนด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม

องค์กรเอกชนที่ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมนี้ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยหรือการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้พิการ ผู้ทุพพลภาพ เป็นต้น การใช้วิจรรณญาณในการเลือกผู้สมัครรับ

องค์การเอกชนที่ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมนี้ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยหรือการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องสิทธิในการเลือกตั้งของผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะผู้พิการ ผู้ทุพพลภาพ เป็นต้น การใช้วิจารณ์ญาณในการเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นผู้แทนของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในรัฐสภา กระตุ้นให้ผู้ด้อยโอกาสที่องค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม รวมทั้งชักชวนสมาชิกในครอบครัวและกลุ่มอื่นด้วย

องค์การเอกชนด้านส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ในด้านการบริหารการเลือกตั้ง เช่น สภาสังคมสงเคราะห์ก็ได้แนะนำให้กรรมการของสภาฯ สมัครเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ เพื่อจะได้เป็นตัวแทนของสภาสังคมสงเคราะห์ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รูปแบบกิจกรรมที่สนใจมากก็คือ การรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งให้มากที่สุด รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ว่ามีความสำคัญต่อการปกครองประเทศชาติ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพราะภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำและปัญหาสังคมการเมืองที่เกิดขึ้นนั้นมาจากปัญหาผู้แทนที่ยังไม่ค่อยจะมีคุณภาพ คุณธรรม จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะต้องใช้สิทธิของตนในการเลือกคนดี คนที่มีความรู้ความสามารถ คนที่มีคุณธรรม คนที่ซื่อสัตย์สุจริต คนที่มีวิสัยทัศน์ คนที่พร้อมจะเสียสละส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมไปเป็นผู้แทนเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ข้อบังคับขององค์การเอกชนที่เขียนเอาไว้ว่า ไม่ให้เอกชนยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้น เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนด้านส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส อยากให้คณะกรรมการเลือกตั้งได้เสนอต่อรัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้ยกเลิกเงื่อนไขข้อบังคับนี้ได้แล้ว ถึงแม้ทางกระทรวงฯ จะบอกว่า ถ้าองค์การไหนต้องการเกี่ยวกับการเมืองก็ไปขอแก้ไขวัตถุประสงค์ได้ แต่หลายองค์กรที่จดทะเบียนมานานแล้วจะขี้เกียจไปยุ่ง ไปทำเรื่องแก้ไข ดังนั้นจึงควรจะเลิกได้แล้ว ทำให้เกี่ยวข้องกับการเมืองได้ โดยอาจจะเขียนว่า ห้ามองค์การเอกชนไปยุ่งเกี่ยวสนับสนุนพรรคการเมืองก็เขียนไป แต่ไม่ใช่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การเลือกตั้งก็เป็นการเมือง การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนักการเมืองก็เป็นการเมือง การดำเนินงานทั้งหลายก็เป็นการเมืองแล้วเราไม่ให้องค์การเอกชนไปแสดงความคิดเห็นอย่างนี้ได้อย่างไร คิดว่าไม่ถูกต้อง อยากจะให้กรรมการการเลือกตั้งยกเรื่องนี้ไว้ให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา ว่าขัดกับรัฐธรรมนูญหรือเปล่า ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนด้วย เพราะสิทธิการเมืองนั้นเป็นสิทธิของประชาชน การเกี่ยวข้องกับการเมืองนั้นเป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ขององค์การเอกชนด้วย เพราะฉะนั้นคิดว่าน่าจะแก้กฎระเบียบต่างๆ

รูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมที่องค์กรเอกชนด้านส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส สนใจและสามารถทำได้โดยไม่ขัดกับระเบียบหรือข้อบังคับขององค์การ ได้แก่ การส่งกรรมการ สภาฯ

เข้าไปร่วมเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่างๆ เช่น กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง เพื่อควบคุมดูแล กำกับกับการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรม การรณรงค์ให้ประชาชนมีจิตสำนึกประชาธิปไตย ในเรื่องของการใช้สิทธิของตนอย่างถูกต้อง ปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสม ซึ่งสภาสังคมสงเคราะห์ฯ ได้มีโอกาสส่งหน่วยเคลื่อนที่ไปช่วยเหลือในชุมชนต่างๆ ในโอกาสสำคัญต่างๆ ตามโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง อาจจะเพิ่มเติมประเด็นว่า การพัฒนาชุมชนเป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองนั้น จะต้องสนใจเรื่องการเมืองด้วย พัฒนาการกรรมการหมู่บ้านให้ใช้หลักประชาธิปไตย และอย่าให้ใครมาซื้อสิทธิขายเสียงให้เราเป็นอันขาด ถ้าเราสามารถช่วยให้ประชาชนและชุมชนของเราเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เขาก็คงไม่ไปขายสิทธิขายเสียงของตน

ทางองค์การเอกชนต้องการให้คณะกรรมการเลือกตั้ง จัดประชุมองค์การเอกชนด้านส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพื่อชี้แจงให้พวกเราได้ทราบว่าจะตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และกฎหมายเลือกตั้งที่ได้ออกมาแล้วนี้ องค์การเอกชนมีส่วนที่จะไปเข้าไปช่วยได้อย่างไรและ ประชาชนจะมีบทบาทอย่างไรจะได้เข้าไปบทบาทของตนเองและสามารถเข้าไปช่วยคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มากยิ่งขึ้น ให้จัดประชุมสัมมนาทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เช่น สภาสังคมสงเคราะห์ฯ มีสมาชิกเกือบ 600 องค์การ สภาสตรีแห่งชาติ หรือ สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน สภาผู้สูงอายุเหล่านี้ ถ้าหากเชิญองค์การแม่เหล่านี้มาประชุม เราก็จะได้ร่วมมือ ร่วมใจกันช่วยเหลือคณะกรรมการการเลือกตั้ง องค์การเอกชนนั้นสามารถที่จะทำหน้าที่เป็นตาคอยดูให้ เป็นหูคอยฟังให้ เป็นปากคอยพูดให้ และที่สำคัญคือเป็นสมองช่วยท่านคิด ช่วยท่านวางแผน ทำหน้าที่เป็น ตา หู ปาก และเป็นสมองให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (สัมภาษณ์ สมพร เทพสิทธิาเลขาธิการสภาสังคมสงเคราะห์ฯ)

2. องค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

โดยภาพรวม องค์การเอกชนมีบทบาทมากขึ้นในการส่งเสริมประชาธิปไตยและการเลือกตั้งมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ได้เปิดโอกาสให้ แต่มีข้อเสียดายที่องค์การเอกชนส่วนใหญ่ที่แล้วมาได้รับเงินอุดหนุนจากต่างประเทศ เดียวนี้ต่างประเทศเริ่มไม่ให้เงินอุดหนุน ถ้ารัฐบาลเข้าใจประเด็นนี้ก็อาจจะเอาเงินมาให้องค์การเอกชน ดังที่ต่างประเทศให้แก่องค์การเอกชนในประเทศนั้นๆ องค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง แต่การเลือกตั้งในเมืองไทยไม่ใช่เรื่องใหญ่ เป็นของเล่นของนักการเมือง ขบวนการที่เขาสงสัยคืออย่างอื่นอีกที (สัมภาษณ์สุลักษณ์ ศิวะรักษ์, สภากัลยาณมิตร)

ถ้าประชาธิปไตย หมายถึงการให้ประชาชนเข้มแข็ง ถ้าประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึงแค่การเลือกตั้ง แต่เป็นการทำให้ประชาชนเข้มแข็งและช่วยตัวเองได้ ไม่ไปพึ่งพาอำนาจรัฐมากนัก ก็ถือ

ได้ว่าองค์การเอกชนก็ได้ทำงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยมาตลอด ในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงองค์การประชาธิปไตย แต่หมายถึงองค์การเอกชนด้านงานพัฒนา ที่ทำงานด้านชนบท ด้านเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่ก็มุ่งไปทางส่งเสริมประชาธิปไตย เช่น ช่วยเหลือให้คนเป็นตัวของตัวเอง สามารถปกครองตนเองได้ โดยภาพรวมก็เห็นว่าองค์การเอกชนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยมาก

ถ้าตีความว่า “การเมืองคือการเลือกตั้ง” ศักยภาพขององค์การเอกชนด้านงานพัฒนา ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการการเลือกตั้งภายใต้กติกาของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้จะน้อย เพราะองค์การเอกชนส่วนใหญ่ไม่ได้ทำเกี่ยวกับการเลือกตั้งโดยตรง การอธิบายเรื่องศักยภาพในการเข้าไปมีส่วนร่วมส่งเสริมประชาธิปไตย แบ่งได้เป็น 2 แบบ ถ้าเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยก็จะมีศักยภาพมาก แต่ถ้าเป็นส่งเสริมการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญคิดว่ามีน้อย เพราะขาดเงินทุนและขาดบุคลากร

จุดแข็งขององค์การพัฒนาเอกชนในการส่งเสริมประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ก็คือ องค์การเหล่านี้จะอยู่ในพื้นที่ และรู้จักชาวบ้าน และก็มีมุมมองที่แตกต่างกว่าระบบราชการ มีมุมมองที่เป็นประชาธิปไตย ใกล้ชิดชาวบ้านแต่ก็ไม่กว้างขวางเท่าระบบราชการ จุดอ่อนก็คือมีจำนวนน้อย คนน้อย องค์การเล็ก เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยและการเลือกตั้งตรงที่ว่าถ้าทำแบบไม่เป็นขบวนการก็คงทำได้ เช่น การให้คำแนะนำ จุดอ่อนก็คือไม่สามารถทำเป็นขบวนการได้กว้างขวางพอ เพราะขาดเงินทุน ถ้านำเงินทุนมาให้ก็ส่งเสริมจุดอ่อนตรงนี้ได้ และจะเป็นตัวคานกับระบบราชการที่มักจะส่งเสริมประชาธิปไตยแบบหมู่คณะหรือคนาธิปไตย มากกว่าประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม การที่องค์การเอกชนทำได้ไม่กว้างขวางเป็นเพราะขาดเงินทุน และขาดการก่อตั้งองค์กรที่จะมารองรับเรื่องนี้ เนื่องจากองค์การเอกชนที่ผ่านมาไม่ได้คิดจะรองรับระบบการเลือกตั้ง ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทมากกว่า แต่ก็เป็นจุดแข็งที่ทำให้เข้าไปอยู่ในภาคประชาชนมาก ถ้ามีทุนมาให้คิดว่ามีศักยภาพเพราะศักยภาพทางความคิดมีอยู่แล้ว ศักยภาพในการไต่ถามใจจากชาวบ้านนี้มีอยู่แล้ว การเข้าถึงชาวบ้านนั้นมีอยู่แล้ว แต่ขาดปัจจัยด้านเงินทุน และการจัดตั้งองค์กรเพื่อรับเรื่องนี้ ถ้ามีเงินทุนและก็จัดตั้งองค์กรมาเพื่อรับจะส่งเสริมการเลือกตั้ง คิดว่าองค์การพัฒนาเอกชนมีประสิทธิภาพ

การจัดรูปแบบ หรือโครงสร้าง ให้เกิดองค์การเอกชนเพื่อตรวจสอบการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญ ควรจะมีองค์กรแบบองค์กรกลางมากำกับคณะกรรมการการเลือกตั้งและไม่ควรจะอยู่ในร่มของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ไม่ควรขึ้นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งอันนี้ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นประโยชน์ ควรจะหาเงินทุน มาสนับสนุนองค์การเอกชนโดยไม่ต้องขึ้นต่อแต่ให้ทุนสนับสนุน แล้วก็จัดแบบตามที่องค์กรกลางเคยจัด หรือจัดรูปแบบ แบบNAMFRELของฟิลิปปินส์ แบบCOMFRELของเขมร เขมรเขาก็มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง แต่เขาก็มีองค์กรภาคประชาชนที่เข้มแข็งที่มามีเรื่องนี้ ซึ่งเชื่อว่าได้รับทุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เพราะไม่มีทุนไม่สามารถ

ทำได้ ค่าเดินทางก็ต้องมี เพราะฉะนั้นเรื่องทุนสำคัญ ถ้าได้ทุนมามีความพร้อม ควรจะมีองค์กรกลางมาดูแลตรวจสอบการเลือกตั้ง และตรวจสอบคณะกรรมการการเลือกตั้ง

การทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งทั้งระดับจังหวัดและระดับประเทศ จะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของรอยต่อประชาธิปไตย เพราะฉะนั้น คณะกรรมการการเลือกตั้งก็ย่อมจะถูกแทรกแซงจากพรรคการเมือง จากข้าราชการท้องถิ่น การเลือกตั้งอาจจะไม่บริสุทธิ์ได้ ควรจะมีองค์กรตรวจสอบคณะกรรมการการเลือกตั้ง จากภาคองค์กรเอกชน (สัมภาษณ์พิภพ ธงไชย ประธานครป.)

3. องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมที่องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชน เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยโดยตรง เพราะแนวทางทำงานเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจของประชาชนเป็นหลัก และการสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ถือว่าเป็นรากฐานของประชาธิปไตยที่จะนำไปสู่การเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง

การเลือกตั้งภายใต้กติกาของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เป็นความพยายามในการที่จะทำให้การเลือกตั้งมีความโปร่งใส จะดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ ควรจะพิจารณาองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ของแผนพัฒนาประเทศด้วย จะสรุปว่าการเลือกตั้งจะดีขึ้นเพราะกติกาของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ไม่ได้

องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชน มีความสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง เพราะงานพัฒนาจะเกิดความยั่งยืนได้ ก็ต่อเมื่อนโยบายของประเทศมีความมั่นคงในการสนับสนุนกิจกรรมของประชาชน แต่ในตราสารขององค์การที่จดทะเบียนเป็นมูลนิธิฯ หรือสมาคมจะมีข้อกำหนด ห้ามมิให้ข้องเกี่ยวกับการเมือง ควรต้องแก้ไขข้อบังคับดังกล่าว เพื่อให้้องค์การเอกชนสามารถมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ประชาธิปไตย รณรงค์หรือชักชวนให้ประชาชนไปเลือกตั้ง การส่งเจ้าหน้าที่ขององค์การไปร่วมเป็นกรรมการระดับต่าง ๆ ในกรรมการเลือกตั้ง การช่วยสอดส่องดูแลป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้ โดยไม่ขัดต่อข้อบังคับขององค์การ ขณะนี้รูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมที่้องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชน สามารถทำได้โดยไม่ขัดกับระเบียบหรือข้อบังคับขององค์การ คือ การเข้าไปทำหน้าที่เป็นลักษณะส่วนตัว (สัมภาษณ์ คุณเตือนใจ ดีเทศน์)

4. องค์การเอกชนด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม

กิจกรรมที่้องค์การเอกชนด้านสังคมสงเคราะห์ทำอยู่ ถือว่าเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย เพราะมันเป็นเรื่องที่สุดอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิต

ข้อเสนอแนะต่อการเลือกตั้งคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง เป็นการสร้างอาสาสมัครของฝ่ายประชาชน ในการตรวจสอบเฝ้าระวังการเลือกตั้ง ยกตัวอย่าง เช่นหน่วยเลือก

ตั้งแต่หน่วย ให้ประชาชนเขาสามารถ Organize กันเอง โดยไม่ต้องไปผ่านองค์กรกลาง หรือองค์กรใดๆ ทั้งสิ้น สมัยที่อายุ 20 กว่า ๆ มันมีบรรยากาศ ต่อสู้กับพวกเผด็จการเลือกตั้งโกง ตอนนั้นเริ่มเลือกตั้งโกงกันมหาศาล ประชาชนโกรธแค้นมาก ช่วยกัน มีความสัมพันธ์กัน แม้กระทั่งในเมือง กลุ่มคนในระดับบ้านใกล้เรือนเคียงยังมีความใกล้ชิดกันอยู่ ก็คุยกันต่างคนต่างก็ไปช่วยกัน เธอไปจ้างดูต่อนะ ใครไปบ้าง ก็ไปดูต่อนายบ้าย ยิ่งตอนนั้นคะแนนก็ไปรุมกันดู ขบวนการโกงมันก็ยาก

ในโครงสร้างของประเทศไทยซึ่งคน 60กว่าล้านคน จุดตัดสินใจที่จะทำให้เกิดอะไรที่มันยุติธรรม จะมาอาศัยตำรวจ ข้าราชการ ภาครัฐ มันเป็นไปได้ไม่ได้ จุดสำเร็จอยู่ที่ประชาชน ว่าเราจะเข้าไปได้ในตอนไหนเรื่องอะไร เริ่มต้นการตั้งกติกา คือเริ่มเข้าไปร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญก็เปิดช่องให้หมดว่าประชาชนเข้าไปร่วมได้ ตรงไหนประชาธิปไตย ตรงไหนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร จะเข้าไปมีส่วนร่วมตรวจสอบอำนาจรัฐ เขาเปิดเวทีให้ประชาชนอย่างกว้างขวาง ประชาชนที่จะเข้าไปจะต้องเป็นประชาชนที่มีคุณภาพ การที่จะทำให้เกิดพลังประชาชน ให้เกิดความสุขจิต ต้องเป็นพลังประชาชนที่มีคุณภาพมีศักยภาพ มีเหตุมีผล มีพื้นฐานประชาธิปไตยที่แท้จริง (สัมภาษณ์คุณศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์)

5.2 ผลการศึกษาองค์การเอกชนระดับจังหวัด

ผลการศึกษาได้จากการเก็บข้อมูลองค์การเอกชนใน 13 จังหวัดซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ โดยการใช้แบบสอบถามชุดที่ 1 เก็บข้อมูลจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การเอกชน และแบบสอบถามชุดที่ 2 เก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละจังหวัด และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) กับผู้แทนขององค์การเอกชนระดับจังหวัดดังกล่าว ผลการศึกษาแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

- 1) ภาพรวมเกี่ยวกับประเภทขององค์การเอกชน ศักยภาพ ความสนใจ ปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง
- 2) ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อศักยภาพขององค์การเอกชน การรวมกลุ่ม และความสนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อิทธิพลของนักการเมืองและพรรคการเมือง การซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านๆ มาของแต่ละจังหวัด
- 3) ความคิดเห็นต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่องค์การเอกชนสนใจและมีศักยภาพ

5.2.1 ผลการศึกษาภาพรวมองค์การเอกชนระดับจังหวัด 13 จังหวัด

จากจำนวนองค์การเอกชน 256 องค์การใน 13 จังหวัดได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา นครสวรรค์ ลพบุรี อยุธยา ชลบุรี ขอนแก่น สุรินทร์ อุบลราชธานี ตรัง สุราษฎร์ธานี และปัตตานี มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงประเภทขององค์การเอกชน

ประเภทขององค์การเอกชน	จำนวน	ร้อยละ
1.ด้านสาธารณกุศล	31	12.1
2.ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	109	42.6
3.ด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	41	16.0
4.ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน	28	10.9
5.ด้านธุรกิจเอกชน	47	18.4
รวม	256	100

องค์การเอกชนระดับจังหวัดส่วนใหญ่ทำงานด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 109 องค์การ หรือ 42.6% ของกลุ่มตัวอย่าง ลำดับรองลงมา คือด้านธุรกิจ ด้านพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส ด้านสาธารณกุศล และด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของ
ความสนใจในงานรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

ประเภทขององค์การ	ค่าเฉลี่ย
ด้านสาธารณกุศล	1.9034
ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	2.0020
ด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	1.6486
ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน	2.3538
ด้านธุรกิจเอกชน	1.6909

Sig. = 0.0000 ระดับนัยสำคัญ = 0.001

องค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ในระดับค่อนข้างมาก ในขณะที่องค์การด้านอื่นให้ความสนใจปานกลางและค่อนข้างน้อย โดยความแตกต่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .001

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง
ของความสนใจในการมีส่วนร่วมบริหารการเลือกตั้ง

ประเภทขององค์การ	ค่าเฉลี่ย
ด้านสาธารณสุข	1.6786
ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	1.7766
ด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	1.4658
ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน	2.0133
ด้านธุรกิจเอกชน	1.5947

Sig. = 0.0017 ระดับนัยสำคัญ = 0.01

องค์การเอกชนด้านประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการเลือกตั้ง มีค่าเฉลี่ยสูงสุดถึง 2.0133 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่องค์การด้านอื่นๆ ให้ความสนใจค่อนข้างน้อย โดยความแตกต่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง
ของความสนใจในการตรวจสอบการเลือกตั้ง

ประเภทขององค์กร	ค่าเฉลี่ย
ด้านสาธารณกุศล	1.6000
ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม	1.5379
ด้านส่งเสริมศักยภาพกลุ่มผู้ด้อยโอกาส	1.4044
ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน	1.7778
ด้านธุรกิจเอกชน	1.4651

Sig. = 0.0719

องค์กรเอกชนทุกประเภทให้ความสนใจกับการตรวจสอบการเลือกตั้งในระดับค่อนข้าง
น้อย โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเพียง 1.7778 และต่ำสุด 1.4651 ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5 แสดงศักยภาพขององค์การเอกชนระดับจังหวัด ใน 13 จังหวัด

จำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	วัตถุประสงค์	กิจกรรม	ผู้บริหาร	ค่าเฉลี่ยรวม
เชียงใหม่	2.70	2.60	2.47	2.59
เชียงราย	2.68	2.48	2.61	2.59
พิษณุโลก	2.23	2.14	2.76	2.38
นครสวรรค์	1.81	1.75	1.81	1.79
ลพบุรี	2.16	2.05	2.38	2.19
อยุธยา	2.55	2.70	2.83	2.69
ชลบุรี	2.20	1.80	2.60	2.20
ขอนแก่น	2.45	2.35	2.75	2.51
สุรินทร์	2.45	2.35	2.75	2.51
อุบลราชธานี	2.55	2.29	2.75	2.53
สุราษฎร์ธานี	2.70	2.60	2.76	2.69
ตรัง	1.08	2.70	2.58	2.12
ปัตตานี	2.20	2.24	2.50	2.31

ศักยภาพขององค์การเอกชนในระดับจังหวัดที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง
พิจารณาจากวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การเกี่ยวกับการส่งเสริมประชาธิปไตย และผู้
บริหารขององค์การเอกชน เป็นผู้สนใจการเมือง พบว่า

จังหวัดที่มีศักยภาพมากได้แก่ อยุธยา สุราษฎร์ธานี โดยมีค่าเฉลี่ย 2.69

จังหวัดที่มีศักยภาพค่อนข้างมากได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พิษณุโลก ชลบุรี ขอนแก่น
สุรินทร์ อุบลราชธานี และปัตตานี โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.20 - 2.59

จังหวัดที่มีศักยภาพปานกลางได้แก่ ลพบุรี ตรัง โดยมีค่าเฉลี่ย 2.19 และ 2.12 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัดต่อการมีส่วนร่วม
ด้านการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตย

จำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	เป็น วิทยากร	รวมกลุ่ม	รณรงค์	จัดรถ ประชาสัมพันธ์	พิมพ์แผ่น พับ	ค่าเฉลี่ย รวม
เชียงใหม่	1.58	2.55	2.05	1.11	1.47	1.48
เชียงราย	2.03	2.59	2.22	1.54	1.86	2.04
พิษณุโลก	1.70	2.00	1.85	1.28	1.47	1.66
นครสวรรค์	1.46	1.68	1.62	1.37	1.50	1.52
ลพบุรี	2.16	2.27	2.16	1.94	2.16	1.68
อยุธยา	1.84	2.47	1.94	1.43	1.70	1.87
ชลบุรี	1.33	1.40	1.60	1.00	1.00	1.27
ขอนแก่น	1.80	2.60	2.20	1.45	1.89	1.99
สุรินทร์	1.46	2.43	2.12	1.18	1.43	1.72
อุบลราชธานี	1.94	2.58	2.48	1.66	1.69	2.07
สุราษฎร์ธานี	2.06	2.68	2.36	1.48	1.72	1.75
ตรัง	2.68	2.25	2.29	2.23	1.31	2.15
ปัตตานี	1.73	2.42	2.26	1.30	1.61	1.86

ความสนใจขององค์การเอกชนที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ในรูปแบบของการ
รณรงค์ เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย โดยพิจารณาจากความสนใจที่จะส่งเจ้า
หน้าที่เป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดการอบรม การสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน การรณรงค์
เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การจัดรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ การพิมพ์และเผยแพร่แผ่นพับเอกสาร
ประชาสัมพันธ์ พบว่า

องค์การเอกชนใน 6 จังหวัดได้แก่ เชียงราย ขอนแก่น อยุธยา อุบลราชธานี ตรังและ
ปัตตานี ให้ความสนใจในระดับปานกลาง

องค์การเอกชนในอีก 6 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ พิษณุโลก นครสวรรค์ ลพบุรี สุรินทร์ และสุ
ราษฎร์ธานี ให้ความสนใจค่อนข้างน้อย

ส่วนองค์การเอกชนเอกชนในจังหวัดที่ให้ความสนใจในการรณรงค์เลือกตั้งน้อย คือ ชลบุรี

ตารางที่ 7 ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัดต่อการมีส่วนร่วม
ในการบริหารการเลือกตั้ง

จำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	ให้ยืม อุปกรณ์	เป็น กรรมการ สรรหา	กรรมการ เลือกตั้ง ระดับต่างๆ	กรรมการนับ คะแนน	ค่าเฉลี่ยรวม
เชียงใหม่	1.31	1.25	1.18	1.31	1.26
เชียงราย	1.52	2.06	2.03	2.14	1.94
พิษณุโลก	1.14	1.75	1.76	1.47	1.53
นครสวรรค์	1.25	1.37	1.25	1.37	1.31
ลพบุรี	1.56	2.00	2.16	2.17	1.97
อยุธยา	1.68	1.57	1.68	1.72	1.66
ชลบุรี	1.00	1.33	1.33	1.33	1.25
ขอนแก่น	1.42	1.84	1.89	2.00	1.79
สุรินทร์	1.56	1.62	1.56	1.68	1.60
อุบลราชธานี	1.53	1.85	1.82	2.00	1.79
สุราษฎร์ธานี	1.39	1.86	2.14	2.00	1.85
ตรัง	1.52	1.29	1.70	1.81	1.13
ปัตตานี	1.61	1.92	1.92	2.00	1.86

ความสนใจขององค์การเอกชนที่จะมีส่วนร่วมบริหารการเลือกตั้ง พิจารณาจากความสนใจ ตั้งแต่การสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆให้กรรมการเลือกตั้ง ไปจนถึง การเสนอชื่อผู้แทนขององค์การ เป็น กรรมการสรรหากรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด เป็นกรรมการเลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และ ระดับหน่วยเลือกตั้ง ตลอดจนเป็นกรรมการนับคะแนน พบว่าจาก 13 จังหวัดมีเพียง 3 จังหวัด ที่ ให้ความสนใจระดับปานกลาง, มี 5 จังหวัดให้ความสนใจระดับค่อนข้างน้อย และอีก 5 จังหวัด ให้ความสนใจน้อย

จังหวัดที่ให้ความสนใจปานกลาง ได้แก่ ลพบุรี สุราษฎร์ธานี และปัตตานี

จังหวัดที่ให้ความสนใจค่อนข้างน้อย ได้แก่ เชียงราย พิษณุโลก อยุธยา ขอนแก่น และ สุรินทร์

จังหวัดที่ให้ความสนใจน้อย ได้แก่ เชียงใหม่ นครสวรรค์ ชลบุรี อุบลราชธานี และตรัง

ตารางที่ 8 ความสนใจขององค์การเอกชนต่อการมีส่วนร่วม
ด้านตรวจสอบการเลือกตั้ง

จังหวัด	ตรวจสอบ บัญชี รายชื่อ	ตรวจสอบค่า ใช้จ่าย หาเสียง	รายงาน การเคลื่อนไหว ของผู้สมัคร	สังเกต การณ์ เลือกตั้ง/ นับ คะแนน	รับ แจ้ง เหตุ	เป็น พยานใน ศาล	ค่าเฉลี่ย
เชียงใหม่	1.23	1.18	1.50	1.31	1.25	1.18	1.27
เชียงราย	1.61	1.38	1.77	2.14	1.55	1.31	1.63
พิษณุโลก	1.14	1.19	1.33	1.47	1.28	1.19	1.27
นครสวรรค์	1.18	1.18	1.25	1.37	1.18	1.06	1.20
ลพบุรี	1.94	1.77	1.88	2.17	2.11	2.22	2.01
อยุธยา	1.82	1.13	1.62	1.72	1.31	1.12	1.28
ชลบุรี	1.00	1.00	1.00	1.33	1.17	1.17	1.11
ขอนแก่น	1.47	2.50	1.78	2.00	1.78	1.57	1.68
สุรินทร์	1.87	1.56	2.18	1.68	1.37	1.31	1.66
อุบลราชธานี	1.61	1.35	1.79	2.00	1.61	1.59	1.66
สุราษฎร์ธานี	1.90	1.41	1.70	2.00	1.86	1.55	1.74
ตรัง	1.43	1.64	1.25	1.81	1.41	1.58	1.52
ปัตตานี	1.80	1.53	1.88	2.00	1.84	1.46	1.75

ความสนใจขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมด้านการตรวจสอบการเลือกตั้ง พิจารณาจากความสนใจในการช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ช่วยตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการหาเสียงของผู้สมัคร รายงานการเคลื่อนไหวของนักการเมือง พรรคการเมือง จัดหาบุคลากรไปสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน รับแจ้งเหตุและเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง และเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล พบว่า มีเพียงจังหวัดเดียวที่สนใจระดับปานกลาง มี 7 จังหวัดให้ความสนใจค่อนข้างน้อย ที่เหลือ 5 จังหวัดให้ความสนใจน้อย

จังหวัดที่ให้ความสนใจปานกลาง ได้แก่ ลพบุรี

จังหวัดที่ให้ความสนใจค่อนข้างน้อย ได้แก่ เชียงราย ขอนแก่น สุรินทร์ อุบลราชธานี สุราษฎร์ธานี ตรัง และปัตตานี

จังหวัดที่ให้ความสนใจน้อย ได้แก่ เชียงใหม่ พิษณุโลก นครสวรรค์ อยุธยา และชลบุรี

สรุปและอภิปรายผล ภาพรวมขององค์การเอกชนระดับจังหวัด

ผลการศึกษาขององค์การเอกชนระดับจังหวัด สามารถจำแนกประเภทขององค์การเอกชน โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การได้ 5 ประเภท คือ องค์การเอกชนด้านสาธารณกุศลทั่วไป ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ด้านส่งเสริมศักยภาพและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน และด้านธุรกิจเอกชน

ผลการศึกษาความสนใจขององค์การเอกชนจำแนกตามประเภทดังกล่าว พบว่า องค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งเด่นชัดกว่าองค์การเอกชนด้านอื่นๆ กล่าวคือ ให้ความสนใจในด้านการรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและการเลือกตั้งค่อนข้างมาก ขณะที่องค์การเอกชนด้านอื่นๆ ให้ความสนใจในระดับปานกลางและค่อนข้างน้อย ในประเด็นของการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการเลือกตั้งนั้น องค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยฯ ให้ความสนใจในระดับปานกลาง ขณะที่องค์การเอกชนด้านอื่นๆ ให้ความสนใจในระดับค่อนข้างน้อย ส่วนความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบการเลือกตั้งนั้น องค์การเอกชนระดับจังหวัดทุกประเภทค่อนข้างไม่แตกต่างกัน คือ ให้ความสนใจในระดับค่อนข้างน้อย

ผลการศึกษาดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ว่า องค์การเอกชนส่วนใหญ่ยังให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารเลือกตั้ง ที่ค่อนข้างได้รับความสนใจค่อนข้างน้อย เนื่องจากงานทั้ง 2 ลักษณะนี้ เป็นงานที่อยู่นอกเหนืองานประจำขององค์การเอกชนส่วนใหญ่ และเป็นงานที่ต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมายค่อนข้างมาก ซึ่งโดยความเป็นจริง องค์การเอกชนส่วนใหญ่มีบุคลากรที่มีคุณสมบัติเช่นนั้นน้อย

ส่วนผลการศึกษาถึงศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชนจำแนกตามจังหวัด พบว่า องค์การเอกชนส่วนใหญ่มีศักยภาพค่อนข้างมาก มีเพียงจังหวัดตรังและนครศรีธรรมราชเท่านั้นที่มีศักยภาพปานกลาง และค่อนข้างน้อยตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาถึงความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วม โดยแยกเป็นงานด้านรณรงค์เผยแพร่ประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง การตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้ง พบว่า ความสนใจขององค์การเอกชนระดับจังหวัดด้านงานรณรงค์และเผยแพร่ นั้น อยู่ในระดับปานกลางและค่อนข้างน้อย มีเพียงจังหวัดชลบุรีเท่านั้นที่สนใจน้อย ส่วนงานด้านการตรวจสอบการเลือกตั้ง และการบริหารการเลือกตั้งนั้น องค์การเอกชนส่วนใหญ่ให้ความสนใจน้อยและค่อนข้างน้อย ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาโดยการจำแนกประเภทขององค์การ กล่าวคือ องค์การเอกชนระดับจังหวัดส่วนใหญ่เป็นองค์การด้านสาธารณกุศลทั่วไป ด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ด้านส่งเสริมศักยภาพและพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส และด้าน

ธุรกิจเอกชน ซึ่งให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง น้อยกว่าองค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนที่มีจำนวนน้อยในแต่ละจังหวัด

ดังนั้นจึงเป็นภาระกิจของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จว.) ที่จะต้องรณรงค์ และชักชวนให้องค์การเอกชนในจังหวัดของตนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น เพื่อให้กระบวนการการเลือกตั้งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และนำไปสู่การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ ยุติธรรม มากกว่าการดำเนินการโดยคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด แต่เพียงลำพัง

5.2.2 ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละจังหวัด

1) ภาพรวมของจังหวัดในสายตาของผู้ทรงคุณวุฒิ

จากการสำรวจความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 162 คนจาก 13 จังหวัด ถึงภาพรวมของจังหวัดและปัญหาสิทธิพลท้องถิ่นในจังหวัดนั้นๆ มีผลการสำรวจดังรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 9 ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อภาพรวมของจังหวัด

จังหวัด	การรวมกลุ่ม	การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ยรวม	สิทธิพลท้องถิ่น	บทบาทต่อการได้ สส.	ข้าราชการครบจำ	ชื่อขายเสียง	ค่าเฉลี่ยรวม
เชียงใหม่	1.87	2.00	1.93	2.55	3.00	2.66	3.00	2.80
เชียงราย	1.53	1.84	1.68	2.61	2.76	1.92	2.92	2.55
พิษณุโลก	2.22	2.17	2.19	2.61	2.59	2.40	2.77	2.59
นครสวรรค์	1.78	1.78	1.78	2.28	2.78	2.57	2.92	2.63
ลพบุรี	1.66	2.41	2.03	1.83	2.00	1.58	2.33	1.93
อยุธยา	1.66	2.00	1.83	2.57	2.46	1.85	2.53	2.35
ชลบุรี	1.90	1.70	1.80	3.00	2.90	2.70	3.00	2.90
ขอนแก่น	2.17	2.05	2.11	1.88	2.00	1.94	2.93	2.18
สุรินทร์	1.91	1.75	1.83	1.81	2.08	1.75	2.45	2.02
อุบลราชธานี	1.88	1.94	1.91	2.47	2.35	2.50	2.76	2.52
สุราษฎร์ธานี	1.93	2.13	2.03	2.06	1.93	1.80	1.46	1.81
ตรัง	1.50	2.57	2.03	2.47	2.33	2.29	1.82	2.22
ปัตตานี	1.66	2.06	1.86	2.33	2.73	1.73	2.40	2.29

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า การรวมกลุ่มของประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน
ทางการเมือง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง มีเพียงนครสวรรค์เท่านั้น ที่อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย

สำหรับปัญหาสิทธิพลในจังหวัด ซึ่งแสดงออกโดยการได้มาซึ่งสส. การครอบงำข้าราชการ
การซื้อขายเสียง ผลการศึกษา มีดังนี้

จังหวัดที่มีสิทธิพลท้องถิ่นมีอำนาจมาก ได้แก่ ชลบุรี นครสวรรค์ และเชียงใหม่

จังหวัดที่มีสิทธิพลท้องถิ่นมีอำนาจค่อนข้างมาก ได้แก่ เชียงราย พิจิตร โขงคาย อุดรธานี
อุบลราชธานี ตรัง และปัตตานี

จังหวัดที่มีสิทธิพลท้องถิ่นมีอำนาจปานกลาง ได้แก่ ลพบุรี ขอนแก่น สุรินทร์ สุราษฎร์
ธานี

2) องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก

จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ถึงศักยภาพขององค์การเอกชนนั้น ผู้ทรง
คุณวุฒิได้มีการคัดเลือกองค์การเอกชน ที่ถือว่าได้รับการยอมรับในจังหวัดนั้นๆ จำนวน 5 อันดับ
โดยสามารถจำแนกเป็นรายจังหวัดได้ดังนี้

2.1 จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 10 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเป็นลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1. คณะกรรมการประสานงานองค์กรประชาภาคเหนือเพื่อการ ปฏิรูปการเมือง	2	2.35
2. คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ	2	2.34
3. สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคเหนือ	2	2.26
4. สภาเวียงพิงค์	1	2.18
5. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปกครองท้องถิ่น (ครท.)	1	2.12
รวม	8	

องค์การเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 คือ คณะกรรมการ
ประสานงานองค์กรประชาภาคเหนือเพื่อการปฏิรูปการเมือง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.35 ลำดับ
รองลงมา คือคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ (กป.อพช.) และสมาคม
สิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคเหนือ (สสส.ภาคเหนือ) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับค่อนข้างมาก แต่มี
ข้อที่น่าสังเกตคือ องค์การทั้งสามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเป็นองค์กรระดับภาคที่มีพื้นที่ปฏิบัติงานมากกว่า
ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ โดยองค์การเอกชนที่ได้คะแนนรองลงมาคือ สภาเวียงพิงค์ ซึ่งอาจเรียกได้

ว่าเป็นองค์การเอกชนระดับจังหวัด ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้คะแนนสูงสุดในทัศนะของผู้ทรง
คุณวุฒิ

2.2 จังหวัดเชียงราย

ตารางที่ 11 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเป็นลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1. สมาคมสร้างสรรค์ชีวิตและสิ่งแวดล้อม	5	2.21
2. ชมรมทนายความจังหวัดเชียงราย	2	2.29
3. ชมรมสื่อมวลชนและนักประชาสัมพันธ์	1	2.88
4. หอการค้าจังหวัดเชียงราย	1	2.76
5. อื่นๆ	4	
รวม	13	

องค์การเอกชนในจังหวัดเชียงรายที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุด คือ สมาคม
สร้างสรรค์ชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย 2.21 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ลำดับต่อมาคือ ชมรม
ทนายความจังหวัดเชียงราย ค่าเฉลี่ย 2.29 อยู่ในระดับค่อนข้างมากเช่นกัน

2.3 จังหวัดพิษณุโลก

ตารางที่ 12 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพปไตย	4	2.72
2. ชมรมศึกษาเพื่อการพัฒนาสีเขียวอินโดจีน	3	2.59
3. ชมรมทนายความ	2	2.41
4. องค์การกลางจังหวัดพิษณุโลก	1	2.63
5. อื่นๆ	5	
รวม	15	

องค์การเอกชนในจังหวัดพิษณุโลกที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกมากที่สุดในลำดับที่ 1 คือ ศูนย์ส่งเสริม
และพัฒนาอาชีพปไตย ค่าเฉลี่ยศักยภาพ 2.72 อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ลำดับรองลงมา
คือ ชมรมศึกษาเพื่อการพัฒนาสีเขียวอินโดจีน และชมรมทนายความ ค่าเฉลี่ย 2.59 และ 2.41 อยู่
ในระดับค่อนข้างมาก

2.4 จังหวัดนครสวรรค์

ตารางที่ 13 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.สภานายความ	3	2.62
2.องค์กร Save the Children (USA)	2	2.12
3.สมาคมหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน	1	1.18
4.สมาคมยิงปืน	1	2.35
5.สมาคมหนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน	1	1.18
รวม	8	

องค์การเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกมากที่สุดในลำดับที่ 1 คือ สภานายความ ค่าเฉลี่ย 2.62 อยู่ในระดับมาก ลำดับรองลงมาคือ องค์กร Save the Children (USA) ค่าเฉลี่ย 2.12 อยู่ในระดับปานกลาง

2.5 จังหวัดลพบุรี

ตารางที่ 14 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.ชมรมรักลพบุรี	9	2.58
2.ชมรมผู้สูงอายุลพบุรี	2	2.15
3.มูลนิธิส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	1	2.18
รวม	12	

องค์การเอกชนในจังหวัดลพบุรีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกมากที่สุดในลำดับที่ 1 คือชมรมรักลพบุรี ค่าเฉลี่ย 2.58 ซึ่งอยู่ในระดับมาก ลำดับรองลงมาคือ ชมรมผู้สูงอายุลพบุรี ค่าเฉลี่ย 2.15 อยู่ในระดับปานกลาง

2.6 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 15 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.มูลนิธิพระมงคลพิตร	2	2.06
2.หอการค้าจังหวัด	2	1.82

3.ไล่อ่อนอยุธยากรุงเก่า	1	2.12
4.สมพันธ์ชาวพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย	1	2.71
5.อื่นๆ	7	
รวม	13	

องค์การเอกชนในจังหวัดอยุธยาที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือก ลำดับที่ 1 โดยมีผู้เลือกมากกว่า 1 คน คือมูลนิธิพระมงกุฎเกล้า และหอการค้าจังหวัดอยุธยา มีค่าเฉลี่ย 2.06 และ 1.82 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

2.7 จังหวัดชลบุรี

ตารางที่ 16 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.สมาชิชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตย	4	2.67
2.หอการค้าจังหวัด	2	2.63
3.ชมรมทนายความ	2	1.91
4.มูลนิธิส่งเสริมพระพุทธศาสนา	1	1.76
5.อื่นๆ	2	
รวม	11	

องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดชลบุรีเลือก ลำดับที่ 1 มีจำนวนมากที่สุดคือ สมาชิชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตย ลำดับรองลงมาคือ หอการค้าจังหวัดชลบุรี มีค่าเฉลี่ย 2.67 และ 2.63 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

2.8 จังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 17 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน	4	2.29
2.ชมรมนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย	2	2.41
3.ประชาคมจังหวัดขอนแก่น	2	2.35
4.สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดขอนแก่น	1	2.94
5.อื่นๆ	6	
รวม	15	

องค์การเอกชนในจังหวัดขอนแก่นที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุดคือคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสาน(กป.อพช. อีสาน) ซึ่งเป็นองค์กรระดับภาคที่มีพื้นที่ปฏิบัติงานมากกว่าในเขตจังหวัดขอนแก่น ลำดับรองลงมา คือ ชมรมนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย และประชาคมจังหวัดขอนแก่น มีค่าเฉลี่ย 2.41 และ 2.35 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมากทั้งสิ้น โดยทั้งสององค์กรนี้ อาจเรียกว่าเป็นองค์การเอกชนระดับจังหวัดที่ได้รับการคัดเลือกโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

2.9 จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 18 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์กร	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.มูลนิธิพัฒนาอีสาน	3	2.06
2.ชมรมทนายความ	2	2.18
3.คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา	1	2.26
4.อื่นๆ	5	
รวม	11	

องค์การเอกชนในจังหวัดสุรินทร์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุดคือ มูลนิธิพัฒนาอีสาน ค่าเฉลี่ย 2.06 รองลงมาคือ ชมรมทนายความ ค่าเฉลี่ย 2.18 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทั้งสิ้น

2.10 จังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 19 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์กร	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคอีสาน	6	2.40
2.มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต	5	2.25
3.องค์กรกลาง	2	2.82
4.หอการค้าจังหวัด	2	1.97
5. อื่นๆ	2	
รวม	17	

องค์การเอกชนในจังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุดคือ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคอีสาน ซึ่งเป็นองค์การเอกชนระดับภาคที่มีพื้นที่ปฏิบัติงานมากกว่า 1 จังหวัด ลำดับรองลงมาที่ถือว่าเป็นองค์การเอกชนระดับจังหวัด คือ มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิตและองค์กรกลาง ค่าเฉลี่ย 2.40, 2.25, และ 2.82 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมากทั้งสิ้น

2.11 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ตารางที่ 20 แสดงองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.หอการค้า	4	2.24
2.สมาคมทนายความ	3	2.00
3.ชมรมข้าราชการบำนาญบ้านาญ	2	2.03
4.ประชาคมเมืองคนดี	1	2.59
5. อื่นๆ	5	
รวม	15	

องค์การเอกชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุดคือ หอการค้าจังหวัดสุราษฎร์ธานี ค่าเฉลี่ย 2.24 อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ลำดับรองลงมาคือ สมาคมทนายความและชมรมข้าราชการบำนาญบ้านาญ ค่าเฉลี่ย 2.00 และ 2.03 ตามลำดับ

2.12 จังหวัดตรัง

ตารางที่ 21 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.สมาคมหยาดฝน	5	2.28
2.ชมรมวิทยุสมัครเล่นตรัง	2	2.18
3.กลุ่มครูเพื่อสังคม	2	1.94
4.สมาชิชาประชาชนจังหวัดตรัง	1	2.18
รวม	10	

องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดตรังเลือกลำดับที่ 1 มากที่สุดคือ สมาคมหยาดฝน ค่าเฉลี่ย 2.28 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ลำดับรองลงมาคือ ชมรมวิทยุสมัครเล่นตรัง และกลุ่มครูเพื่อสังคม ค่าเฉลี่ย 2.18 และ 1.94 ตามลำดับซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง

2.13 จังหวัดปัตตานี

ตารางที่ 22 องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1

ชื่อองค์การ	จำนวนผู้เลือก	ค่าเฉลี่ย
1.คณะกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี	5	2.19
2.สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย	2	2.38
3.หอการค้าจังหวัดปัตตานี	2	1.80

4.สมาคมผู้บริหารโรงเรียนเอกชนศาสนาอิสลาม	1	2.71
5.อื่นๆ	4	
รวม	14	

องค์การเอกชนในจังหวัดปัตตานีที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกลำดับที่ 1 คือ คณะกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี ค่าเฉลี่ย 2.19 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย มีผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเพียง 2 คน แต่มีค่าเฉลี่ย 2.38 ซึ่งอยู่ในระดับค่อนข้างมาก

สรุปและอภิปรายผลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อภาพรวมของแต่ละจังหวัด และศักยภาพขององค์การเอกชนในจังหวัด สรุปได้ว่า การรวมกลุ่มของประชาชนและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาอิทธิพลในแต่ละจังหวัดพบว่า จังหวัดที่ผู้ที่มีอิทธิพลมีอำนาจมากและค่อนข้างมาก ได้แก่ เชียงใหม่ นครสวรรค์ ชลบุรี เชียงราย พิษณุโลก อุดรธานี อุบลราชธานี ตรัง และปัตตานี ส่วนศักยภาพขององค์การเอกชนที่จะสามารถเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด พบว่า องค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิเลือกเป็นอันดับที่ 1 ได้แก่ องค์การเอกชนด้านส่งเสริมประชาธิปไตยเป็นส่วนใหญ่ มี 4 จังหวัดที่องค์การเอกชนด้านพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ถูกเลือกเป็นอันดับ 1 ได้แก่ เชียงราย ขอนแก่น สุรินทร์ และตรัง โดยที่สุราษฎร์ธานีและปัตตานีเลือกหอการค้าจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามจังหวัดตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ใน 6 จังหวัดเหล่านี้ องค์การเอกชนด้านอื่นๆอาจมีบทบาทและได้รับการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิ มากกว่าองค์การเอกชนด้านประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามภาพรวมศักยภาพขององค์การเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในระดับค่อนข้างสูง มีเพียง 3 จังหวัดคือ อุดรธานี สุรินทร์ และปัตตานี ที่อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว น่าจะมีส่วนช่วยเสริมความมั่นใจให้กับคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ว่า แม้จังหวัดที่มีองค์การเอกชนน้อย และโดยภาพรวมองค์การเอกชนเอกชนไม่ค่อยจะมีบทบาทมากนักก็ตาม แต่ก็ยังมีองค์การเอกชนในจังหวัดนั้นที่มีความสนใจและมีศักยภาพสูงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการเลือกตั้งได้ ประเด็นสำคัญ คือ คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (กกต.จว.) จะต้องมีการศึกษาสำรวจว่ามีองค์การเอกชนใดบ้างที่มีความสนใจ และมีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในลักษณะต่างๆได้

5.2.3 การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session)

การสนทนากลุ่มได้จัดให้มีขึ้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2541 ณ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยคัดเลือกผู้นำองค์การเอกชนที่ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดว่า เป็นองค์การที่มีศักยภาพสูงที่สุดในจังหวัด จำนวน 11 คน ร่วมกับกรรมการการเลือกตั้ง (ดร.โคทม อารียา) และผู้วิจัย รวมทั้งสิ้น 14 คน สนทนาใน 5 ประเด็น ซึ่งผลการสนทนากลุ่มสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่องค์การเอกชนสนใจและอยากเข้าร่วม คือ การรณรงค์เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ซึ่งสามารถทำได้โดย

- 1.1 จัดพิมพ์และเผยแพร่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง คณะกรรมการการเลือกตั้ง และพรรคการเมือง แจกทั่วประเทศ

- 1.2 เผยแพร่คู่มือ หรือแผ่นพับต่อประชาชน ควบคู่ไปกับการชี้แจง หรืออธิบาย ความหมายของคำที่ยังเข้าใจยาก เช่น การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ (Party List) การตัดสิทธิถ้าไม่ไปเลือกตั้ง การเลือกตั้งนอกเขตภูมิลำเนา ฯลฯ โดยมีเงื่อนไขว่า คณะกรรมการเลือกตั้งควรเป็นผู้จัดทำคู่มือเอง เพื่อให้องค์การเอกชนมีข้อมูลที่ตรงกันในการนำไปรณรงค์เผยแพร่

- 1.3 จัดการอบรมอาสาสมัครในเครือข่ายขององค์การเอกชนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เพื่อที่จะได้นำไปเผยแพร่ต่ออย่างถูกต้อง

สำหรับการตรวจสอบการเลือกตั้ง องค์การเอกชนยังไม่มีความแน่ใจว่าจะทำได้หรือไม่ เพราะไม่แน่ใจในคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด เกรงจะเกิดความขัดแย้ง จึงควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานติดตามจากส่วนกลางให้ช่วยดูแลภาคต่างๆ จะทำให้องค์การเอกชนมีความมั่นใจมากขึ้น

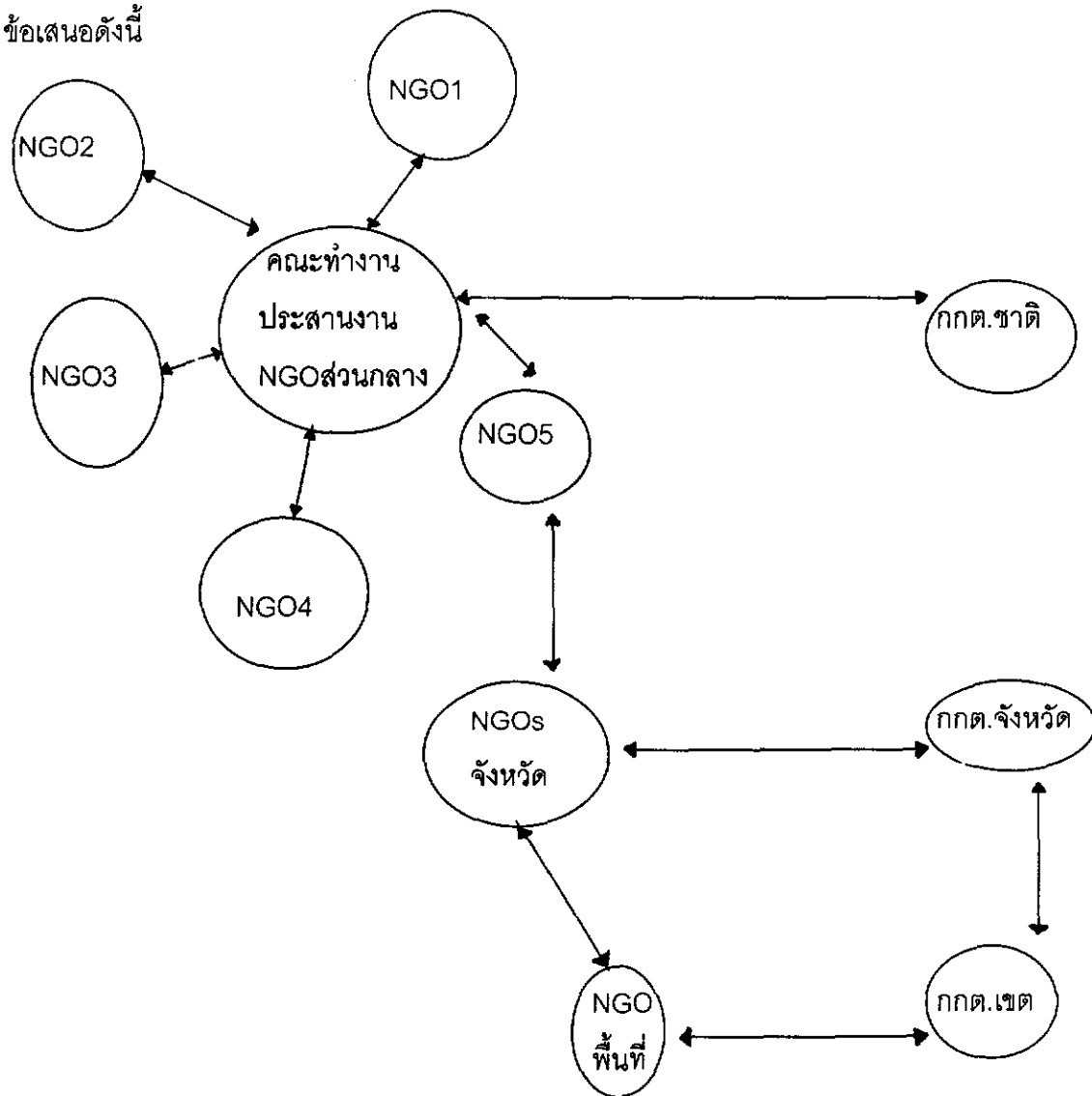
2. การระดมให้องค์การเอกชนระดับจังหวัดเข้ามามีส่วนร่วม ควรเป็นบทบาทของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด ซึ่งควรมีการจัดทำทำเนียบขององค์การเอกชนในระดับจังหวัดที่มีศักยภาพและสนใจการเลือกตั้ง มีการจำแนกองค์การเอกชนเป็นประเภทต่างๆ เพื่อให้เป็นข้อมูลในการระดมให้เข้ามามีส่วนร่วม ส่วนวิธีการควรมีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อระดมการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในระดับจังหวัด ประกอบด้วย คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด อดีตองค์กรกลางจังหวัด อดีตสสร. ฝ่ายวิจัยและสนับสนุนข้อมูล และให้มีการเชิญองค์การเอกชนมาประชุม เพื่อขอความร่วมมือต่อไป

3. โครงสร้างและระบบการประสานงานระหว่างองค์การเอกชนด้วยกันเอง อาจจัดได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1 การประสานงานโดยใช้พื้นที่เป็นเกณฑ์ องค์การเอกชนอาจรวมตัวกันตั้งแต่ จังหวัด ระดับภาค และระดับชาติ เพื่อการหนุนช่วยซึ่งกันและกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

3.2 การประสานงานโดยใช้เครือข่ายหลักเป็นเกณฑ์ ซึ่งจะทำให้โดยคณะกรรมการเลือกตั้งต้องค้นหาองค์การที่มีศักยภาพให้ได้ และให้องค์การนั้นทำหน้าที่จัดระบบ และโครงสร้างการประสานงานกับองค์การเอกชนต่างๆขึ้น

สำหรับโครงสร้างการประสานงานระหว่างองค์การเอกชนกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีข้อเสนอดังนี้

↔ การสื่อสาร 2 ทาง (เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน)

4. ระเบียบการรับรององค์การเอกชนที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศ ควรเปิดกติกาให้กว้าง ประชาสัมพันธ์ให้องค์การเอกชนรู้อย่างทั่วถึง เพื่อให้ทราบถึงสิทธิและหน้าที่อย่างชัดเจนว่า ถ้าได้รับการรับรองแล้ว จะได้รับสิทธิแตกต่างจากการไม่ได้รับการรับรองอย่างไร

โดยหลักการ คณะกรรมการการเลือกตั้งควรให้การรับรององค์การเอกชนที่ทำประโยชน์เพื่อสาธารณชน มีความเป็นกลางทางการเมือง เมื่อรับรองแล้ว ต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะ องค์การเอกชนที่ประสงค์จะตรวจสอบการเลือกตั้ง ควรกำหนดให้บุคลากรขององค์การเอกชนเหล่านี้ ที่จะมาทำหน้าที่ตรวจสอบการเลือกตั้ง มีฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ได้รับสิทธิการคุ้มครอง และได้รับสวัสดิการเทียบเท่าราชการ สำหรับองค์การเอกชนที่ประสงค์จะขอรับการรับรอง ควรเสนอโครงการและแผนงานมาด้วย

5. เพื่อให้องค์การเอกชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการการเลือกตั้ง จะต้องให้การสนับสนุนข้อมูล และงบประมาณบางส่วน รวมทั้งการผลักดันให้มีการแก้ไขระเบียบ หรือข้อบังคับขององค์การเอกชนที่ระบุว่า “ห้ามเกี่ยวข้องกับการเมือง” ซึ่งเป็นระเบียบเก่าที่เป็นอุปสรรค และไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

5.3 ข้อมูลกรณีศึกษา 3 จังหวัด

กรณีศึกษา 3 จังหวัดนี้ คัดเลือกจังหวัด 3 จังหวัดโดยแยกเป็นจังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนมากหรือมีบทบาททางการเมืองมากได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนปานกลางหรือมีบทบาททางการเมืองปานกลาง ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดที่มีองค์การเอกชนจำนวนน้อยหรือมีบทบาททางการเมืองน้อย ซึ่งได้แก่ จังหวัดชลบุรี

วิธีการศึกษากระทำโดยการสัมภาษณ์บุคลากรขององค์การเอกชนในท้องถิ่นและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่เกื้อหนุนการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนในท้องถิ่น เช่น การมีโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง การเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งในประเด็นท้องถิ่นและประเด็นระดับชาติ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น ปัญหาอิทธิพลในท้องถิ่น ปัญหาขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ตลอดจนลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนที่ผ่านมา เช่น การร่วมงานกับองค์กรกลางการเลือกตั้ง การรณรงค์เรื่องรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นต้น

ผลการศึกษาสามารถนำเสนอเป็นรายจังหวัด ได้ดังนี้

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างในจังหวัดอุบลราชธานี

1. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัด

1.1 ที่ตั้งอาณาเขตและพื้นที่

จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 630 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 16,110.75 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 10,069 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.16 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดยโสธร และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศใต้	ติดต่อ	ประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย และจังหวัดศรีสะเกษ
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร

1.3 การปกครองและประชากร

จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 18 อำเภอ 7 กิ่งอำเภอ 219 ตำบล 2,324 หมู่บ้าน โดยมีอำเภอและกิ่งอำเภอ ดังนี้

อำเภอเมืองอุบลราชธานี	อำเภอกุดข้าวปุ้น
อำเภอเขมราฐ	อำเภอเขื่องใน
อำเภอโขงเจียม	อำเภอเดชอุดม
อำเภอตระการพืชผล	อำเภอตาลสุม
อำเภอนาจะหลวย	อำเภอน้ำยืน
อำเภอนูนทุริก	อำเภอพิบูลมังสาหาร
อำเภอโพธิ์ไทร	อำเภอม่วงสามสิบ
อำเภวารินชำราบ	อำเภอศรีเมืองใหม่
อำเภอสำโรง	อำเภอสิรินธร
กิ่งอำเภอดอนมดแดง	กิ่งอำเภอทุ่งศรีอุดม
กิ่งอำเภอนาเยีย	กิ่งอำเภอเหล่าเสือโก้ก
กิ่งอำเภอนาตาล	กิ่งอำเภอสว่างวีระวงศ์
กิ่งอำเภอน้ำขุ่น	

การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

- องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง
- เทศบาล 3 แห่ง คือ เทศบาลเมืองอุบลราชธานี เทศบาลเมืองวารินชำราบ และเทศบาล

ตำบลพิบูลมังสาหาร

- สุขาภิบาล 20 แห่ง
- องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 30 แห่ง

จากสถิติของปกครองจังหวัดอุบลราชธานีในเดือนธันวาคม 2538 จังหวัดอุบลราชธานีมีประชากรทั้งสิ้น 1,696,795 คน เป็นชาย 850,915 คน และหญิง 845,880 คน ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลคิดเป็นร้อยละ 9.10 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 90.90 อาศัยอยู่ในเขตชนบท ความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 108.2 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 5.2 โดยประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือนในเขตเทศบาลเท่ากับ 4.5 และประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือนนอกเขตเทศบาลเท่ากับ 5.3 จำนวนครัวเรือนเฉลี่ยต่อหมู่บ้านเท่ากับ 127.8 และจำนวนประชากรเฉลี่ยต่อหมู่บ้านเท่ากับ 675.9

ข้อมูล อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน จังหวัดอุบลราชธานี ปี 2539

ลำดับ ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	พื้นที่	จำนวนตำบล			หมู่ บ้าน	จำนวน เทศบาล	จำนวน สุขา ภิบาล	ระยะทาง ห่างจาก จังหวัด (ก.ม)
			ใน เขต เทศ บาล	นอก เขต เทศ บาล	อปต.				
1	เมืองอุบลราชธานี	406,385	1	11	7	129	1	1	-
2	รินคำราบ	584,000	1	15	-	169	1	1	2
3	เดชอุดม	1,416,00	-	16	1	195	-	3	45
4	พิบูลมังสาหาร	0	1	13	-	141	1	1	45
5	เขมราฐ	1,279,94	-	9	3	107	-	1	104
6	เขื่องใน	7	-	18	-	174	-	1	39
7	ตระการพืชผล	522,161	-	23	-	227	-	1	46
8	ม่วงสามสิบ	772,81	-	14	-	154	-	1	34
9	น้ำยืน	1,306.00	-	7	-	78	-	1	110
10	บุณฑริก	0	-	8	8	86	-	1	86
11	ศรีเมืองใหม่	917.537	-	11	-	107	-	1	83
12	โขงเจียม	845,000	-	5	-	47	-	1	99
13	กุดข้าวปุ้น	1,402,00	-	5	2	67	-	1	76
14	นาจะหลวย	0	-	6	1	62	-	1	100
15	ตาลชุม	1,310,00	-	6	-	57	-	1	32
16	โพธิ์ไทร	0	-	6	-	64	-	1	99
17	ลำโรง	901,800	-	9	-	104	-	-	28
18	สิรินธร	320,000	-	6	1	66	-	4	56
19	กิ่ง อ.ทุ่งศรีอุดม	632,000	-	5	-	46	-	-	75
20	กิ่ง อ.นาเยีย	505,150	-	3	-	27	-	4	35
21	กิ่ง อ.ดอนมดแดง	301,000	-	4	4	41	-	-	35
22	กิ่ง อ.เหล่าเสือโก้ก	416,000	-	4	2	43	-	-	27
23	กิ่ง อ.นาตาล	370,012	-	4	-	52	-	-	93
24	กิ่ง อ.สว่างวีระวงศ์	307.000	-	4	1	44	-	-	23
25	กิ่ง อ.น้ำขุ่น	229.000	-	4	-	37	-	-	90
		235.000							

		284.000							
		194.839							
		270.000							
		386.500							
	รวม	16,110,650	3	216	30	2,324	3	20	-

ที่มาของข้อมูล : ที่ทำการปกครองจังหวัดอุบลราชธานี (ฝ่ายปกครอง)

ข้อมูลเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2539

การขยายตัวของชุมชน

พิจารณาจาก อัตราการเกิด การตาย และการอพยพย้ายเข้าและย้ายออกของประชากรในแต่ละพื้นที่ จากสถิติ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2537 พบว่า จังหวัดอุบลราชธานี มีอัตราการเกิดจำนวน 34,094 คน อัตราการตาย 9,870 คน มีจำนวนคนอพยพย้ายเข้ามาในจังหวัดมากกว่าย้ายออก กล่าวคือ จำนวนคนย้ายเข้า 57,409 คน จำนวนคนย้ายออก 56,757 คน อำเภอที่มีอัตราการเกิดมากที่สุด คือ อำเภวารินชำราบ 8,840 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภอเดชอุดมและอำเภอพิบูลมังสาหาร ตามลำดับ สำหรับอำเภอที่มีจำนวนประชากรย้ายเข้ามากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมือง รองลงมาได้แก่ อำเภวารินชำราบ และอำเภอเดชอุดม ตามลำดับ

1.4 สภาพเศรษฐกิจ

1.4.1 สภาพเศรษฐกิจโดยรวม

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ มีมูลค่าประมาณ 2,108 พันล้านบาท มีสัดส่วนเป็นของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล คิดเป็นร้อยละ 52.11 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งหมด รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 11.44 ซึ่งมีสัดส่วนสูงกว่าภูมิภาคอื่น มีที่ดินจำนวน 105.5 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 32.9 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ และมีจำนวนประชากร ในปี 2535 เป็นจำนวน 20.35 ล้านคนหรือ คิดเป็นร้อยละ 34.71 ของประชากรทั้งหมดของประเทศ

1.4.2 สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปของจังหวัดอุบลราชธานี

จากสถิติของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี 2537 จังหวัดอุบลราชธานี มีมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์ (Gpp.) ณ ราคาตลาด 30,673 ล้านบาท มูลค่ารวมผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อบุคคล หรือรายได้เฉลี่ยต่อคนปี (Per Capital GPP) 15,408 บาท และในช่วง 5 ปี (2532-2537) ที่ผ่านมามีการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยร้อยละ 5.39 ต่อปี เมื่อพิจารณาสาขาการผลิตที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดมากที่สุดคือ การค้าส่งและการค้าปลีก ซึ่งมีมูลค่าการผลิตในปี 2537

จำนวน 5,866 ล้านบาท (ร้อยละ 19.11 ของมูลค่าทั้งหมด) รองลงมาคือ สาขาเกษตรกรรม ซึ่งมีมูลค่า 5,427 (ร้อยละ 17.69) และด้านการบริการจำนวน 4,608 ล้านบาท (ร้อยละ 15.02)

1.4.3 การเกษตรกรรม

กสิกรรม

ภาคเกษตรกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดมาก เมื่อเทียบรายได้จากภาคเศรษฐกิจอื่น ทั้งนี้เพราะจังหวัดมีสภาพพื้นที่เหมาะกับการทำการเกษตร แต่ในระยะหลังพื้นที่การเกษตรเริ่มลดลง จากการที่ภาคอุตสาหกรรมเริ่มเติบโตเข้ามาแทนที่ เป็นผลให้ราคาที่ดินสูงขึ้นอย่างรวดเร็วสภาพการถือครองที่ดินจึงเริ่มเปลี่ยนไป อย่างไรก็ตามจังหวัดอุบลราชธานีมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ

ข้าวเหนียว เป็นพืชเศรษฐกิจหลักพื้นที่เพาะปลูกมากเป็นอันดับหนึ่งของพืชเศรษฐกิจทั้งหมด โดยในปี 2537/38 มีพื้นที่เพาะปลูก 1.84 ล้านไร่ ผลผลิต 0.65 ล้านตัน ผลผลิตเฉลี่ย 357 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาเฉลี่ย 4.3 บาทต่อกิโลกรัม มูลค่าทั้งสิ้น 3,628 ล้านบาท มีการเพาะปลูกทุกอำเภอ ช่วงเวลาการเพาะปลูกเดือนพฤษภาคม ถึง ตุลาคม ช่วงเวลาซื้อขายเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์

มันสำปะหลัง เป็นพืชเศรษฐกิจหลักโดย ในปี 2537/38 มีพื้นที่เพาะปลูก 0.05 ล้านไร่ ผลผลิตรวม 0.11 ล้านตัน ผลผลิตเฉลี่ย 2,101 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาเฉลี่ย 0.64 บาทต่อกิโลกรัม มูลค่าทั้งสิ้น 220.86 ล้านบาท มีการเพาะปลูกมากในอำเภอน้ำยืน อำเภอขามเฒ่า อำเภอวารินชำราบ อำเภอบุญศรี อำเภอพนา ช่วงเวลาเพาะปลูกเดือนเมษายนถึงกันยายน ช่วงเวลาซื้อขายเดือนพฤศจิกายนถึงเมษายน

ปอ เป็นพืชเศรษฐกิจหลัก โดยในปี 2537/38 มีพื้นที่เพาะปลูก 0.08 ล้านไร่ ผลผลิต 0.02 ล้านตัน ผลผลิตเฉลี่ย 276 กิโลกรัมต่อไร่ มูลค่าทั้งสิ้น 214.43 ล้านบาท มีการเพาะปลูกมากในอำเภอเดชอุดม อำเภอน้ำยืน อำเภอวารินชำราบ อำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอเมืองในช่วงเวลาเพาะปลูกเดือนเมษายนถึงกันยายน ช่วงเวลาซื้อขาย เดือนตุลาคมถึงมกราคม

ปศุสัตว์

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นป่าโปร่งและทุ่งกว้าง มีพื้นที่กว้างขวางขนาดใหญ่ จึงเหมาะสมแก่การเลี้ยงสัตว์ ทางจังหวัดจึงพยายามส่งเสริมให้แก่เกษตรกรเลี้ยงสัตว์ โดยสัตว์เลี้ยงที่สำคัญได้แก่ โค กระบือ ซึ่งมีการเลี้ยงกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะโคและกระบือพันธุ์พื้นเมืองโดยโคมีการเลี้ยงมากที่อำเภอเมือง ส่วนกระบือเลี้ยงมากในอำเภอเดชอุดม การเลี้ยงไม่ค่อยใช้หลักวิชาการมาก เพราะเกษตรกรจะเลี้ยงไว้ใช้งานควบคู่กับการเลี้ยงเป็นอาชีพ ซึ่งวิธีการเลี้ยงก็ปล่อยให้แทะเล็มหญ้าตามท้องไร่ท้องนา โดยมีฟางข้าวหรือหญ้าเป็นอาหารหลัก พันธุ์ที่เลี้ยงเป็นพันธุ์ไทยตัวเล็ก ส่วนพันธุ์ลูกผสมยังมีการเลี้ยงน้อย การทำฟาร์มขนาดใหญ่มักอยู่

ในอำเภอใหญ่ ๆ ในปัจจุบันได้มีการเร่งรัดส่งเสริมการผสมเทียมให้แก่เกษตรกร ในด้านการเลี้ยงอื่น ได้แก่ แพะและแกะ ไม่ค่อยนิยมเลี้ยง

ประมง

จังหวัดอุบลราชธานี มีสภาพเป็นที่ลุ่มเหมาะสำหรับทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแต่ด้วยเกษตรกรมีรายได้หลักจากการทำกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่มีเกษตรกรรายใดเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นอาชีพอย่างจริงจัง ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดมีสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ตามแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตามประมงจังหวัด ได้พยายามส่งเสริมให้เกษตรกรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างสม่ำเสมอในปัจจุบันจึงมีการเพาะเลี้ยงปลากันเกือบทุกอำเภอ ปลาที่นิยมเลี้ยงกันได้แก่ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาดุกเทศ ปลายี่สก

1.4.4 การอุตสาหกรรม

โครงสร้างอุตสาหกรรมของจังหวัดอุบลราชธานี

โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดอุบลราชธานีในปี พ.ศ. 2538 มีจำนวนโรงงานที่ได้รับใบอนุญาตประกอบกิจการโรงงาน จำนวน 3,678 โรงงาน ปริมาณเงินลงทุนรวม 2,793.5 ล้านบาท มีการจ้างแรงงานประมาณ 13,612 คน

จังหวัดอุบลราชธานี แม้จะมีความสะดวกสบายในด้านการคมนาคมขนส่ง แต่เนื่องจากระยะทางที่ไกลประกอบกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานียังพึ่งพาการเกษตร การพาณิชย์ และการบริการเป็นหลัก ดังนั้น การลงทุนด้านการอุตสาหกรรมของจังหวัดจึงค่อนข้างชบเซา และมีอัตราการเจริญเติบโตที่ช้ามาก จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดอุบลราชธานีเพิ่มขึ้นไม่มากนักในรอบ 3 ปี ที่ผ่านมาในปี พ.ศ. 2532 ถึงปี พ.ศ.2534 เพิ่มขึ้นเพียง 371 โรงงาน คิดเป็นร้อยละ 9.90 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด นับว่าเป็นอัตราการเพิ่มที่ต่ำมาก และในจำนวนโรงงานที่เพิ่มขึ้นนี้เป็นโรงสีข้าวขนาดเล็ก จำนวน 190 โรงงาน คิดเป็นร้อยละ 51.49 ของจำนวนโรงงานที่เพิ่มขึ้นทั้งหมดของโรงสีข้าวเหล่านี้ไม่ได้มีส่วนทำให้ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานีดีขึ้นมากนัก

ในปี พ.ศ. 2538 จังหวัดอุบลราชธานีมีจำนวนโรงงานทั้งสิ้น 3,678 โรงอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมขนาดย่อม ซึ่งแบ่งประเภทอุตสาหกรรมที่สำคัญได้ดังนี้

อุตสาหกรรมเกษตร เช่น การสีข้าว ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง และอุตสาหกรรมเกษตรที่มีความสำคัญในจังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่

การสีข้าว มีจำนวน 3,229 โรง หรือร้อยละ 86.61 ของโรงงานทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นโรงสีข้าวขนาดเล็กมีการใช้แรงงานในอุตสาหกรรมประเภทนี้จำนวน 3,642 คน คิดเป็นร้อยละ 47.78 ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด เงินลงทุน 256.0 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 27.53 ของเงินลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด

ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ได้แก่ โรงงานทำมันเส้นและมันอัดเม็ด จำนวน 31 โรง คิดเป็นร้อยละ 0.83 ของโรงงานทั้งหมด มีแรงงานอยู่ในโรงงานประเภทนี้จำนวน 231 คน คิดเป็นร้อยละ 2.97 ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด มีเงินลงทุน 22.4 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 2.41 ของเงินลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด

ผลิตภัณฑ์อาหาร แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

การแปรรูปเนื้อสัตว์ เช่น การทำกุนเชียง หมูยอ หมูหยอง การทำลูกชิ้น และฆ่าไก่ รวมทั้งสิ้น 9 โรง คิดเป็นร้อยละ 0.24 ของโรงงานทั้งหมด มีแรงงานในอุตสาหกรรมประเภทนี้จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 0.50 ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมดมีเงินลงทุน 5.2 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.57 ของเงินลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด นับว่าการลงทุนในอุตสาหกรรมประเภทนี้ยังมีแนวโน้มที่จะขยายตัวได้อีกมาก เนื่องจากความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของจังหวัดอุบลราชธานี เช่น สภาพพื้นที่ที่กว้างและสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสมในการทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีอยู่เพียงพอตลอดปี จึงทำให้จังหวัดอุบลราชธานี มีศักยภาพในการพัฒนากิจการเกี่ยวกับปศุสัตว์ได้มากขึ้น โดยเฉพาะการเลี้ยงโคเนื้อและโคนมแบบครบวงจร ตลอดจนการแปรรูปเพื่อการส่งออกและบริโภคภายในประเทศ

การแปรรูปพืช จังหวัดอุบลราชธานีมีพื้นที่ในการเพาะปลูกมากมาย ผลผลิตที่ได้จึงจำเป็นต้องมีการแปรรูปเพื่อเก็บรักษาไว้ให้มีคุณภาพสำหรับการบริโภค โรงงาน อุตสาหกรรม ที่มีการแปรรูปเพื่อใช้เป็นอาหารของจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย โรงงานอบพริกแห้ง กระเทียมเปลือกถั่วลิสงป่น ผลิตถั่วลิสงป่น ทำเส้นก๋วยเตี๋ยว พริกอบแห้ง ทำซอสพริก การทำขนมปังปอนด์ และขนมเค้ก มีจำนวน 24 โรง คิดเป็นร้อยละ 0.64 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด มีแรงงานรวม 140 คน คิดเป็นร้อยละ 1.80 ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด มีเงินลงทุน 15.5 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 1.67 ของเงินลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด

ไม้และผลิตภัณฑ์ไม้ ได้แก่ การเลื่อยไม้ แปรรูปไม้ การทำวงกบบานประตู บานหน้าต่าง การทำเครื่องเรือนจากไม้ และทำลังไม้ มีจำนวนโรงงานทั้งสิ้น 37 โรง หรือร้อยละ 0.99 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด มีการใช้แรงงาน 626 คน คิดเป็นร้อยละ 8.04 ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดอุบลราชธานี

อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องดื่มและไอศกรีม

อุตสาหกรรมประเภทนี้จะประกอบไปด้วย โรงงานผลิตน้ำดื่ม น้ำแข็ง สุรา และไอศกรีม มีโรงงานรวม 14 โรง คิดเป็นร้อยละ 0.38 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด มีแรงงานทั้งหมด 415 คน คิดเป็นร้อยละ 5.34 ของแรงงาน ในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด มีเงินลงทุนทั้งหมดรวม 311.0 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 33.45 ของเงินลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด เนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่คือ โรงงานสุรา บริษัทสุราทิพย์ยุครร จึงทำให้มีเงินลงทุนในภาคอุตสาหกรรมประเภทนี้มาก

อุตสาหกรรมเครื่องจักร และอุปกรณ์การขนส่ง

เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญของจังหวัด ประกอบด้วย โรงงานซ่อมรถยนต์ เครื่องยนต์ ผลิตอุปกรณ์เครื่องสีข้าว ซ่อมจักรยานยนต์ ทำโครงหลังคารถยนต์ ผลิตรถยนต์เพื่อการเกษตร หล่อพานโกอุปกรณ์ประกอบเครื่องสีข้าว โรงกลึงและต่อตัวถังรถยนต์ เป็นต้น มีจำนวนโรงงานทั้งสิ้น 221 โรง หรือร้อยละ 5.93 ของจำนวนโรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมดมีแรงงานรวม 262 คน คิดเป็นร้อยละ 16.21 ของจำนวนโรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด มีเงินลงทุน 108.8 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 11.70 ของเงินลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมดของจังหวัด

อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ

ได้แก่ อุตสาหกรรมที่มีการใช้โลหะต่าง ๆ เป็นวัตถุดิบในการผลิตซึ่งจะประกอบไปด้วยโรงงานทำประตูหน้าต่างเหล็กดัด ทำถังดักน้ำ ทำบารัดน้ำและตะเกียงแก๊ส ทำผลิตภัณฑ์โลหะ และเชื่อมโลหะ มีจำนวนโรงงานทั้งสิ้น 53 โรง หรือร้อยละ 1.42 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด มีแรงงานรวม 212 คน คิดเป็นร้อยละ 2.72 ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมดของจังหวัดอุบลราชธานี

อุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ

นอกจากอุตสาหกรรมที่กล่าวมาแล้ว ยังมีอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ อีกซึ่งได้แก่ โรงงานผลิตเสื้อสำเร็จรูป โรงพิมพ์ ซ่อมเครื่องปรับอากาศ ซ่อมตู้เย็น ทำแหวนพลอย และทองรูปพรรณ ทำกล่องยาวบรรจุน้ำปลา บรรจุก๊ากซอกซิเจน ทำห้องเย็น ทำดอกไม้ประดิษฐ์ และซักรีดเสื้อผ้า มีโรงงาน 42 โรง คิดเป็นร้อยละ 1.13 ของจำนวนโรงงานทั้งหมด มีแรงงานรวม 440 คน คิดเป็นร้อยละ 5.66 ของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด มีเงินลงทุนรวม 55 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 5.96 ของเงินลงทุนในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมดของจังหวัดอุบลราชธานี

1.4.5 การพาณิชย์

จากข้อมูลสำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุบลราชธานีในปี 2537 มีผู้ประกอบการในรูปบริษัทจำนวน 31 บริษัท ห้างหุ้นส่วนจำกัด 114 ราย และร้านค้าจดทะเบียนพาณิชย์อีก 888 ราย การประกอบการดังกล่าวจะมีความหนาแน่นอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภอที่มีธุรกิจการค้ารองลงมาคือ อำเภวารินชำราบ

1.4.6 การเงินและการธนาคาร

ในปี 2537 จังหวัดอุบลราชธานี มีสถาบันการเงิน ทั้งสิ้น 35 แห่ง มีเงินฝากทั้งระบบรวม 17,535.9 ล้านบาท และวงเงินให้สินเชื่อรวมทั้งระบบ 18,994.6 ล้านบาท

1.5 สภาพสังคม

1.5.1 การศึกษา

การศึกษาภาคบังคับได้แพร่กระจายไปอย่างทั่วถึง ด้านการศึกษาในระดับมัธยมในขณะนี้ ได้ขยายออกไปสู่ชนบทครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เป้าหมาย ส่วนด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้จัดสร้างเสริมการศึกษาผู้ใหญ่แบบต่าง ๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ตลอดจนการฝึกอาชีพให้ กับกลุ่มผู้สนใจทั่วไป และยังส่งเสริมให้มีการศึกษาในพุทธศาสนาด้วย

ในปี 2539 การศึกษาของจังหวัด ซึ่งมีตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงอุดมศึกษาแยกได้ดังนี้ ในระดับประถมถึงมัธยมศึกษา มีสถานการศึกษา 1590 แห่ง ในระดับอาชีวศึกษา มี 6 แห่ง ในระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) มี 4 แห่ง ระดับปริญญาโทมี 1 แห่ง (เป็นสาขาจากมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร) นอกจากนี้ยังมีวิทยาลัยพยาบาล 1 แห่ง และสถาบันการศึกษาของสงฆ์ (วิทยาลัยสงฆ์) 1 แห่ง

ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดอุบลราชธานี นับถือศาสนาพุทธ จึงมีวัดและสำนักสงฆ์ในพุทธศาสนากระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัด โดยมีวัดจำนวน 1,287 แห่ง และสำนักสงฆ์จำนวน 439 แห่ง ในปี 2539

ข้อมูลสถานศึกษาและจำนวนครูในจังหวัดอุบลราชธานี

โรงเรียน/สังกัด	จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	หมายเหตุ
กรมสามัญศึกษา	73	2,785	
-โรงเรียนมัธยมศึกษา	64		
-โรงเรียน สาขา	9		
สังกัด สปจ.	1,090	11,651	
-โรงเรียนประถมศึกษา	657		
-โรงเรียนขยายโอกาส	184		
-โรงเรียนกึ่งดารา	147		
-โรงเรียนเลี้ยงภัย	96		
-โรงเรียน ตชด.	6		
เทศบาล			ครูลูกจ้าง
-โรงเรียนเทศบาล	7	313	29 คน

กรมการศาสนา			
-ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์	1	10	
-โรงเรียนพระปริยัติธรรม	323	1,017	
(แผนกสามัญศึกษา)	298	834	
สช.	25	183	พระภิกษุ
-โรงเรียนเอกชน			112 รูป
อส.			
-วิทยาลัยอาชีวศึกษา	90	834	
-วิทยาลัยเทคนิคอุบล	4	339	
-วิทยาลัยสารพัดช่าง	1	102	
-วิทยาลัยเกษตรกรรม	1	128	
อส.สังกัด สช.	1	44	
-ปอ์ลีเทคนิคอุบล	1	65	
-เทคโนโลยีอาชีวศึกษา	2	165	
	1	82	
	1	83	
รวม	1,590	17,114	

1.5.2 สาธารณสุข

การดำเนินการด้านสาธารณสุข จังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินการในรูปแบบผสมผสาน คือมุ่งในด้านการรักษาพยาบาล การสุขภาพสิ่งแวดล้อม การป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพพร้อมกันไปกับการสาธารณสุขมูลฐาน

สถานบริการด้านสาธารณสุข ที่เปิดดำเนินการในจังหวัด มีดังนี้

โรงพยาบาลรัฐบาล	20	แห่ง
สถานีอนามัย	280	แห่ง
สำนักงานบริการสาธารณสุขชุมชน	10	แห่ง
โรงพยาบาลเอกชน	4	แห่ง
คลินิกแพทย์	70	แห่ง
คลินิกทันตกรรม	13	แห่ง

สถานผดุงครรภ์	138	แห่ง
เทคนิคการแพทย์	1	แห่ง
ร้านขายยาปัจจุบันที่มีเภสัชกร		
เป็นผู้ถือใบอนุญาต	27	แห่ง
ร้านขายยาปัจจุบันเฉพาะยาบรรจสำเร็จ	105	แห่ง
ร้านขายยาแผนโบราณ	71	แห่ง
สถานพยาบาลแผนโบราณ	4	แห่ง
ร้านผลิตยาแผนโบราณ	6	แห่ง

1.5.3 การขนส่งและการคมนาคม

จังหวัดอุบลราชธานีมีการคมนาคมติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ทั้งการรถไฟ รถยนต์ และทางอากาศ ภายในจังหวัดมีถนนเชื่อมระหว่างตัวอำเภอต่าง ๆ สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล ส่วนทางน้ำจะใช้ติดต่อกันเฉพาะในจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ มีเส้นทางรถไฟผ่านท้องที่อำเภอวารินชำราบเป็นระยะทางทั้งสิ้น 27 กิโลเมตร สำหรับการคมนาคมทางอากาศ จังหวัดมีสนามบิน 1 แห่ง ตั้งอยู่ติดกับเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี มีเที่ยวบินไปและกลับกรุงเทพมหานครทุกวัน โดยใช้เวลาเดินทางประมาณ 50 นาที

การไปรษณีย์โทรเลขมีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข เปิดบริการรวม 22 แห่ง ให้บริการด้านสื่อสารไปรษณีย์และโทรคมนาคมในประเทศและต่างประเทศ มีจำนวนไปรษณีย์ภัณฑ์ทั้งสิ้น 6.54 ล้านชิ้น ในปี 2537

โทรศัพท์ในจังหวัดอุบลราชธานี มีชุมสายโทรศัพท์ 17 แห่ง ในปี 2537 จำนวนเลขหมายที่มีผู้เช่า 16,915 เลขหมาย โดยประเภทผู้เช่าส่วนมากเป็นบ้านพักอาศัย 11,047 หมายเลข ธุรกิจต่าง ๆ 4,001 หมายเลข และส่วนราชการ 1,142 หมายเลข

1.6 สภาพการเมือง-การเลือกตั้ง

จังหวัดอุบล ในคราวเลือกตั้งเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 มีสมาชิกผู้แทนราษฎรได้จำนวน 11 คน จากเขตเลือกตั้งทั้งหมด 4 เขต คือเขตเลือกตั้งที่ 1, 2, และ 3 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ เขตเลือกตั้งละ 3 คน เขตเลือกตั้งที่ 4 มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 2 คน มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 1,056,289 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 588,593 คน หรือประมาณร้อยละ 55.68 นับได้ว่ามีผู้มาใช้สิทธิในสัดส่วนที่มากพอควร สภาพการเมืองของจังหวัดอุบลนับว่ามี การแข่งขันที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในเขตเลือกตั้งที่ 1 (รวมเขตอำเภอเมือง) และ เขตเลือกตั้งที่ 2 เมื่อดูผลคะแนนเสียง ผู้ได้รับเลือกตั้งในลำดับที่สาม ทั้งคะแนนห่างจากผู้ที่ได้คะแนนลำดับที่สี่ไม่

มากนัก และมีเพียงเขตเลือกตั้งที่หนึ่งเท่านั้นที่พรรคการเมืองสามารถได้รับการเลือกตั้งแบบยกทีม และจากรายงานขององค์กรกลางการเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานี มีการแจ้งเหตุการณ์ทุจริตของทุกพรรคในทุกเขตเลือกตั้ง จำนวน 216 เรื่อง ในจำนวนนี้ ปัญหาการซื้อขายเสียงเป็นเรื่องที่ได้รับการร้องเรียนมากที่สุด (โดยเฉพาะจากเขตเลือกตั้งที่สอง และจากเขตเลือกตั้งที่หนึ่ง ตามลำดับ) รองลงมาคือการวางตัวไม่เป็นกลางของข้าราชการ และพรรคการเมืองที่ได้รับการร้องเรียนมากที่สุด เป็นพรรคที่ผู้สมัครได้รับการเลือกตั้งจำนวนมากที่สุด ลักษณะเช่นนี้ ทำให้มองได้ว่า ปัจจัยเงินและอิทธิพลบารมี เป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้นำผลการเลือกตั้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. การรวมตัวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัด

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทั้งการเมืองการปกครองในภาคอีสานจังหวัดหนึ่ง เนื่องจากการที่เป็นจังหวัดใหญ่ มีจำนวนประชากรประมาณ 1.7 ล้านคน มีรายได้เฉลี่ยต่อคนปี 15,408 บาท มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 11 คนจาก 4 เขตเลือกตั้ง (เลือกตั้งเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539) มีผู้ไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งประมาณร้อยละ 55 (มากกว่าร้อยละ 50 ในทุกเขตเลือกตั้ง ขณะที่เขตอำเภอเมืองมีผู้มาใช้สิทธิ์เกือบร้อยละ 60) จึงอาจบอกได้ว่าเป็นจังหวัดที่ประชาชนมีการตื่นตัวทางการเมืองสูงจังหวัดหนึ่ง ทั้งนี้ เมื่อย้อนไปในประวัติศาสตร์ทางการเมืองของจังหวัดในช่วงภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 อุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีสภาพการตื่นตัวทางการเมืองอย่างสูงแห่งหนึ่งของอีสาน มีผู้แทนราษฎรอีสานในช่วง พ.ศ. 2475 - 2500 ที่มีความแกร่งกล้าทางอุดมการณ์ มีความคิดกว้างไกล เห็นได้จากทัศนคติของนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เกี่ยวกับคำว่า “นักการเมือง” จากข้อความในจดหมายที่นายทองอินทร์ เขียนสนับสนุนการหาเสียงของนายจำลอง ดาวเรือง (มหาสารคาม) ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2481 ว่า

“ตำแหน่งผู้แทนราษฎร เป็นตำแหน่งทางการเมือง ชีวิตนักการเมือง เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยการเสี่ยงภัย เต็มไปด้วยการเสียสละ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลักสำคัญ.....และนักการเมืองที่ดีควรจะเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด รู้จักงานในหน้าที่ของผู้แทนราษฎร และปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เป็นบุคคลที่มองเห็นการณ์ไกลมีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง และเด็ดขาด เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถทุก ๆ อย่าง ทุกประเภทของชีวิต และอาชีพของพลเมืองเหมาะสมที่จะเป็นนักการเมืองทุกสมัย”

การหาเสียงในสมัยนั้นไม่ใช่วิธีการซื้อเสียง นอกจากการแจกหมากพลู ขนมบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่อมา มีการแจกยาและฉายภาพยนตร์ แจกขนมถั่วตัด ไม้ขีดไฟ ขี้ผึ้งทาปาก เป็นต้น แต่มิได้มีการแจกเป็นล่ำเป็นสันดังเป็นที่กล่าวขวัญอย่างกว้างขวางเช่นในปัจจุบัน สภาพการหาเสียงในสมัยนั้นเป็นไปด้วยความลำบาก โดยเฉพาะการคมนาคม ต้องใช้ช้างม้า หรือเกวียนเป็นพาหนะในการเดินทางเข้าไปตามหมู่บ้าน มีรถยนต์ใช้บ้างแต่น้อยมาก ต้องให้ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงช่วยหา

เสียง ซึ่งส่วนมากจะเป็นเวลากลางคืน เพราะกลางวันชาวบ้านไปทำนาทำไร่ ด้วยการประชุมชาวบ้านที่ศาลากลางบ้าน ที่วัดหรือที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้สมัคร หรือญาติมิตร จะช่วยกันยื่นขึ้นพูดหาเสียง สภาพการหาเสียงในยุคหลังเปลี่ยนไปอย่างมาก โดยที่มีการแจกจ่ายเงินอย่างกว้างขวางจากรายงานขององค์กรกลางจังหวัดอุบลราชธานี ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 พบว่ามีการแจ้งเหตุทุจริตทุกพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวนทั้งสิ้น 216 เรื่อง ในจำนวนนี้ 103 กรณีเป็นการแจกเงิน นอกนั้นเป็นเรื่องของการวางตัวไม่เป็นกลางของเจ้าหน้าที่ การแจกของ การจัดเลี้ยง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนพัฒนาจากการถูกจูงใจให้เลือกด้วยการรับรู้ผ่านการหาเสียงโดยนักการเมืองที่ท่องเที่ยวตามหมู่บ้านต่าง ๆ ไปสู่การระดมแจกเงินแจกของในช่วงหลังซึ่งเป็นช่วงที่มีการแข่งขันทางการเมืองสูงขึ้น มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อช่วงชิงคะแนนเสียงเพื่อให้ตนได้รับการเลือกตั้งโดยไม่คำนึงถึงจริยธรรมคุณธรรม ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่นักการเมืองเริ่มเข้าสู่วงจรแห่งอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริงมากขึ้น ภาพของนักการเมืองของพรรคการเมืองในการปกครองประเทศ ได้รับการยอมรับจากสังคมโดยส่วนรวมมากกว่าเผด็จการทหารดังที่ผ่านมา จึงมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงถูกทำให้ผันแปรไปตามกระแสของการแข่งขันด้วยการใช้เงินหว่านและการใช้อิทธิพลทุกรูปแบบ การตัดสินใจเลือกผู้สมัครมิได้เป็นไปตามความชอบ ความพึงพอใจในตัวผู้สมัครหรือพรรคการเมืองที่สังกัดของผู้ใช้สิทธิ์แต่อย่างเดียว แต่เป็นอิทธิพลของเงินตราและอิทธิพลบารมีของผู้สมัคร

จากการพูดคุยกับผู้นำของกลุ่ม องค์การเอกชนและแกนนำชาวบ้านหลายคน มีความเห็นคล้อยกันว่าระบบอุปถัมภ์ในชุมชนยังเป็นระบบที่แข็งแกร่งและมีอิทธิพลอย่างมากต่อการซื้อขายเสียง นักการเมืองที่สามารถพาตัวเองฝ่าวงล้อมการแข่งขันหาเสียงจนได้รับเลือกตั้งเข้ามาได้ต้องพึ่งพาห้วคณะแนหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ผู้มีอิทธิพลที่มักเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านได้หยิบยืมในยามเจ็บป่วยหรือยามเดือดร้อนมีความจำเป็น เป็นที่มีความคุ้นเคยและมีอิทธิพลชี้นำชาวบ้านมีนักการเมืองหลายคนเติบโตมาจากการเป็นห้วคณะแน การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการใช้สิทธิ์เลือกตั้งในลักษณะเช่นว่านี้ เป็นภาพที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปโดยเฉพาะในพื้นที่ที่ประชาชนมีปัญหาความยากจน

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นภาพที่พบเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ในสถานการณ์ทั่วไป ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดอุบลก็ถือว่าอยู่ในระดับที่น่าสนใจเมื่อเปรียบเทียบกับหลายจังหวัด เนื่องจากมีการรวมกลุ่มประชาชนในระดับที่กว้างขวางในภาคประชาชน มีคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนในลุ่มน้ำมูล (ชชช.) สหกรณ์การเกษตรปากมูล สหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขง ชุมชนสหพันธ์สหกรณ์ภาคอีสาน ที่ประชาชนมีการเคลื่อนไหวรวมตัวกันอย่างชัดเจนเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังประสบอยู่ ใน

ส่วนขององค์กรเอกชน มีการรวมตัวที่เข้มแข็งและมีบทบาททางการเมืองในการกระตุ้นและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น ในช่วงการเลือกตั้ง มีการรวมกลุ่มกันในรูปคณะกรรมการองค์กรกลางการเลือกตั้งจังหวัด มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิใช้เสียงเลือกตั้ง การสอดส่องดูแลการทุจริตในการเลือกตั้ง ปัญหาการซื้อเสียงขายเสียง ในช่วงการสรรหาสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) มีการรวมตัวกันในรูปแบบของที่ประชุมประชาชนเพื่อรัฐธรรมนูญ (ทปร.) จัดกิจกรรมรณรงค์สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในช่วงการร่างรัฐธรรมนูญ มีการรวมกลุ่มในรูปของสมัชชาเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ จัดกิจกรรม รณรงค์รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในประเด็นต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญ ในปัจจุบัน มีการรวมตัวกันในชื่อของศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์กรประชาชนอุบล ซึ่งเป็นการรวมกันระหว่างองค์กรชาวบ้านและองค์กรเอกชน องค์กรเอกชนที่มีบทบาท ได้แก่ คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนจังหวัดอุบล (การรวมกลุ่มกันขององค์กรพัฒนาเอกชนในจังหวัดอุบล) สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (อีสาน) มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต มูลนิธิยุวพุทธพัฒนา มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย มูลนิธิฟื้นฟูชนบท คณะอนุกรรมการสภาพนาถาความจังหวัด ชมรมครูสังคัมศึกษา ชมรมผู้สูงอายุ และหอการค้า หรือองค์กรในสถานบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ที่มีกลุ่มนักศึกษา อาจารย์ที่มีศักยภาพและความสนใจจัดกิจกรรมด้านประชาธิปไตย องค์กรทางศาสนาที่มีแนวโน้มในการเข้ามีส่วนร่วม หรือให้ความสนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมทางการเมืองการเลือกตั้ง ได้แก่ ศูนย์สังคัมพัฒนา หรือมูลนิธิ คาทอลิกประชาพัฒนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ (วัดป่านานาชาติ) ที่มีพระสงฆ์ บุคลากรที่สนใจในการสนับสนุนการเลือกตั้ง เช่น เป็นตัวกลางในการจัดประชุม ให้วิทยากรไปให้ความรู้ประชาธิปไตยแก่ศาสนิกชนหรือกลุ่มชาวบ้านที่หน่วยงานมีกิจกรรมอยู่ด้วย หรือการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่ยุวสงฆ์ หรือพระสงฆ์ เป็นต้น องค์กรเอกชนที่ไม่มีบทบาทหรือไม่มีความสนใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการเลือกตั้ง ได้แก่ สมาคมสตรีนักธุรกิจอุบลราชธานี โรตารีไลออน เป็นต้น

3. ประเภท กิจกรรม และบทบาทขององค์กรเอกชนในจังหวัด

องค์กรเอกชนในจังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะการรวมตัวกันที่เป็นองค์กรเดี่ยว และเป็นเครือข่ายที่เป็นที่รวมตัวกันขององค์กรหลายองค์กร โดยสามารถจำแนกตามลักษณะวัตถุประสงค์ขององค์กรได้ พอสังเขป ดังต่อไปนี้

1. องค์กรที่เป็นที่รวมตัวกันของกลุ่มชาวบ้านที่ประสบปัญหาเดือดร้อนจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ และปัญหาความยากไร้ เช่น คณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนในลุ่มน้ำมูล (ชชช.) สหกรณ์การเกษตรปากมูล สหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขง เป็นต้น

2. องค์การที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เช่น มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต มูลนิธิฟื้นฟูชนบท สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นต้น
3. องค์การทางศาสนา เช่น ศูนย์สังคมพัฒนา หรือ มูลนิธิประชาธิปไตย เป็นต้น
4. องค์การที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ร่วมทางธุรกิจ เช่น หอการค้า โรตารีได้อ่อน เป็นต้น

องค์การเอกชนที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะมุ่งเฉพาะองค์การเอกชนที่มีศักยภาพ และมีความสนใจในทางการเมืองการเลือกตั้ง ซึ่งรวมองค์การของชาวบ้านด้วย ที่เป็นองค์การเดี่ยว และเป็นองค์การที่มีลักษณะเป็นเครือข่าย รวม 16 แห่ง มีสมาชิกและเครือข่ายโดยรวมครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดอุบลทั้งหมด ทั้งนี้ จะไม่กล่าวถึงสภาวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งถึงแม้จะเป็นรูปแบบการจัดตั้งขึ้นมาของรัฐเพื่อเป็นเวทีขององค์การเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมในจังหวัด แต่การดำเนินงานยังอยู่ในรูปแบบของราชการที่มีศึกษาธิการจังหวัด เป็นหลักในการดำเนินงาน การจัดกิจกรรมที่ผ่านมายังมีไม่มากนัก

3.1 คณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนในลุ่มน้ำมูล (ชชช.)

เป็นองค์กรที่รวมตัวกันของชาวบ้านจากอำเภอต่าง ๆ จำนวนประมาณ 8000 คน ที่ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาการประกาศแนวเขตป่าอนุรักษ์ทับที่ดินชาวบ้านในอำเภอตระการพืชผล กุดข้าวปุ้น โขงเจียม พิบูลมังสาหาร และสิรินธร ปัญหาการไม่จ่ายค่าชดเชยและค่าทดแทนแก่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในอำเภอตาลสุม บუნทริก เดชอุดม นาจรวัย ปัญหาผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมของชาวบ้านในอำเภอสว่างวีระวงศ์ เป็นต้น โดยรวมตัวกันในลักษณะเป็นเครือข่ายเคลื่อนไหวเรียกร้องผลักดันให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหา มีผู้นำของแต่ละปัญหาเป็นแกนกลางในการประสานงาน มีการจัดการประชุมเป็นประจำ ชชช. เป็นองค์กรหลักสำคัญในการขับเคลื่อนของสมาชิกคนจน ในการเรียกร้องแก้ไขปัญหาคอนจนตลอดเวลาที่ผ่านมา

ในส่วนของ การเลือกตั้ง โดยเฉพาะปัญหาการซื้อขายเสียง ชาวบ้านมองว่า การแจกเงินของผู้สมัคร ถือเป็นการอำนวยความสะดวกอย่างหนึ่ง การลงคะแนนเสียงของชาวบ้านให้กับผู้สมัครคนใดนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลบารมีของผู้สมัครคนนั้นด้วย การใช้เงินทุ่มซื้อเสียงอย่างเดียว มิได้เป็นหลักประกันว่าผู้สมัครที่ทุ่มเงินจะได้รับเลือกเสมอไป ระบบอุปถัมภ์ในหมู่บ้านจึงยังคงอิทธิพลอยู่ อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์การเคลื่อนไหวเรียกร้องอย่างต่อเนื่อง

เนื่อง ทำให้ชาวบ้านสามารถจำแนกแยกแยะระหว่างนักการเมืองที่มีความจริงใจพยายามช่วยแก้ไขปัญหากับนักการเมืองที่ไม่แสดงความใส่ใจช่วยแก้ปัญหาให้อย่างจริงจัง นักการเมืองประเภทแรกย่อมได้รับเสียงสนับสนุนอย่างแน่นหนาจากชาวบ้านที่ได้รับความช่วยเหลือ

3.2 สหกรณ์การเกษตรปากมูล

เป็นการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการผลิตไฟฟ้าพลังงานน้ำ เขื่อนปากมูล จากอำเภอพิบูลมังสาหาร สิริินทร และโขงเจียม มีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชน มีวัตถุประสงค์ในการสร้างทางเลือกอาชีพใหม่และพัฒนาส่งเสริมอาชีพ สร้างหลักประกันการดำเนินชีวิตให้กับสมาชิก และทำธุรกิจเพื่อหนุนเสริมอาชีพของสมาชิก สหกรณ์การเกษตรปากมูลเป็นองค์กรสมาชิกหนึ่งใน ชชช. ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อมุ่งในการเสริมความเข้มแข็งให้ชาวบ้าน ในรูปแบบสหกรณ์ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพในด้านเกษตร หัตถกรรม การให้สินเชื่อ และจัดหาปุ๋ยราคาถูก แก่สมาชิก การจัดทำสหกรณ์น่าจะเป็นรูปแบบที่เข้ามาช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวบ้านในการจัดการแก้ไขปัญหาเอง เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในระดับต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคในองค์กรด้วยระบบการเลือกตั้ง แต่ก็ยังคงมีปัญหา ว่า ในการเลือกตั้ง ชาวบ้านยังมีค่านิยมในเรื่องการเลือกคนที่มีอิทธิพลบารมีมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่ามาเป็นผู้นำ ทำให้อาจมองได้ว่าระบบอุปถัมภ์ระบบพึ่งพายังคงอิทธิพลเชิงซ้อนอยู่ในโครงสร้างในกลุ่มองค์กรประชาชนที่อาจเรียกได้ว่าการรวมตัวเคลื่อนไหวค่อนข้างเข้มแข็งกลุ่มหนึ่ง ระบบอุปถัมภ์ดังกล่าวจึงเป็นอุปสรรคต่อการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคตามแนวราบ การสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยระบบสหกรณ์ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ระดับความสำนึกทางการเมืองของสมาชิกโดยทั่วไปแล้ว อาจบอกได้ว่าย่อมมีมากกว่าชาวบ้านโดยทั่วไปที่มีได้ผ่านการรวมกลุ่มต่อสู้เรียกร้อง ชาวบ้านในกลุ่มสหกรณ์การเกษตรปากมูลมีความเติบโตทางการเมืองในบริบทของตนเอง มีความตระหนักรู้และความเข้าใจแยกแยะได้ระหว่างนักการเมืองดีกับนักการเมืองที่หวังเพียงเข้ามาครอบงำ และโดยที่ความเป็นชนบท ที่ผู้คนมีการคุ้นเคยสัมพันธ์กันมากกว่า การลงคะแนนเสียงจะให้คนที่รู้จักมากกว่าไม่รู้จัก ตรงนี้อาจต่างกับคนเมือง ที่สังคมต่างคนต่างอยู่ ไม่มีลักษณะของชุมชน ไม่มีโอกาสและไม่สนใจที่จะอยากรู้จักผู้สมัคร และใช้วิธีเลือกพรรคการเมืองแทนที่จะลงคะแนนโดยพิจารณาจากคุณสมบัติหรือความพึง

พอใจในตัวผู้สมัครเป็นหลัก ในสายตาของชาวบ้านกลุ่มนี้ พฤติกรรมของนักการเมืองแต่ละคน จึงเป็นปัจจัยสำคัญด้วยที่ชาวบ้านจะตัดสินใจลงคะแนนให้ นอกเหนือไปจากเงินทองข้าวของที่มาแจกจ่าย ดังนั้น หากมีการพัฒนาระดับความสำคัญทางการเมืองอย่างต่อเนื่องเข้มข้น เสริมองค์ความรู้ทางการเมืองควบคู่ไปกับการเสริมความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ ลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจ เน้นการสร้างรูปแบบสหกรณ์เพื่อชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ก็อาจมาเป็นปัจจัยสำคัญพัฒนาไปสู่การคานกับปัญหาการซื้อขายเสียงที่อาศัยระบบทุน ระบบอุปถัมภ์ ดังที่เป็นอยู่ กลอบายในอีกทางหนึ่งในการยกระดับความคิดทางการเมือง เช่นการต่อรองเอาเงินซื้อเสียงมาเป็นกองกลางพัฒนาหมู่บ้าน การต่อรองเปลี่ยนเงินซื้อเสียง แลกคะแนนเสียงกับนโยบายที่ช่วยแก้ไขปัญหาคอนเจนโดยตรง ตามข้อเรียกร้องของกลุ่ม เช่นราคาผลผลิตทางการเกษตร มั่นสำปะหลัง การจ่ายเงินค่าชดเชยค่าเสียโอกาสแก่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน เป็นต้น

3.3 ชุมชุมสหพันธ์สหกรณ์ภาคอีสาน (ช.ส.ส.อ.)

ชุมชุมสหพันธ์สหกรณ์ภาคอีสาน เป็นการรวมตัวกันของสหกรณ์ขนาดเล็กในระดับตำบล หมู่บ้าน ที่จัดตั้งขึ้นตามแนวนโยบายของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ปัจจุบันมีสหกรณ์เครดิตยูเนียนในภาคอีสาน ประมาณ 69 แห่งเข้าร่วม หรือประมาณ 35,000 คน ช.ส.ส.อ. พัฒนาการมาจากกลุ่มผู้เลี้ยงวัว ควาย ทำหน้าที่ฝึกอบรม ในเรื่องสถานการณ์สังคม/ชุมชน การกำหนดทิศทางการทำกิจกรรมคลังสินค้ารวมและการผลักดันนโยบายรัฐ ช.ส.ส.อ. มีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างครู ผู้นำชุมชน นักพัฒนา

การจัดตั้งชุมชุมสหกรณ์ ฯ มีแนวคิดจากการมองปัญหาการเอาัดเอาเปรียบที่เกษตรกรอีสานเผชิญอยู่ สาเหตุมาจากการรับรู้ไม่เท่าทัน มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ ไม่มีกำลังการต่อรอง การเมืองอ่อนแอ การแก้ไขปัญหาคือเกษตรกรต้องรวมตัวกัน การจัดตั้งสหกรณ์เป็นรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยเสริมความเข้มแข็งให้เกษตรกรได้ ภารกิจของชุมชุม ฯ คือการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิก การฝึกอบรม การสร้างเครือข่ายธุรกิจระหว่างสมาชิก การเคลื่อนไหวผลักดันระดับนโยบายรัฐ โดยการดำเนินงานมีลักษณะของการประชุมเจรจาสะท้อนปัญหา เสนอทางเลือก และต่อรองทางการเมืองกับระบบราชการ ให้เอื้ออำนวยประโยชน์แก่การแก้ไขปัญหาคอนเจนของชาวบ้าน โดยไม่ต้องทำการชุมชุมประท้วง ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งในการจัดการปัญหาแบบสันติวิธี

การพัฒนา ข.สสอ. จึงเป็นความจำเป็นเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรของตนเอง เพื่อเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ให้กับองค์กรสมาชิก เป็นสถาบันทางเศรษฐกิจในการสร้างฐานที่มั่นคงทั้งในด้านเงินทุน การผลิต การตลาด และการแปรรูป เป็นสถาบันสำรองโดยการรวมพลังเพื่อปกป้องสิทธิผลประโยชน์ของตนและสังคม

ในการเสริมความเข้มแข็งแก่เกษตรกร ขณะที่ยุมนุมสหกรณ์ ๔ เป็นองค์กรเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน (สกยอ.) ซึ่งมีสมาชิกส่วนหนึ่งมาจากยุมนุมสหกรณ์ ๔ ถือเป็นองค์กรเสริมความเข้มแข็งทางการเมือง กิจกรรมร่วมของยุมนุมสหกรณ์ ๔ กับ สกยอ. ที่กำหนดจัดในระหว่างเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม 2541 คือการจัดอบรมสมาชิกร่วม 3000 คน ในพื้นที่อำเภอ เขมรรัฐ นาดาล น้ำยืน และ โพธิ์ไทร โดยมีเนื้อหาในเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในปัจจุบัน ความรู้ในเรื่องรัฐธรรมนูญ สิทธิการรับรู้ข่าวสาร เป็นต้น ในการอบรมจะใช้รูปแบบของ AIC และ SWAP ทั้งนี้อาจสอดแทรกเนื้อหาในเรื่องการเลือกตั้งในหลักสูตรการอบรมได้

3.4 สหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขง

สหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขง เป็นองค์สมาชิกรวมของยุมนุมสหพันธ์สหกรณ์ภาคอีสาน มีสมาชิกใน 3 อำเภอ คืออำเภอโพธิ์ไทร เขมรรัฐ และกิ่งอำเภอนาดาล มีสมาชิกประมาณ 1,100 ครอบครัว สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ครู นักพัฒนา ที่ทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน ช่างราชการ ตำรวจ ครู มีกิจกรรมหลักคือ ธุรกิจกู้เงิน ค้าข้าว ค้าปุย ค้าไม้ ค้าสุรา ด้วยการซื้อสินค้าคุณภาพมาขายให้สมาชิกในราคาถูกไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ปัญหาที่พบคือ ชาวบ้านโดยทั่วไปไม่ค่อยมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังมีความสัมพันธ์ค้าขายกับพ่อค้า เดิม เนื่องจากสามารถหยิบยืมได้ง่ายเวลาป่วยไข้ หรือต้องการใช้ปุย ยังนิยมพึ่งพิงกับระบบอุปถัมภ์เดิม แทนที่จะมาใช้บริการจากเครดิตยูเนียน

3.5 องค์กรกลางการเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานี

องค์กรกลางการเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานี จัดตั้งขึ้นตามคำสั่งของคณะกรรมการองค์กรกลางการเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่สอดส่องดูแลการเลือกตั้ง และรณรงค์ประชาธิปไตย ส่งเสริมให้ประชาชนมาใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ในช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้ง คณะกรรมการองค์กรกลางการเลือกตั้งและอาสาสมัครในจังหวัดอุบล ซึ่งได้ดำเนินการในเรื่องการเลือกตั้งมานับตั้งแต่ พ.ศ. 2535 มีเครือข่าย

สมาชิกที่กว้างขวางจากทุกสาขาอาชีพ อาทิ แพทย์ พยาบาล นักวิชาการ นักพัฒนา หน่วยงาน สื่อสารมวลชน นักวิทยุ ครู อาจารย์ นักเรียนนักศึกษา แม้ในภายหลังภารกิจในการดูแลการเลือกตั้งสิ้นสุดลงตามวาระ ยังคงมีการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ในช่วงการสรรหาสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) มีการรวมตัวกันในรูปแบบของที่ประชุมประชาชนเพื่อรัฐธรรมนูญ (ทปร.) จังหวัดอุบล จัดกิจกรรมรณรงค์สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในช่วงการร่างรัฐธรรมนูญ มีการรวมกลุ่มในรูปของสมัชชาเพื่อร่างรัฐธรรมนูญ จัดกิจกรรมรณรงค์รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในประเด็นต่างๆของรัฐธรรมนูญ ในปัจจุบัน มีการรวมตัวกันในชื่อของศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์กรประชาชนอุบล เพื่อทำหน้าที่รณรงค์ให้ความรู้ประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง โดยมุ่งกลุ่มเป้าหมายที่ประชาชนในชนบท เพื่อเป็นการขยายเครือข่ายไปในระดับอำเภอ ตำบล ต่อไป

3.6 คณะกรรมการประสานงานองค์การเอกชนจังหวัดอุบล (อพช.อุบล)

อพช.อุบล มีสมาชิกเป็นองค์การพัฒนาเอกชนในจังหวัด 18 แห่ง ทำงานในลักษณะเครือข่าย เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล วิเคราะห์สถานการณ์ ประสานกับราชการในนาม อพช. โดยทั่วไป อพช.จะทำงานเป็นตัวเสริมบทบาทของรัฐ ดำเนินการในส่วนที่รัฐไม่สามารถทำได้ และการสร้างความเข้มแข็งในส่วน of ประชาชน อพช.อุบล สามารถเป็นองค์กรเครือข่ายที่จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเลือกตั้งร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ในอนาคต

3.7 สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.อีสาน)

สสส. มีกิจกรรมหลักสี่ประการ คือ

1. การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ชาวบ้านกรณีที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น ปัญหาสิทธิที่ทำกิน ปัญหาสิทธิในที่อยู่อาศัย ในปีหนึ่งรับเรื่อง 5 คดี
2. การเสริมความเข้มแข็งให้สภาตำบล/องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีกลุ่มเป้าหมาย ใน 35 พื้นที่ในอีสานล่าง เขต 1 ได้แก่ อุบล ศรีสะเกษ ยโสธร อำนาจเจริญ มุกดาหาร ร้อยเอ็ด และ เขต 2 ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ มหาสารคาม ชัยภูมิ ใน

จังหวัดอุบลมีพื้นที่ใน 15 อบต. ใน 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอพิบูลมังสาหาร สิรินคร เขมราฐ ตระการพืชผล โพธิ์ไทร วารินชำราบ และอำเภอเมือง จัดอบรมโดยเฉลี่ยเดือนละ 3 ครั้งหมุนเวียนกันไปตามอบต.ต่างๆ

3. การเสริมความรู้กฎหมายแก่ชาวบ้าน ให้ความรู้กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายเลือกตั้ง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

4. โครงการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายผ่านทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ทางคลื่นความถี่ 98.5 MHZ ทุกวันระหว่างเวลา 10.00 - 11.00 น. โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ กฎหมายเลือกตั้ง ความเคลื่อนไหวทางการเมือง การเมืองของประชาชน คณะกรรมการการเลือกตั้ง ฯลฯ และบางครั้งจะเชิญวิทยากรจากมหาวิทยาลัยอุบล สถาบันราชภัฏ และองค์กรเอกชนต่าง ๆ เป็นต้น มาบรรยายให้ความรู้

สสส. เป็นองค์กรที่เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวในเรื่องประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ มานานร่วม 20 ปี เป็นกำลังสำคัญของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) ในภาคอีสาน ในการรณรงค์ประชาธิปไตยต่อสู้กับ รสช. เป็นหลักของคณะกรรมการองค์กรกลางการเลือกตั้ง นับตั้งแต่องค์กรกลางได้ถูกจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2535 ในการจัดตั้งเครือข่ายองค์กรกลางการเลือกตั้งจังหวัดในภาคอีสานล่าง ร่วมในการจัดตั้งที่ประชุมประชาชนเพื่อรัฐธรรมนูญ (ทปร.) สมัชชาเพื่อร่างรัฐธรรมนูญภาคอีสานล่าง และล่าสุดร่วมในการจัดตั้งศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์กรประชาชนจังหวัดอุบล เพื่อเคลื่อนไหวในเรื่องประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการจัดตั้งเครือข่ายการเลือกตั้งให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในจังหวัด บทบาทของ สสส. จะเน้นการเป็นตัวกระตุ้น สร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ สร้างคน วิทยากร กระจายการรับรู้ให้ออกไปอย่างกว้างขวาง ให้กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ทำหน้าที่เชื่อมความรู้กับชุมชน ชาวบ้าน

3.8 มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต

เริ่มก่อตั้งมาเมื่อ พ.ศ. 2535 เป็นการรวมกลุ่มของนักวิชาการ ศูนย์วิชาการ โภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล นักธุรกิจ เพื่อทำงานปกป้องรักษาป่าสงวน ฯ ป่าดงนาทาม บริเวณผาแต้ม ติดชายแดนระหว่างเขตอำเภอโขงเจียมและอำเภอสิ

เมืองใหม่ มีกิจกรรมใน 10 หมู่บ้าน มีกลุ่มเป้าหมายหลากหลาย เช่น กลุ่มเยาวชน มีกิจกรรมเยาวชนรักห้องเรียน ห้องสมุด การเดินป่า กลุ่มเป้าหมายผู้ใหญ่ มีกิจกรรมเช่น การจัดสัมมนาปาฐกถา กฎหมายรัฐธรรมนูญ กลุ่มเป้าหมายพระ เช่นการทอดผ้าป่า การอบรมสัมมนาเรื่องพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้น ในเรื่องการเลือกตั้ง สามารถจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ 10 หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง คือเป็นหมู่บ้านปลอดการซื้อขายเสียงได้

3.9 มูลนิธิยุวพุทธพัฒนา

มูลนิธิมีกิจกรรมในสองศูนย์ คือศูนย์คุ้มครองสิทธิ์เด็ก ให้คำปรึกษาช่วยเหลือด้านกฎหมาย และศูนย์ผู้นำยุวพุทธเพื่อพัฒนาสังคม ที่จัดให้มีการอบรมผู้นำเยาวชนอายุระหว่าง 15-25 ปี ตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ทุกปี ในช่วงเดือนตุลาคม แต่ละปีมีผู้นำเยาวชนเข้ารับการอบรมประมาณรุ่นละ 100 คน เนื้อหาการอบรมเน้นที่ภาวะผู้นำ ประชาธิปไตย การจัดกิจกรรมพัฒนาสังคม หลังการอบรม เยาวชนจะรวมตัวกันทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ขุดบ่อน้ำ ทำถนน คุ้คลอง หรือกิจกรรมรณรงค์สารเสพติด ยาบ้า และประชาธิปไตย เป็นต้น ในการอบรมเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องการเลือกตั้ง จัดหาอาสาสมัครเลือกตั้ง สามารถดำเนินการได้ ด้วยการประชาสัมพันธ์ไปตามสถานบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีตัวกลางในการประสานงานให้อยู่แล้ว

3.10 มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.)

มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เพิ่งเริ่มเข้ามาดำเนินการในชุมชนจังหวัดอุบล ด้วยการจัดตั้งโครงการพัฒนาชุมชนแออัด จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ที่ชุมชนเทศบาลเมือง มีประชากรประมาณ 200 คน ชุมชนโรงเรียนเทศบาลบูรพา 1 ชุมชนหาดวัดใต้ ชุมชนเกตแก้ว มีประชากรประมาณ 400 คน ชุมชนลับแล มีประชากรประมาณ 300 คน ชุมชนหาดสวนสุข มีประชากรประมาณ 300 คน แต่ละกลุ่มออมทรัพย์มีสมาชิกเพียง 20 - 30 คน การทำงานของมพศ. เน้นที่การจัดระเบียบชุมชน การสร้างกลุ่ม โครงสร้างชุมชนแออัดในอุบล มีกรรมการชุมชนจำนวน 7-9 คน โดยการจัดตั้งจากเทศบาลเป็นส่วนใหญ่ มีอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน

(อสม.)ประจำชุมชน อสม.เป็นชาวบ้านที่ได้รับการอบรมจากสาธารณสุขในเทศบาล แต่ละชุมชนจะมีอสม.ประจำโดยเฉลี่ยครบครัว 20 ครัวครัวต่ออาสาสมัคร 1 คน บทบาทของกรรมการชุมชนและอสม.ในแต่ละชุมชนมีความต่างกัน บางชุมชน กรรมการชุมชนจะมีบทบาทมากกว่า บางชุมชนอสม.จะมีบทบาทมากกว่า ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพการเป็นผู้นำของแต่ละคน

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง หัวคะแนนจะเป็นกรรมการชุมชน หรืออดีตกรรมการชุมชน กรรมการออมทรัพย์บางคนเป็นหัวคะแนน แต่เป็นหัวคะแนนปลายแถว ในความหมายที่ว่าคอยประสานงานหาความสนับสนุนมาช่วยชาวบ้าน เช่นเวลาชุมชนมีการจัดงาน จะทำหน้าที่คอยหาเงินมาสนับสนุนค่าใช้จ่ายการจัดงานเล็ก ๆ น้อย ๆ (500 บาท) หาน้ำ น้ำแข็งมาบริการชาวบ้าน เป็นต้น อสม.ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ไม่ค่อยยุ่งกับเงินซื้อเสียง ปัญหาการซื้อขายเสียงในการเลือกตั้งที่ผ่านมา สามารถพบเห็นเป็นปกติในชุมชนแออัดโดยทั่วไป ข้อสังเกต คือว่า คนในชุมชนเมืองจะรับเงินเร็วกว่า เรียกร้องที่จะเอาเงินมากกว่า บางครั้งถ้าไม่ให้เกิดมีการต่อว่าต่อขาน ต่างกับในชนบทที่จะวางเฉยมากกว่า ถ้าให้ รับ ไม่ให้ ไม่ทำอะไร การแก้ปัญหาการซื้อขายเสียงในชุมชนเป็นเรื่องยาก ระบบอุปถัมภ์ความยากจนและการรับรู้ ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการกำจัดปัญหาการซื้อขายเสียงให้หมดไป ตัวอย่างในชุมชนลับแล มีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ ปัญหาใกล้ตัวที่สุด คือปัญหาที่จะถูกทางการรถไฟไฟที่ออกไปจากชุมชน น่าจะเป็นเรื่องเดือดร้อนที่ชาวบ้านจะต้องให้ความสนใจ แต่กลับไม่ได้รับความสนใจ กระตือรือร้นจากชาวบ้าน ดังนั้น ทำให้มองได้ว่า การซื้อขายเสียงย่อมไม่ใช่ประเด็นที่เป็นปัญหาลำหรับชาวบ้านเลยก็ได้

3.11 มูลนิธิฟื้นฟูชนบท

มูลนิธิฟื้นฟูชนบท มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ทำงาน ในภาคเหนือ ได้แก่ พะเยา เชียงราย ลำปาง อุตรดิตถ์ ในอีสาน ได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ในอุบลราชธานี เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2523 โครงการให้ความช่วยเหลือผู้อพยพชาวเขมร ต่อมาทำโครงการพัฒนาชุมชน โครงการพัฒนาสามล้อ ด้วยการให้กู้ยืม ปัจจุบันมีการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ในอีสานมีทั้งหมด 53 กลุ่ม สมาชิกสองพันกว่าครอบครัว เฉพาะในอุบลมี 16 กลุ่ม สมาชิกประมาณกลุ่มละ 20 - 80 คน นอกจากนี้ มีโครงการป้องกันเอดส์ ในโรงเรียน มีสมาชิกร้อยกว่าคน

งานของมูลนิธิฯ จะเน้นงานด้านพัฒนาสังคมเป็นหลัก หากมีงานที่นอกเหนือไปจากขอบข่ายนี้ จะต้องพิจารณาการเข้าร่วมเป็นโครงการ ใดๆ ไป อย่างไรก็ตาม โดยตัวบุคลากรของมูลนิธิฯ มีความสนใจงานทางด้านการเมือง ผู้อำนวยการมูลนิธิฯ อุบล ได้รับเลือกเป็นประธาน อพช.อุบล รองเลขาธิการ มูลนิธิฯ กรุงเทพมหานครจัดรายการวิทยุรายการเผยแพร่รัฐธรรมนูญในช่วงการร่างรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

3.12 คณะอนุกรรมการสภาพนายความจังหวัด

คณะอนุกรรมการสภาพนายความจังหวัด เป็นองค์กรสาขาของสภาพนายความที่มาจากการเลือกตั้งของทนายความในจังหวัด ที่ผ่านมาก่อนกรรมการสภาพนายความมีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์ทางการเมืองการเลือกตั้ง ค่อนข้างเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ทำการศึกษานี้ อาจมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล เนื่องจากจะมีการเลือกตั้งใหม่ตามวาระ มีข้อสังเกตประการหนึ่งของทนายความโดยทั่วไป คือ มีความสนใจสนับสนุนพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง

3.13 ชมรมครูสังคมศึกษา

ชมรมครูสังคมศึกษา มีสมาชิกเป็นครูสอนสังคมศึกษาของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำอำเภอและตำบล จำนวน 72 แห่งในอุบล ประมาณ 100 กว่าคน ถูกจัดตั้งขึ้นมาในช่วงการรณรงค์รัฐธรรมนูญ โดยมีศึกษานิเทศน์เป็นประธาน ที่ผ่านมากิจกรรมประชาพิจารณ์รัฐธรรมนูญ จัดพูดคุยเกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ 3 ฉบับ สามารถจัดอบรมหาอาสาสมัครเลือกตั้งในระดับตำบล หรือจัดอบรมเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้งได้ โดยเฉพาะสมาชิกของชมรมมีศักยภาพเป็นวิทยากรอบรมเผยแพร่ประชาธิปไตยแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะนักเรียนมัธยมปลาย อายุระหว่าง 15 - 18 ปี มีประมาณ 2000 - 5000 คน ในจังหวัดอุบล

3.14 ชมรมผู้สูงอายุ

หรือที่เรียกว่าศูนย์พัฒนาสุขภาพ วิทยาลัยพยาบาล อุบลราชธานี ให้บริการตรวจสุขภาพแก่สมาชิก 200 กว่าคน ที่เป็นผู้สูงอายุ เกษียณแล้ว เคยมีอาชีพตั้งแต่ครู ตำรวจ ทหาร ข้าราชการในกระทรวงมหาดไทย อายุระหว่าง 60 - 85 ปี ชมรมจะมี

การประชุมพบสมาชิกทุกพุธแรกของเดือน หลายคนมีความสนใจทางการเมือง สามารถหาวิทยากรไปแลกเปลี่ยนความรู้ได้

3.15 หอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี

หอการค้าอุบล เป็นที่รวมกลุ่มของบริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจด้านต่าง ๆ ในจังหวัดอุบล มีวารสารข่าวหอการค้า รายงานข่าวกิจกรรมของหอการค้าและสมาชิกเป็นประจำทุกเดือน ในวารสารข่าว หน้า 3 มีคอลัมน์ “240 วัน แกะรอยร้อยเรื่องการร่างรัฐธรรมนูญไทย” ให้เนื้อหาสาระต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญ ในเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เจ้าของคอลัมน์ซึ่งเป็นเลขาธิการ หอการค้าอุบล ยินดีรับข้อมูลข่าวสารออกเผยแพร่แก่ผู้อ่าน มีรายการวิทยุวาระดี ออกอากาศทุกวันทางสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย (สวท.) คลื่นความถี่ 98.50 ตั้งแต่เวลา 16.00 - 17.00 หอการค้า มีการประชุมสามัญประจำปี ซึ่งสามารถเปิดโอกาสให้มีการนำเสนอเรื่องการเลือกตั้ง เป็นการสร้างความเข้าใจพื้นฐานนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของสมาชิกได้ ในการเลือกตั้งที่ผ่านมา มีคนที่สนใจร่วมในกิจกรรมขององค์กรกลางการเลือกตั้ง แต่องค์กรกลางไม่มีอำนาจทางกฎหมายรองรับ ขาดหลักประกันความปลอดภัย ทำให้คนไม่อยากเข้าร่วม ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถทำความเข้าใจในเรื่องบทบาทภารกิจให้เกิดความชัดเจนแก่คนทั่วไป จะสามารถดึงการมีส่วนร่วมจากผู้คนได้มาก หอการค้ามีนโยบายต้องแยกจากการเมือง ไม่เข้าไปก้าวก่าย หรือสนับสนุนนักการเมืองคนใดคนหนึ่ง

3.16 ศูนย์สังคมพัฒนา หรือมูลนิธิคทาตอลิคประชาพัฒนา

ศูนย์มิชชั่นจังหวัดอุบล ฯ มีวัดอยู่ในการดูแล 52 วัด ใน 7 จังหวัด ได้แก่ อุบล สุรินทร์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ และยโสธร โดยที่ศูนย์มิชชั่นอุบล มีที่ทำการอยู่ที่ศูนย์สังคมพัฒนา และในศูนย์สังคมพัฒนาได้มีการจัดตั้งมูลนิธิคทาตอลิคประชาพัฒนา กิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในพื้นที่จ.อุบล กับกลุ่มชาวบ้านประมาณ 100 กว่าคนที่อำเภอเรณูนคร และสี่เมืองใหม่ มีโครงการปฎิโครงการเลี้ยงสัตว์ จัดกลุ่มข้าว ฯลฯ

งานที่ศูนย์ ฯ ทำมุ่งทำงานพัฒนา แต่ก็พร้อมที่จะช่วยเผยแพร่เนื้อหาประชาธิปไตยให้แก่เครือข่ายชาวบ้านที่ทำงานอยู่ด้วย โดยผ่านเจ้าหน้าที่ของศูนย์ ฯ ประสานงานจัดประชุมชาวบ้านให้ได้ นอกจากนี้ มีศูนย์ประสานงานเยาวชนของมิชชั่นที่ทำงานประสานงานกับเยาวชนคาทอลิกในหมู่บ้านคาทอลิก 107 หมู่บ้าน ใน 7 จังหวัด สามารถเป็นศูนย์เผยแพร่ข่าวสารประชาธิปไตยหรือการเลือกตั้งได้ด้วย

โดยทั่วไปแล้ว พระสงฆ์ไม่สามารถยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่น่าจะสามารถเป็นสื่อกลางช่วยสนับสนุนงานเลือกตั้งได้ เช่นการเผยแพร่ข่าวสารแก่สัตบุรุษ เฉพาะที่อุบล มีวัดอยู่ 15 แห่ง แต่ละแห่งมีสัตบุรุษระหว่าง 1000 ถึง 3000 คน

4. ศักยภาพและข้อจำกัดขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

องค์การเอกชน และองค์การชาวบ้าน ในจังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อการทำงานที่หลากหลาย มีงานทั้งในระดับนโยบายและในพื้นที่ ในเรื่องที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ประเด็นในเรื่องที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ ปัญหาปากท้อง ปัญหาที่ทำกิน ปัญหาความไม่เป็นธรรม ความเดือนร้อนจากการไม่ได้รับค่าชดเชยที่เป็นธรรม ฯลฯ มีประวัติการทำงานที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง มีความเข้มข้นในบางพื้นที่ ในบางวาระโอกาสที่กระแสการเมืองขึ้นสูง แม้ว่าแต่ละองค์กรต่างมีภารกิจมีวัตถุประสงค์เฉพาะขององค์กร แต่มีความพร้อมที่จะรวมตัวกันเคลื่อนไหว เมื่อเกิดประเด็นร่วมเฉพาะหน้า ไม่ว่าจะเป็นประเด็น ประชาธิปไตย ประเด็นรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องของการเลือกตั้ง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการต่อสู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จากกลุ่มบุคคล กลุ่มองค์การไม่กี่คน ไม่กี่กลุ่ม มีการเติบโตขยายตัว รวมตัวคนองค์กรในระดับที่กว้างขวางขึ้น สามารถทำให้ประเด็นปัญหาเป็นประเด็นร่วมของทุกฝ่ายในการที่จะร่วมกันผลักดัน ไม่ใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แกนนำในส่วนขององค์การเอกชน เช่น สสส. องค์กรกลาง อพช.อุบล ในส่วนของชาวบ้าน เช่น ชชช. สหกรณ์เครดิตยูเนียน ในส่วนของนักวิชาการที่เข้ามาร่วมเช่น จากมหาวิทยาลัยอุบล สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ตัวละครเหล่านี้ ล้วนเป็นผู้ที่มีบทบาทโดดเด่นอย่างสำคัญในการผลักดันให้การรณรงค์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของจังหวัดอุบล เป็นไปด้วยความเข้มแข็ง เป็นกลไกที่ขาดไม่ได้ในการทำให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองในหมู่ประชาชนจังหวัดอุบล ล่าสุด คือการจัดตั้งศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์การประชาชนจังหวัดอุบลที่รวมกลุ่มองค์การเอกชนและองค์การชาวบ้าน ทำงานรณรงค์เคลื่อนไหวในเรื่องประชาธิปไตย สร้างคน สร้างวิทยากร สร้างกระบวนการถ่ายทอดการรับรู้ ให้แผ่กระจายซึบลึกลงไปในทุกพื้นที่

ศักยภาพ ความพร้อม ความกระตือรือร้นที่มีอยู่ขององค์กรต่าง ๆ นั้นสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ปัญหา ยังคงมีอยู่ เมื่อปัจจัยทางด้านทรัพยากรที่จำเป็นต่าง ๆ ยังมีความขาดแคลนอยู่มาก รวมถึงตลอดถึง ข่าวสารข้อมูล การสื่อสาร ที่ยังไม่ทันทั่วถึงและบางครั้งก็มีความเป็นนามธรรม ขับซ้อนยากแก่การทำความเข้าใจ หากจะลองเปรียบเทียบให้ประชาชนจังหวัดอุบล เป็นเสมือนทุ่งนาข้าวที่รอสายน้ำ องค์การต่าง ๆ ในอุบลเปรียบเสมือนคลองหรือท่อส่งน้ำ ซึ่งได้พยายามที่จะต่อท่อเชื่อมเข้าหากันให้ครอบคลุมทั่วพื้นที่องนา ทว่ายังขาดน้ำเชื้อ ที่เมื่อนำมาปล่อยลงให้หลังไหลเผยแพร่ผ่านท่อองค์กรไปสู่ท้องนาที่เหือดแห้ง จะขุดชีวิตต้นข้าวประชาธิปไตย ได้ออกเงยเติบโตกล้าอย่าง

งดงาม สามารถทนสู้ลมแดดที่แผ่อิทธิพลและการคอร์รับชั่นซึ่งได้กัดกร่อนสังคมชุมชนอยู่ทุกเมื่อ มาแปรเปลี่ยนสร้างรากแก้วให้ชุมชนเติบโตใหญ่อุดมมั่งคั่งด้วยความสุจริต และยุติธรรม

5. ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนที่สอดคล้องกับสภาพจังหวัด

องค์การเอกชนของจังหวัดอุบล หากจะแบ่งประเภทตามความสนใจในการเคลื่อนไหวทางการเมือง อาจมีระดับความสนใจที่แตกต่างกันไป ดังนี้

1. องค์การเอกชนที่มีความสนใจ มีความกระตือรือร้น ประสงค์เข้ามีส่วนร่วม เช่น องค์การกลางการเลือกตั้ง สสส. ทปว. อนุกรรมการสภาพทนายความประจำจังหวัด ชมรมครูสังคมศึกษา ชชช. ชุมนุมสหพันธ์สหกรณ์ภาคอีสาน เป็นต้น
2. องค์การเอกชนที่มีความสนใจปานกลาง เนื่องจากลักษณะงานโดยปกติไม่เกี่ยวข้อง กับกิจกรรมทางการเมืองโดยตรง แต่พร้อมจะเข้าร่วม หากได้รับการติดต่อ หรือเมื่อมีการประสานงานเชิญชวนให้เข้าร่วม เช่นอพช.อุบล ศูนย์สังคมพัฒนา ชมรมผู้สูงอายุ มูลนิธิยุวพุทธพัฒนา หอการค้า เป็นต้น
3. องค์การเอกชนที่ไม่มีความสนใจ หรือมีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น โครงการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น ที่ต้องทำงานประสานกับราชการ ไม่อาจร่วมงานด้านการเมืองได้ เพราะเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดกับราชการ เป็นผลให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ได้ หรือ โรตารี โลชั่น ที่สมาชิกมีความสนใจเฉพาะแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจของตนเอง เป็นต้น

การทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองการเลือกตั้งในกลุ่มองค์การเอกชนสองประเภทแรก สามารถทำได้โดยไม่มีอุปสรรคมากนัก ด้วยการส่งเสริมในเรื่องงบประมาณ ข้อมูลข่าวสาร และการอบรมพัฒนานักกลางให้มีความรู้เข้าใจความเข้าใจ และความสามารถในการถ่ายทอด ทัศนคติเผยแพร่แก่กลุ่มเป้าหมายที่ตนเองทำงานอยู่ด้วยได้ต่อไป ให้เกิดเป็นลูกโซ่ความคิดที่ขยายต่อเนื่องมีปฏิสัมพันธ์แตกฉานออกไปอย่างกว้างขวางและซึมลึกลงไปในชุมชน แต่สำหรับองค์การเอกชนประเภทที่สามนั้น คงต้องทุ่มเททรัพยากรและความพยายามมากเป็นพิเศษ ในอันที่จะแสวงวล้อมความสนใจที่มีอยู่เฉพาะตนของกลุ่มบุคคลดังกล่าว ให้เกิดความเข้าใจเห็นภาพความเชื่อมโยงระหว่างผลประโยชน์ของตนที่ดำรงอยู่นั้น มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับปัญหาสังคมการเมืองที่เกิดอยู่รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการคอร์รับชั่น ในวงราชการและนักการเมือง ความตกต่ำทางเศรษฐกิจ ความเสื่อมถอยของสังคม ฯลฯ และการเยียวยาแก้ไข จำเป็นต้องอาศัยพลังจากทุกส่วนในสังคมเข้าร่วมในการผลักดัน การจะดำเนินการให้เกิดผลได้ ต้องหาผู้นำที่มีความสามารถ ได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากผู้คนในสังคมนั้น มาช่วยชี้แนะปลุกเร้าพลังและ

ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างสิ้นเหลือ ให้ถูกนำมาปรับใช้อย่างมีคุณค่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเอง และสังคมโดยรวม

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างในจังหวัดอยุธยา

เกริ่นนำ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือที่เรียกกันสั้นๆว่า “อยุธยา” นั้น เคยเป็นอดีตราชธานีถึง 417 ปี เป็นสัญลักษณ์นครแห่งประวัติศาสตร์ที่ได้หล่อหลอมชาวอยุธยาให้เป็นคนที่มีความภาคภูมิใจในประวัติอันยาวนาน ในอดีตวิถีชีวิตแบบในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ได้หล่อเลี้ยงชีวิตทั้งคนอยุธยา และหล่อเลี้ยงคนในภาคกลางเสมอมา ส่งผลให้เกิด “วัฒนธรรมลุ่มน้ำ” พอใจกับความเรียบง่ายสันโดษ มีวัดเป็นที่พึ่งทางใจ ชาวบ้านจะสมานานศีลภาวนา และมีความสุขกับชีวิตที่เรียบง่าย แม้ภายหลังวัฒนธรรมเหล่านี้จะค่อยๆเลือนหายไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากภาคอุตสาหกรรมที่ค่อยๆรุกเข้ามา แต่ลักษณะความเป็นชุมชนของอยุธยาก็ยังดำรงอยู่ ทำให้อยุธยามีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างจากจังหวัดอื่น โดยเฉพาะลักษณะการรวมกลุ่มของประชาชน เป็นการรวมกลุ่มที่เน้นที่ความเป็นชุมชนมากกว่าความเป็นปัจเจกชน กิจกรรมขององค์การเอกชนในจังหวัดอยุธยาจึงมีนัยทางการเมืองที่น่าสนใจ โดยเฉพาะหากเราจะนิยามการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบใหม่ ที่นอกเหนือไปจากการไปหย่อนบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่หมายรวมถึงการร่วมคิด ร่วมกำหนด และร่วมผลักดัน เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน และเพื่อสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมขึ้นมาในสังคมอยุธยา การศึกษาถึงศักยภาพขององค์การเอกชนเหล่านี้ จะเน้นที่ความเป็นไปได้ของการขยายบทบาทของการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะขององค์การเอกชนในอยุธยา และเพื่อนำไปประยุกต์กับจังหวัดอื่น ที่มีลักษณะการรวมกลุ่มของประชาชนในลักษณะคล้ายคลึงกัน

1. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัด

1.1 ที่ตั้งอาณาเขตและพื้นที่

อยุธยาตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพไปทางทิศเหนือ 72 กิโลเมตร อยุธยามีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 2556.640 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,597,900 ไร่ หรือ 15.46% ของพื้นที่ภาคกลาง มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 11 ของจังหวัดในภาคกลาง มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดอื่นๆดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดอ่างทอง และลพบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดนครปฐม นนทบุรี และปทุมธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดสระบุรี

เนื่องจากอยุธยาตั้งอยู่ในบริเวณ ที่ราบลุ่มเดลต้า ลักษณะของดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว ร่องลงไปคือ ดินเหนียวปนดินร่วน ในฤดูฝนจะมีน้ำท่วมขังนาน ความอุดมสมบูรณ์ในดิน จึงมีมาก พืชสมควร ซึ่งเหมาะแก่การปลูกข้าวมาก จากพื้นที่ดินทั้งหมดจำนวน 1,597,900 ไร่ เป็นที่นาปลูก ข้าวถึง 1,370,159 ไร่ แม้ว่าในระยะหลัง พื้นที่การเกษตรจะเริ่มลดลง เนื่องจากการที่ภาคอุตสาหกรรมเริ่มเติบโตและเข้ามาแทนที่ภาคเกษตรกรรม ซึ่งเป็นผลให้ที่ดินราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว สภาพ การถือครองที่ดินจึงเริ่มเปลี่ยนไป แต่ถึงกระนั้นอาชีพหลักของคนอยุธยาส่วนใหญ่ ยังเป็น การทำนา ทำสวน ทำไร่ และประมงน้ำจืด

1.3 การปกครอง และประชากร

อยุธยาแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 16 อำเภอ ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา ท่าเรือ นครหลวง บางไทร บางบาล บางปะอิน บางปะหัน ผักไห้ ภาชี วังน้อย เสนา ลาดบัวหลวง บางซ้าย อุทัย มหาสาร และบ้านแพรก มีจำนวนตำบล 209 ตำบล จำนวนหมู่บ้าน 1,465 หมู่ บ้าน ส่วนการปกครองท้องถิ่น ประกอบด้วย เทศบาล 3 แห่ง ได้แก่ เทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา เทศบาลเมืองเสนา และเทศบาลตำบลท่าเรือ สุขาภิบาล 24 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 129 แห่ง

จากสถิติของปกครองจังหวัด เมื่อเดือนตุลาคม ปี 2540 อยุธยามีประชากรทั้งสิ้น 714,656 คน เป็นชาย 348,613 คน และหญิง 366,043 คน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยของ อยุธยาเท่ากับ 227 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยอาศัยอยู่ในอำเภอพระนครศรีอยุธยามากที่สุด จำนวน 32,050 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 129,953 คนหรือ มีความหนาแน่น 1042 คนต่อตา รวากิโลเมตร และอยู่ในอำเภอบ้านแพรกน้อยที่สุด จำนวน 2,558 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 9,505 คนหรือ มีความหนาแน่น 129 คนต่อตารางกิโลเมตร

ข้อมูล อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อำเภอ /กิ่ง อำเภอ	อบต (แห่ง)	พื้นที่ (ตร. กม.)	ห่าง จาก จังหวัด	ตั้ง เมื่อ พ.ศ.	จำนวน ตำบล หมู่ บ้าน	ประชากร ชาย หญิง	จำนวน (หลัง คา เรือน)	เทศบาล สุขาภิบาล	รายได้ เทศบาล สุขาภิบาล
พระนคร ศรีอยุธยา	13	130.58	1	2440	21 120	129,953 64,082 65,871	32,050	นครศรีอยุธยา อยุธยา	104,911,410 870,2152

ท่าเรือ	8	106.1 9	75	2449	10 84	49,170 23,867 25,303	12,730	ตำบลท่า เรือ ท่าหลวง	28,723,084 16,725,761
นครหลวง	6	198.9 2	20	2446	12 74	33,027 15,884 17,143	8,366	นครหลวง อรัญญิก	11,114,392 3,544,333
บางไทร	9	219.6 8	45	2441	23 136	45,010 21,977 23,033	10,383	บางไทร ราชคณา	6,353,088 4,737,860
บางบาล	4	135.3 1	10	2438	16 111	34,854 16,905 17,949	8,318	บางบาล มหาพ รามณ์	3,718,802 2,671,116
บางปะอิน	17	229.1 0	28	2443	18 148	67,609 32,896 34,713	19,455	บ้านเลน พระอินท ราชา บ้านสร้าง	5,545,025 16,203,703 2,735,664
บางปะหัน	11	121.8 7	13	2458	17 94	38,978 18,675 20,303	9,154	บางปะหัน	3,853,998
ผักไห่	7	189.0 1	29	2483	16 126	45,369 21,904 23,465	10,756	ลาดกระโด ผักไห่	3,211,659 9643039
ภาชี	7	104.5 1	35	2496	8 72	30,473 14,938 15,535	7,265	โคกม่วง	4,068,657
ลาดบัว หลวง	7	199.3 0	65	2590	7 57	36,059 17,807 18,252	8,872	ลาดบัว หลวง	1,906,563
วังน้อย	9	219.2 0	20	2450	10 68	48,025 23,820 24,205	16,352	ลำตาเสา	6,428,532

เสนา	11	205.5 7	20	2438	17 129	63,977 31,311 32,666	16,098	เมืองเสนา หัวเวียง เจ้าเจ็ด	37,080,390 8,751,918 20,085,990
บางซ้าย	5	150.7 6	34	2500	6 53	20,020 9,912 10,108	4,797	บางซ้าย	2,692,264
อุทัย	9	186.8 1	15	2430	11 107	39,073 19,103 19,970	10,703	อุทัย	2,488,183
มหาราช	4	120.1 6	25	2457	12 58	23,554 11,066 12,488	6,032	มหาราช โรงช้าง	1,918,911 2,040,689
บ้านแพรก	2	39.09	53	2502	5 27	9,505 4,466 5,039	2,558	บ้านแพรก	1,939,033

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัด ตุลาคม 2540

ประชากร : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร (31 ธ.ค. 2539)

พื้นที่ จังหวัด อำเภอบางซ้าย : สำนักงานบริหารปกครองท้องที่

รายได้เทศบาล สุขาภิบาล : สำนักงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

จำนวน อบต. : กองราชการส่วนตำบล

1.4 สภาพเศรษฐกิจ

1.4.1 สภาพเศรษฐกิจในจังหวัดโดยรวม

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของอยุธยา มีสาขาการผลิตที่สำคัญ 4 สาขา คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้าส่งและค้าปลีก และบริการ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดในปี 2537 เท่ากับ 53,973,169 ล้านบาท โดยสาขาอุตสาหกรรมเป็นสาขาที่มีบทบาทนำของจังหวัด เพราะมีสัดส่วนสูงถึง 40% ในโครงสร้างการผลิตของจังหวัด และสร้างมูลค่าสูงถึง 32,952,250 ล้านบาท ขณะที่ภาคเกษตรกรรมมีมูลค่าลดลง เหลือเพียง 2,737,281 ล้านบาท หรือ 5.06% ของสาขาการผลิตทั้งหมด

มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดตามราคาตลาดจำแนกตามสาขาการผลิต

พ.ศ. 2532-2537

(พันบาท)

สาขาการผลิต	2532	2533	2534	2535	2536	2537
มูลค่ารวมผลิตภัณฑ์ในจังหวัด	14,544,441	17,743,481	25,548,366	33,714,722	41,058,004	53,973,169
เกษตรกรรม	2,948,896	2,127,388	2,306,458	2,730,305	2,624,319	2,737,281
อุตสาหกรรม	2,102,541	1,177,385	1,180,291	1,787,012	1,594,512	1,615,846

ปศุสัตว์	406,662	453,749	605,598	368,399	420,289	477,661
ประมง	104,816	136,267	135,349	126,564	125,413	114,319
ป่าไม้	99	-	-	39	1	16
บริการทางเกษตรแปรรูปสินค้าเกษตร	134,982	123,775	129,153	137,470	132,308	145,390
ค้าเกษตร	199,796	236,212	256,067	310,461	351,796	384,049
เหมืองแร่และโยหิน	273,482	210,073	218,210	209,784	248,533	232,555
อุตสาหกรรม	2,263,799	4,171,656	10,026,665	15,897,248	21,437,953	32,952,250
การก่อสร้าง	632,514	956,293	994,929	1,123,730	1,146,376	1,460,494
ไฟฟ้าและประปา	732,727	841,293	1,027,204	1,341,156	1,716,152	1,229,325
คมนาคมและขนส่ง	784,591	893,423	1,092,546	1,513,158	1,687,956	1,766,786
ค้าส่งและค้าปลีก	2,871,932	3,509,363	3,952,031	4,462,345	5,016,488	5,692,961
ธนาคาร ประกันภัย อสังหาริมทรัพย์	613,877	826,453	1,075,943	1,245,873	1,243,626	1,571,295
ที่อยู่อาศัย	790,245	843,260	883,704	969,815	1,030,742	1,093,402
การบริหารราชการ	656,232	770,872	875,123	1,067,181	1,338,301	1,222,361
การบริหาร	1,976,146	2,593,407	3,082,553	3,154,127	3,567,558	4,014,459
มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคน (บาท)	22,070	25,204	36,085	47,286	57,344	75,067

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (NESDB)

1.4.2 การเกษตรกรรม

อยุธยาเป็นจังหวัดที่มีที่ตั้งและภูมิประเทศเหมาะสมแก่การทำการเกษตร เนื่องจากตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะของดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวและดินเหนียวปนดินร่วน ทำให้เหมาะกับการปลูกข้าว จากพื้นที่ 1,597,900 ไร่ เป็นที่นาถึง 1,370,159 ไร่ รองลงมาเป็นไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชไร่ ไม้ดอกและที่เลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งแยกเป็นรายละเอียดได้ดังนี้

การเพาะปลูก

อยุธยามีการปลูกข้าวมากที่สุด โดยในปีการเพาะปลูก 2538-39 ใช้พื้นที่ปลูกข้าวนาปี จำนวน 1,065,034 ไร่ ได้ปริมาณผลผลิต 186,331 ตัน ข้าวนาปรังจำนวน 305,121 ไร่ ปริมาณผลผลิต 242,916 ตัน ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น 52,886 ไร่ ปลูกพืชไร่ 33,141 ไร่ และปลูกผักและไม้ดอก 11,024 ไร่

การเลี้ยงสัตว์

อยุธยามีการเลี้ยงสัตว์หลายประเภท ทั้งการเลี้ยงปศุสัตว์ เช่น โค กระบือ ซึ่งใช้พื้นที่ 644 ไร่ โดยเลี้ยง โคเนื้อ 48,518 ตัว โคนม 489 ตัว และกระบือ 6,834 ตัว ส่วนสัตว์ปีกและสัตว์อื่นๆ ได้แก่ ไก่ เป็ด ห่าน สุกร แกะ แพะ ก็ยังมีการเลี้ยงเพื่อขาย โดยเฉพาะการเลี้ยงไก่ซึ่งมีจำนวนมากถึง 3,129,121 ตัว รองลงมาคือ เป็ด 586,234 ตัว และสุกร 48,518 ตัว

การประมง

อยุธยามีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ เจ้าพระยา ป่าสัก ลพบุรี และแม่น้ำน้อย มีคลองใหญ่่น้อยอีกหลายสาย จึงมีการทำประมงน้ำจืดมากแหล่งหนึ่ง รวมทั้งการทำเกษตรแบบผสม

ผสาน โดยการเลี้ยงปลา กุ้ง และกบในบ่อต่างๆ กล่าวคือ การเลี้ยงปลา เลี้ยงในบ่อ 7,676 ไร่ เลี้ยงในร่องสวน 376 ไร่ เลี้ยงในนาข้าว 342 ไร่ เลี้ยงแบบผสมผสาน 757 ไร่ ปริมาณสัตว์เลี้ยงที่จับได้ประกอบด้วย ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ ปลาน้ำ ปลาตะเพียน ปลาลิล เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกุ้งก้ามกราม และกุ้งฝอย รวมที่จับได้ประมาณ 6.04 ล้านกิโลกรัมต่อปี

1.4.3 การอุตสาหกรรม

อยุธยาเป็นจังหวัดที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนจากรัฐบาล โดยอยู่ในเขต 2 ของการส่งเสริมการลงทุน มีการกระจายการผลิต และการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อให้เป็นฐานอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยผู้ประกอบการจะได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่าเดิม ทำให้พื้นที่ในอยุธยาหลายแห่งแปรสภาพจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นเขตอุตสาหกรรม ที่ดินหลายแห่งมีราคาสูงขึ้น ที่ดินที่เคยใช้เพื่อการเพาะปลูก ได้กลายเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ผลจากการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานครมายังอยุธยา ตั้งแต่ ปี 2521 มีผลต่อลักษณะการใช้ประโยชน์จากที่ดินในอยุธยา จะเห็นได้ว่าที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้กลายเป็นที่ตั้งของโกดังเก็บสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะสินค้าการเกษตร เช่น มันสำปะหลัง ต่อมาในปี 2527-2528 มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ขึ้นมามากมาย เช่น โรงงานแปรรูปสินค้าการเกษตร โรงงานนาฬิกา โรงงานผลิตกล้องถ่ายรูป (Cannon) โรงงานรองเท้า (บริษัท รองเท้าแพน) เป็นต้น ในอยุธยามีนิคมอุตสาหกรรมถึง 3 แห่ง ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมบางปะอิน มีพื้นที่โครงการ 2,000 ไร่ นิคมอุตสาหกรรมไฮเทค มีพื้นที่โครงการ 2,150 ไร่ และนิคมอุตสาหกรรมสหรัตนนคร มีพื้นที่โครงการ 2,000 ไร่ รวมทั้งยังมีเขตอุตสาหกรรมภาคเอกชนอีก 1 แห่ง คือ สวนอุตสาหกรรมโรจนะ มีพื้นที่โครงการ 1,400 ไร่

จากสถิติข้อมูลโรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดอยุธยา จนถึงปี 2538 อยุธยามีโรงงานทั้งหมด 595 โรงงาน เงินทุน 44,012.71 ล้านบาท และก่อให้เกิดการจ้างงาน 60,199 คน โดยแยกเป็นโรงงานขนาดใหญ่ (เงินทุนมากกว่า 100 ล้านบาท) จำนวน 78 โรงงาน โรงงานขนาดกลาง (เงินทุนประมาณ 10-100 ล้านบาท) จำนวน 137 โรงงาน และโรงงานขนาดเล็ก (เงินทุนต่ำกว่า 10 ล้านบาท) จำนวน 289 โรงงาน รวมทั้งโรงสีข้าวอีก 91 โรงงาน เมื่อศึกษาในรายละเอียดจะพบว่า มีอุตสาหกรรมบริการมากที่สุดคือ 148 โรงงาน รองลงไปคืออุตสาหกรรมเกษตร 119 โรงงาน นอกจากนี้ ยังมีพวกอุตสาหกรรมหนัก เช่น อุตสาหกรรมโลหะและอโลหะ 36 โรงงาน อุตสาหกรรมสิ่งทอ 20 โรงงาน และอุตสาหกรรมเคมีและพลาสติก จำนวน 18 โรงงาน ในบรรดาโรงงานเหล่านี้ มี 279 โรงงานที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน โดยคิดเป็นเงินลงทุนทั้งสิ้น 67,690.08 ล้านบาท โดยสามารถจ้างแรงงานไทยได้ 88,350 คนและแรงงานต่างประเทศ 1,779 คน

1.4.4 การบริการและการสหกรณ์

ในภาคบริการ มีการค้าปลีกและค้าส่งเป็นธุรกิจหลัก จากข้อมูลเมื่อปี 2535-2538 มีผู้จดทะเบียนประกอบธุรกิจเป็นนิติบุคคล จำนวน 984 คน โดยเอกชนจดทะเบียนพาณิชย์เฉพาะอำเภอพระนครศรีอยุธยา ปี 2535 - 2538 เป็นจำนวนถึง 496 ราย รองลงมาคือการบริการด้านการเงิน ซึ่งในปี 2538 อยุธยา มีธนาคารพาณิชย์ทั้งสิ้น 56 สาขา จากธนาคารจำนวน 15 ธนาคาร มีสาขาของบริษัทประกันภัยและประกันชีวิตในจังหวัดอยุธยา จำนวน 28 แห่ง โดยส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในอำเภอพระนครศรีอยุธยาถึง 17 แห่ง

นอกจากนั้นจากข้อมูลปี 2538 อยุธยายังมีสหกรณ์ประเภทต่างๆถึง 52 แห่ง โดยแบ่งเป็นสหกรณ์การเกษตร 26 แห่ง สหกรณ์ออมทรัพย์ 10 แห่ง สหกรณ์บริการ 8 แห่ง สหกรณ์ร้านค้า 5 แห่ง สหกรณ์นิคม 2 แห่ง และชุมนุมสหกรณ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1 แห่ง โดยมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 63,681 คน

1.5 สภาพสังคม

อยุธยาได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น “มรดกโลก” โดยคณะกรรมการว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมสหประชาชาติ (UNESCO) ได้มีมติรับอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาไว้ในบัญชีมรดกโลกทางวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนิเซีย ทั้งนี้เป็นผลมาจากลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ที่โดดเด่น โดยเฉพาะในเชิงทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ และอารยธรรมโบราณสถานที่ยังหลงเหลือในเขตเมืองเก่าของอยุธยา แต่การศึกษาถึงสังคมอยุธยาจะต้องมองลึกลงไปที่คนอยุธยา โดยเฉพาะผู้คนในยุคปัจจุบัน ซึ่งจะสามารถพิจารณาได้จากปัจจัยด้าน การศึกษา การสาธารณสุข การคมนาคมขนส่ง การสื่อสารโทรคมนาคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.5.1 การศึกษา

ประชากรในจังหวัดอยุธยา โดยทั่วไปสามารถเรียกได้ว่ามีพื้นฐานการศึกษาที่ดี เนื่องจากมีอัตราการเข้าศึกษาในสัดส่วนที่สูง มีสถานศึกษากระจายอยู่ทั่วไป ข้อมูลในปี 2538 พบว่า มีสถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา รวมทั้งสิ้น 500 แห่ง แยกแยะเป็นสัดส่วนต่อประชากรในวัยเรียนได้ดังนี้ ระดับก่อนประถมศึกษา 78.38% ระดับประถมศึกษาสูงสุด 92.20% ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 83.74% ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 47.38% และระดับอุดมศึกษาน้อยที่สุด 17.25%

ส่วนวัดซึ่งเคยมีบทบาทเป็นโรงเรียนของชาวบ้านในสมัยก่อน ก็ยังคงมีบทบาทอยู่บ้าง โดยเฉพาะในด้านการให้การศึกษาทางจิตใจ วัดในอยุธยามีจำนวนถึง 494 วัด มีที่พัทสงฆ์ 13 แห่ง มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม 119 แห่ง และมีวัดร้างถึง 416 แห่ง นอกจากนั้นยังมีมัสยิด 56 แห่ง

สำหรับคนที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีอยู่ประมาณ 10% ของคนอยุธยา และโบสถ์คาทอลิก 5 แห่ง สำหรับคนที่นับถือศาสนาคริสต์ที่มีอยู่ประมาณ 2% ของประชากรอยุธยา

1.5.2 การสาธารณสุข

การสาธารณสุขในอยุธยาสามารถพิจารณาได้จากดัชนี 3 ประการคือ จากจำนวนสถานพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชนในจังหวัด จากจำนวนบุคลากรทางด้านทางการแพทย์และสาธารณสุข และจาก ดัชนีคุณภาพชีวิตของคนอยุธยา

สถานพยาบาลของรัฐและเอกชน

ในปี 2538 อยุธยามีสถานพยาบาลของรัฐประกอบด้วย โรงพยาบาลทั่วไป 2 แห่ง โรงพยาบาลชุมชน 14 แห่ง สถานีอนามัย 206 แห่ง คลินิกตรวจโรคและหน่วยงานสาธารณสุขอื่นๆ จำนวน 7 แห่ง ส่วนสถานพยาบาลของเอกชน มีโรงพยาบาล 4 แห่ง คลินิกแพทย์ 85 แห่ง สถานผดุงครรภ์ 19 แห่ง สถานแพทย์แผนโบราณ 2 แห่ง และสถานที่จำหน่ายยาต่างๆ 245 แห่ง

ดัชนีคุณภาพชีวิต

ดัชนีคุณภาพชีวิต (Human Development Index: HDI) นั้นใช้เกณฑ์การวัดระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนตามข้อเสนอของ UNDP โดยคำนวณจากปัจจัยยกระดับคุณภาพชีวิต 3 ตัวแปร คือ อายุขัยเฉลี่ย การศึกษา และรายได้ต่อหัว ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ คุณภาพชีวิตระดับต่ำ (HDI=0.000-0.499), ระดับกลาง (HDI=0.500-0.799) และระดับสูง (HDI=0.800-1.000) นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (NESDB) ได้ยังคำนวณดัชนีคุณภาพชีวิตของคนไทยในชนบทจากข้อมูล กชช. 2 ค. บวกกับ จปฐ. 13 ตัวแปร แบ่งเป็น 6 กลุ่มคือ น้ำดื่ม น้ำใช้ สาธารณสุข การศึกษา ไฟฟ้า ที่อยู่อาศัย และการคมนาคม ซึ่งในส่วนของจังหวัดอยุธยามีดัชนีคุณภาพชีวิตระดับสูง คือ HDI=0.8270 เป็นอันดับ 2 ของภาค และอันดับที่ 2 ของประเทศ

1.5.3 การคมนาคมขนส่ง

จังหวัดอยุธยาจัดได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีโครงข่ายการคมนาคมที่ดีมากจังหวัดหนึ่ง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่เป็นประตูสู่ภาคต่างๆของประเทศไทย ซึ่งการคมนาคมขนส่งในจังหวัดอยุธยาสามารถแยกออกเป็น การคมนาคมขนส่งทางบก และทางน้ำ ได้ดังนี้

การคมนาคมขนส่งทางบก

ทางรถยนต์ มีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1, หมายเลข 32, หมายเลข 309, หมายเลข 340, หมายเลข 347, หมายเลข 3263 เป็นต้น นอกจากนั้น เนื่องจากอยุธยาอยู่ใกล้กรุงเทพฯ และปริมณฑล จึงได้รับอิทธิพลของความเจริญทางด้านโครงข่ายการคมนาคม แม้เข้ามายังตัว

จังหวัดด้วย เช่น โครงการก่อสร้างทางแยกต่างระดับ โครงการระบบทางด่วน (Motor Way) เชื่อมกรุงเทพฯกับปริมณฑลและจังหวัดใกล้เคียง โครงการถนนวงแหวนรอบนอก โครงการทางหลวงแผ่นดินเชื่อมต่อกับภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคตะวันออก เป็นต้น

ทางรถไฟ มีขบวนรถไฟ สายเหนือ ผ่านขึ้น-ลง วันละ 18 ขบวน และขบวนรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือผ่านขึ้นลงวันละ 18 ขบวน นอกจากนั้นยังมีรถไฟสปินเตอร์ และขบวนรถสินค้าผ่านขึ้นลงอีกวันละประมาณ 20 ขบวน สถานีรถไฟของอยุธยา มีหลายสถานี เช่น สถานีบางปะอิน สถานีอยุธยา สถานีบ้านภาชี และสถานีท่าเรือ ซึ่งผู้โดยสารจำนวนมากได้ใช้บริการรถไฟได้อย่างสะดวกสบาย โดยเฉพาะผู้โดยสารที่ทำงานในกรุงเทพฯและปริมณฑล ที่ต้องการหลีกเลี่ยงปัญหาการจราจร ได้หันมาใช้บริการรถไฟสายชานเมืองเหล่านี้แทน

การคมนาคมทางน้ำ

แม่น้ำที่สามารถใช้ในการเดินทางหรือขนส่งในอยุธยาและกับจังหวัดอื่นๆ มี 4 สาย ดังนี้

1. แม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มต้นจากจังหวัดนครสวรรค์ เข้าเขตอยุธยาที่อำเภอบางบาลแล้วแยกเป็น 2 สาย สายแรกผ่านอำเภอบางบาล บางไทร ระยะทาง 26 กิโลเมตร สายที่สองผ่านอำเภอบางบาล พระนครศรีอยุธยา บางปะอิน รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระยะทาง 55 กิโลเมตร
2. แม่น้ำป่าสัก มีต้นกำเนิดจากจังหวัดเพชรบูรณ์ไหลผ่านจังหวัดลพบุรี สระบุรี เข้าเขตอยุธยาผ่านอำเภอท่าเรือ อำเภอนครหลวง ไหลมาบรรจบแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลป้อมเพชร อำเภอพระนครศรีอยุธยา รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณ 52 กิโลเมตร
3. แม่น้ำลพบุรี เริ่มต้นจากจังหวัดสิงห์บุรี เข้าเขตอยุธยาผ่านอำเภอบ้านแพรก มหาสารบางปะหัน พระนครศรีอยุธยา รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระยะทาง 85 กิโลเมตร
4. แม่น้ำน้อย เริ่มต้นจากแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ประตูระบายน้ำบรมธาตุ ผ่านจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง เข้าเขตอยุธยาที่อำเภอผักไห่ ความยาว 27 กิโลเมตร ก่อนมาเชื่อมกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอเสนา

นอกจากนั้น ยังมีคลองต่างๆจำนวนมากถึง 860 สายที่สามารถใช้สัญจรได้ดีในช่วงฤดูฝน แต่ในฤดูแล้งบางสายไม่สามารถใช้สัญจรได้

1.5.4. สาธารณูปโภคและการสื่อสาร

เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมอยุธยาให้เป็นฐานอุตสาหกรรมแห่งใหม่ เพื่อระบายโรงงานอุตสาหกรรมจากกรุงเทพฯและปริมณฑลซึ่งอยู่ในเขต 1 มาอยู่ในเขต 2 ทำให้มี

การปรับปรุงสาธารณูปโภคด้านพลังงาน อันได้แก่ ไฟฟ้า ประปา และด้านการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ ไปรษณีย์โทรเลข วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ซึ่งสามารถแยกเป็นรายละเอียดได้ ดังนี้

ไฟฟ้า

อยุธยาเป็นที่ตั้งของสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 1 ภาคกลาง มีหน้าที่รับผิดชอบ บริการจำหน่ายกระแสไฟฟ้าในพื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่ อยุธยา สระบุรี อ่างทอง ปทุมธานี นครนายก ปราจีนบุรี และสระแก้ว โดยมีจุดรับซื้อกระแสไฟฟ้าจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯทั้งหมด 9 แห่ง คือ สถานีไฟฟ้าอยุธยา 1 และ 2 สถานีไฟฟ้าบางปะอิน สถานีไฟฟ้าโรจนะ สถานีไฟฟ้าบางพระครู สถานีไฟฟ้าวังน้อย สถานีไฟฟ้าบ้านเลน สถานีไฟฟ้าบางกระสั้น และสถานีไฟฟ้าบางไทร

การให้บริการ ใช้ไฟฟ้าในพื้นที่จังหวัดอยุธยา ทำได้ครบทุกหมู่บ้าน ตั้งแต่ ปี 2538 โดยมี ปริมาณการใช้ไฟฟ้าสูงสุดในปี 2538 มีปริมาณ 259.93 MVA (235.50 เมกกะวัตต์) จากจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 133,262 ราย แยกเป็นที่อยู่อาศัย 120,769 ราย กิจการขนาดเล็ก 9,492 ราย กิจการ ขนาดกลาง 519 ราย กิจการขนาดใหญ่ 54 ราย กิจการเฉพาะอย่าง 26 ราย ส่วนราชการ 1,090 ราย สูบน้ำเพื่อการเกษตร 29 ราย และไฟชั่วคราว 1,283 ราย

ประปา

ระบบประปาในจังหวัดอยุธยา ประกอบด้วย การประปาในเขตเมือง และการประปาหมู่บ้าน โดยอยู่ภายใต้การดำเนินงานของการประปาส่วนภูมิภาค สำหรับการประปาในเขตเมืองนั้น ในจังหวัดมีที่ทำการประปา 4 แห่ง ซึ่งจำหน่ายน้ำในเขตเทศบาล 1 เขต และจำหน่ายน้ำในเขต สุขาภิบาล 8 เขต จากข้อมูลปี 2538 การประปาในจังหวัดอยุธยามีกำลังการผลิต 10.65 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี น้ำที่ผลิตได้ 4.05 ล้านลูกบาศก์เมตร แยกเป็นปริมาณน้ำที่จำหน่ายแก่ผู้ใช้น้ำ 2.90 ล้านลูกบาศก์เมตร จำหน่ายเพื่อสาธารณประโยชน์และรั่วไหล 1.13 ล้านลูกบาศก์เมตร ส่วนการประปาหมู่บ้านนั้น อยุธยามีระบบประปาหมู่บ้านจำนวน 601 แห่ง (หรือโดยเฉลี่ย 2 หมู่บ้านต่อ 1 แห่ง) โดยมีครัวเรือนที่มีการต่อก๊อกรน้ำจากระบบประปาถึงบ้าน 29,592 ครัวเรือน ซึ่งมีการใช้น้ำเพื่อการบริโภค (ใช้เป็นน้ำดื่ม) 19,663 ครัวเรือน และใช้เพื่อการอุปโภค (ใช้เป็นน้ำใช้) 28,942 ครัวเรือน

โทรศัพท์

ในปี 2538 อยุธยามีจำนวนเลขหมายโทรศัพท์ 23,718 เลขหมาย เป็นเลขหมายที่มีผู้เช่า 22,817 เลขหมาย มีโทรศัพท์สาธารณะจำนวน 705 ตู้ แยกเป็นแบบหยอดเหรียญ 385 ตู้ แบบใช้บัตร 193 ตู้ และโทรศัพท์ทางไกลชนบทระดับตำบล 127 ตู้ นอกจากนั้น ตามโครงการขยายเลขหมายโทรศัพท์ในภูมิภาค 1 ล้านเลขหมายของบริษัท TT&T ระหว่างปี 2538 - 2540 อยุธยาจะได้รับการจัดสรรเลขหมายทั้งสิ้น 18,816 เลขหมาย รวมแล้วจะมีโทรศัพท์ทั้งสิ้น 42,534 เลขหมาย

ไปรษณีย์โทรเลข

ในอยุธยาที่มีทำการไปรษณีย์อยู่ทุกอำเภอ เพื่อให้บริการแก่ประชาชนที่ต้องการส่งจดหมาย พัสดุ และบริการโทรเลข ธนาณัติสำหรับผู้ต้องการส่งข้อความและเงินด่วน และยังมีบริการไปรษณีย์ด่วนพิเศษ (EMS) ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา สำหรับผู้ที่ต้องการส่งจดหมายและพัสดุถึงมือผู้รับตามเวลาที่กำหนด

วิทยุกระจายเสียง

ในอยุธยาไม่มีสถานีกระจายเสียงวิทยุท้องถิ่นเป็นของตนเอง การรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศในจังหวัดเป็นการส่งสัญญาณคลื่น AM จากสถานีวิทยุในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงซึ่งสามารถรับฟังได้ชัดเจน เนื่องจากไม่ห่างจากกรุงเทพมหานครมากนัก ภูมิประเทศเป็นที่ราบผืนใหญ่ ไม่มีภูเขาและเนินเขาที่อาจเป็นอุปสรรคในการแพร่กระจายเสียง

วิทยุโทรทัศน์

คนอยุธยาสามารถชมรายการโทรทัศน์ที่แพร่ภาพออกจากกรุงเทพได้ทุกช่อง เนื่องจากอยู่ไม่ไกลจากรัฐมีการส่งสัญญาณเพื่อแพร่ภาพออกอากาศ ภาพ และเสียง ที่ได้รับการถ่ายทอดจากสถานีในกรุงเทพ จึงมีความคมชัด และชัดเจน

หนังสือพิมพ์

อยุธยามีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 8 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์แผ่นดินทอง สยามนิวิธ เลียงธรรม เลียงมหาชน กรุงเก่า อยุธยาโพสต์ อยุธยาแนวหน้า และมวลชน ส่วนการรับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง ก็จัดได้ว่าอยู่ในสภาพที่สามารถกระจายได้อย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่

1.6 สภาพการเมืองและการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งในจังหวัดอยุธยา แยกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) และการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) กล่าวคือ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)

การเลือกตั้ง ส.ส. ในจังหวัดอยุธยา เดิมได้แบ่งเขตการเลือกตั้งเป็น 2 เขต เขตที่ 1 มี ส.ส. ได้ 3 คน ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อุทัย ท่าเรือ นครหลวง วังน้อย มหาราช บ้านแพรก บางปะหัน และภาชี เขตที่ 2 มี ส.ส. ได้ 2 คน ได้แก่ อำเภอเสนา ผักไห่ บางปะอิน ลาดบัวหลวง บางบาล บางซ้าย และบางไทร แต่หลังการใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ อยุธยาจะแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 5 เขต ตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มี 5 คน ซึ่งจะต้องมีการประกาศแบ่งเขตเลือกตั้งภายใน 90 วันหลังกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งประกาศใช้

การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.)

ในจังหวัดอยุธยา มีการแบ่งเขตเป็นแต่ละอำเภอ จำนวน 16 อำเภอ ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา อุทัย ท่าเรือ นครหลวง วังน้อย มหาราช บ้านแพรก บางปะหัน ภาชี เสนา ผักไห่ บางปะอินลาดบัวหลวง บางบาล บางซ้าย และบางไทร มี ส.จ. ทั้งหมด 30 คน

การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.)

ในอยุธยามีสภาเทศบาล 3 แห่ง คือ เทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา มี ส.ท. ได้ 18 คน เทศบาลเมืองเสนา มี ส.ท. ได้ 18 คน และเทศบาลตำบลท่าเรือ มี ส.ท. ได้ 12 คน

บรรยากาศการหาเสียงเลือกตั้งของจังหวัดอยุธยาในการเลือกตั้งในระดับชาตินั้น แทบจะเรียกได้ว่า เกือบไม่มีการแข่งขัน เนื่องจากปัญหาอิทธิพลของผู้สมัคร และพรรคการเมืองที่ยึดครองพื้นที่ในจังหวัดอยุธยามาเป็นเวลายาวนาน บทบาทขององค์กรกลางอยุธยาในการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีความพยายามในการทำหน้าที่ แต่ไม่สามารถต่อสู้กับอิทธิพลท้องถิ่นได้ ส่วนการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง ส.จ. และ ส.ท. ในอดีตจะแยกออกจากการเมืองและการเลือกตั้งระดับชาติ ส.ส. อยุธยาเข้ามามีบทบาทในการเมืองระดับท้องถิ่นค่อนข้างน้อย แต่ในระยะหลัง ความสัมพันธ์ระหว่าง ส.ส. ในพื้นที่ กับ ผู้สมัคร ส.จ. ค่อนข้างมีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในฐานะ เป็นหัวคะแนน เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดียวกัน หรือมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับนักการเมืองระดับชาติ เช่น เป็นเครือญาติ หรือ ได้รับการกล่าวหาว่าเป็นทายาทของนักการเมืองบางคน โดยเฉพาะในการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดครั้งที่ผ่านๆ มา มีการกล่าวขวัญถึงการให้เงิน และการใช้อิทธิพลของนักการเมืองบางคน เพื่อสนับสนุนผู้สมัครบางทีม กล่าวโดยสรุป คือ เมื่อดูจากการเลือกตั้งระดับต่างๆ หลายครั้งที่ผ่านๆ มาแล้ว อาจสรุปได้ว่าปัจจัยเรื่องเงิน อิทธิพล และระบบอุปถัมภ์ของนักการเมืองที่ครองพื้นที่มาเป็นเวลานาน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนอยุธยา

เมื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาการใช้เงินในการเลือกตั้งของอยุธยา จะพบว่าสภาพสังคมอยุธยา ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงหลังการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จากการลงแขกเกี่ยวข้าว เริ่มมีการใช้เงินจ้างแทน ในอดีต ชาวอยุธยาจะมีการเลือกผู้นำตามธรรมชาติ เช่น ผู้ใหญ่บ้านในอดีต จะถูกเลือกจากลูกบ้านโดยการยกมือ หากทำไม่ไหวก็มีการเลือกใหม่ ไม่ได้มีการสืบทอดอำนาจแต่อย่างใด ผู้ใหญ่บ้านในอดีตมักจะเป็นคนฐานะดี มีบารมี และได้รับความเชื่อถือจากลูกบ้าน การทำงานให้รัฐจะเป็นการทำโดยเสียสละ เนื่องจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในอดีตไม่มีเงินเดือน นักการเมืองระดับชาติในสมัยก่อนเองก็ยังไม่มีการซื้อเสียง นอกจากการแจกหมากพลูบ้างเล็กน้อยๆ ต่อมา มีการแจกยาและฉายภาพยนตร์เพื่อเป็นการแนะนำตัวกับชาวบ้าน ไม่ใช่เพื่อแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียงเช่นในปัจจุบัน การเดินทางไปหาเสียงกับชาวบ้านในสมัยก่อนเป็นไปด้วย

ความยากลำบาก ส่วนใหญ่ใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางเข้าไปตามหมู่บ้าน หลายแห่งต้องเดินเท้าเข้าไปตามคันนา เพื่อพบปะชาวบ้านที่ไปทำนาทำไร่ การหาเสียงส่วนใหญ่จะเป็นเวลากลางคืน ซึ่งชาวบ้านเสร็จจากการทำไร่ไถนา หรือในวันหยุดนักขัตฤกษ์ ที่ชาวบ้านมาทำบุญ และชุมนุมกัน โดยส่วนใหญ่จะมีการประชุมชาวบ้านที่วัด และเปิดโอกาสให้มีการพูดหาเสียงในช่วงเทศกาลเลือกตั้ง

แต่ปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนแปลง มีปัญหาการซื้อเสียงกันแม้ในตำแหน่งกำนัน หรือ ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากได้รับผลประโยชน์ ได้รับเงินเดือน และได้รับสิทธิพิเศษจากตำแหน่งดังกล่าว นอกจากนั้นนักการเมืองระดับชาติเอง ก็ได้ลงไปเกี่ยวข้องกับกาเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้านที่ต้องการเป็นกำนันก็มาหานักการเมือง หลายคนเป็นหัวหน้าคณะให้แก่นักการเมือง เมื่อถึงเวลาเลือกตั้งก็รับเงินจากนักการเมืองไปแจก แต่มีข้อที่สนใจสำหรับปัญหาการซื้อเสียงในอยุธยา ก็คือ ปัจจัยหลักของการซื้อเสียงที่อยุธยาไม่ใช่เรื่องเงินแต่เป็นความช่วยเหลือของหัวหน้าคณะ ซึ่งชาวบ้านจะสามารถเข้าถึงอำนาจรัฐ หรือได้ใช้ประโยชน์จากกลไกรัฐก็โดยผ่านหัวหน้าคณะ ซึ่งเครือข่ายอำนาจของระบบหัวหน้าคณะนั้น มักเป็นข้าราชการระดับท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรี (ในการเลือกตั้งปี 2511 ของพรรคสหประชาไทย) โดยผ่านกลไกของกระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้น และเมื่อผ่านมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ระบบอุปถัมภ์เหล่านี้ก็ยังคงดำรงอยู่ และทำหน้าที่ในการระดมคะแนนเสียงให้กับผู้สมัคร ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละครั้ง บทบาทขององค์กรกลางจังหวัดอยุธยา จึงเน้นบทบาทในงานด้านการรณรงค์มากกว่าการสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง จากปัญหาอิทธิพลท้องถิ่น ทำให้การแจ้งเหตุการณ์ทุจริตเลือกตั้ง หรือการแจ้งเบาะแสให้เจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการจับกุมผู้ที่กระทำความผิด จึงกระทำไม่ได้มากนัก เมื่อเทียบกับงานด้านการรณรงค์ สร้างจิตสำนึกทางการเมืองในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน นอกจากนั้นชุมชนต่างๆในอยุธยา ที่มีบทบาททางสังคม หรือเป็นแหล่งรวมกลุ่มของชาวบ้านเองก็หลีกเลี่ยงการปะทะกับกลไกรัฐ แต่ใช้วิธีการวางตัว รักษาระยะห่าง และประสานประโยชน์กับอำนาจรัฐ เนื่องจากได้รับบทเรียนในสมัยที่มีการต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ ว่าอาจถูกกลั่นแกล้งจากเจ้าหน้าที่ได้ หากไม่มีเรื่องราวหรือความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2. การรวมตัวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดอยุธยา

เมื่อพิจารณาจากปัญหาการซื้อเสียง และการทุจริตเลือกตั้งในอยุธยาแล้ว จะเห็นได้ว่าประชาชนแยกการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปของการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรชุมชนต่างๆและดำเนินกิจกรรมสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ออกจากการมีส่วนร่วมในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยที่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนนั้น ชาวบ้านได้พัฒนาจากการ

ถูกใจให้เลือกผู้สมัคร โดยผ่านการรับรู้ข้อมูลจากการประชาสัมพันธ์ของนักการเมืองมาสู่การได้รับการแจกเงินแจกของจากผู้สมัคร โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการแข่งขันสูง มีการแย่งคะแนนเสียงกัน หรือมีผู้สมัครหน้าใหม่ มีการใช้กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อช่วงชิงคะแนนเสียงของผู้สมัคร เพื่อให้ตนได้รับเลือกตั้งรวมทั้งวิธีการทุจริตเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งของจังหวัดอุทัยธานี นักการเมืองในท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังอาศัยระบบอุปถัมภ์ในการช่วยรักษา และเพิ่มพูนคะแนนเสียงของตนเอง โดยที่ส่วนใหญ่เป็นการใช้อิทธิพลทางการเมืองเพื่อเข้าถึงบริการของรัฐ เช่น การรับฝากบุตรหลานเข้าโรงเรียน การฝากคนเข้าทำงาน การเคลียร์ปัญหากับเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการใช้ประโยชน์จากบริการของรัฐอื่นๆ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า ชาวบ้าน และชุมชนอาศัยการพึ่งพาห้วคะแนนในฐานะที่เป็นตัวแทนของนักการเมือง ที่ดูแลรักษาผลประโยชน์ให้กับตนได้ บทบาทของนักการเมืองในสายตาของคนอุทัย จึงมีฐานะเป็นตัวแทนจัดการผลประโยชน์ให้กับชาวบ้านมากกว่า เป็นผู้แทนราษฎรในความหมายที่ได้รับฉันทานุมัติ หรือมีสัญญาประชาคมกับประชาชนที่เลือกตนขึ้นมา

ผลจากการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้สภาพสังคมอุทัยมีลักษณะผสมผสานระหว่างสังคมเกษตรกับสังคมอุตสาหกรรม เช่น ทุกวันจะมีรถโรงงานไปรับส่งพนักงานถึงริมคันนา คนที่มาทำงานโรงงานโดยมากจะเป็นคนรุ่นหนุ่มสาว ขณะที่คนรุ่นพ่อแม่ยังทำไร่นา แต่การเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเกษตรกรรมมาเป็นกรรมกรในโรงงานของคนอุทัย ไม่ได้ทำให้กระบวนการตัดสินใจเลือกผู้สมัครที่ยืนอยู่บนระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนแปลงไป แม้การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกับแบบสังคมการเกษตรดั้งเดิมจะลดลง ผู้คนมีลักษณะปัจเจกมากขึ้น แต่ก็ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ โดยมากจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มมากกว่าผลประโยชน์ของสังคม เช่น การรวมกลุ่มของรถสามล้อเครื่องในเขตเกาะเมืองเป็นสหกรณ์รถสามล้อเครื่อง เพื่อคัดค้านเส้นทางรถเมล์ที่วิ่งทับเส้นทาง เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในภาพรวมของจังหวัดอุทัยแล้ว จะพบว่าในสถานการณ์ปกติที่ไม่มีการเลือกตั้งนั้น การรวมกลุ่มของประชาชนจะขึ้นกับลักษณะวิถีการผลิตของชุมชนนั้น เช่น หมู่บ้านที่ยังมีลักษณะอาชีพที่ต้องช่วยเหลือกัน จะยังมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ที่บ้านตีมีด จะยังมีการไหว้ครูเตา มีการหยุดตีมีดทั้งหมู่บ้านเพื่อไปช่วยงานศพ หรือ ที่บ้านหัวหาด (บ้านทรงไทย) ที่ยังมีการช่วยกันหาไม้เพื่อทำบ้านทรงไทย หรือ มีการเลี้ยงฉลองทั้งหมู่บ้านเมื่อได้รับการว่าจ้างให้สร้างบ้านทรงไทย ขณะที่บ้านทำอิฐนั้น มีลักษณะต่างคนต่างทำมากกว่า นอกเหนือจากการรวมกลุ่มตามลักษณะหมู่บ้านแล้ว ยังมีรูปแบบการรวมกลุ่มกันในรูปอื่นๆ เช่น รวมกลุ่มเป็นชุมชนทางวัฒนธรรม เช่น ชุมชนวัฒนธรรมमारวิชัย (ซึ่งพัฒนามาจากชุมชนสาครลี) รวมกลุ่มกันในรูปสหกรณ์ออมทรัพย์ เช่น สหกรณ์ธนาคารหมู่บ้านลาดบัวหลวงพัฒนา รวมกลุ่มในรูปชมรม

อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถาน เช่น ชมรมรักษ่อยุทยา กิจกรรมของกลุ่มเหล่านี้ นอกเหนือจากการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์และนโยบายที่จะทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะด้วย

จากการที่อยุทยาอยู่ค่อนข้างใกล้กรุงเทพ ทำให้คนอยุเยมองว่าตัวเองค่อนข้างอยู่ใกล้ศูนย์กลางของอำนาจ คนอยุเยจำนวนมากมีความภูมิใจในประวัติศาสตร์เก่าแก่ของอยุเย หลายคนเรียกตัวเองว่าเป็น “คนกรุงเก่า” แม้ในประวัติศาสตร์การเมืองช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 คนอยุเยก็มีบทบาททางการเมืองสูงมาก เช่น บทบาทของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย บทบาทของพลเรือตรีถวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์ สมาชิกคณะราษฎร และหัวหน้าพรรคแนวรัฐธรรมนูญ และนายกรัฐมนตรีในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บุคคลเหล่านี้เป็นผู้แทนราษฎรของอยุเยที่มีความแข็งแกร่งทางอุดมการณ์ และเป็นนักการเมืองที่มีความคิดกว้างไกล ดังจะเห็นได้จาก ข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ ที่กล่าวถึง “วิธีการส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย” เอาไว้ดังนี้

“ประชาธิปไตย หมายถึงระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ โดยปวงชนแสดงมติของตนโดยทางตรง หรือโดยทางผู้แทนที่ตนเลือกตั้ง...

รัฐธรรมนูญจะต้องเคารพเจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปวงชนชาวไทย ซึ่งตรงกับเจตนารมณ์ของวีรชนที่สละชีวิตเพื่อประชาธิปไตย และตรงกับ ‘สังคมสัญญา (Social Contract)’ ระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ กับปวงชนชาวไทยที่พระองค์ทรงโอนพระราชอำนาจเพื่อให้ประชาชน “ดำรงอิสราประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์”...

วิธีส่งเสริมให้ราษฎรสนใจประชาธิปไตย ก็โดยให้ราษฎรมีสิทธิถอดถอนผู้แทน (Recall), ให้รัฐจ่ายค่าป่วยการแก่ราษฎรที่มาลงคะแนนเสียง, วิธีการเลือกตั้งที่ไม่ซับซ้อน, ไม่บังคับให้ผู้สมัครสังกัดพรรค และมีสภาเดียว (ปรีดี พนมยงค์, 2517: 35)

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า แม้อยุเยจะมีผู้นำทางการเมืองคนสำคัญ คือ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้ล่วงลับ ซึ่งมีการสร้างอนุสรณ์สถานปรีดีพนมยงค์ที่จังหวัดอยุเย เพื่อใช้เป็นที่ให้การศึกษาและทำกิจกรรมทางการเมืองของคนอยุเย แต่การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง โดยเฉพาะการตรวจสอบการเลือกตั้ง ของประชาชนกลุ่มต่างๆ ในอยุเยค่อนข้างมีน้อย ทั้งนี้อาจมาจากการหลีกเลี่ยงปัญหาอิทธิพล ความไม่ไว้วางใจ และชนวนความขัดแย้งที่อาจจะมีจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ถึงกระนั้น ในช่วงการเลือกตั้ง ก็มีการรวมกลุ่มกันในรูปของคณะกรรมการองค์กรกลางเลือกตั้งจังหวัด มีการจัดกิจกรรมให้ประชาชนไปใช้สิทธิใช้เสียงในการเลือกตั้ง ในช่วงการสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ธรรมนูญ (สสร.) ก็มีการรวมตัวกันในรูปแบบของสมัชชาสสร. จัดกิจกรรมรณรงค์สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอยุธยา และเรียกร้องให้ สส. อยุธยาประกาศรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งกลุ่มนี้หลังจากสิ้นสุดภาระกิจรณรงค์เรื่องรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ได้รวมตัวกัน จัดตั้งเป็น "สมาพันธ์ชาวพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย" ซึ่งเป็นการรวมตัวขององค์กรเอกชน องค์กรชุมชน สภาแรงงาน และกลุ่มปัญญาชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เพื่อดำเนินกิจกรรมรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง

3. ประเภท กิจกรรม และบทบาทขององค์กรเอกชนในจังหวัดอยุธยา

องค์กรเอกชนในอยุธยา แยกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ องค์กรเอกชนท้องถิ่นที่มีลักษณะรวมตัวกันเป็นองค์กรเดียว องค์กรเอกชนที่เป็นสาขา หรือเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานขององค์กรเอกชนระดับชาติ และองค์กรเอกชนที่เป็นเครือข่าย หรือเป็นการรวมตัวกันขององค์กรหลายองค์กร ซึ่งสามารถจำแนกองค์กรเอกชนเหล่านี้ตามลักษณะวัตถุประสงค์ และกิจกรรมขององค์กรได้ ดังนี้

1. องค์กรเอกชนท้องถิ่นที่เป็นที่รวมตัวของชาวบ้าน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่ม คนในชุมชน และพัฒนาศักยภาพชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหลวงสามัคคี (ชุมชนสามัคคี) ชุมชนวัฒนธรรมมารวิชัย ธนาคารหมู่บ้านลาดบัวหลวงพัฒนา กลุ่มธุรกิจทางเลือก ชมรมรักษ่อนุสรณ์อยุธยา ชมรมข้าราชการบำนาญ กลุ่มออมทรัพย์วัดป่าโค สภาแรงงานกรุงเก่า และกลุ่มสตรีตำบลหัวแหลม เป็นต้น
2. องค์กรเอกชนที่เป็นการรวมตัวกันของหลายองค์กร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาการเมือง และส่งเสริมประชาธิปไตย เช่น สมาพันธ์ชาวพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย
3. องค์กรเอกชนที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติงานขององค์กรเอกชนระดับชาติ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เช่น สาขาสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยจังหวัดอยุธยา ศูนย์บริการข้อมูลฝึกอบรมแรงงานจังหวัดอยุธยา โครงการพัฒนาสภาพตำบล เป็นต้น
4. องค์กรทางศาสนา เช่น มูลนิธิมิ่งคลบพิตร ศูนย์สังคมพัฒนา พุทธสมาคมจังหวัดอยุธยา เป็นต้น
5. องค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ร่วมทางธุรกิจ เช่น หอการค้าจังหวัด สมาคมพ่อค้า ชมรมธนาคาร สภาอุตสาหกรรมจังหวัดอยุธยา สมาคมโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน ชมรมการศึกษาเอกชนอยุธยา ไลออนส์อยุธยากรุงเก่า และสโมสรโรตารี เป็นต้น

องค์การเอกชนที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะพิจารณาเฉพาะองค์การเอกชนที่มีศักยภาพ และมีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งในที่นี้จะรวมถึงองค์การของชาวบ้าน องค์การชุมชน และสหภาพแรงงานด้วย ซึ่งจะมีทั้งหมด 13 องค์การ ทั้งนี้จะไม่รวมถึงองค์การที่จัดตั้ง และดำเนินการควบคุมโดยภาครัฐราชการ เช่น ชมรมลูกเสือชาวบ้านจังหวัดอยุธยา ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดอยุธยา เป็นต้น

3.1 ชุมชนวัฒนธรรมมารวิชัย

ชุมชนวัฒนธรรมมารวิชัย พัฒนามาจากชุมชนสาคลีโดยขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งอำเภอเสนา (ชุมชนสาคลีเป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ที่หมู่บ้านหลวง ตำบลบ้านหลวง อำเภอเสนา จังหวัดอยุธยา) ชุมชนวัฒนธรรมมารวิชัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้ กอบกู้ชุมชน โดยเน้นเรื่องพัฒนาความเข้มแข็งให้ชุมชน และสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย กิจกรรมของชุมชนมารวิชัย มีโครงการเศรษฐกิจชุมชน โดยเน้นในเรื่องสมุนไพร อาหารปลอดสารพิษ และสินค้าเกษตรทางเลือก ที่เน้นการผลิตแบบพึ่งตนเองเป็นหลัก รวมทั้งมีการรณรงค์ทางวัฒนธรรม โดยเน้นลักษณะสังคมเกษตรกรรมสมัยก่อน ที่ยืนอยู่บนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

3.2 ธนาครหมู่บ้านลาดบัวหลวงพัฒนา

กลุ่มนี้พัฒนามาจากสหกรณ์ออมทรัพย์ เดิมมีชื่อเรียกว่า ธนาครหมู่บ้านเครดิตยูเนียนลาดบัวหลวง ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการทำไร่สวนผสมในพื้นที่แถบอำเภอลาดบัวหลวง กลุ่มนี้จะเน้นกิจกรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สนับสนุนการออมทรัพย์ การส่งเสริมอาชีพ การส่งเสริมการให้ความรู้ต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีในการเพาะปลูก วิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิต ตลอดจนการนำผลผลิตที่ได้ส่งไปขายที่ตลาดสี่มุมเมือง เป็นต้น นอกเหนือจากกิจกรรมที่เน้นการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ มีนโยบายสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย เนื่องจากกลุ่มมีสมาชิกจำนวนมาก จึงสามารถและสนใจที่จะส่งอาสาสมัครมาเป็นกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งและกรรมการนับคะแนน แต่เนื่องจากปัญหาอิทธิพลในพื้นที่ ทำให้กลุ่มนี้ไม่สามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเรื่องการตรวจสอบการเลือกตั้งได้มากนัก

3.3 กลุ่มธุรกิจทางเลือก

กลุ่มธุรกิจทางเลือก เป็นกลุ่มชาวบ้าน นักพัฒนาเอกชน และผู้นำชุมชนที่สนใจด้านเกษตรทางเลือก โดยเฉพาะการสนับสนุนชุมชนที่ต้องการผลิตสินค้าปลอดสารพิษ เช่น กลุ่มแม่บ้านสาคลี

กลุ่มธุรกิจทางเลือกลักษณะนี้มีผู้บริหารที่สนใจการเมือง และสนใจกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเฉพาะการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน และส่งเสริมประชาธิปไตย เนื่องจากกลุ่มนี้สนับสนุนการขยายตลาดให้ธุรกิจเกษตรทางเลือก ซึ่งจะมีจัดรถขนส่งสินค้าไปขายตามชุมชนต่างๆทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท จึงสามารถสนับสนุนการจัดรถประชาสัมพันธ์ไปตามหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอต่างๆ รณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจถึงประชาธิปไตย และการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่ กลุ่มนี้จะสนใจการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งในเชิงการตรวจสอบการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ ยุติธรรม จึงสนใจเรื่องการสรรหาบุคคลมาเป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการนับคะแนน รวมทั้งรายงานความเคลื่อนไหวการรณรงค์หาเสียงของนักการเมือง และพรรคการเมืองต่างๆ ในอยุธยา เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเล็กๆที่สนใจธุรกิจทางเลือก จึงยังมีปัญหาติดขัดเรื่องงบประมาณอยู่บ้าง หากจะมีกิจกรรมเพิ่มเติมที่นอกเหนือจากกิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการอยู่เดิม

3.4 สมาพันธ์ชาวพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย

สมาพันธ์ชาวพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย เป็นการรวมตัวขององค์การเอกชนหลายองค์การที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และพัฒนาประชาธิปไตย บุคคลที่ร่วมกันก่อตั้งสมาพันธ์ฯ เป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มที่เคลื่อนไหวรณรงค์รัฐธรรมนูญฉบับ สสร. ในจังหวัดอยุธยา เมื่อปีพ.ศ. 2540 ที่ผ่านมา หลังจากเสร็จสิ้นภาระกิจการรณรงค์เรื่องรัฐธรรมนูญแล้ว สมาชิกของกลุ่ม อันประกอบไปด้วย นักพัฒนาเอกชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชนในจังหวัด ตลอดจนข้าราชการที่เกษียณอายุที่สนใจการเมือง ได้ร่วมกันก่อตั้งเป็น "สมาพันธ์ชาวพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนการรณรงค์ประชาธิปไตยในจังหวัดอยุธยา สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการทำให้การเลือกตั้งในจังหวัดอยุธยาบริสุทธิ์ ยุติธรรมมากขึ้น แต่เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นองค์กรใหม่ที่เพิ่งตั้งขึ้นหลังการรณรงค์รัฐธรรมนูญ ทำให้มีปัญหาเรื่องงบประมาณ และการเข้าหลักเกณฑ์ของ "ความเป็นองค์กร" เพื่อขอรับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง

3.5 ศูนย์บริการข้อมูลฝึกอบรมแรงงาน (ศปร.)

กลุ่มนี้เป็นองค์การเอกชนที่มีพื้นที่ปฏิบัติในหลายจังหวัดในเขตภาคกลาง ได้แก่ ปทุมธานี อยุธยา อ่างทอง เป็นต้น โดยเฉพาะในเขตนิคมอุตสาหกรรม ที่ตั้งขึ้นตามนโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาล โดยจะเน้นกลุ่มเป้าหมายที่กลุ่มผู้ให้แรงงานที่ยังไม่มีสหภาพแรงงาน กิจกรรมของ ศปร. การให้การศึกษาด้านกฎหมายแรงงาน การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้ใช้แรงงาน

ตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนการรวมตัวของผู้ใช้แรงงานเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน และส่งเสริมประชาธิปไตย เนื่องจากกลุ่มนี้มีการออกจดหมายข่าวรายเดือน ถึงสมาชิกและผู้สนใจ รวมทั้งมีกิจกรรมรณรงค์ในกลุ่มเป้าหมายของตนอยู่ จึงสนใจการรณรงค์ เผยแพร่ข้อมูล และข่าวสารเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง แต่เนื่องจากปัญหาสิทธิพลในพื้นที่ ทำให้โครงการเกี่ยวกับการตรวจสอบและสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง ไม่ได้ความสนใจจากสมาชิกกลุ่มเท่าที่ควร

3.6 ชมรมการศึกษาเอกชน จังหวัดอยุธยา

กลุ่มนี้มาจากการรวมตัวกันของคณะผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ที่เปิดสอนนักเรียนในระดับ พานิชัยการ และอาชีวศึกษา เนื่องจากผู้บริหารเคยเป็นนักกิจกรรมทางสังคมในสมัยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทำให้ค่อนข้างสนใจการเมือง กิจกรรมที่กลุ่มนี้สนใจจะเป็นการตรวจสอบ การเลือกตั้ง มากกว่าการรณรงค์ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน เช่น กลุ่มนี้ยินดีจัดหาบุคลากรเพื่อ ทำหน้ารับแจ้งเหตุ และเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง และการตรวจสอบค่าใช้จ่ายการหาเสียงของผู้สมัคร เป็นต้น

3.7 หอการค้า จังหวัดอยุธยา

หอการค้าจังหวัดอยุธยา เป็นการรวมตัวของกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจในจังหวัดอยุธยา กิจกรรมของหอการค้าที่ผ่านมา จะเน้นเรื่องการรักษาผลประโยชน์ให้สมาชิก หรือการประสานงานกับ ทางราชการ เนื่องจาก พรบ.หอการค้าไทย มีมาตราหนึ่งที่กำหนดไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ทำให้ บทบาททางสังคมของหอการค้าจังหวัดอยุธยา เป็นไปในรูปงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือสาธารณ กุศลอื่นๆ หอการค้าจังหวัดเริ่มมีบทบาททางการเมืองเมื่อในการรณรงค์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และเริ่มสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการสนับสนุนการรวมกลุ่มของ ประชาชนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย และการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ใหม่

4. ศักยภาพและข้อจำกัดขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

องค์การเอกชน และองค์การชุมชนในจังหวัดอยุธยา มีลักษณะการทำงานที่หลากหลาย ทั้งในเรื่องที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม แม้ว่าแต่ละองค์การจะมีวัตถุประสงค์ และ กิจกรรมเฉพาะ ของแต่ละองค์กร เช่น ประเด็นเรื่องการส่งเสริมประชาธิปไตย ประเด็นเรื่อง การสร้างความเข้มแข็ง ให้ชุมชน ประเด็นเรื่องการสนับสนุนการรวมกลุ่มของคนผู้ด้อยโอกาส และประเด็นสาธารณ ประโยชน์อื่นๆขององค์กรเหล่านี้ หลายองค์การมีประวัติการทำงานที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง มี บทบาทในฐานะผู้นำในชุมชน ในบางวาระโอกาสที่กระแสมือเมืองขึ้นสูง เมื่อเกิดประเด็นร่วม

เฉพาะหน้า ไม่ว่าจะเป็นประเด็น ประชาธิปไตย ประเด็นรัฐธรรมนูญ หรือเรื่องของการเลือกตั้ง องค์การเหล่านี้ ก็ร่วมกันเคลื่อนไหว จัดสรรบุคลากรขององค์การของตนมาสนับสนุนการเคลื่อนไหวดังกล่าว ทั้งนี้เป็นผลมาจากการต่อสู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จากกลุ่มบุคคล กลุ่มองค์กรไม่กี่คน ไม่กี่กลุ่ม มาเป็นการหาประเด็นร่วมที่ทุกฝ่ายสามารถร่วมกันผลักดันได้

นอกเหนือบทบาทขององค์การเอกชน และกลุ่มองค์กรชุมชนในอยุธยาแล้ว ยังมีนักวิชาการและนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ที่เข้ามามีส่วนร่วม เช่น จากสถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จากวิทยาลัยเทคนิคพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งข้าราชการเกษียณอายุ กลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นที่นับถือในจังหวัด ตลอดจนปัญญาชนอิสระที่สนใจปัญหาสังคมและการพัฒนาทางการเมืองในอยุธยา ตัวละครเหล่านี้ ล้วนเป็นผู้ที่มีบทบาทโดดเด่นอย่างสำคัญในการผลักดันให้การรณรงค์ทางการเมืองของอยุธยา เป็นไปด้วยความเข้มแข็ง เป็นกลไกที่ขาดไม่ได้ในการทำให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองในหมู่ประชาชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ล่าสุด คือการจัดตั้งสมัชชาราชพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย เพื่อทำงานรณรงค์เคลื่อนไหวในเรื่องประชาธิปไตย สร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้เกิดขึ้นในหมู่คนอยุธยา และแผ่กระจายเข็มกลัดไปในทุกพื้นที่

ศักยภาพ ความพร้อม ความกระตือรือร้นที่มีอยู่ขององค์กรต่าง ๆ นั้นสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ปัญหายังคงมีอยู่ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องอิทธิพลในพื้นที่ หากจะลองเปรียบเทียบให้ชาวกรุงศรีอยุธยา เป็นเสมือนผู้คนแห่งวัฒนธรรมลุ่มน้ำที่ถูกทำให้มีนชาต่อสถานการณ์ ชุมชนต่างๆเริ่มแตกสลายลง องค์การเอกชน และองค์การชุมชนต่างๆในอยุธยา ก็เปรียบเสมือนลำคลองสายๆที่จะต่อเชื่อม เพื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้และกอบกู้ชุมชน เป็นสายน้ำแห่งการเรียนรู้ ที่จะขุดชีวิตต้นข้าวประชาธิปไตยในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ให้งอกงามขึ้นอีกครั้ง สามารถทนสู้ลมแดดที่แผ่อิทธิพลและการคอร์รัปชันซึ่งได้กัดกร่อนสังคมชุมชนอยู่ทุกเมื่อ จากการเดินทางที่ละก้าว ขุดดินทีละก้อน เพื่อนำมาสู่ความสำเร็จ ในการสร้างสรรค์ให้ชุมชนเติบโตใหญ่ มีศักดิ์ศรี และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสุจริตเพียงธรรม และผาสุก

5. ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนที่สอดคล้องกับสภาพจังหวัด

หากเราสามารถสร้างนิยาม “การเมืองใหม่” ว่า หมายถึงการที่ประชาชนทุกกลุ่ม สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองต่างๆ ตั้งแต่กระบวนการคัดเลือก ควบคุม ตรวจสอบ และถอดถอนบรรดาตัวแทนของเขา ว่าพวกเขาจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับฉันทานุมัติจากประชาชน ทำหน้าที่ตามอาณัติที่ประชาชนมอบหมาย เป็นผู้ที่ถูกตรวจสอบจากกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน และถูกถอดถอนได้ หากกระทำการฉ้อฉลใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม หรือดำเนินการใดๆที่

ขัดกับฉันทานุมัติที่ประชาชนมอบให้ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงควรเริ่มตั้งแต่ ความสนใจและเข้าใจต่อหลักการประชาธิปไตย การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเข้าร่วมตรวจสอบกระบวนการคัดเลือกผู้แทนราษฎรให้สะท้อนถึงการเป็นตัวแทนของคนอยุธยา มาจนกระทั่ง การมีส่วนร่วมในการทำให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม

การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งขององค์การเอกชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาจมีได้หลายระดับ ขึ้นกับความสนใจ และศักยภาพขององค์การเอกชนเหล่านั้น หากจะแบ่งประเภทตามความสนใจในการเคลื่อนไหวทางการเมืองขององค์การเอกชนในอยุธยา อาจจำแนกระดับความสนใจที่แตกต่างกันไป ดังนี้

1. องค์การเอกชนที่มีความสนใจ มีความกระตือรือร้น ประสงค์เข้ามีส่วนร่วม เช่น สมาพันธ์ชาวพระนครศรีอยุธยาเพื่อประชาธิปไตย ศบร. อนุกรรมการสภาพนายความประจำจังหวัดอยุธยา ชมรมรักษอยุธยา เป็นต้น

2. องค์การเอกชนที่มีความสนใจปานกลาง เนื่องจากลักษณะงานโดยปกติไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองโดยตรง แต่พร้อมจะเข้าร่วม หากได้รับการติดต่อ หรือเมื่อมีการประสานงานเชิญชวนให้เข้าร่วม เช่น ชมชนวัฒนธรรมमारविश्य สาขาสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยจังหวัดอยุธยา ธนาคารหมู่บ้านลาดบัวหลวงพัฒนา มูลนิธิพระมงคลบพิตร หอการค้า เป็นต้น

3. องค์การเอกชนที่ไม่มีความสนใจ หรือมีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ชมรมลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้านออมทรัพย์ กลุ่มเศรษฐกิจชุมชน ที่ต้องทำงานประสานกับราชการ ไม่อาจร่วมงานด้านการเมืองได้ เพราะเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดกับราชการ เป็นผลให้เกิดปัญหาต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ได้ หรือ ไลออนส์อยุธยากรุงเทพฯ ที่สมาชิกหวาดเกรงว่าอิทธิพลท้องถิ่น ทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐและจากนักการเมืองจะมีผลกระทบต่อธุรกิจตนเอง เป็นต้น

การทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองการเลือกตั้งในกลุ่มองค์การเอกชนสองประเภทแรก สามารถทำได้โดยไม่มีอุปสรรคมากนัก ด้วยการส่งเสริมในเรื่องงบประมาณ สร้างเงื่อนไข ลดข้อจำกัด หรือเปิดโอกาสให้กลุ่มเหล่านี้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ จัดเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และการอบรมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เข้าใจความเข้าใจ และความสามารถในการถ่ายทอด รณรงค์เผยแพร่แก่กลุ่มเป้าหมายที่ตนเองทำงาน หรือเกี่ยวข้องด้วยต่อไป เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และขยายการรับรู้ไปสู่ชุมชน และผู้คนในวงกว้าง

แต่สำหรับองค์การเอกชนประเภทที่สามนั้น คงต้องทุ่มเทพยายามและความพยายามมากเป็นพิเศษ ในอันที่จะแสวงวล้อมความสนใจที่มีอยู่เฉพาะตนของกลุ่มบุคคลดังกล่าว ให้เกิดความเข้าใจเห็นภาพความเชื่อมโยงระหว่างผลประโยชน์ของตนที่ดำรงอยู่นั้นกับปัญหาสังคมการเมืองที่เกิดขึ้นรอบตัว เช่น ปัญหาการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหาอิทธิพลท้องถิ่น ปัญหาความตกต่ำทางเศรษฐกิจและความเสื่อมถอยของสังคม ฯลฯ และการแก้ไขนั้นต้องอาศัยพลังจากทุกส่วนในสังคมเข้าร่วมในการผลักดันให้บรรลุผล กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวอุษยยานั้น จะเป็นคำตอบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองที่แท้จริง โดยบทบาทขององค์การเอกชนและองค์การชุมชนที่มีศักยภาพ และได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากผู้คนในสังคมลุ่มน้ำนั้น จะเป็นพลังที่สำคัญในการช่วยเหลือ ชี้แนะ ปลุกเร้าพลัง และดึงเอาทรัพยากรบุคคลและชุมชนที่มีอยู่อย่างล้นเหลือ ให้ถูกนำมาปรับใช้อย่างมีคุณค่า เพื่อยังประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชนและสังคมการเมืองไทยโดยรวม

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างในจังหวัดชลบุรี

1. ข้อมูลทั่วไปของจังหวัด

1.1 ที่ตั้งพื้นที่และอาณาเขต จังหวัดชลบุรีตั้งอยู่ภาคกลางของประเทศไทยห่างจากกรุงเทพฯ 81 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 4,363,000 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,726,875 ไร่ อาณาเขตของจังหวัด ทิศเหนือติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดระยอง ทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดจันทบุรี ทิศตะวันตกติดต่อกับทะเลฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย

แผนที่ตั้งอาณาเขต

แผนที่ที่ 1 ที่ตั้งและอาณาเขต

1.2 การปกครองและประชากร จังหวัดชลบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบางละมุง อำเภอบ้านบึง อำเภอพนัสนิคม อำเภอพานทอง อำเภอสัตหีบ อำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ่อทอง อำเภอเกาะสีชัง และกิ่งอำเภอเกาะจันทร์

ประชากรของจังหวัด ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2539 รวมทั้งสิ้น 1,009,041 คน เป็นชาย 515,548 คน หญิง 493,493 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองมีจำนวน 237,449 คน รองลงมาได้แก่อำเภอพนัสนิคมมีจำนวน 148,247 คน อำเภอที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุดคืออำเภอเมือง 1,037 คน/ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่อำเภอสัตหีบ 345 คน/ตารางกิโลเมตร อำเภอบางละมุง 313 คน/ตารางกิโลเมตร

ประชากรของจังหวัดยังสามารถแยกออกเป็นวัยต่าง ๆ และคิดเป็นร้อยละของประชากร รวมทั้งหมดของจังหวัดดังนี้

ตารางแสดงประชากรของจังหวัดชลบุรีจำแนกตามวัยต่าง ๆ

วัย	ชาย	หญิง	รวม	ร้อยละ
วัยเด็ก (0 - 2)	97,750	92,041	189,041	10.54
วัยการศึกษาภาคบังคับ (8 - 15 ปี)	60,127	57,132	117,259	6.15
วัยเยาวชน (15 - 24 ปี)	95,980	84,727	180,707	10.03
วัยเจริญพันธุ์ (15 - 49 ปี)	290,588	280,140	570,728	31.70
วัยแรงงาน (13 - 60 ปี)	342,758	331,662	674,420	37.45
วัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)	31,564	36,202	67,766	3.77
รวม	918,767	881,904	1,800,671	100

ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2540

ตารางแสดงประชากรของจังหวัดชลบุรีจำแนกตามพื้นที่

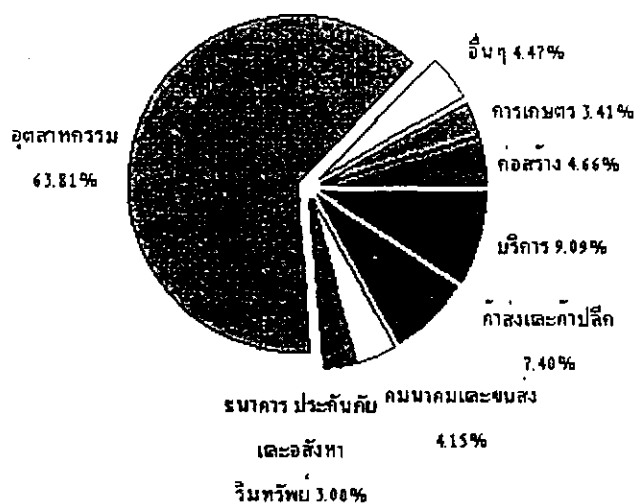
อำเภอ	พื้นที่ (ตาราง ก.ม.)	ตำบล	หมู่บ้าน	ประชากร		
				ชาย	หญิง	รวม
เมือง	228,791	18	107	119,726	117,723	237,449
บ้านบึง	646,33	8	47	43,496	42,075	85,571
หนองใหญ่	397,476	5	23	10,853	9,965	20,818
บางละมุง	469,021	8	60	73,410	73,508	146,918
พานทอง	173,037	11	76	22,235	22,780	45,015
พนัสนิคม	699,702	22	209	73,604	74,643	148,247
บ่อทอง	781,544	6	42	20,597	20,070	40,667
ศรีราชา	616,434	8	58	83,370	81,542	164,912
เกาะสีชัง	17,239	1	7	2,210	2,182	4,392
สัตหีบ	333,422	5	41	66,047	49,005	115,052

ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2540

1.3 สภาพเศรษฐกิจ

โดยภาพรวมจังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ โดยทั้งจังหวัดมีผลิตภัณฑ์มวลรวม 193,790.104 ล้านบาท ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 206,599 บาทต่อปี เป็นอันดับ 3 ของประเทศ รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาการอุตสาหกรรมมากที่สุดคือร้อยละ 63.81 คิดเป็นมูลค่า 123,660 ล้านบาท รองลงมาเป็นสาขาการบริการร้อยละ 9.09 คิดเป็นมูลค่า 17,624.280 ล้านบาท และสาขาการค้าปลีกและค้าส่งร้อยละ 7.40 คิดเป็นมูลค่า 14,342.832 ล้านบาท อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 21.57 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ; 2538)

แผนภูมิที่ 2 ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ปี 2538

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ส่วนทางด้านการเกษตรจากพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดที่มีประมาณ 2,716,875 ไร่ พบว่าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางเกษตร 1,515,971 ไร่ คิดเป็น 55.59 % ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่ป่าไม้ และพื้นที่ที่ยังไม่ได้จำแนก สำหรับการถือครองที่ดินทางการเกษตรส่วนใหญ่เป็นของเกษตรกรเอง 1,086,489 ไร่ (71.67%) และยังเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองโดยสมบูรณ์ไม่ได้นำไปจำนองหรือขาย ผาก 1,056,467 ไร่ (99.69%)

1.4 สภาพสังคม

1.4.1 การศึกษา ในปี 2539 จังหวัดชลบุรี มีสถานศึกษาทั้งสิ้น 1,011 แห่ง มีครู/อาจารย์ 13,640 คน และนักเรียน นิสิตนักศึกษา 318,372 คน ซึ่งอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษาเป็น 1 : 23 โดยแยกการศึกษาออกเป็น 2 ระบบดังนี้

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา 493 แห่ง ครู/อาจารย์ 11,241 คนนักเรียน นิสิต นักศึกษา 227,287 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อ นักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็น 1: 20

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีสถานศึกษา 518 แห่ง ครู/อาจารย์ 2,399 คนนักเรียน นิสิต นักศึกษา 91,085 คน คิดเป็นอัตราส่วนครู/อาจารย์ ต่อ นักเรียน นิสิต นักศึกษา เป็น 1: 37

และจากข้อมูลการสำรวจในประชากรและการเคหะของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2513, 2523, 2533 พบว่าประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มอ่านออกเขียนได้มากขึ้น โดยเพิ่มจากร้อยละ 85.79 (320,575 คน) ในปี 2513 เป็นร้อยละ 95.87 (752,320 คน) ในปี 2533 ในขณะที่มีผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ร้อยละ 4.13 (32,392 คน)

ส่วนระดับการศึกษาของประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนมากขึ้น โดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 75.37 (328,062 คน) ในปี 2513 เป็นร้อยละ 91.19 (715,892 คน) ในปี 2533 โดยประชากรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษาแต่มีแนวโน้มว่าประชากรจะมีการศึกษาสูงขึ้นในปี 2533 ประชากรได้รับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ร้อยละ 5.67 (40,575 คน) ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 22.31 (159,688 คน) รวมทั้งไม่ได้รับการศึกษาร้อยละ 8.08 (63,406 คน)

1.4.2 สาธารณสุข ในปี 2538 จังหวัดชลบุรี มีจำนวนสถานพยาบาลแผนปัจจุบัน ที่มีเตียงรับผู้ป่วยไว้ค้างคืนทั้งสิ้น 31 แห่ง มีจำนวนเตียง 3,324 เตียง ในจำนวนนี้เป็นสถานพยาบาลที่สังกัด กระทรวงสาธารณสุข 11 แห่ง จำนวน 1,567 เตียงสังกัดกระทรวงอื่น 7 แห่ง จำนวน 590 เตียง และเป็นสถานพยาบาลเอกชน 12 แห่ง จำนวน 1,066 เตียง องค์การอิสระ 1 แห่ง จำนวน 401 เตียง

ส่วนบุคลากรทางสาธารณสุขที่สำคัญ คือ แพทย์และพยาบาลนั้นมีจำนวนแพทย์ 387 คน อัตราส่วนแพทย์ : ประชากรเท่ากับ 1:2,540

สำหรับพยาบาลเป็นพยาบาลวิชาชีพ 1,251 คน พยาบาลเทคนิค 971 คน รวมเป็น 2,222 คน คิดเป็นอัตราส่วนพยาบาล : ประชากร เท่ากับ 1:442

1.4.3 คุณภาพชีวิต จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ United Nation Development Program (UNDP) ได้ข้อเสนอว่าการวัดระดับการพัฒนาประเทศควรวัดในรูปของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและได้กำหนดเกณฑ์การวัดระดับคุณภาพชีวิตของคนขึ้นโดย

คำนวณจากปัจจัย ยกระดับคุณภาพชีวิต 3 ตัวแปร คือ อายุขัยเฉลี่ย การศึกษา และรายได้ต่อหัว เรียกว่า ดัชนีคุณภาพชีวิต (Human Development Index :HDI) แบ่งเป็น 3 ระดับ

(1) คุณภาพชีวิตระดับสูง	มีค่า HDI ตั้งแต่ 0.800 - 1.000
(2) คุณภาพชีวิตระดับกลาง	มีค่า HDI ตั้งแต่ 0.500 - 0.799
(3) คุณภาพชีวิตระดับต่ำ	มีค่า HDI ตั้งแต่ 0.000 - 0.499

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำดัชนีคุณภาพชีวิตของคนไทยขึ้นตามแนวความคิดพื้นฐานของ UNDP ดังกล่าว เพื่อเป็นเกณฑ์วัดระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยระดับภาพรวมทั้งประเทศ ภาค จังหวัด เขต เมือง และชนบท สำหรับดัชนีคุณภาพชีวิตของคนไทยในชนบทคำนวณจากข้อมูล กชช.2ค.ผนวก จปฐ.13 ตัวแปร แบ่งเป็น 6 กลุ่ม คือ น้ำดื่ม น้ำใช้ สาธารณสุข การศึกษา ไฟฟ้า ที่อยู่อาศัย และการคมนาคม

ดัชนีคุณภาพชีวิตของคนจังหวัดชลบุรี จัดอยู่ในระดับกลาง คือ มีดัชนีคุณภาพชีวิตเท่ากับ 0.7230 เป็นอันดับที่ 13 ของภาค และอันดับที่ 15 ของประเทศ

ตารางแสดงดัชนีคุณภาพชีวิตของประชากร 20 อันดับแรกในปี 2533

จังหวัด	ดัชนีคุณภาพชีวิต	เปรียบเทียบดัชนีระดับภาค/ประเทศ	
อ่างทอง	0.8400	1	1
พระนครศรีอยุธยา	0.8270	2	2
นครปฐม	0.8210	3	3
ปทุมธานี	0.8120	4	4
สิงห์บุรี	0.8060	5	5
นนทบุรี	0.7970	6	6
ชัยนาท	0.7710	7	8
ลพบุรี	0.7600	8	10
สมุทรสาคร	0.7570	9	11
สมุทรปราการ	0.7550	10	12
ราชบุรี	0.7510	11	13
สระบุรี	0.7360	12	14

ชลบุรี	0.7230	13	15
นครนายก	0.7170	14	16
ระยอง	0.7150	15	17
สุพรรณบุรี	0.7140	16	18
เพชรบุรี	0.7120	17	19
สมุทรสงคราม	0.7090	18	20
ฉะเชิงเทรา	0.6420	19	40
จันทบุรี	0.6370	20	45

ที่มา : กองบัญชาการตำรวจนครบาล สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1.5 การเลือกตั้ง จังหวัดชลบุรี มีสถิติการเลือกตั้ง 4 ประเภท คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (17 พฤศจิกายน 2539) มีผู้มาใช้สิทธิในระดับปานกลาง คือ ร้อยละ 60.34 เป็นอันดับที่ 60 ของประเทศ มีบัตรเสีย ร้อยละ 3.67

การเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด (พ.ศ.2538) มีผู้มาใช้สิทธิในระดับค่อนข้างน้อย คือ ร้อยละ 22.43 เป็นอันดับที่ 74 ของประเทศ มีบัตรเสีย ร้อยละ 6.37

การเลือกตั้งสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (11 พฤศจิกายน 2540) มีผู้มาใช้สิทธิในระดับปานกลาง คือ ร้อยละ 53.64 เป็นอันดับที่ 71 ของประเทศ มีบัตรเสีย ร้อยละ 2.50

จากสถิติการเลือกตั้งที่ผ่านมาของชลบุรีทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นพบว่า ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่มากนัก สถิติการเลือกตั้งดังกล่าวอาจเป็นตัวบ่งชี้ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดชลบุรีว่า ยังอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เกิดจากสภาพการเมืองถูกครอบงำและผูกขาดโดยกลุ่มผู้มีอิทธิพลในจังหวัด ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกว่าไม่ว่าจะออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งหรือไม่ก็ตาม ผู้ที่จะชนะการเลือกตั้งก็คือกลุ่มของผู้มีอิทธิพลเท่านั้น (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ)

2. การรวมตัวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัด

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากทำเนียบองค์กรเอกชนทั่วประเทศ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติพบว่า จังหวัดชลบุรีมีองค์กรเอกชนที่รวมตัวกันในรูปของมูลนิธิและสมาคม รวมทั้งสิ้น 284 องค์กร ส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม ด้านการสงเคราะห์และสาธารณกุศล ซึ่งมีวัตถุประสงค์ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ทำให้องค์กรเหล่านี้ไม่มีบทบาทและกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยแต่อย่างใด

3. องค์กรเอกชนที่มีศักยภาพในการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

จากการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดหลายท่านพบว่า มีองค์กรเอกชน และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่งที่มีความน่าจะมีศักยภาพในการร่วมพัฒนาระบบประชาธิปไตย ผดุงไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ยุติธรรมในกระบวนการเลือกตั้ง และสร้างมิติใหม่ทางการเมืองในจังหวัดชลบุรีนี้

3.1) สมัชชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตย

เป็นองค์กรที่มีศักยภาพและบทบาทสำคัญสูงสุดในกระบวนการเลือกตั้งทุกระดับ เพราะเป็นองค์กรที่พัฒนาสืบต่อมาจาก “สมัชชาชาวชลบุรีเพื่อรัฐธรรมนูญ” ที่มีบทบาทสำคัญในช่วงการยกร่างรัฐธรรมนูญในปี 2540 ทั้งนี้แกนนำสมัชชาหลายคนได้มีส่วนร่วมเป็นกรรมาธิการวิสามัญฯ สสร.

สมัชชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตยจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2540 โดยช่วงแรกใช้ชื่อสมัชชาชาวชลบุรีเพื่อรัฐธรรมนูญ วัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานของสมัชชาเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยอย่างชัดเจน กล่าวคือ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม ปกป้อง คัดกรอง พิทักษ์รักษาสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม และประเทศชาติ และเพื่อประสานหรือร่วมกับบุคคลกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมทำนองเดียวกัน

คณะกรรมการสมัชชาประกอบด้วย บุคคลที่เคยเป็นข้าราชการระดับสูง แต่ปัจจุบันเกษียณจากราชการแล้ว นักธุรกิจ นักวิชาการ แพทย์ หนายความ ครู เกษตรกร และ สื่อมวลชน ซึ่งเป็นผู้ที่สนใจการเมือง และปรารถนาที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม

กิจกรรมที่สมัชชาดำเนินการในช่วงที่ผ่านมาคือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน เรื่องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยการส่งสมาชิกสมัชชาไปบรรยายตามที่ต่าง ๆ การจัดรายการเผยแพร่

แพร่รัฐธรรมนูญผ่าน CTV เป็นต้น สำหรับการเลือกตั้งครั้งต่อไป ซึ่งต้องเป็นการเลือกตั้งแบบใหม่จากการสัมภาษณ์ประธาน และโฆษก และกรรมการของสมัชชาหลายท่าน ได้แสดงเจตจำนงค์ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง การสอดส่องความเคลื่อนไหวของบุคคลที่อาจมีพฤติกรรมซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย การจัดส่งผู้แทนของสมัชชาเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับหน่วยเลือกตั้ง และการจัดส่งเจ้าหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้ง

3.2) ชมรมทนายความชลบุรี

เป็นองค์กรที่น่าจะมีศักยภาพและบทบาทไม่น้อยในกระบวนการเลือกตั้ง เนื่องจากเพราะสมาชิกชมรมฯ (ประมาณ 170 คน) ล้วนเป็นทนายความที่มีภูมิชำนาญหรือมีสำนักงานในจังหวัดชลบุรี ในปี 2540 ชมรมมีบทบาทสำคัญในการร่วมรณรงค์เผยแพร่ความรู้ และสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ นอกจากนี้แกนนำและสมาชิกชมรมส่วนใหญ่ก็มีความสนใจ และกระตือรือร้นทางการเมือง ผู้บริหารของชมรมได้รับการยอมรับมาก อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของชมรมก็เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ดังนั้นบทบาทที่เหมาะสมที่ชมรมมีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง คือการช่วยตรวจสอบและรับแจ้งเหตุการณ์ทุจริตเลือกตั้ง การส่งเจ้าหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้ง

อนึ่ง สมาชิกชมรมมีวาระการประชุมพบปะกันเป็นประจำทุกเดือน อีกทั้งมีการประสานงานและร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิดกับชมรมทนายความระยองและฉะเชิงเทราด้วย

3.3) หอการค้าชลบุรี

เป็นองค์กรแกนนำภาคธุรกิจเอกชนที่น่าจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย และการเมืองท้องถิ่นตามเงื่อนไขใหม่ของรัฐธรรมนูญ ที่ให้สิทธิเสรีภาพและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมมากกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากสมาชิกองค์กร (ประมาณ 270 คน) ล้วนเป็นนักธุรกิจที่มากด้วยคุณวุฒิและฐานะ นอกจากนี้หอการค้าชลบุรียังเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในพื้นที่ "หอการค้าเขต 1" ซึ่งประกอบด้วยหอการค้าชลบุรี หอการค้าระยอง หอการค้าจันทบุรี และหอการค้าตราด ผู้บริหารของหอการค้าได้รับการยอมรับมาก เจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถและมีประสิทธิภาพในการทำงานมาก

อย่างไรก็ตาม ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญในปัจจุบันก็คือ ถึงแม้ผู้บริหารและสมาชิกหอการค้าชลบุรีส่วนหนึ่งจะมีความสนใจและตื่นตัวทางการเมือง แต่ก็ไม่สามารถนำองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมเพราะข้อจำกัดของพระราชบัญญัติหอการค้าไทยที่บัญญัติห้ามมิให้หอการค้าทั่วประเทศ

เข้ายุ่งเกี่ยว หรือดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เป็นเหตุให้บทบาทของหอการค้าที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง ไม่สามารถทำได้เต็มที่

3.4 ชมรมข้าราชการบำนาญจังหวัดชลบุรี

เป็นองค์กรที่น่าจะมีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ดี เนื่องจากสมาชิกของชมรมเป็นข้าราชการที่เกษียณอายุที่มีประสบการณ์ เคยมีฐานะตำแหน่งสูง เช่น เคยเป็นอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดที่เข้มแข็ง ไม่เกรงกลัวอิทธิพล เคยเป็นอธิบดีัยการเขตที่ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ไม่มีประวัติต่างปร้อยในการทำงาน เคยเป็นผู้บังคับบัญชาในกองทัพเรือที่เคยมีประสบการณ์ในการรณรงค์การร่างรัฐธรรมนูญ และการให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องประชาธิปไตยมาแล้ว เป็นต้น

ด้วยคุณสมบัติที่ดีเด่นของสมาชิกชมรมดังกล่าว ทำให้ชมรมมีศักยภาพมากในการจัดส่งผู้แทนของชมรมเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับหน่วยเลือกตั้ง รวมทั้งการช่วยสอดส่องความเคลื่อนไหวของบุคคล ที่อาจมีพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยด้วย

3.5 พุทธสมาคมจังหวัดชลบุรี

เป็นองค์กรเอกชนด้านศาสนาและสาธารณะประโยชน์เก่าแก่ที่มีบทบาทสำคัญ และมีสมาชิกจำนวนมาก (กว่า 1,000 คน) จึงน่าจะเป็นองค์กรที่เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาระบอบประชาธิปไตย และการเมืองท้องถิ่น แต่ก็มีข้อจำกัดด้านกฎหมายและวัตถุประสงค์การจัดตั้งสมาคม ซึ่งห้ามมิให้ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเมือง อันเป็นปัญหาอุปสรรคที่พึงได้รับการผลักดันแก้ไขต่อไปเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงนั้น พุทธสมาคมจังหวัดชลบุรีมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยและการเมืองท้องถิ่นในทางอ้อมมาอย่างต่อเนื่อง

4. ข้อจำกัดขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ข้อจำกัดที่สำคัญที่ทำให้้องค์การเอกชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้อย่างเต็มที่ มี 2 ประการคือ

4.1 ปัญหาอิทธิพลท้องถิ่นที่แผ่ขยายไปยังกลุ่มนักธุรกิจ ข้าราชการ นักการเมืองระดับท้องถิ่นตลอดจนกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งรู้ดีว่าถ้าต้องการประสบความสำเร็จในอาชีพของตน หรือต้องการเข้ามาสู่เวทีทางการเมือง รวมทั้งได้รับเลือกให้เป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน ก็ต้องวิ่งเข้าหาผู้มีอิทธิพล ซึ่งก็มักจะได้รับการสนองตอบด้วยดี และเมื่อถึงสมัยที่มีการเลือกตั้งระดับชาติ บุคคลเหล่านี้ก็จะกลายเป็นหูเป็นตา หรือกลายเป็นหัวคะแนนให้กับนักการเมืองที่อยู่ในกลุ่ม

ของผู้มีอิทธิพลโดยปริยาย การแผ่ขยายอิทธิพลที่เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทำให้ประชาชนโดยทั่วไป รวมทั้งองค์การเอกชนต่าง ๆ ไม่กล้าแสดงบทบาทที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับผู้ที่มีอิทธิพล และพยายามที่จะไม่มีกิจกรรมทางการเมืองใด ๆ ที่เป็นการต่อต้านผู้มีอิทธิพล

4.2 บุคลากรและงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดขององค์การเอกชน อาจทำให้องค์การเอกชนไม่สามารถมีส่วนร่วมกับการบวนการเลือกตั้งได้อย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จากกรณีของสมัชชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นองค์กรที่มีศักยภาพ แต่บุคลากรที่ทำงานให้กับสมัชชายังคงเป็นกรรมการซึ่งทำงานในลักษณะอาสาสมัคร นอกจากนี้ยังมีปัญหางบประมาณ ซึ่งยังคงใช้วิธีการลงขันโดยคณะกรรมการ ซึ่งจะทำได้ในกรณีที่เป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้งบประมาณมาก แต่ถ้าเป็นกิจกรรมที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด เช่น การรณรงค์ให้ประชาชนไปเลือกตั้ง หรือการให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้งแบบใหม่ การจัดสรรงบประมาณให้กับองค์กรที่มีปัญหาเช่นนี้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่คณะกรรมการเลือกตั้งต้องพิจารณา

5. ข้อเสนอแนะต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนที่สอดคล้องกับสภาพจังหวัดชลบุรี

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดหลายท่าน และการประมวลข้อมูลจากแบบสอบถาม มีข้อสรุปที่สอดคล้องกัน 2 ประการคือ ประการแรก จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีผู้มีอิทธิพลในจังหวัดมีอำนาจที่จะกำหนดผลการเลือกตั้งได้ทุกระดับภายในจังหวัด ซึ่งเกิดจากการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ยกทั้งพื้นที่หรือยกทั้งหน่วยเลือกตั้ง และประการที่สอง จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่ประชาชนมีการรวมกลุ่มกันน้อย องค์การเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยก็มีอยู่น้อยด้วยเช่นกัน ลักษณะเฉพาะของจังหวัดชลบุรีทั้ง 2 ประการดังกล่าว ทำให้รูปแบบขององค์การเอกชนที่มีอยู่ในจังหวัด สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับการบวนการเลือกตั้งได้ 3 ลักษณะคือ

1. องค์การเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และพัฒนาประชาธิปไตยโดยตรง เช่น สมัชชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตย รวมทั้งองค์การที่มีวัตถุประสงค์มุ่งไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม เช่น ชมรมทนายความชลบุรี รูปแบบในการเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ทำได้ตั้งแต่การจัดส่งเจ้าหน้าที่ขององค์การไปบรรยาย หรือจัดการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตย การส่งเสริมการรวมกลุ่มการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การตรวจสอบค่าใช้จ่ายของผู้สมัคร การรายงานความเคลื่อนไหวในการรณรงค์หาเสียง การส่งผู้แทนเข้าเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับต่าง ๆ การจัดหาบุคลากรหรืออาสาสมัครไปสังเกตการณ์การเลือกตั้ง เป็นกรรมการนับคะแนน รับแจ้งเหตุ รวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น รวมทั้งการเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล โดยการเข้าร่วมในลักษณะต่าง ๆ ดัง

กล่าว จะต้องผ่านการตรวจสอบและรับรองจากคณะกรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัดก่อน รวมทั้งต้องมีการจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งจากคณะกรรมการการเลือกตั้งสมทบให้ด้วย

2. องค์การเอกชน ที่ไม่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยโดยตรง แต่วัตถุประสงค์ขององค์การไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง เช่น ชมรมข้าราชการบำนาญจังหวัดชลบุรี พุทธสมาคมจังหวัดชลบุรี สมาคมครูและผู้บริหารโรงเรียนต่าง ๆ ชมรมอาสาสมัครประชาสงเคราะห์ ฯลฯ องค์การเหล่านี้จะมีปัญหาบุคลากรและงบประมาณ การมีส่วนร่วมจึงสามารถทำได้เฉพาะกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้บุคลากรและงบประมาณ เช่น การจัดส่งเจ้าหน้าที่ขององค์การเป็นวิทยากรบรรยาย หรือจัดการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเลือกตั้งในระดับจังหวัด การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้กับสมาชิกขององค์การ การส่งผู้แทนไปร่วมเป็นคณะกรรมการการเลือกตั้งระดับต่าง ๆ เป็นต้น

3. องค์การเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น มูลนิธิด้านสังคมสงเคราะห์ สมาคมอาชีพ กลุ่มหรือชมรมศิษย์เก่าสถาบันต่าง ๆ ซึ่งข้อบังคับ ธรรมนูญหรือตราสารขององค์การระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้น องค์การเอกชนที่มีลักษณะเช่นนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก รูปแบบที่เหมาะสมในการนำองค์การเอกชนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งทำได้เพียงการส่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เช่น วิธีการเลือกตั้งแบบใหม่ การแบ่งเขตการเลือกตั้ง วิธีการนับคะแนน ฯลฯ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ประชาชนพึงรู้ไปยังองค์การเหล่านี้ และขอความร่วมมือในการเผยแพร่ต่อยังสมาชิกขององค์การเท่านั้น

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง : ศึกษาจากศักยภาพและความสนใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งขององค์การเอกชน กำหนดวัตถุประสงค์ ไว้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่ เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมและมีมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพขององค์การเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะบทบาทการเป็นกลไกประมวลข่าวสารข้อมูลทางการเมืองในด้านต่าง ๆ สถานการณ์ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น การช่วยสอดส่องดูแลการเลือกตั้ง ตลอดจนสนับสนุนหรือทั้งดัดการทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ
3. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้งที่สอดคล้องกับศักยภาพและความสนใจขององค์การเอกชน

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งมีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการวิจัยภาคสนามได้ออกทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานองค์การเอกชนในระดับจังหวัด รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดเป้าหมาย 13 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 458 คน โดยใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การเอกชนระดับชาติ 15 คน และสัมภาษณ์เจาะลึกบุคลากรขององค์การเอกชนในท้องถิ่นและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น นักการเมือง ผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานองค์การเอกชนใน 3 จังหวัดจาก 13 จังหวัดเป้าหมาย ตลอดจนสังเกตการณ์ ร่วมประชุม และร่วมกิจกรรมกับองค์การเอกชนใน 3 จังหวัดเหล่านั้น จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session) โดยเชิญผู้นำจากองค์การเอกชนที่ผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดเป้าหมายประเมินว่าเป็นองค์การเอกชนที่มีศักยภาพสูงที่สุดในจังหวัดจำนวน 11 คน เข้าร่วมในการสนทนา และสัมภาษณ์ผู้นำองค์การเอกชนด้านสงเคราะห์ ด้านส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ด้านพัฒนาชุมชน ด้านพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพิ่มเติมอีก 5 คน ผลการศึกษามีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. องค์การเอกชนระดับจังหวัด

- 1.1 กลุ่มเป้าหมายขององค์การเอกชนระดับจังหวัดส่วนใหญ่ คือ ประชาชนทั่วไป มีองค์การเอกชนในบางจังหวัดได้แก่ เชียงราย อุบลราชธานี และตรัง ที่กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่คือเกษตรกร
- 1.2 วัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์การเอกชนส่วนใหญ่ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตยในระดับตั้งแต่ปานกลางถึงมาก มีเพียงส่วนน้อยที่เกี่ยวข้องในระดับในระดับน้อย
- 1.3 ผู้บริหารขององค์การเอกชนส่วนใหญ่สนใจการเมืองในระดับมาก มีเพียงส่วนน้อยที่สนใจระดับปานกลาง
- 1.4 กิจกรรมที่องค์การเอกชนให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมีความแตกต่างกันในแต่ละจังหวัด
- 1.5 กิจกรรมที่องค์การเอกชนแสดงความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมาก คือการสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย โดยเป็นความสนใจขององค์การเอกชนส่วนใหญ่ในจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนจังหวัดอื่นให้ความสนใจกิจกรรมนี้ในระดับค่อนข้างมาก
- 1.6 กิจกรรมที่องค์การเอกชนในหลายจังหวัดให้ความสนใจค่อนข้างมากได้แก่ การสนับสนุนการรวมกลุ่ม การจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเลือกตั้ง โดยเป็นความสนใจของทุกจังหวัด และมีเพียงจังหวัดลพบุรีเพียงจังหวัดเดียวเท่านั้นที่ให้ความสนใจค่อนข้างมากในการเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีทุจริตการเลือกตั้งขึ้นสู่ศาล และจังหวัดสุราษฎร์ธานีให้ความสนใจค่อนข้างมากในการจัดหาอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้ง และเสนอชื่อผู้แทนของตนเป็นกรรมการนับคะแนน
- 1.7 กิจกรรมที่องค์การเอกชนให้ความสนใจในระดับปานกลางได้แก่การเสนอชื่อผู้แทนของตนเป็นกรรมการสรรหา กกต.จังหวัดเป็น กกต.ระดับต่าง ๆ การจัดหาอาสาสมัครสังเกตการณ์เลือกตั้งและการเสนอชื่อผู้แทนเป็นกรรมการนับคะแนน โดยเป็นความสนใจขององค์การเอกชนส่วนใหญ่ในจังหวัดเชียงราย ลพบุรี ขอนแก่น อุบลราชธานี สำหรับการรับแจ้งเหตุเบาะแสการทุจริตการเลือกตั้งมีเพียงจังหวัดลพบุรี และสุราษฎร์ธานี เท่านั้นที่ให้ความสนใจกิจกรรมนี้ในระดับปานกลาง
- 1.8 กิจกรรมที่องค์การเอกชนหลายจังหวัดให้ความสนใจน้อยและค่อนข้างน้อย ได้แก่ การจัดรณรงค์ประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ เชิญชวนประชาชนไปเลือกตั้ง การช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การตรวจสอบค่าใช้จ่ายของผู้สมัคร การรายงานความเคลื่อนไหว

ไหวของนักการเมือง การให้ยืมอุปกรณ์ในการเลือกตั้ง การรับแจ้งเหตุ แจ้งเบาะแสการทุจริตการเลือกตั้ง และการเป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล

1.9 องค์การเอกชนส่วนใหญ่ในหลายจังหวัดเห็นว่า ข้อบังคับหรือธรรมนูญขององค์การจำนวนบุคลากรไม่เป็นอุปสรรค แต่งบประมาณขององค์การและอิทธิพลในท้องถิ่นเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งขององค์การ

1.10 ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อมูลภาพรวมของจังหวัดต่าง ๆ สรุปได้ว่า

- 1) ไม่มีจังหวัดใดที่ประชาชนมีการรวมกลุ่มกันในระดับที่เข้มแข็งมาก มีเพียงจังหวัดพิษณุโลกเท่านั้นที่มีความเข้มแข็งค่อนข้างมาก จังหวัดที่มีความเข้มแข็งระดับปานกลางได้แก่ เชียงใหม่ นครสวรรค์ อุทัยฯ ขอนแก่น สุรินทร์ อุบลราชธานี และสุราษฎร์ธานี นอกจากนั้นมีความเข้มแข็งค่อนข้างน้อยได้แก่ เชียงราย ลพบุรี ชลบุรี ตรัง และปัตตานี
- 2) ความสนใจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พิษณุโลก อุทัยฯ ขอนแก่น อุบลราชธานี และปัตตานี อยู่ในระดับปานกลาง จังหวัดลพบุรี และตรัง อยู่ในระดับค่อนข้างมาก จังหวัดนครสวรรค์ และชลบุรี อยู่ในระดับค่อนข้างน้อย
- 3) อิทธิพลของนักการเมืองและพรรคการเมืองในจังหวัดส่วนใหญ่อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ยกเว้นจังหวัดเชียงราย พิษณุโลก และชลบุรี อยู่ในระดับมาก
- 4) บทบาทของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นในการได้มาซึ่ง ส.ส.ในจังหวัดมีมากในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย นครสวรรค์ ชลบุรี และปัตตานี นอกจากนั้นอยู่ในระดับปานกลางและค่อนข้างมาก
- 5) การถูกครอบงำทางวิชาการโดยผู้มีอิทธิพล มีมากในจังหวัดเชียงใหม่ และชลบุรี มีค่อนข้างมากในจังหวัด พิษณุโลก นครสวรรค์ ลพบุรี และอุบลราชธานี นอกจากนั้นอยู่ในระดับปานกลาง
- 6) การซื้อสิทธิ์ขายเสียง มีมากในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พิษณุโลก นครสวรรค์ ชลบุรี ขอนแก่น และอุบลราชธานี มีค่อนข้างมากในจังหวัดลพบุรี อุทัยฯ สุรินทร์ และปัตตานี มีในระดับปานกลางคือ จังหวัดตรัง และมีในระดับค่อนข้างน้อยในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. องค์การเอกชนระดับชาติที่มีเครือข่ายหรือสมาชิกหรือ “สาขา” ในจังหวัดต่างๆ

ผลการศึกษาองค์การเอกชนระดับชาติที่มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมประชาธิปไตย และมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเน้นถึงลักษณะความหลากหลายขององค์

การเอกชนดังกล่าว ซึ่งมีจำนวน 15 องค์การได้แก่ มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย, คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย, หอการค้าไทย, คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน, ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน, สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ, สภานายความ, สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, สหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย, สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ช่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ซึ่งสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้

1. องค์การเอกชนเหล่านี้ หลายองค์การมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย โดยการจดทะเบียนในรูปแบบมูลนิธิ หรือสมาคม เช่น มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชน แต่บางองค์การมีฐานะเป็นนิติบุคคลจากการจดทะเบียนเป็นองค์การเอกชนนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติเฉพาะ เช่น หอการค้าไทย สภานายความ สภาสถาบันราชภัฏ เป็นต้น องค์การเอกชนที่ไม่ได้มีฐานะเป็นนิติบุคคล ที่ดำเนินกิจกรรมด้านงานพัฒนา งานรณรงค์ทางการเมือง และงานผลักดันนโยบาย เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ชมรมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ และ ช่ายความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เป็นต้น
2. องค์การเอกชนเหล่านี้ บางองค์การยังมีข้อจำกัดเรื่องการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะองค์การเอกชนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติอื่นที่ไม่ใช่พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ เช่น บัญชีของ “หอการค้าไทย” ที่ยังไม่ได้มีการแก้ไขวัตถุประสงค์ ในข้อที่ว่าด้วย “หอการค้าไทยไม่เกี่ยวกับการเมือง”
3. องค์การเอกชนระดับชาติที่สนใจการเมือง มีบทบาท หรือมีกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองมาก ส่วนใหญ่ไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล โดยให้เหตุผลถึงความเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐ เช่น คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

4. องค์การเอกชนระดับชาติเหล่านี้ มีพื้นที่ปฏิบัติการทั่วประเทศ โดยมีลักษณะความสัมพันธ์กับองค์การเอกชนระดับจังหวัดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

4.1 องค์การเอกชนที่มีการรวมตัวเป็นรูปสภา เช่น สภาสตรีฯ สภาสังคมสงเคราะห์ จะมีสมาชิกเป็นองค์การเอกชนระดับจังหวัดที่ส่วนใหญ่มีฐานะเป็นนิติบุคคลเช่นกัน ยกเว้น สภานายความที่เป็นมีสมาชิกเป็นทนายความในแต่ละจังหวัด และมีการประสานงานในรูปคณะอนุกรรมการทนายความประจำจังหวัด

4.2 องค์การเอกชนที่เน้นด้านงานรณรงค์ในประเด็นการเมือง และประเด็นเชิงนโยบาย จะมีความสัมพันธ์กับองค์การเอกชนระดับจังหวัดในรูปเครือข่าย ซึ่งหมายถึงองค์การเอกชนระดับชาติทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ประสานงาน และองค์การเอกชนระดับจังหวัดมีความเป็นอิสระในเชิงการตัดสินใจ โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นต่อแนวนโยบาย หรือ การกำหนดจากองค์การเอกชนส่วนกลาง แต่การผลักดันในเชิงนโยบายอาจต้องมีการปรึกษาประเด็นร่วมกัน และเมื่อมีการรณรงค์เคลื่อนไหวในประเด็นดังกล่าว องค์การเอกชนที่เป็นเครือข่ายจะมีกิจกรรมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งในรูปแบบของกิจกรรมร่วม และกิจกรรมตามความถนัดขององค์การ รูปแบบของการหนุนช่วยซึ่งกันและกัน เช่น การสนับสนุนด้านสื่อรณรงค์ ด้านบุคลากร และการประสานการรณรงค์เคลื่อนไหว

5. องค์การเอกชนระดับชาติเหล่านี้ ส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมด้านการรณรงค์ด้านกว้าง เช่น การจัดสัมมนา การจัดเวทีแลกเปลี่ยน การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ การรณรงค์ทั่วไป ยกเว้นองค์การเอกชนที่มีลักษณะเป็นวิชาชีพ เช่น สภานายความ จะมีเรื่องการอบรมกฎหมาย การบริการประชาชนทางด้านกฎหมาย ตลอดจนการฝึกหัดทนาย ส่วนสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยในอดีต เคยมีการฝึกอบรม พัฒนาคุณภาพของนักข่าว แต่ในปัจจุบันทำหน้าที่เป็นองค์การประสานงาน ช่วยเหลือนักข่าวที่ประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจมากกว่ากิจกรรมด้านอื่น

6. องค์การเอกชนเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) ยกเว้นหอการค้าไทย และสหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงิน ที่ค่อนข้างมีลักษณะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ ที่เน้นการช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาคม

2535 เป็นต้นมา องค์การเอกชนเหล่านี้ให้ความสนใจต่อประเด็นผลประโยชน์สาธารณะ และการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมมากขึ้น

7. องค์การเอกชนเหล่านี้สนับสนุนแนวคิดเรื่อง การสร้างเครือข่ายขององค์การเอกชนเพื่อการเลือกตั้ง และมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการรณรงค์ เผยแพร่ ให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง
8. องค์การเอกชนเหล่านี้ยังให้ความสนใจต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้งเท่าที่ควร ยกเว้นองค์การเอกชนที่เคยร่วมกิจกรรมเลือกตั้ง เช่น มูลนิธิองค์การกลางเพื่อประชาธิปไตย และ สภานายความ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะงานตรวจสอบการเลือกตั้ง เป็นงานที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งต่างจากงานรณรงค์ที่องค์การเอกชนดำเนินการอยู่แล้วในประเด็นที่ตนสนใจ รวมทั้งหลายองค์การอาจจะยังไม่มีความเชื่อมั่นว่า กระบวนการตรวจสอบการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่จะนำไปสู่คุณภาพใหม่ของการเมือง หรือสามารถเปลี่ยนระบบการเมืองที่เป็นอยู่เดิมได้ ซึ่งประเด็นนี้ ขึ้นกับการมองถึงความเป็นไปได้ของระบบการเลือกตั้งแบบใหม่ว่าจะนำไปสู่คุณภาพใหม่ของการเมืองไทยอย่างไร

3. สภาพจังหวัด และปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพขององค์การเอกชนใน 3 จังหวัด

กรณีศึกษา 3 จังหวัดนี้ ซึ่งได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ จังหวัดชลบุรี โดยศึกษาถึง ปัจจัยที่เกื้อหนุนการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนในท้องถิ่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนในท้องถิ่น ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น ปัญหาอิทธิพลในท้องถิ่น ปัญหาขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ตลอดจนลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองขององค์การเอกชนที่ผ่านมา จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 จังหวัดอุบลราชธานี

- 1) จังหวัดอุบลราชธานีที่ถือว่าเป็นจังหวัดที่องค์การเอกชนเข้มแข็ง หรือมีบทบาทมาก เนื่องจากมีการรวมกลุ่มประชาชนในระดับที่กว้างขวาง ทั้งในระดับชุมชนที่เป็นการรวมตัวของประชาชนระดับรากหญ้า เพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาต่างๆที่กำลังประสบอยู่ และในระดับจังหวัด ที่มีการรวมกลุ่มกันในรูปของศูนย์ประสานงานเครือข่าย

ข่ายองค์กรประชาชนอุบล ซึ่งเป็นการรวมกันระหว่างองค์กรชาวบ้านและองค์กรเอกชนในจังหวัด

- 2) องค์กรเอกชนของจังหวัดอุบลราชธานีที่มีความสนใจ ประสงค์เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งอย่างมาก ส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การเลือกตั้ง การรณรงค์เรื่องรัฐธรรมนูญ ขณะที่องค์กรเอกชนที่ทำงานเฉพาะด้าน โดยเฉพาะงานพัฒนา ซึ่งได้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองจากการรณรงค์รัฐธรรมนูญที่ผ่านมา มีความสนใจแต่ก็ยังไม่ชัดเจนถึงความเชื่อมโยงระหว่างงานที่ตนทำอยู่กับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญใหม่ หากพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมถ้าได้รับการประสานงานเชิญชวน ส่วนองค์กรเอกชนที่ต้องทำงานประสานกับราชการจะมีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เพราะเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดกับราชการ และเกิดปัญหาต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ รวมทั้งองค์กรเอกชนที่เป็นการรวมกลุ่มทางธุรกิจ สมาชิกส่วนใหญ่ก็สนใจเฉพาะเรื่องธุรกิจของตนเองเท่านั้น ยกเว้นหอการค้าจังหวัดที่อาจเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง หากได้รับข้อมูลข่าวสารและได้รับการประสานงานติดต่อให้เข้าร่วม
- 3) การทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งในกลุ่มองค์กรเอกชนที่สนใจเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถทำได้ด้วยการส่งเสริมในเรื่องงบประมาณ ข้อมูลข่าวสาร และการอบรมพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้เข้าใจความเข้าใจ และความสามารในการถ่ายทอด รณรงค์เผยแพร่แก่กลุ่มเป้าหมายที่ตนเองทำงานอยู่ แต่สำหรับองค์กรเอกชนที่ไม่สนใจ หรือไม่มั่นใจในการเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จะต้องใช้ความพยายามในการสร้างความเชื่อมโยง ระหว่างปัญหาสังคมการเมืองที่เกิดอยู่ในขณะนี้กับระบบการเมืองที่ดำรงอยู่ และต้องเน้นแนวคิดในเรื่องของความจำเป็นของการต้องดึงพลังจากทุกส่วนในสังคมเข้าร่วมในการผลักดันการเมือง

3.2 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

- 1) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดที่องค์กรเอกชนไม่ค่อยเข้มแข็ง มีจำนวนและบทบาททางการเมืองปานกลาง เนื่องจากแม้จะมีจำนวนองค์กรเอกชนท้องถิ่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนที่ตนอาศัยอยู่พอสมควร แต่เมื่อพิจารณาถึงปัญหาการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง โดยเฉพาะการตรวจสอบการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ ยุติธรรม จะพบว่าองค์กรเอกชนท้องถิ่นเหล่านี้ แยกการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบของการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรชุมชนและดำเนินกิจกรรมสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ออกจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

- 2) ในจังหวัดอุยธยานั้น นักการเมืองในท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังอาศัยระบบอุปถัมภ์ในการช่วยรักษาและเพิ่มพูนคะแนนเสียงของตนเอง ชาวบ้านและชุมชนต่างอาศัยการพึ่งพาห้วคะแนนในฐานะที่เป็นตัวแทนของนักการเมืองที่จะดูแลรักษาผลประโยชน์ให้กับตน บทบาทของนักการเมืองในสายตาของคนอุยธยาจึงมีฐานะเป็นตัวแทนจัดการผลประโยชน์ให้กับชาวบ้านมากกว่าเป็นผู้แทนราษฎรในความหมายที่ได้รับฉันทานุมัติหรือมีสัญญาประชาคมกับประชาชนที่เลือกตนขึ้นมา
- 3) ลักษณะการรวมกลุ่มของประชาชนส่วนใหญ่จะขึ้นกับลักษณะวิถีการผลิตของชุมชนนั้น โดยนอกเหนือจากการรวมกลุ่มตามลักษณะหมู่บ้านแล้ว ยังมีรูปแบบการรวมกลุ่มกันในรูปขององค์การเอกชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่น รวมกลุ่มเป็นชุมชนทางวัฒนธรรม รวมกลุ่มกันในรูปสหกรณ์ หรือกลุ่มออมทรัพย์ รวมกลุ่มในรูปชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถาน กิจกรรมของกลุ่มเหล่านี้จะเน้นการช่วยเหลือระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- 4) การมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งขององค์การเอกชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาจมีได้หลายระดับ ขึ้นกับความสนใจและศักยภาพขององค์การเอกชนเหล่านั้น องค์การเอกชนที่มีความสนใจจะเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งนั้น เป็นองค์การเอกชนที่พัฒนามาจากการเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ส่วนองค์การเอกชนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรชุมชนซึ่งมีลักษณะงานไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง จะต้องอาศัยการประสานงานเชิญชวนให้เข้าร่วม ส่วนองค์การเอกชนที่มีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากสมาชิกหวาดเกรงว่าอิทธิพลท้องถิ่น ทั้งจากเจ้าหน้าที่รัฐและจากนักการเมืองจะมีผลกระทบต่อธุรกิจตนเอง เป็นต้น
- 5) การทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองขององค์การเอกชนในอุยธยา จะต้องอาศัยการส่งเสริม สร้างเงื่อนไข ลดข้อจำกัด หรือเปิดโอกาสให้กลุ่มเหล่านี้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และขยายการรับรู้ไปสู่ชุมชน เชื่อมโยงระหว่างปัญหาอิทธิพลท้องถิ่นกับปัญหาสังคมการเมืองเพื่ออธิบายความจำเป็นของประชาธิปไตยในระดับชุมชน หรือ ชุมชนาธิปไตย เน้นบทบาทขององค์การเอกชน และองค์การชุมชนที่มีศักยภาพและได้รับความเชื่อถือในจังหวัด เพื่อดึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดให้มากขึ้น

3.3 จังหวัดชลบุรี

- 1) จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่ถือว่าเป็นจังหวัดที่ประชาชนมีการรวมกลุ่มกันน้อย จำนวนหรือบทบาทขององค์การเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยก็มีอยู่น้อยด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นยังเป็นจังหวัดที่มีอิทธิพลในจังหวัดมีอำนาจที่จะกำหนดผลการเลือกตั้งได้ทุกระดับภายในจังหวัด ซึ่งเกิดจากการซื้อสิทธิ์ขายเสียง ยกทั้งพื้นที่หรือยกทั้งหน่วยเลือกตั้ง
- 2) องค์การเอกชนที่สนใจเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย เกิดขึ้นหลังการรณรงค์รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งมีเพียงองค์กรเดียว ได้แก่ สมัชชาชาวชลบุรีเพื่อประชาธิปไตย ขณะที่มียุทธศาสตร์การเอกชนจำนวนมากที่มีวัตถุประสงค์ที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น ข้อบังคับธรรมนูญหรือตราสารขององค์การระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง
- 3) รูปแบบที่เหมาะสมในการนำองค์การเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งย่อมขึ้นกับศักยภาพและลักษณะเฉพาะขององค์กรนั้นๆ แต่งานรณรงค์เผยแพร่จะเป็นงานที่องค์การเอกชนเหล่านี้สามารถกระทำได้มากกว่า โดยเฉพาะการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เช่น วิธีการเลือกตั้งแบบใหม่ การแบ่งเขตการเลือกตั้ง วิธีการนับคะแนน ฯลฯ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ประชาชนพึงรู้ เพื่อให้้องค์การเหล่านี้ เผยแพร่ต่อไปยังสมาชิกและบุคคลทั่วไป

3. จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Session)

การจัดสนทนากลุ่มมีขึ้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2541 โดยเชิญผู้นำจากองค์การเอกชนที่ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดว่าเป็นองค์กรที่มีศักยภาพสูงที่สุดในจังหวัดจำนวน 11 คน ร่วมกับการกรรมการการเลือกตั้ง (นายโคทม อารียา) และผู้วิจัย สนทนาแลกเปลี่ยนกันใน 5 ประเด็น พอสรุปผลการเสวนาได้ ดังนี้

องค์การเอกชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง ด้านการรณรงค์เผยแพร่ และการตรวจสอบการเลือกตั้ง การจัดตั้งคณะทำงานซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด อดีตองค์กรกลางจังหวัด อดีต สสร. ฝ่ายวิจัยและสนับสนุนข้อมูล จะช่วยในการระดมการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในระดับจังหวัดได้มาก ขณะเดียวกันควรมีการประสานงานระหว่างองค์การเอกชนด้วยกัน เช่น ประสานงานโดยใช้พื้นที่เป็นเกณฑ์ ในระดับจังหวัด ระดับภาค และประเทศ เป็นต้น หรือประสานงานผ่านเครือข่ายที่มีอยู่ ในส่วนคณะกรรมการการเลือกตั้ง ควรกำหนดระเบียบการรับรององค์การเอกชนที่เปิดกว้าง รับรององค์การที่ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นกลางทางการเมือง ให้การสนับสนุนการทำงานขององค์การที่ได้รับการรับ

รองทางด้านข้อมูลและงบประมาณ และในด้านการตรวจสอบ ควรให้บุคลากรที่เข้ามาทำหน้าที่ ตรวจสอบเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ได้รับสิทธิคุ้มครอง ได้รับสวัสดิการ และผลักดันให้มีการแก้ไขระเบียบข้อบังคับขององค์การเอกชนที่ห้ามมิให้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองด้วย

ข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดให้องค์การเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 145 วรรค 3 ระบุว่า "ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย" และมาตรา 327 (7) ว่า "ให้มีการรับรองและการแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง" (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540:53, 147)

นอกจากนั้นในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็ยังได้บัญญัติมาตราที่เกี่ยวข้องกับองค์การเอกชน เอาไว้ในมาตรา 10 (9), มาตรา 11 และมาตรา 20 เพื่อให้้องค์การเอกชนสามารถดำเนินการ "ให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข", "ปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมาย" และ "ช่วยเหลือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการตรวจสอบ การเลือกตั้ง" โดยที่หลักเกณฑ์และวิธีการการขอรับรอง การรับรอง การเพิกถอนการรับรอง และการปฏิบัติงานขององค์การเอกชน ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2541: 9, 16)

จากมาตราต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง จะเห็นได้ว่าองค์การเอกชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นตามรัฐธรรมนูญใหม่ และจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในกระบวนการเลือกตั้ง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งขององค์การเอกชน สามารถมีได้หลายระดับขึ้นกับความสนใจ และศักยภาพขององค์การเอกชนเหล่านั้น ซึ่งอาจจำแนกระดับความสนใจที่แตกต่างกันไป ดังนี้

- 1.1 องค์การเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยโดยตรง องค์การเอกชนที่มีวัตถุประสงค์มุ่งไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม เป็นองค์การเอกชนที่มีศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในการรณรงค์เผยแพร่ และการตรวจสอบการเลือกตั้ง องค์การเหล่านี้จะให้ความสนใจต่อกระบวนการรับรององค์การเอกชนของคณะกรรมการการเลือกตั้ง
 - 1.2 องค์การเอกชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่มีลักษณะงานโดยปกติไม่เกี่ยวข้องกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น และไม่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยโดยตรง แต่มีผู้บริหารสนใจการเมือง หรือสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องอาศัยกระบวนการติดต่อหรือประสานงานเชิญชวนจากคณะกรรมการการเลือกตั้งให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการรับรององค์การเอกชน
 - 1.3 องค์การเอกชนที่ไม่มีความสนใจ หรือมีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากต้องทำงานประสานกับราชการและเกรงว่าจะเกิดปัญหาต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ จะต้องอาศัยการอธิบายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และการสนับสนุนจากรัฐบาลที่เป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความมั่นใจต่อองค์การเอกชนเหล่านั้น ก่อนจะขอความร่วมมือจากองค์การเอกชน
 - 1.4 องค์การเอกชนที่ไม่มีความสนใจ หรือมีปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น ข้อบังคับธรรมนูญหรือตราสารขององค์การระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง” จะต้องให้ความรู้ถึงความเป็นไปได้ กระบวนการ และวิธีการในการขอเปลี่ยนข้อบังคับ หรือตราสาร วัตถุประสงค์ขององค์การเอกชนเหล่านั้น
2. กระบวนการรับรององค์การเอกชน และระเบียบการรับรององค์การเอกชน ไม่ควรมีเงื่อนไข ขั้นตอนที่ยุ้งยาก ซับซ้อน ควรเน้นการลดข้อจำกัด หรือสร้างเงื่อนไขที่เปิดโอกาสให้องค์การเอกชนทุกระดับสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ ไม่ว่าองค์การเอกชนเหล่านั้นจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ จะเป็นนิติบุคคลโดยพระราชบัญญัติฉบับใด หากองค์การเอกชนเหล่านั้นสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งก็ควรให้การสนับสนุน หรือกำหนดเงื่อนไขการรับรองที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชน
 3. องค์การเอกชนที่เคยมีบทบาทในการรณรงค์รัฐธรรมนูญ และก่อรูปเป็นองค์การหลังรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันประกาศใช้ เช่น สมัชชาจังหวัด ประชาคม เครือข่ายองค์การ

เอกชนจังหวัด กลุ่ม และชมรมต่างๆ จะมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมผลักดันให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ แม้ว่าโครงสร้างความเป็นองค์การอาจจะไม่มีความชัดเจนนัก เนื่องจากตั้งขึ้นในช่วงระยะเวลาไม่นานนัก องค์การเอกชนเหล่านี้ น่าเป็นกลุ่มเป้าหมายของคณะกรรมการการเลือกตั้งในการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการเลือกตั้ง

4. เนื่องจากองค์การเอกชนทั้งในระดับจังหวัดและระดับชาติ ส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมของตนเองอยู่แล้ว การเพิ่มกิจกรรมด้านการสนับสนุนกระบวนการเลือกตั้งจึงมักมีปัญหาทั้งในเรื่องบุคลากรและงบประมาณ รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนจึงควรให้ความสำคัญต่อกิจกรรมที่ไม่ต้องใช้บุคลากรและงบประมาณจำนวนมาก เช่น การเป็นวิทยากรบรรยาย หรือการจัดการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ และรูปแบบการเลือกตั้งแบบใหม่ให้กับสมาชิกขององค์การและบุคคลทั่วไป โดยคณะกรรมการการเลือกตั้งให้ความสนับสนุนด้านงบประมาณ หรือสื่อรณรงค์ดังกล่าว
5. การตรวจสอบการเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะ และอาสาสมัครจำนวนมาก เช่น การสังเกตการณ์การเลือกตั้งและการนับคะแนน การตรวจสอบค่าใช้จ่ายของผู้สมัคร การรับแจ้งเหตุ แจ้งเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง ควรพิจารณาจากองค์การเอกชนที่มีความพร้อม ทั้งในแง่งบประมาณ และบุคลากร เช่น องค์การเอกชนที่มีลักษณะเป็นองค์การเครือข่าย หรือมีสมาชิกจำนวนมาก จะเป็นองค์การที่มีศักยภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมตรวจสอบการเลือกตั้ง
6. องค์การเอกชนที่ประสบปัญหาเรื่องอิทธิพลในพื้นที่ หรือมีข้อจำกัดในการแสดงบทบาททางการเมือง หรือการขอรับการรับรองจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง แต่สนใจที่จะให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งได้ ในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เช่น วิธีการเลือกตั้งแบบใหม่ การแบ่งเขตการเลือกตั้ง วิธีการนับคะแนน ฯลฯ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ประชาชนพึงรู้ โดยการเผยแพร่ให้สมาชิกขององค์การได้

7. การปรึกษาหารือ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคณะกรรมการการเลือกตั้ง กับองค์การเอกชนในเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วม กระบวนการรับรอง และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดึงให้องค์การเอกชนสนใจที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมากขึ้น ซึ่งจะเป็นคำตอบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองที่แท้จริงในอนาคต

8. ลักษณะและรูปแบบความร่วมมือขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง อาจมีได้หลายอย่าง ดังนี้

ลักษณะความร่วมมือขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง สามารถจำแนกได้ดังนี้

- องค์การเอกชนที่ทำงานเลือกตั้งโดยไม่ขอคำรับรองจากกกต. แต่ทำงานประสานงานกับ กกต. ในงานด้านรณรงค์ สามารถขอความสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้ เช่น ข้อมูล คู่มือ อบรม สื่อเผยแพร่ต่างๆ และวิทยากร เป็นต้น ตัวอย่างรูปแบบของการประสานงาน เช่น การทำทำเนียบองค์การเอกชนที่มีกิจกรรมในเรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การทำจดหมายข่าว การมีตัวแทนในคณะกรรมการกกต. ด้านรณรงค์เผยแพร่ เป็นต้น
- องค์การเอกชนที่ขอการรับรองจากกกต. ในการทำงานเลือกตั้ง สามารถ
 - เสนอชื่อผู้เข้ารับการสรรหาเป็น กกต.ประจำเขตเลือกตั้ง กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง กรรมการนับคะแนน ฯลฯ
 - ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ
 - ทำงานด้านการตรวจสอบ

รูปแบบการประสานงานขององค์การเอกชนที่มีเครือข่าย สามารถจำแนกได้ดังนี้

- องค์การเอกชนที่มีเครือข่าย ทำงานเลือกตั้งเป็นเอกเทศโดยไม่คำนึงถึงการประสานงานหรือทำงานร่วมกับ คณะกรรมการการเลือกตั้ง แบ่งเป็น

1) เครือข่ายตามวัตถุประสงค์

องค์การเอกชนที่มีเครือ

ข่าย ประสานการทำงานร่วมกัน ใน

รูปคณะกรรมการประสานงานระดับชาติ อาจทำงานเลือกตั้งตามศักยภาพ เช่น งานรณรงค์เผยแพร่ และหรือ งานตรวจสอบการเลือกตั้ง เป็นต้น โดยรูปแบบการประสานงานจะเป็นดังนี้

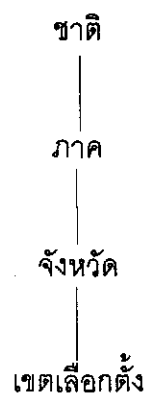
สงเคราะห์	หอการค้า	ทนายความ	อื่นๆ
รณรงค์	รณรงค์ ตรวจสอบ	ตรวจสอบ	รณรงค์ ตรวจสอบ

คณะกรรมการประสานงานระดับชาติ

ข. องค์การเอกชนที่มีเครือข่าย ทำงานเลือกตัวเอง โดยไม่มีการประสานงานกับองค์กรเอกชนอื่น ๆ

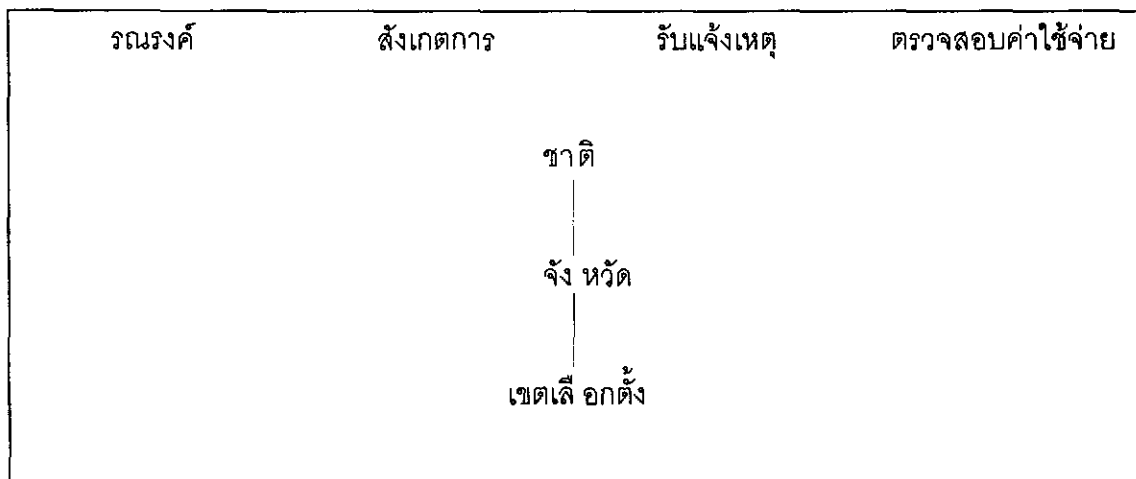
2). เครือข่ายตามพื้นที่

เป็นการรวมตัวขององค์การเอกชนทุกประเภทที่หลากหลาย ที่รวมตัวกันในระดับอำเภอ จังหวัด ภาค ประเทศ ทำงานเลือกตั้งแตกต่างกันไปตามศักยภาพในแต่ละพื้นที่ โดยรูปแบบการประสานงานจะเป็นดังนี้

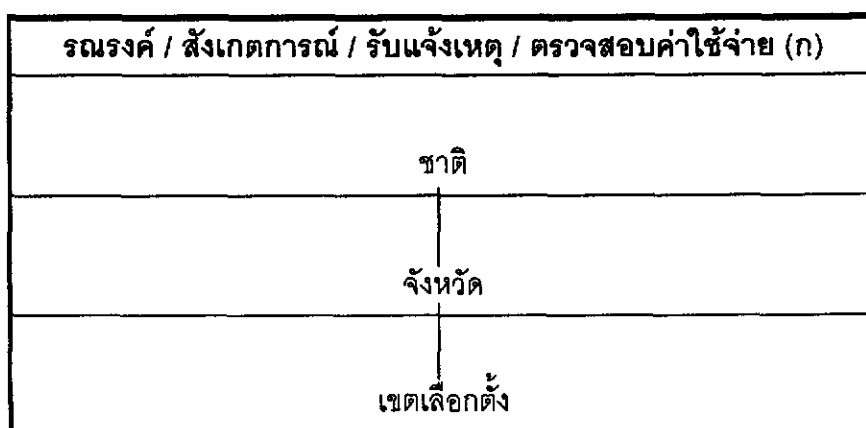

- องค์การเอกชนที่มีเครือข่ายแต่ทำงานโดยคำนึงถึงการประสานงานกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง และได้รับการรับรองจาก กกต. แบ่งเป็น
 - 1) เครือข่ายที่ทำงานตามประเภทกิจกรรม
องค์การที่มีเครือข่ายเลือกทำงานเฉพาะกิจกรรมบางประเภท เช่น

งานรณรงค์เผยแพร่ หรืองานสังเกตการณ์ หรืองานรับแจ้งเหตุ หรืองานตรวจสอบค่าใช้จ่าย เป็นต้น โดยมีงานทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับเขตเลือกตั้ง องค์การที่มีเครือข่ายแต่ละเครือข่ายประสานงานตรงกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยรูปแบบการประสานงานจะเป็นดังนี้

2) เครือข่ายองค์การเอกชนที่ทำกิจกรรมเลือกตั้งทุกประเภท คือทำทั้งงานรณรงค์เผยแพร่ งานรับแจ้งเหตุ งานสังเกตการณ์ และงานตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้ง ในทุกระดับ และประสานงานตรงกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง

องค์การเอกชนในรูปแบบนี้ อาจเกิดจากความร่วมขององค์การเอกชนหลายกลุ่ม หรือองค์การเอกชนที่มีเครือข่ายร่วมมือกัน เช่น สภานายความ ร่วมกับ มูลนิธิองค์กรกลางเพื่อประชาธิปไตย ร่วมกับสภาสังคมสงเคราะห์ ทำกิจกรรมเลือกตั้งร่วมกัน นอกจากนี้อาจมีองค์การเอกชนที่เป็นเครือข่ายเดี่ยว เช่น เครือข่ายด้านเอดส์ ทำงานเลือกตั้งกันในเฉพาะเครือข่ายด้านเอดส์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

1. คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ. สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สิงหาคม 2540.
2. คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา. ทำเนียบองค์กรเอกชน 2540. กรุงเทพฯ. 2540.
3. คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท ภาคอีสาน. NGOs อีสาน: ทางเลือกแห่งพลังการเปลี่ยนแปลง. ขอนแก่น. กป.อพช.ภาคอีสาน. 2540.
4. คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย.จดหมายข่าวครป., กรุงเทพฯ. ฉบับที่ 4 ปีที่ 5 มกราคม - มีนาคม 2541.
5. โคทม อารียา. "บทบรรณาธิการ". วารสารสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพฯ. สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน. ตุลาคม 2517.
6. จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. องค์การพัฒนาเอกชนกับการควบคุมทางสังคม. เอกสารคำบรรยายคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. 2536. (อัดสำเนา).
7. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ.2541. กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. 2541.
8. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2541. กรุงเทพฯ. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. 2541.
9. ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. "องค์การพัฒนาเอกชนเพื่อใคร". บันทึกการอภิปรายที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. วันที่ 29 เมษายน 2536.
10. ภูมิธรรม เวชยชัย. "องค์การพัฒนาเอกชนในประเทศไทย: สถานภาพ บทบาทและปัญหา". พัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ. 2527.
11. ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์ และอาภัสรา จินตนะพัฒน์. รูปแบบและการทำงานของ การจัดการและการสอดส่องดูแลการเลือกตั้งในต่างประเทศ. 12 กันยายน 2538 (อัดสำเนา)
12. สุจิต บุญบงการ. การพัฒนาทางการเมืองของไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2533
13. สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. หลักและวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2536.
14. สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม. เส้นทางสู่การเป็นนักพัฒนามืออาชีพ.

กรุงเทพ. 2533.

15. สมบัติ จันทรวงศ์. *เลือกตั้งวิกฤต: ปัญหาและทางออก*. กรุงเทพ. สำนักพิมพ์คบไฟ. 2536.
16. สีดา สอนศรี. *การเมืองฟิลิปปินส์ 1986 - 1992*. คำบรรยายคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2536. (อัดสำเนา)
17. สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. *การเมืองเรื่องของคน*. สำนักงานเลขาธิการ
สภาผู้แทนราษฎร และสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ. กรุงเทพ. 2540.
18. เอนก นาคะบุตร. "ยุทธศาสตร์การพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนไทย". *จุดเปลี่ยนการพัฒนา
ชนบทและองค์กรพัฒนาเอกชนไทย*. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพ. 2533.
19. องค์กรกลางการเลือกตั้ง. *รายงานการสังเกตการณ์การเลือกตั้ง ในการเลือกตั้งทั่วไป
วันที่ 13 กันยายน 2535*. กรุงเทพ. องค์กรกลางการเลือกตั้ง. 2536
20. อิศระ สุวรรณบลและคณะ. *กลไกเลือกตั้ง*. โครงการวิทยาลัยการเมือง สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2535

1. Amara Pongsapich and Nitaya Kataleeradabhan. 1997. *Thailand Nonprofit Sector and Social Development*. Bangkok: CUSRI
2. Bhasin, K. 1992. 'Celebrating Democracy and Human Rights', in National Organising Committee. *People, Participation and Empowerment*. Bangkok: Union for Civil Liberty.
3. Clarke, G. 1995. *Participation and Protest: The Roles of the NGOs in the Philippines*. Ph.D. Thesis. London: SOAS.
4. Eldridge, P. 1995. *Non-Government Organisations and Democratic Participation in Indonesia*. Oxford: Oxford University Press.
5. Farrington, J., Lewis, D., Satish, S., and Miclat-Teves (eds.) 1993. *Non-Governmental Organisations and the State in Asia*. London: Routledge.
6. Fowler, A and James, R. 1995. *The Role of Southern NGOs in Development Co-operation*. Oxford: Intrac.
7. Jaturong Boonyarattanasoontorn (ed.). *Thai NGOs: The Continuing Struggle for Democracy*. Bangkok: TNSP.
1. Lador-Lederer, J. 1963. *International Non-Governmental Organisations and Economic Entities*., Leyden: Sythoff.
2. Laddawan Tantivitayapitak. 1997. "Human Rights Organisations in Thailand", paper submission for *The Asian Leader Fellowship Program*. Tokyo. Japan.
3. Naruemon Thabchumpon, "Thailand: Hidden Costs of Development", in Rhinna, Vinod, *The Disposses: Victims of Development in Asia*, ARENA Press, 1997.
4. Ruland, J. and Bhansoon Ladavalya. 1993. *Local Associations and Municipal Government in Thailand*. Germany: Freiburger Beitrage zu Entwicklung und Politik.
5. Salamon, L.1992. 'The Rise of the Non-profit Sector', *Foreign Affairs*, 73(4): 109- 122.
6. Thailand Development Support Committee. 1996. *Thai Development Newsletter*. Issue 24, 26, and 30. Bangkok: TDSC.
7. *The Bangkok Post*. 17 August 1992, 4 June 1995, 20 April 1996, 20- 28 January 1997.

แบบสอบถามการวิจัยเรื่อง
การมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง (ชุดที่ 1)

คำชี้แจง

เนื่องด้วยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้ให้อำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้งในการรับรองและแต่งตั้งผู้แทนองค์การ เอกชนเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง การสนับสนุนองค์การเอกชนในการให้การศึกษาแก่ราษฎรเกี่ยวกับ การปกครองระบอบประชาธิปไตยและการแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงขอความร่วมมือท่านในการให้ข้อมูลในการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วม ขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง เพื่อผลการวิจัยไปกำหนดแนวทางในการรับรองและสนับสนุนองค์การ เอกชน ตลอดจนแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งต่อไป ขอขอบพระคุณ เป็นอย่างสูงในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้

นายโกทม ชารียา
กรรมการการเลือกตั้ง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปขององค์การ

1. ชื่อองค์การ _____ ปีที่ก่อตั้ง _____
2. สถานที่ตั้ง _____
_____ โทรศัพท์ _____ โทรสาร _____
3. ชื่อผู้บริหารสูงสุดในองค์การ _____ ตำแหน่ง _____
4. ชื่อผู้ติดต่อประสานงาน _____ ตำแหน่ง _____
5. วัตถุประสงค์ขององค์การ
 - 1) _____
 - 2) _____
 - 3) _____
 - 4) _____
 - 5) _____

6. กิจกรรมขององค์กรฯ ย้อนหลัง 3 ปี

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

7. พื้นที่ปฏิบัติการ _____

8. จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำพื้นที่เวลา _____ คน เจ้าหน้าที่กริ่งเวลา _____ คน อาสาสมัคร _____ คน

9. กิจกรรมขององค์กรฯ เกี่ยวข้องกับกลุ่มใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ เด็ก ☐ สตรี ☐ ผู้ไร้แรงงาน ☐ เกษตรกร ☐ ประชาชนทั่วไป
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

ส่วนที่ 2 ศักยภาพขององค์กรฯ ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ข้าพเจ้า ขอแนะนำโครงการฯ ✓ ในเรื่องที่ท่านเห็นว่าตรงกับข้อเท็จจริงในองค์กรฯ ของท่านมากที่สุด

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
10. วัตถุประสงค์ขององค์กรฯ ของท่าน เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย			
11. กิจกรรมที่องค์กรฯ ของท่าน ดำเนินการ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย			
12. ผู้บริหารองค์กรฯ ของท่าน สนใจการเมือง			

ส่วนที่ 3 กิจกรรมที่องค์กรฯ สนใจที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
13. ส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายหรือจัดการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด			
14. สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย			
15. จัดการเผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง			
16. จัดลดประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ไปตามอำเภอ ตำบลต่างๆเชิญชวนประชาชนไปเลือกตั้ง			
17. ช่วยพิมพ์และเผยแพร่แผ่นพับเอกสารประชาสัมพันธ์			

18.ช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง			
19.ช่วยตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในการหาเสียง			
20.รายงานความเคลื่อนไหวการณรงค์หาเสียงของนักการเมืองในจังหวัด			
21.ให้ยื่นอุทธรณ์สำหรับการจัดการเลือกตั้ง			
22.เสนอข้อผู้แทนองค์การของท่านเป็นกรรมการพรรคการเมืองการเลือกตั้งระดับจังหวัด			
23.เสนอข้อผู้แทนองค์การของท่านเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับหน่วยเลือกตั้ง			
24.จัดหาบุคลากรขององค์การเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง และสังเกตการณ์การนับคะแนน			
25.เสนอข้อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการนับคะแนน			
26.จัดหาบุคลากรขององค์การเพื่อทำหน้าที่รับแจ้งเหตุและรับแจ้งเบาะแสการทุจริตการเลือกตั้งและรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น			
27.เป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล			

อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 4 อุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ประเด็นที่เป็นอุปสรรค	เป็นอุปสรรค	ไม่เป็นอุปสรรค
28.ข้อบังคับหรือตราสาร หรือธรรมเนียมขององค์กร		
29.จำนวนบุคลากร		
30.ความรู้ความสามารถของบุคลากร		
31.งบประมาณขององค์กร		
32.อิทธิพลในท้องถิ่น		

อื่นๆ(โปรดระบุ).....

ร่างแบบสอบถาม
การมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง (ชุดที่ 2)

คำชี้แจง

เนื่องด้วยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้ให้อำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้งในการรับรองและแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง รวมทั้งการสนับสนุนองค์การเอกชนในการให้การศึกษาแก่ราษฎรเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในจังหวัดต่างๆ โปรดให้ข้อมูลประกอบการวิจัยเพื่อนำไปพิจารณาเรื่องศักยภาพขององค์การเอกชน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้งต่อไป ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้

นายโคทม อริยา
กรรมการการเลือกตั้ง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลบุคคลของผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ชื่อ-นามสกุล _____
2. อายุ _____ วุฒิการศึกษา _____ เพศ _____
3. ที่อยู่ _____
_____ โทรศัพท์ _____ โทรสาร _____
4. องค์กร/หน่วยงานที่สังกัด _____ ตำแหน่ง _____
5. วัตถุประสงค์ของหน่วยงาน _____
กลุ่มเป้าหมายของกิจกรรม _____
6. ตำแหน่งทางสังคมที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน _____
7. ประสบการณ์การทำงานรอบ 5 ปีที่ผ่านมา _____
ประสบการณ์ _____ ปี พ.ศ. _____
 - 1) _____
 - 2) _____
 - 3) _____
 - 4) _____
 - 5) _____
8. ประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมด้านการเมือง ด้านประชาธิปไตย หรือ ด้านการเลือกตั้ง _____
ประสบการณ์ _____ ปี พ.ศ. _____
 - 1) _____
 - 2) _____

3) _____

4) _____

5) _____

9. ผลงานที่สำคัญด้านวิชาการ หรือด้านสังคม

ด้านวิชาการ _____

ด้านสังคม _____

รางวัลที่เคยได้รับ _____

10. ความสนใจที่ได้ หรือความสนใจที่จะเป็น

☐ กรรมการสรรหา☐ กรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด☐ กรรมการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง☐ อื่นๆ (โปรดระบุ) _____

ส่วนที่ 2 ข้อมูลภาพรวมจังหวัด

กรณีนี้อยู่ กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับข้อเท็จจริงมากที่สุด

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย	สำหรับ ผู้วิจัย
11. การรวมกลุ่มของประชาชนในจังหวัดของท่านมีความเข้มแข็ง				
12. ประชาชนในจังหวัดของท่านมีความสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง				
13. นักการเมือง / พรรคการเมืองในจังหวัดของท่านมีอิทธิพล				
14. ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นในจังหวัดของท่านมีบทบาทในการได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.)				
15. ข้าราชการในจังหวัดของท่านถูกนักการเมือง/ผู้มีอิทธิพลครอบงำ				
16. โดยภาพรวมมีการซื้อขายนั่งในจังหวัดของท่าน				

ส่วนที่ 3 ข้อมูลศักยภาพและการยอมรับขององค์การเอกชนในจังหวัด

17. กรุณาระบุรายชื่อองค์การเอกชนที่ท่านเห็นว่าได้รับการยอมรับ และมีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง จำนวน 5 องค์การ

ชื่อองค์การเอกชน

กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับกลุ่มใดมากที่สุด

1) _____

2) _____

3) _____

4) _____

5) _____

18. กรุณาแสดงความคิดเห็นของท่านต่อศักยภาพขององค์การเอกชนที่ท่านระบุในข้อ 13 ในประเด็นต่างๆดังนี้

องค์การที่ 1) _____

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย	สำหรับ ผู้วิจัย
1). วัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมประชาธิปไตย				
2). ผู้บริหารขององค์กรได้รับการยอมรับ				
3). เจ้าหน้าที่องค์กรมีความรู้ความชำนาญ				
4). กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับการเมือง				
5). ความยอมรับขององค์กรในหมู่สาธารณชน				
6). ความร่วมมือระหว่างองค์การเอกชนกับภาคราชการ				
7). ความร่วมมือระหว่างองค์การเอกชนกับภาคธุรกิจ				
8). การมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดต่อกิจกรรม ขององค์กร				
9). ประสิทธิภาพในการทำงานขององค์การเอกชน				
10). ประสิทธิภาพ หรือผลสะท้อนทางการเมืองจากกิจ กรรมขององค์กรต่อประชาชนในจังหวัด				
11). ศักยภาพในการจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล หรือ ข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง				
12). ศักยภาพในการสนับสนุนการรวมกลุ่มของ ประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย				
13). ศักยภาพในการช่วยเหลือต่อความเคลื่อนไหวของ บุคคลที่อาจมีพฤติกรรมซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สงบ เรียบร้อย				
14). ศักยภาพในการตรวจสอบและรับแจ้งเหตุการณ์ ทุจริตเลือกตั้ง				
15). ศักยภาพในการรายงานความเคลื่อนไหว และ ตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงของนักการ เมืองในจังหวัด				

16) ศึกษาภาพในการจัดตั้งผู้แทนองค์กรเป็นกรรมการ เลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับหน่วยเลือก ตั้ง			
17) ศึกษาภาพในการจัดตั้งเจ้าหน้าที่เป็นอาสาสมัคร สังเกตการณ์การเลือกตั้ง			

องค์การที่ 2)

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
1). วัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมประชาธิปไตย			
2). ผู้บริหารขององค์กรได้รับการยอมรับ			
3). เจ้าหน้าที่องค์กรมีความรู้ความสามารถ			
4). กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับการเมือง			
5). ความยอมรับขององค์กรในหมู่สาธารณชน			
6). ความร่วมมือระหว่างองค์การเอกชนกับภาครัฐ			
7). ความร่วมมือระหว่างองค์การเอกชนกับภาคธุรกิจ			
8). การมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดต่อกิจกรรม ขององค์กร			
9). ประสิทธิภาพในการทำงานขององค์การเอกชน			
10). ประสิทธิภาพ หรือผลสะท้อนทางการเมืองจากกิจกรรม ขององค์กรต่อประชาชนในจังหวัด			
11). ศักยภาพในการจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล หรือ ข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง			
12). ศักยภาพในการสนับสนุนการรวมกลุ่มของ ประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย			
13). ศักยภาพในการช่วยผลักดันความเคลื่อนไหวของ บุคคลที่อาจมีพฤติกรรมซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สงบ เรียบร้อย			
14). ศักยภาพในการตรวจสอบและรับแจ้งเหตุการณ์ ทุจริตเลือกตั้ง			
15). ศักยภาพในการรายงานความเคลื่อนไหว และ ตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงของนักการ			

[illegible]

เมืองในจังหวัด			
16) ศักยภาพในการจัดตั้งผู้แทนองค์กรเป็นกรรมการ เลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับหน่วยเลือก ตั้ง			
17) ศักยภาพในการจัดตั้งเจ้าหน้าที่เป็นอาสาสมัคร สังเกตการณ์การเลือกตั้ง			-

องค์การที่ 3)

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
1). วัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมประชาธิปไตย			
2). ผู้บริหารขององค์กรได้รับการยอมรับ			
3). เจ้าหน้าที่องค์กรมีความรู้ความสามารถ			
4). กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับการเมือง			
5). ความยอมรับขององค์กรในหมู่สาธารณชน			
6).ความร่วมมือระหว่างองค์การเอกชนกับภาคราชการ			
7). ความร่วมมือระหว่างองค์การเอกชนกับภาครัฐกิจ			
8).การมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดต่อกิจกรรม ขององค์กร			
9). ประสิทธิภาพในการทำงานขององค์การเอกชน			
10). ประสิทธิภาพ หรือผลสะท้อนทางการเมืองจากกิจ กรรมขององค์กรต่อประชาชนในจังหวัด			
11) ศักยภาพในการจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล หรือ ข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง			
12) ศักยภาพในการสนับสนุนการรวมกลุ่มของ ประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย			
13) ศักยภาพในการช่วยต่อต้านความเคลื่อนไหวของ บุคคลที่อาจมีพฤติกรรมซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สงบ เรียบร้อย			
14) ศักยภาพในการตรวจสอบและรับแจ้งเหตุการณ์ ทุจริตเลือกตั้ง			
15) ศักยภาพในการรายงานความเคลื่อนไหว และ			

[illegible]

ตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการรณรงค์เชิงของนักการเมืองในจังหวัด			
16) ศักยภาพในการจัดส่งผู้แทนองค์กรเป็นกรรมการเลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับหน่วยเลือกตั้ง			-
17) ศักยภาพในการจัดส่งเจ้าหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้ง			

องค์การที่ 4)

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย
1). วัตถุประสงค์และกิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมประชาธิปไตย			
2). ผู้บริหารขององค์กรได้รับการยอมรับ			
3). เจ้าหน้าที่องค์กรมีความรู้ความสามารถ			
4). กิจกรรมขององค์กรเกี่ยวข้องกับการเมือง			
5). ความยอมรับขององค์กรในหมู่สาธารณชน			
6). ความร่วมมือระหว่างองค์กรเอกชนกับภาครัฐการ			
7). ความร่วมมือระหว่างองค์กรเอกชนกับภาคธุรกิจ			
8). การมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดต่อกิจกรรม ขององค์กร			
9). ประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กรเอกชน			
10). ประสิทธิภาพ หรือผลสะท้อนทางการเมืองจากกิจ กรรมขององค์กรต่อประชาชนในจังหวัด			
11). ศักยภาพในการจัดการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูล หรือ ข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง			
12). ศักยภาพในการสนับสนุนการรวมกลุ่มของ ประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย			
13). ศักยภาพในการช่วยเหลือต่อความเคลื่อนไหวของ บุคคลที่อาจมีพฤติกรรมซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่สงบ เรียบร้อย			
14). ศักยภาพในการตรวจสอบและรับแจ้งเหตุการณ์ ทุจริตเลือกตั้ง			

[illegible]

ทุกเวทีเลือกตั้ง				
15) ศึกษาภาพในการรายงานความเคลื่อนไหว และ ตรวจสอบค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงของนักการเมือง ในจังหวัด				
16) ศึกษาภาพในการจัดตั้งผู้แทนองค์กรเป็นกรรมการ เลือกตั้งระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับหน่วยเลือกตั้ง				
17) ศึกษาภาพในการจัดตั้งเจ้าหน้าที่เป็นอาสาสมัคร สังเกตการณ์การเลือกตั้ง				

15. ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรเอกชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

16. กรุณาให้ข้อมูล บุคคลที่ท่านเห็นว่ามีความเหมาะสม ในการเป็นกรรมการสรรหา กรรมการเลือกตั้ง
ประจำจังหวัด และกรรมการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

1) ชื่อ-สกุล _____

อายุ _____ เพศ _____

สังกัดองค์กร _____ ตำแหน่ง _____

ลักษณะงานขององค์กรที่สังกัด _____

เหมาะสมในการเป็น ☐ กรรมการสรรหา ☐ กรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด
☐ กรรมการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

เหตุผลที่ท่านเห็นบุคคลนี้มีความเหมาะสม _____

2) ชื่อ-สกุล _____

อายุ _____ เพศ _____

สังกัดองค์กร _____ ตำแหน่ง _____

ลักษณะงานขององค์กรที่สังกัด _____

เหมาะสมในการเป็น ☐ กรรมการสรรหา ☐ กรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด
☐ กรรมการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

เหตุผลที่ท่านเห็นบุคคลนี้มีคุณสมบัติเหมาะสม _____

3) ชื่อ-สกุล _____

อายุ _____ เพศ _____

สังกัดองค์กร _____ ตำแหน่ง _____

ลักษณะงานขององค์กรที่สังกัด _____

เหมาะสมในการเป็น ☐ กรรมการสรรหา ☐ กรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด
☐ กรรมการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

เหตุผลที่ท่านเห็นบุคคลนี้มีคุณสมบัติเหมาะสม _____

4) ชื่อ-สกุล _____

อายุ _____ เพศ _____

สังกัดองค์กร _____ ตำแหน่ง _____

ลักษณะงานขององค์กรที่สังกัด _____

เหมาะสมในการเป็น ☐ กรรมการสรรหา ☐ กรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด
☐ กรรมการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

เหตุผลที่ท่านเห็นบุคคลนี้มีคุณสมบัติเหมาะสม _____

5) ชื่อ-สกุล _____

อายุ _____ เพศ _____

สังกัดองค์กร _____ ตำแหน่ง _____

ลักษณะงานขององค์กรที่สังกัด _____

เหมาะสมในการเป็น ☐ กรรมการสรรหา ☐ กรรมการเลือกตั้งประจำจังหวัด
☐ กรรมการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้ง

เหตุผลที่ท่านเห็นบุคคลนี้มีคุณสมบัติเหมาะสม _____

หากท่านมีข้อเสนอแนะใดๆต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง กรุณาติดต่อได้ที่

ฝ่ายการมีส่วนร่วม คณะกรรมการการเลือกตั้ง อาคารรัฐสภา2 ห้อง102 ถนนอุทธรณ์ ดุสิต กทม. 10300

โทรศัพท์/โทรสาร 2441692-3

Query 18/3/98

แบบสอบถามการวิจัยเรื่อง
การมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง (ชุดที่ 3)

ภาคที่ ๑

เนื่องด้วยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้ให้อำนาจคณะกรรมการการเลือกตั้งในการรับรองและแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง การสนับสนุนองค์การเอกชนในการให้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงใคร่ขอความร่วมมือท่านในการให้ข้อมูลในการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมขององค์การเอกชนในการเลือกตั้ง เพื่อผลการวิจัยไปกำหนดแนวทางในการรับรองและสนับสนุนองค์การเอกชน ตลอดจนแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งต่อไป ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความร่วมมือของท่านมา ณ โอกาสนี้

นายโคทม อริยา
กรรมการการเลือกตั้ง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปขององค์การ

1.ชื่อองค์การ _____ ปีที่ก่อตั้ง _____

2.สถานที่ตั้ง _____

_____ โทรศัพท์ _____ โทรสาร _____

3.ชื่อผู้บริหารสูงสุดในองค์การ _____ ตำแหน่ง _____

1.ชื่อผู้ติดต่อประสานงาน _____ ตำแหน่ง _____

5. วัตถุประสงค์ขององค์การ

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

6. กิจกรรมขององค์การ ย้อนหลัง 3 ปี

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

7. พื้นที่ปฏิบัติการ _____

8. จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำเต็มเวลา _____ คน เจ้าหน้าที่ครึ่งเวลา _____ คน อาสาสมัคร _____ คน

9. กิจกรรมขององค์การเกี่ยวข้องกับกลุ่มใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ เด็ก ☐ สตรี ☐ ผู้ใช้แรงงาน ☐ เกษตรกร ☐ ประชาชนทั่วไป
☐ อื่นๆ _____

(โปรดระบุ) _____

10. องค์การของท่านมีสาขาอยู่ที่ใดบ้าง

- ☐ ภาคเหนือ(โปรดระบุจังหวัด) _____
- ☐ ภาคอีสาน(โปรดระบุจังหวัด) _____
- ☐ ภาคกลาง(โปรดระบุจังหวัด) _____
- ☐ ภาคตะวันออก(โปรดระบุจังหวัด) _____
- ☐ ภาคใต้ (โปรดระบุจังหวัด) _____

11. สาขาที่มีความเข้มแข็งคือ

- ☐ ภาคเหนือ(โปรดระบุจังหวัด) _____
- ☐ ภาคอีสาน(โปรดระบุจังหวัด) _____
- ☐ ภาคกลาง(โปรดระบุจังหวัด) _____
- ☐ ภาคตะวันออก (โปรดระบุจังหวัด) _____

☐ มากได้ (โปรดระบุจังหวัด) _____

12. สาขาที่มีความเข้มแข็งปานกลางคือ

☐ ภาคเหนือ(โปรดระบุจังหวัด) _____

☐ ภาคอีสาน(โปรดระบุจังหวัด) _____

☐ ภาคกลาง(โปรดระบุจังหวัด) _____

☐ ภาคตะวันออก(โปรดระบุจังหวัด) _____

☐ ภาคใต้ (โปรดระบุจังหวัด) _____

ส่วนที่2 ศักยภาพขององค์กรในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ท่านเห็นว่าตรงกับข้อเท็จจริงในองค์กรของท่านมากที่สุด

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย	สำหรับผู้วิจัย
13.วัตถุประสงค์ขององค์กรของท่านเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย				☐
14.กิจกรรมที่องค์กรของท่านดำเนินการเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย				☐
15.ผู้บริหารองค์กรของท่านสนใจการเมือง				☐

ส่วนที่ 3 กิจกรรมที่องค์การสนใจที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ประเด็น	มาก	ปานกลาง	น้อย	สำหรับผู้
16.ส่งเจ้าหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายหรือจัดการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งในระดับจังหวัด				☐
17.สนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย				☐
18.จัดการณรงค์เผยแพร่ข้อมูลหรือข่าวสารเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง				☐
19.จัดรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ไปตามอำเภอ ตำบลต่างๆ เชิญชวนประชาชนไปเลือกตั้ง				☐
20.ช่วยพิมพ์และเผยแพร่แผ่นพับเอกสารประชาสัมพันธ์				☐
21.ช่วยตรวจสอบบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง				☐
22.ช่วยตรวจสอบการใช้จ่ายของผู้สมัครหรือพรรคการเมืองในการหาเสียง				☐
23.รายงานความเคลื่อนไหวการณรงค์หาเสียงของนักการเมืองในจังหวัด				☐
24.ให้ยืมอุปกรณ์สำหรับการจัดการเลือกตั้ง				☐
25.เสนอชื่อผู้แทนองค์การของท่านเป็นกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งระดับจังหวัด				☐
26.เสนอชื่อผู้แทนองค์การของท่านเป็นกรรมการการเลือกตั้งระดับจังหวัดระดับเขต และระดับหน่วยเลือกตั้ง				☐
27.จัดหาบุคลากรขององค์การเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสังเกตการณ์การเลือกตั้งในวันเลือกตั้ง และสังเกตการณ์การนับคะแนน				☐
28.เสนอชื่อผู้แทนองค์การเป็นกรรมการนับคะแนน				☐
29.จัดหาบุคลากรขององค์การเพื่อทำหน้าที่รับแจ้งเหตุและรับแจ้งเบาะแสการทุจริตการเลือกตั้งและรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น				☐
20.เป็นพยานเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล				☐

อื่นๆ(โปรดระบุ).....

.....

ส่วนที่ 4 อุปสรรคและปัญหาในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง

ประเด็นที่เป็นอุปสรรค	เป็น	ไม่เป็น	สำหรับผู้
	อุปสรรค	อุปสรรค	
31. ข้อบังคับหรือตราสาร หรือธรรมนูญขององค์กร			☐
32. จำนวนบุคลากร			☐
33. ความรู้ความสามารถของบุคลากร			☐
34. งบประมาณขององค์กร			☐
35. อิทธิพลในท้องถิ่น			☐

อื่นๆ (โปรดระบุ).....

.....

.....